

54725/B
54733/B

- 1) WERLHOF, P.G.
- 2) WAGNER, J.G.

Statistik (33)
400/1
9.9.20

506350

OBSERVATIONES DE FEBRIBVS

PRAECIPVE INTERMITTENTIBVS
ET EX EARVM GENERE CONTINVIS
DEQVE EARVM PERICVLIS AC REVERSIONIBVS
PRAENOSCENDIS
ET PRAECAVENDIS

PER MEDELAM TEMPESTIVAM EFFICACEM ADAEQVATAM
CANDIDE ET PERSPICVE PROPOSITAM
AD VIROS CLARISSIMOS ET EXPERIENTISSIMOS

AVCTORES
COMMERCII LITTERARII
NORIBERGENSIS

OCCASIONE PROBLEMATIS
DE
FEBRIBVS INTERMITTENTIBVS SOPOROSIS ET APOLECTICIS
SCRIBEBAT

PAVL. GOTTLIEB VVERLHOF D.

MAGNAE BRITANNIAE REGIS MEDICVS AVLICVS.

Neque hercule satis est ipsas tantum febres medicum intueri, sed etiam totius corporis habitum, & ad eum dirigere curationem, seu supersunt vires, seu desunt, seu quidam mali affectus interueniunt.

Corn. Celsus. Lib. III. c. 6.

το καρωδες ἀρα γε πανταχθ κακον;
annon soporosus affectus vbique malus est?

Hippocrat. prorrh. L. I. 63

HANNOVERAE
TYPIS ET IMPENSIS IOH. CHRISTOPH. LVDOLPH. SCHVLTZE.
clbCCXXXII.

OBSERVATIONS

FEBRUARY

DEPARTMENT OF MEDICINE
BY THE FACULTY OF THE
UNIVERSITY OF TORONTO
IN CONNECTION WITH
THE HOSPITALS OF THE UNIVERSITY
OF TORONTO

COMMISSIONER GENERAL

OF THE GENERAL LANDS OFFICE

REPORT ON THE PROGRESS OF THE

GENERAL LANDS OFFICE

FOR THE YEAR 1881

BY THE COMMISSIONER GENERAL

OF THE GENERAL LANDS OFFICE

LECTORI CANDIDO.

Nihil iam a pluribus annis in medicina facienda obuium magis fuit febribus intermittentibus, aliisque ex earum radice progerminantibus morbis. Inde est, quod fieri vix potuerit, quin medicus quilibet, in curatione ægrorum curiosus, obseruauerit aliqua circa istud afflictionis popularis genus, aut meditatus sit, haud omnino saltim indigna, quæ cum aliis, quos eadem cura sollicitos habet, communicentur. Constitui equidem meæ etiam tenuitatis obseruationes meditationesque in systema aliquod theoreticum & practicum colligere, quo doctrinam vniuersam, vti meo quidem animo comprehensa est, de isto febrium genere, eiusque medelis, ordine pertractare, ac verum a falso, probabile a certo, opinionem ab experientia, vtile ab inutili, proficuum a noxio, per singulas morbi & medicaminum species, æqua lance expensas, discriminare allaborem. Attamen, & accurate elaborandi operis operosum studium, & ratio eius vitæ generis, cui memet obstrinxi, retardare forsan diu satis possunt iusti voluminis conscriptionem, correctionem, editionem. Sunt vero obseruata aliqua, & vberiori obseruatione indies firmantur, de quibus alienam experientiam, pro propriæ confirmatione aut illustratione, exquirere dudum optaui, præsertim circa febres indolis magis periculosæ, earumque signa & medicinam, circa vsum decantati illius corticis, febrium exterminatoris, & circa præ-

notionem & auersionem reuersionum, quas *σκανδαλον* antiquum medentium iure voces: sicut ante corticem repertum quartana audiuit, in qua *Plinius* (l. 30. c. II.) medicinam nihil propemodum pollere dixit. Accidit opportune, ut in elegantissimis illis schedis Noribergensibus, quæ commercii litterarii nomine veniunt, problema aliquod de obseruandis, prænoscentis, curandis, febribus quibusdam intermittibus subito exitiosis, proponeretur. Arrepta occasione, epistolam ad illos fructuosorum mercimoniorum negotiatores breuiter exarare institui, forsan, si haud plane displiceret, ipsis commercii speciminibus inferendam. At cœptum semel opusculum in hanc, quam vides, lector, molem, ultra eorum schediasmatum spatium, inuitante sensim argumenti vbertate, excreuit. Nomen meum alieno velo tegere constitueram, dum aliquid vberius elaboratum darem, eoque consilio tota iam opella scriptione & typis absoluta erat: neque enim videbatur lectorum interesse, scriptorem nosci, modo quid scriptum esset pernosceretur. Ita factitasse plures medicos obseruationum suarum editores notum est: quos inter memorare lubet cl. *Dauinium*, medicum aulicum Mutinensem, qui, ut verbis collegæ eius, cl. *Torti*, utar (ex therap. special. p. 241.) “lucubrationes in tutamen corticis Peruuiani, *Hectoreo* plane robore conflatas, sub nomine *Hectoris a Valle*, tum latino idioma- te, tum Hetrusco, conscripsit, easque a. 1708. proprio velato nomine, tomo sexto diarii litterarii Veneti, quod *galleria di Minerva*, museum Mineruæ, inscriptum est, voluit insertas.” Mentem mihi fuisse, ut nomen tantisper file-retur meum, præmoneo, ne obscura legenti maneat di-
cta

æta varia, occulendi auctoris caussa aliter paullo enuntiata, ac fuisset futurum, si nomen meum profiteri placuisset. Ipsos meos præceptores, amicosque & fautores alios, vel reticui, vel haud saltim satis pro animi mei propensione commemoravi, ne vel exinde dignoscerer: præcipue amantissimos meos in academia Iulia patria, vbi maxima vitæ studiorumque meorum pars est exacta, doctores, quibus primitus debeo, si quid in me est, Brandanum *Meibomium*, Henrici, qui auunculus parentis mei fuit, filium, & Laurentium *Heisterum*, vtinam diu bono publico superstites:

*Quos mihi gratus ego, quos Iulia ducit honori
Grata sibi, quos Phœbus amat, naturaque mystas,
Doctaque posteritas sero venerabitur æuo.*

Non memoravi ceteros, qui vita iam functi sunt, quibus ego vero immortales gratias habeo, viros celeberrimos, *Bötticherum*, *Gakenholtzium*, *Spiesium*: & hunc quidem etiam in febrium per corticem Peruuianum curatione profitenda, & perficienda, magistrum inter præcipuos luculentum & felicem. Ei ego, quum fato sat præmaturo viuis eriperetur, ante hoc triennium successor designatus, in procinctu eram, vt ad functionis vitæque academicæ in patria, iam vndecim annis relicta, exoptatas inde a iuuentute delitias, me reciperem: tunc vero, clementiæ regiæ nutu, collata aulici medici prouincia, in stabili heic sede retentus sum; sed in praxi inquieta, qua a studiorum dulcedine distineor. Quos, dum hic dego, fautores mihi gratulor eximios, & curationum consiliorumque amice socios sæpe habeo, medici nostrates omnes, viri incliti & peritissimi, laudandi mihi fuissent passim, nisi ciuitatem

cum nomine meo lubuisset reticere. Neque nominatus mihi est ex his ipse, quem tamen sæpe (p. 224. & passim) tecto indicaui nomine, vir supra laudes meas positus,

Ille & præsidium & dulce decus meum,

Augustus Iohannes *Hugo*, archiater regius, quo hic loci, vbi octauum nunc annum ago, præeunte, dirigente, iuuante, consulente, feliciores curationes, quas recensui, peractas ingenue fateor. Tecte alicubi (p. 186.) allegaui socerum meum, Iohann. Andream *Plohr*, medicum ante paucos annos haud proletariæ doctrinæ, & famigeratæ praxeos: itemque duos archiatros heic olim illustres, quorum prior, Iacobus *Kotzebue*, primus inter nostros præclaram cortice sanationem præstitit (p. 249. sq.) alter, Brandanus Augustus *Conerding*, idem remedium, sub specierum cordialium anodynarum nomine (p. 186.) & sulfur antimonii *Glauberianum*, (p. 77.) sub purgantis catholici titulo, in officinam pharmaceuticam introduxit. Typis exscribi cœptum est opusculum fere simul atque conscriptum fuit; interuenientibus vero aliis atque aliis apud typographum impedimentis, in hunc vsque diem retardatum. Mora ista occasionem mihi præbuit, quintæ maxime, & postremæ sectioni, quæ serius typis expressæ sunt, inferendi varia, quæ exquisita scribendi methodus ad priores sectiones, aliumue locum ablegari, aut pleniori operi rite disposito relinquere iuberet. Optauit typographus, & votum eius secundarunt consilia paucorum amicorum consociorum, vt nomen denique meum præfigerem, ne quid perspicuitati obseruationum decederet, si & locus & auctor ignoraretur. Atque facile conieceram fore, vt neque diu, neque omnino, inter nostrates certe, occulta-

re

re me possem: & ideo fere domestica tantum litteris hisce
consignaram obseruationum exempla, quæ, si quid ex me
quærat, ita liceat explicare, vt digito monstrare queam,
& dicere: hic est. Prodeoque igitur in lucem leuidensis libelli
auctor, nullo profecto, quod sinceram conscientiam testor,
nisi eo cum animi voto scripti, vt, si per ingenii mei viri-
umque paupertatem liceret, merce aliqua haud plane reii-
cula, quantumuis exigua, commercium medicum augerem;
vt quasdam noxias hominum opinationes, salutis ægrorum
caussa, corrigerem apud æquos æstimatores, vel hos præmu-
nirem; & vt denique alienæ cordatorum virorum experien-
tiæ trutina expendendum publice exponerem, quod se-
dula pro virili attentione reperisse mihi videor. Febres præ-
cipue pro posui intermittentes, & quæ ex earum genere peri-
culum & reuersionem minantur. Ab his indicari statui re-
medium *ληξιπύρετον* certum: certum, inquam, quod non nisi
vnum ars medica possidet. Huius descripsi præbitionem
occasionis electione tempestiuam, dosi vero, & continua-
tione, & accurato repetitionis ordine, efficacem & adæqua-
tam. Non potui simul, quin idemtidem erroneas quorum-
dam persuasiones de febrium intermittantium indole per-
petuo tuta, & quasi sacro sancta, suspicionesque, qui-
bus id medicamen premitur, modeste refellerem, ac
huius demonstrarem, sub legitimo vsu, innocentiam, ne-
cessitatem, vtilitatem, & vniuersalem fere assererem medi-
corum vere experientissimorum, a longo inde tempore, per
regiones constitutionesque plurimas, stabilitum iis in rebus
consensum: quem sunt qui, ob diuulgata paucorum, leuibus
ex causis dissentientium, vel dissensum affectantium, theo-
rema-

remata, effata, & schediasmata, & vagas maleuolorum, aut aberrantium sermocinationes, sibi ita non persuadent, uti re vera est. Observationes potissimum generaliores, nempe quæ in plerisque similiter laborantibus æque responderunt, annotavi, sexcentorum exemplorum narratione, nisi ea superuacanea esse & nauseosa videatur, roborandas. Particulares, quæ dicendæ visæ sunt, observationes passim immiscui, sed eas solum, in quibus singulare aliquid a ceteris notatum est. Regulas ex observationibus repetitis, & generatim similiter succedentibus constitui, & quantum per breuitatis consilii que rationem fieri potuit, distincte inculcaui, additisque exceptionibus limitaui. Repetii aliquoties, quæ apud multos semel dixisse suffecerit: dum lectores æque attentione munitos, & præcepta opinione vacuos, mihi non sponendi, neque per aphorismos, aut more mathematico, sed stylo observationum & epistolarum liberiori, scribere animus fuit. Interspersi iudicia, experimenta, & amenitates, ex aliis auctoribus conquisita; immiscui hic illic, data occasione, alienas aliquo modo a proprio tractationis argumento, sed itidem in experientia fundatas, annotationes medicas; adiunxi etiam, cum licita in rei publicæ litterariæ toto ambitu sentiendi libertate modesta, sententias & coniecturas theoreticas: ut, varietate aliqua, tædium lectorum amolirer, quod argumenti ipsius ratio, & concinnitas deficiens, næuique styli negligenter labentis, neque ab adscitis ex sequioris dictionis scriptorum commercio formulis castigati, creare facile possunt. Rari sunt *Lommii*, *Borrighii*, *Bergeri*, quibus per praxeos medicæ turbas, per multas defuescendi purioris styli causas, per consuetudinem cum pharmacopœorum lingua, & omnis æui auctoribus multifario sermone utentibus, intemeratum scriptionis nitorem seruare licet. Istorum vero defectuum, & tractationis haud exasciatæ, veniam impetraturum me apud benignos iudices spero, qui candorem obseruatoris, quippè in medicis obseruationibus præcipue ponderandum, æstimaauerint, (quo vno nomine commendatum me velim) & quibus loci huius, medico clinico negotiosi, ratio, meaque temporis penuria, haud fuerit ignota. Etenim, quod hi facile intelligent,

<i>has ego scripsi</i> <i>Per breuis & dubia rara internalla quietis,</i> <i>Et curas inter, perturbantesque querelas,</i> <i>Luteola ad Leina ripas, ubi nocte diuque,</i>	<i>Et mentem & corpus studio cursuque fatigans,</i> <i>Huc illuc vocat egra cohors: dum limpida longe</i> <i>Flumina Permessi, doctæque beata cohortis</i> <i>Otia prospicio, que non mihi fecit Apollo.</i>
--	---

Hannoueræ prid. Kal. Decembr. clō lō ccxxxii.

Proœmium.

Occasio scriptiois : commercium *Noribergense*: obseruationes & problema de febribus intermittentibus soporosis & apoplecticis. p. 1.

Sectio prima

docet affectus notitiam, pericula, signa, causas.

§. 1. Nomen affectus soporosi febribus accidentis carus, siue subeth. Eius definitio, & differentia exigua ab apoplexia, lethargo seu veterno, cataphora, comate somnolento; item maior a vigili, catoche, catalepsi, suffocatione hysterica & spasmodica, syncope. Febres syncopales. Permutatio affectuum soporosorum. p. 4.

§. 2. Exempla experientiae alienae antiquae & nouae. p. 6.

§. 3. Experientia propria sub statu epidemio nouissimo. Breuis historia eius status. Causae generales. Noxia paludum effluuia. Multitudo febrium insolita, ingenium ambiguum. p. 9.

§. 4. Securitas febrium fallax. Impositura & noxa remediis imputata, febribus etiam imputanda. Laudata securitatis febrium moderamen. *Hippocratis* prognosis rectius explicata. Tertianae multis periculis expositae. Quotidianae periculosa. Quartanae nimium laudatae, difficillimae, infidae. Epilepsiam nonnunquam suspen-

dunt. Medela similis vtrique apta, Quartanae hibernae metuendae, ex obseruatione *Hippocratis*, & aliorum. Morbus & mors *Kanoldi*. p. 10.

§. 5. Historia, descriptio, & euentus febris cum caro. Carus in tertianis, quartanis, quotidianis, apoplexiae simillimus. Paroxysmus tertius grauissimus. Tertianae intermittentes malignae. Obseruationes de febre soporosa generales & particulares. Partus in ipso sopore. Abscessus in femore & dorso. p. 17.

§. 6. Signa praenuntia medicum attentum poscunt. 1. Somnus naturali profundior. 2. Vrina: frequens micturitio. 3. Sanguis vena emissus. 4. Hypochondriorum dolor. 5. Cardialgia. p. 20.

§. 7. Causae ad praenotionem cognitu vtilis. 1. Purgatio sine indicatione. Cruditas, coctio, orgasmus, nisus naturae, attendenda in febribus. Puluis *Cornachini*. Scammonei benignitas & virtus febrifuga. Aquarum mineralium vis soporifera. 2. Remedia vel potentia spirituosa, febrifuga vulgi sulfurea, calida, vaporifera, lac saepe coctum, vrina propria. 3. Dispositio corporis, & proportio ad violentiam paroxysmorum. p. 24.

§. 8. Ingenium tertianarum epidemiarum biliosum, ferox, capiti infensum, saepe malignum. Symptomata comitantia & pedissequa.

Coli-

Colica & cardialgia epidemia. Tubercula in cerebro. Serum lactis ad surditatem. Sopor in febribus biliosis monstrum alir. Cur *Em-de* frequens? Caussa ad nostrates applicata. p. 27.

Sectio secunda

indicat curationem per remedium certum & opportunum adæquatam.

§. 1. Indicatio vrgens ex signis notatis: febrim fugandam, p. 27.

§. 2. Cortex Peruvianus per se tutissimus, & solus certissime; febrifugus. Etymon nominis china. Vis corticis in morbis variis: effectus circa profluvia sanguinis & aluum: sanitas post legitimum vsum firmior. p. 30.

§. 3. Certa eius efficacia cum aliis comparata præstantior. Laus eius num temporaria? Curatio febrium apud veteres dubia per remedia incerta, sordida, periculosa. Vulgus materiæ medicæ iudex & auctor vanus. Ingens catalogus Specificorum laudatorum. Quorumdam recentiorum imitatio affectata. p. 35.

§. 4. Experientia circa alia febrifuga. Arsenici vsum temerarius. Salia. Febrifugum *Kergeri*. Oleum animale *Dippelii*. Eius vsum in epilepsia, passione hysterica, chorea S. Viti, cuius etiam cortex antidotus. Absorbentia terrea. Dosis magna horum, aliorumque remediorum. Cascarilla spem frustrans. Adstringentia. Adstrictio non exhaurit vim febrifugam. Lactis vsum in febr-

bus. Lac asininum *Hoffmanno* mire laudatum, a *Stahl*o explosum. Remedia domestica num cuius regioni sufficient? p. 41.

§. 5. Vsum corticis opportunus, vel secus, in morbis variis. Febres corticem prohibentes. *Mortoni* error in nomine febris continentis. Exanthemata in intermittibus. Hemitritæus verus. Paroxysmus. Morbi periodici ex causa non intermittente chronica. Febres intermittentes putridæ. Morbi spastici, fluxionibus stipati, chronici sine febre. p. 50.

§. 6. Morbi chronici ex genere febrium intermittentium. Febriles phthises, cachexiæ, hydropes, tympanitides, arthritides, icteri. Tabes Anglica. Vsum corticis in ætate infantili & puerili. Causæ hydropis ex febribus. Succus ireos nostratis anthydropicus. Cortex diureticus. Subdolæ febrium occultationes multifariæ. p. 53.

§. 7. Vsum corticis opportunus, vel secus, in febribus ex genere intermittentium, intermittibus veris, continuis, semiter-tianis nothis. Cautio circa vsum & abusum. Hemitritæus verus præpediendus. Præmittenda, miscenda, subiungenda. Febres innoxia, salutare, faciliores. p. 61.

§. 8. Regula vsurpandi corticis prima ex præscriptis fluens. p. 66.

Sectio tertia

medicinam exhibet, tum habitu, & præparatione corporis, tum electione, dosi, continuatione, efficacem.

§. 1. Necessitas & opportunitas eius remedii in febribus soporosis. Carus ubique malus. Galeno sæpe obseruatus in febrium paroxysmis. Cortex ibi commendatus a Ramazzino. Cur interdum non profuerit? Feliciter in eodem casu vsurpatus a medicis Mutinensibus, item a Lancisio. Vesicatoria. Apinus cortice prosperime vsus. Verum corticem adhibuisse probatur, non cascarillam. Felix multorum medicorum experientia de efficacia illius in febribus soporosis.

§. 2. Methodus medendi in paroxysmo, & si quid corticem prohibet. Euacuationes. Venæ sectio in febribus. In eius loco eligendo regulæ de reuulsione & deriuatione vtilis sunt, sed non sufficiunt. Aqua benedicta Rulandi. Purgans catholicum Glauberi. Enemata febrifuga. Remedia excitantia alia. Purgatio ex ialappa, aut scamoneo, hoc in casu periculosa. Laudanum Riuerio laudatum παράδοξον. Nasturium aquaticum soporem prohibens, & febrifugum. Eius semen emulsum. Potus theæ. Solutio accessionis nimium imperfecta corticem prohibet. p. 72.

§. 3. Corticis electio, diuersæ species, indicia bonitatis præcipua odor & sopor. Cortex trunci, ramulorum, radice, fructuum, ipsumque semen febrifuga, lignum vero secus. Dignotio cascarillæ, chin-

chinæ spurix, seu eleterii. Hæc mire a Stahlis laudatur, item a Stisfero. Febrifuga virtus exigua. p. 82.

§. 4. Vsus electi corticis efficax, in substantia, dosi, tempore. Dosis minor alias vtilis, item maior vna ante paroxysmum, sed in hoc affectu non conuenit. Methodus Talboriana. Lintea post sudorem renouanda. p. 88.

§. 5. Vsus continuandus. Eius sufficientis signa certo secutura. Cibatio post dosin remedii. Cubitus in lecto. Huius summa vtilitas in multis casibus. Purgantia cortici interposita, addita, subiuncta. Sanguinis sub medicatione fluxus naturales, adueti, irregulares, morbofi. p. 94.

§. 6. Symptomata emergentia. Hæmorrhoides cœcæ, tenesmus, alui adstrictio. Lac sulfuris laudatum. Album Græcum ad hæmorrhoides. Aurium tinnitus, surditas, temulentia, abscessus auris. Rheumatismus vagus calidus Sydexhamio; fixus frigidus nobis post febres obseruatus. Vsus empl. de hyoscyamo. Tusles, dolores, diarrhœæ. Aquæ Emsana in diarrhœis laudatæ. Simarouba remedium nouum laudatissimum. Passiones hypochondriacæ. Scorbutus, febris lenta. Aquarum mineralium virtus. Serum lactis Hoffmannianum, correctum, chalybeatum, medicatum. p. 79.

§. 7. Exempla aliquot singularia curatarum febrium soporosarum: in corpore virilis ætatis im-

pense corrupto; in sene septuagenario; in alio fere nonagenario; in grauida constitutionis teneræ & veletudinaria; in sexagenaria graui lapsu læsa; in sexagenario multis pathematibus prius afflicto. Exsiccatio fistulæ lacrimalis antiquæ. Vfus corticis internus ophthalmicus. p. 105.

§. 8. Curatio imperfecta. Paucorum & minorum corticis dosium v-
sus & abusus. Accusationes falsæ aliis obsoletis propediem similes futuræ. Περπερασις de mali veneri indole, cura, remediis specificis. Eius complicatio cum febribus. Martyrologium antimonii, chinæ, & religionis ab hac abhorrentis. Accusatio iusta ex vsu imperfecto. Culpa accusatorum. Infida æque curatio per naturam, & alias medelas imperfectas, Febres faciliores pro ceterarum norma perperam habitæ. Noxæ curationis imperfectæ cuiusuis; ipso recto vsu vni-
co sæpe refarciendæ, sæpe vix sine eo. Petitio ad non satis expertos. p. 109.

§. 9. Regula pro corticis vsu secunda ex præmissis fluens. p. 119.

Sectio quarta

de prænoscentis & præcauendis febribus recidiuis agit, & ostendit medelam, ordine & repetitione adæquatam.

§. 1. Febrium recidiuarum iustus metus ex morbi ingenio. Obseruataæ omni æuo, quacunque methodo adhibita. Virtus vnicornu Groenlandici. Febres ad

redeundum non pronæ. Recursus earum, quæ sine potenti medicina curatæ sunt. Reuersiones post febrifugum remedium. Post curationem imperfectam quamuis febres recidiuæ nothæ. De reuocatione febris. Medela reuocatione tutior. Reuersiones post morbum subito periculosum: post morbum indolis diuturnioris. Remora reuersionum, & morbus longior, per culpam remedii. Error in continuatione inutili. Nimii remediõrum febrifugorum vsus noxæ. p. 120.

§. 2. Febris recidiua ab ipsa febre sæpius oritur. Thesis *Arabum & Campanella*, febrim non esse morbum, a *Stablio* renouata. Notio popularis & medica vocabuli morbus. Febris instrumentum naturæ omni æuo creditum. Consensus hac in re omnium medicorum; dissensus exigui momenti. Matura febrium fuga ab *Hoffmanno* defensa. Naturæ errores & defectus. Paroxysmorum particularium crisis infida. Cur plures febres indolis chronicæ redeant, quam acutæ? Contagium intermittentium proprio corpori aliisque minatur. Febris febrim generat. Sententia *Stablii* de paroxysmis ex consuetudine, & ibi adhibendo cortice. p. 131.

§. 3. Problema & obseruationes de cita febris fuga reuersionem præpediente. Vfus, dosis, præparatio Martis. Vermes cucurbitini: solius. Alia præter corticem medelæ cito vsurpatæ pariter feliciores.

res. Pulvis *Cornachini*, & alia purgantia. Mistura simplex. De spiritu scorbutico *Drawizii*. Vfus eius in morbis variis, sigillatim in paralyfi scorbutica, & apoplectica. Tenesmus hæmorrhoidalis sub corticis vfu. Vis salium volatilium ad præcauendos febrium reditus. p. 138.

§. 4. Monitio de non præiudicando. Reuersiones faciliores, vel difficiliore morbo priori. Vis salium, & aquarum martialium, & lixiuiarum ad febres reciduas. Aquarum mineralium sal volatile acidulum & medium. Observationes de reuersionum tempore. Tempus incertum ex causis extraordinariis. Tempus certum ex morbi indole tertiana, quartana, quotidiana. Quotidianæ veræ. Harum cum quartanis conformitas. Monitum *Sydenhamii* de purgatione post corticem limitandum. Hæc, aliæque redituum causæ pro temporis ratione efficaces, vel secus. Petitio ad obseruatores. p. 148.

§. 5. Observationes alienæ concordæ, de tempore febrium reciduarum, & maxime de curatione ad eius normam instituenda. p. 156.

§. 6. Methodus præcauendarum reuersionum. Febrium indoles *επακμασικη*. Vfus corticis interpolandus. *υσεγγεγυια*. Tempus repetitionis in tertianis. Dosis. Fortuita sanationum quarundam constantia, vt methodi *Talboriana*, & similium. Pulvis *Berolinensis du Cloffii*. Iterandæ repetitionis, & suf-

ficienter factæ, indicium. Methodus *Tortiana*. Eius consensus nobiscum in præcipuis. Felicior aliquanto nostræ methodi in febribus soporosis successus. p. 160.

§. 7. Methodus præcauendi reuersiones quotidianarum, quartanarum, erraticarum. Efficacia corticis ante paroxysmum dati. *Tortianum* inuentum nobile. *Quartana* in duplicem prona, anomala, periculosa. Febres mixtæ. p. 170.

§. 8. Regula tertia pro genuino corticis vfu ex præscriptis deducta. p. 175.

Sectio quinta

subiungit aliqua de constantia effectuum, & methodi securitate.

§. 1. Constantia sanationis. Effectum graue *Brunneri*. De censura curationis in casu desperato. Absoluta nostra methodo fere certo non redit febris. Si etiam aliquando redeat, causa est sentica, aut noua, nec remedium ideo culpandum, aut metuendum. Excusatione hac vix opus est. p. 175.

§. 2. Experientia & consensus doctorum. *Παραλογισμοι* de corticis vfu recto noxio explosi. *Boerhauius* de corticis vfu. Obstructiones viscerum quando hunc prohibeant? *Tortielogia*. Consensus medicorum nostratium, & exterorum per totum fere orbem. p. 181.

§. 3. Dissensus quorundam apparens. Dissimulatio. Rationes politice dissimulandi, carpenti, limitandi. *Machiavellus* medicus. Incongrua doseos censura. *Ramazzeni*

ad meliores partes transitus. Ge-
nuinum doseos moderamen. p. 88.

§. 4. Præparationis & expecta-
tionis laudatio nimis generalis.
Remedii præparatio inutilis. Ex-
spectare & corpus præparare iu-
uat sæpe, sæpe nocet. *Hoffmanni*
ea de re iudicium explicatum. Opini-
o de motibus sine materia. Eius
rei signum non datur. Cur rede-
ant tandem ad corticem, qui eum
reddunt suspectum. Excusationes
eius vsurpati ex consuetudine na-
turæ. Methodus naturalis dicta ad
febres curandas laudata, sed sæpe
non sufficiens. Humectantia ne-
cessaria. Arsenicum *ληξιπυρεστον*
infidum & incertum. Consensus
eorum, qui circa corticem dissen-
tire videntur. Vera remedii, tem-
poris, doseos indicatio. p. 96.

§. 5. De aliquorum medicorum
dissensione vera, & hæsitatione.
Fluctuatio Ramazzini. Hæsitatio
Genderi. Huius experientia de cor-
tice, cum regulis elegantibus. Er-
ror medentium sine medicinæ cul-
pa. Fundamenta dissensus. Spes
de eo melior. p. 209.

§. 6. Dissensus & hæsitatio quo-
rumdam non medicorum. Ad-
monitio rationi & artis indoli
congruens. Fallacia non causæ
vt causæ. Noxæ censurarum in
remedia. Indoctiorum & insipien-
tum pseudodoxia epidemia. *Πο-
λυπραγμοσύνη* nociua. p. 216.

§. 7. Experientia experientiæ
opposita. Experientia manca. Ex-
perientia vberrima *Bæcleri*, *Torti*,

aliorum. Opusculum de impostu-
ra corticis perperam creditum
alicuius esse ponderis. p. 222.

§. 8. Absoluta cura reliquiæ ne-
que a febre, neque a remedio me-
tuendæ sunt. Materia febrilis
μιασμα σηπωνωδες exiguum: ar-
te domabilis est. Effectus medela-
rum febrifugarum adæquatarum,
Dubitatio mire vana, quo abeat
materia febris per corticem cura-
tæ. Indicatio reuersionem præca-
uendi sæpe inutilis. Sufficit ei cor-
tex. Febres aliter ac pro regulis
nostris recidiuæ, præsertim annuæ.
Naturæ febricitantis vis violenta
& incertior. *Haruei* ars curandi
per expectationem cum notis
Stahlii. Cortex diuinum be-
neficium. Eius particulæ facile di-
gerendæ & innocuæ. Crocus mar-
tis antimoniatus. Morbus acutus
ex quartana. *Pechlinus* de quarta-
na ex morbo acuto funesta. *Syl-
uius* de tertiana epidemice exitio-
sa & recidiua. p. 226.

§. 9. Medicamenti securitas
exemplis declarata. Non latet
noxa sub sanitatis specie. Febris
soporosæ terror, & auersio per ci-
tam medelam necessaria & felix.
Vsus corticis tonicus & digesti-
uus sine febre; idem post vario-
las vtilissimus; in infante anni-
cula feliciter, copiosus; senectus
post eum vegeta; phthisicus su-
perueniente & fugata febre cura-
tus; lepidum longæ & multæ re-
medii assumptionis exemplum.
Explicatio experientiæ medici
præ-

præclari a *Iunckero* laudatæ. Cortex ad sphacelum, cancerum, morbos alios. p. 243.

Seçtio sexta

proponit obseruationes, & coniecturas ætiologicas, de modo quo operatur medicamen, typisque, & periodis.

§. 1. Problema & coniecturæ de modo, quo cortex operatur. Adstrictio non sufficit. Inquirenda prius quam decidatur. Coniecturæ nostræ. p. 256.

§. 2. Vis specifica. Remedii specifici notio generalis. Dissertatio de corticis vsu cauto & suspecto *Sydenhamio* opposita. p. 262.

§. 3. Dubitatio generalis de causis februm, typorum, & periodorum. Dictum argutum *Talborii*. Causa temporum febrilium vniuersalis. p. 265.

§. 4. Obseruationes communes de februm ratione typica, & periodica. Regiones certarum februm non feraces. Febres multiplices, mixtæ, quintanæ, octanæ, nonanæ, aliæque. Horæ ordinatæ. Tempus anticipandi & postponendi regulare. Extertio tertianæ paroxysmo indicium: alterni paroxysmi, alternæ hebdomades grauiores. p. 267.

§. 5. Problemata & coniecturæ de februm, typorum, periodorum causis. Frequentia februm & similitudo vniuersalis. Elementum aereum in corpore humano num typorum causa? Respiratio calefacit? Aer internus pars atmosphæræ. Oscillatio eius periodica. Fe-

bres brutorum animantium. Differentia & materia specifica singularum februm. Materiæ febrilis generatio & motus. Typi constantia & mutatio. Quartanæ finis criticus. Motus naturales quotidiani, tertiani, quartani. p. 272.

§. 6. Explicatio opinionis de atmosphæræ motu periodico februm periodos moderante. Motuum athmo spæræ typus. Fluxus & refluxus maris & aeris. Venti periodici. Aer febrilis fomitis motor. Obiectiones refutatæ. Summa doctorum. p. 282.

§. 7. Periodi in statu sano & morbis sine febre. Periodus menstrua naturalis in viris, feminis, brutis animalibus. Febris menstrua medica. Fluxui menstruo plethora non sufficit. Non fit per rupturam seu vulnerationem. Vulneratio in ipso puerperio non est naturalis. Culpa obstetricum. Secundinæ separatio cautissime faciendâ. Prolapsus vteri. Secundina abortientium sponte elabens. Causa plerorumque puerperiorum infelicitum. Febris miliaris puerperarum num a violenta læsione vteri? Sine hac rara est. Intermittentem simulat. Non tolerat corticem, nisi quando declinavit. *Hoffmanni* methodus laudata. Emulsionum utilitas. Eadem febris a læsionibus neruorum & tendinum extra puerperium obseruata. Signum puerperii salutariter terminandi ex secundina. Hæmorrhagiæ ex abortu ingentes, frequenter obuiæ, sed sine

sine violentia circa secundinas
haud mortifera. Sphaceli vteri,
& febris miliaris cura, per remedia
ad gangrænam abdomini imposi-
ta. Menstruus fluxus ab orgasmo
materiæ seminalis, & structura
corporis a virili diuersa: periodus
a periodo atmosphæra. Mulieres
barbatae. Cur animalia pleraque
non patiantur menstrua? Eunu-
chis hæmorrhoides necessariae.
Hæmorrhoides a seminali materia
vberius abundante, quam elabo-
rata. menses, & molimina periodica
sine plethora. De abortibus notata.
Reliquiæ abortuum tempus sta-
tum sequuntur. Causa iteratorum
abortuum, molarum, hæmorrha-
giarum. Methodus præcauendi ea
symptomata. Imperium solis &
lunæ in corpus humanum. Medi-
cus naturæ vniuersi minister, hu-
manæ sæpe dominus. p.288

§. 8. Consensus practicus cum
theoria mechanica & organica.
Dissensus ab hac theoreticus. Vis
animæ in corpus, & vicissim: etiam
animæ matris in corpus embryo-
nis. Instrumenta animæ mouen-
tis, & corporeorum motuum, cui
scopo eadem? Sanitas, ægrotatio,
conualescentia, indicationes, me-
chanice a deo ordinata. Animæ
vis occulta neque necessaria est,
neque probabilis. p.303.

§. 9. Natura humana conser-
uans, sanans, errans, indicans,
quid sit? Corpus quomodo medi-
co considerandum? Perquirenda
prius quam principium vitale ne-
cessarium statuatur. Motus & ni-
sus omni materiæ impressus, præ-
sertim liquoribus natura calidis.
Corpus machina hydraulica & hy-
drostatica. Nerui liquore subtilissi-
mo, eoque elastico, turgentes. Con-
trouersia *Gælickii & Burggrafii*. Cor-
pus ab anima propria non forma-
tum. *Stentzelii* refutatio theoriæ
Stahlianae, & censura praxeos cir-
ca febres. Motus vitales sine ani-
ma. Harmonia præstabilita de-
monstrari nequit. Vnio mentis
& corporis. p.311.

Epicrisis.

Æqua petitio, & prouocatio ad
solam experientiam iudicem. Re-
gulæ nobis præscriptæ. Remedia
exotica necessaria. *Heisteri*
verum de corticis vsu effatum.
Observationes de mercurio vitæ
cælesti *Klaunigii*. Simplex cortex
præparatis & compositis omnibus
præstans, elogio *Ramazzeni*. Ar-
cana remediorum occultatio non
excusanda. Consilium de scriben-
do opere pleniori. p.319.

Addenda.

Corticis vsus ad sphacelum nouis
experimentis confirmatus. p.332.

Proœ-

PROOEMIUM

AD AVCTORES COMMERCII LITTERARII NORIBERGENSIS.

QUod cum orbe litterato, in emolumentum artis sa- *Occasio*
lutaris, & naturalis philosophiæ, haud ita pridem *scriptio-*
instituissetis commercium, *viri clarissimi atque ex-*
perientissimi, id meum etiam plausum, quanti is *nis.*
cunque est, in satis diffusa ab oris vestris regione excitat.
Lego relegoque, multa cum animi voluptate, neque sine
scientiæ accessione, schediasmata illa, doctrinæ, amenitatis,
& elegantiarum plena, & aliquoties animum induxi, vt
qualecunque ex mea experientia symbolum eo conferrem,
quamuis forsan haud satis dignum, quod reliquis immiscere-
tur: dum tamen vix vlla obseruatio in arte medica est, quæ,
sincere annotata, non habere aliquid vtilitatis æquis æstima-
toribus videri possit. Medicinam facio in πολυανδρωπω Germa-
niæ mediterraneæ ciuitate, vbi obseruationum faciendarum
larga messis, publicæ editioni aptandarum parca est oppor-
tunitas, quippe muneris & praxeos negotiis obruto. Interim
studium meum in rei medicæ & scientiæ naturalis incre-
mentum, & in vos, promotores eiusdem egregios, sincere
testor. Æqui igitur bonique consuletis, spero, quod via,
A . . . . . (quam

quam commercium vestrum concedit, compendiarie vti sustineam, & notationes quasdam meas, volante calamo breuiter lucubratas, circa febrium intermittantium, morbi a pluribus annis insigniter grassantis, indolem & medellam, vobis, si ita placet, patrocinantibus, in publicam lucem emittam. Occasionem ei rei maxime præbuit problema aliquod, in laudatissimo illo commercio vestro propositum, de ipsis febribus intermittantibus, quæ alioqui adeo tutæ reputari solent, infidis tamen aliquoties, immo exitialibus obseruatis: vnde haud immerito de prænoscentis & auertendis earum periculis quæritur. Et mihi eiusmodi casus obtigerunt haud pauci, & signa mihi esse puto, ex quibus suspicio mali haberi possit, antequam ipsum ingruat, & medicinam afferri posse notaui, si tempestiue & efficaciter medicemur. Liceat ipsas a vobis editas historias, & problema exinde natum, propriis obseruatoris vestri verbis huc repetere, deinde vero affectus notitiam, prognosin, & curationis adæquatæ methodum, pro tenuitate mea, explicare. In speciminum vestrorum aliquo (*) vir cordatus, qui nomen suum reticet, *de febre intermittente vera*, subito in *affectum soporosum*, & ipsam *apoplexiam* mortiferam terminata, obseruationes suas eleganter recenset, & alienas expetit, & signa eius periculi prænuntia, medicinamque exoptat.

Problema
de febre
intermit-
tente sopo-
rosa & a-
poplecti-
ca.

" In praxi mea, inquit, quam per quindecim iam annos
" exerceo, non semel annotare licuit euentum quemdam, quem
" me apud scriptores historiae morborum vnquam legere non
" memini. Scilicet homines quinquagenarii & sexagenarii,
" symptomatibus, vt videbantur, ordinariis febris intermit-
" tentis, vel quotidianæ, vel tertianæ, aut stata hora redeun-
" tis, aut anticipantis, vel postponentis, primo horrore, dein
" aestu,

(*) Spec. XXIII. §. 3.

" estu, siti, aliisque affligebantur, nec aliud quicquam mo-
 " lestum aut periculosum ostendebant. In his, prout in aliis
 " febre intermittente laborantibus feliciter consueui, febrem
 " non statim medicamentis directe aggressus sum, sed potius
 " aliquos, cum primo, paroxysmos sub regimine debito perferre
 " suasi: presertim cum, ut antea dixi, nihil ab ordinario
 " februm genio diuersum secum ferrent. Sed prater omnem
 " expectationem factum est, ut post quartum, quintum, vel
 " sextum paroxysmum, illo tempore, quo nouus horror acce-
 " dere debebat, apoplexia insequens immedicabilis egrum e
 " medio sustulerit. Eiusmodi casum praterito mense in mu-
 " liere quadam vidi, cum hac peculiari circumstantia, ut
 " apoplexiam praeceperet affectus soporosus, in ipso insultus
 " febrilis articulo egram corripuens. Hoc mense alia duo
 " exempla, in egris meae curae quidem non commissis, anno-
 " tare licuit, qui apoplexia, sed absque soporoso affectu prae-
 " gresso, mortui sunt. Prorsus nihil extraordinarium, & a
 " genio febris intermittens alienum, nullumque signum tam
 " funesti eventus praenuntium deprehendere licuit. Vulgus
 " nostratum eiusmodi febres **die Todten = Sieber** appellat.
 " Tam ad historiam morborum plenioram reddendam; quam
 " ad semeioticam illustrandam, consultum duxi, si aliis egre-
 " giis practicis haec proponerem, illosque humanissime roga-
 " rem, ut ad publicum commodum indicare velint, si forte
 " illis similes casus obuenerint, multoque magis, si signum
 " quoddam nouerint, ex quo vel certe, vel probabiliter, euen-
 " tus praevideri queat, ut vel mature obuiam iri, aut
 " saltem prognosi artis nostrae existimatio
 " seruari possit.

SECTIO PRIMA

DOCET AFFECTVS NOTITIAM, PERICVLA,
SIGNA, CAVSSAS.

§. I.

Nomen,
definitio,
differen-
tia affe-
ctus.

Febbris intermittens est ista, quæ proponitur, ægro-
tatio. Perniciosus, qui inopinato superuenit, affectus
sopor est profundissimus, apoplexiæ nomine vocatus.
Neque vero ipsa res noua est. *Carum* plerique auctores di-
cunt id symptoma, febribus sat consuetum, aut cum Arabibus
subeth. (a) “ Est autem carus veterni (b) species, affectio sopo-
“ rosa, lethargo maior, *apoplexia* paullo minor, huic tamen
“ valde *affinis*, vt *in ipsam* non raro *transeat*, cum respiratio-
“ ne tamen adhuc paullo liberiori. (c) Si vero spirationem
“ ita vehementer opprimat, vt quis vel magno conatu vix
“ spirare possit, eorum exemplo, qui per grauem somnum
“ stertere solent, (d) apoplexia tunc affectio nomina-
tur:

(a) Nomen hoc soporem omnem
præter naturam profundum,
præcipue carum, significat.
Auicenn. L. III. fen I. tr. 4. c. 1.
Castelli lexicon. *Rondelet.* me-
thod. curand. morbor. c. 19.
Valesci de Taranta philonium
c. 10.

(b) Veternum etiam vocat *Amar.*
Lusitanus cent. II. obs. 27. in
scholio, quod tamen nomen id
proprie latinis sonare videtur,
quod Græcis *ληθαργος* est:

quamuis & *Pechlin.* L. II. obs. 20.
lethargum mortiferum ex fe-
bre tertiana pro caro vocet, &
Aetius eadem notione vtatur.

(c) Definitio est *Brunonis* in lexi-
co *Castelliano*.

(d) Ita facile discriminantur hi
affectus soporosi a *suffocatione*
hysterica & *spasmodica*, vbi fauces
veluti vinculo præstrictæ sen-
tiuntur, cum metu præfoca-
tionis, quod ita sæpe augetur,
vt aliquo tempore plane non
spirent

“tur: (e) quamuis & ipsa interdum spiratio lædatur, si
 “carus magnus est.” (f) In hoc aliquam, licet exiguam, sen-
 sus tactus facultatem, si æger fortiter irritetur, remanere di-
 cunt; non item in apoplexia: quam deinde etiam, si æger
 in vita maneat, paralysis consueuerit sequi, ex caro non
 æque facile exspectanda. (g) Differentia tamen omnino
 exigua est, & facile secum hi permutantur affectus, vti &
 nomina passim apud auctores etiam exquisitissimos promi-
 scue vsurpata leguntur. *Cataphora*, (h) *coma* somnolen-
 tum, (i) & *lethargus*, quorum definitio apud eosdem au-

A 3

ctores

spirent ægrotantes. Sæpe etiam
 animo linquntur, & sensibus
 destituuntur, dum tamen pulsus
 manere, immo vix mutari solet.
 Secus res habet in *syncope*, quæ
 neque suffocatio est, neque so-
 por; sed ingens animi deli-
 quium, vbi subito omnes vires
 sentiendi & mouendi labuntur,
 pulsus aboletur, aut summe fit
 debilis, facies cum gelido su-
 dore foede pallet, velut homi-
 nis emortui, quæ in caro &
 apoplexia non ita mutatur, im-
 mo sæpe magis rubet. Neque er-
 go hic loquimur de *febris syn-
 copalibus*, seu, quibus *syncope*
 symptoma accedit, itidem per-
 quam periculosis, quas aliquo-
 ties obseruauimus, alibi tractan-
 das, & de quibus, post *Galenum*,
 aliosque plures, singulari capite,
 obseruationes enarrat *Restan-*

randus in libello, quem vocat:
 Hippocrates de vsu chinae chi-
 nae c. 8. in *Blegny* zodiaco medico
 Gallico anno V. m. Iulio.

- (e) Sunt verba *Castelli* in lexico.
 (f) Teste *Pisone* in de cognoscen-
 dis & curandis morbis. pag. 88.
 (g) add. *Galen.* in Hippocrat. de
 artic. comm. 2. item comm. 2. in
 prorrh. & in aphor. 5. L. V.
 & de loc. affect. c. 2. *Aetius* te-
 trabibl. L. VI. c. 5. *Forestus*. L.
 X. obseru. 38. in scholio. *Villis*.
 pathol. cerebri c. 4. *Trincanelli*
 epist. p. 928. *Lomm.* obseruat.
 L. II. *Gorrai* defin. med. voce
Kαρος. *Prosp. Alpinus* de medic.
 method. L. X. c. 5.
 (h) *Galenus* l. 13. meth. med. apo-
 plexiam; carum, catochen,
 omnesque affectus soporosos,
 qui febrem comitem perpe-
 tuam non habent, hoc catapho-

ctores reperitur, minori gradu fere solum discrepant, (i) suntque itidem sopores profundi, carumque & apoplexiam referunt, sicubi incrementum mali insigne fit: vnde sine notabilis erroris metu confundi possunt. (k)

§. II.

Exempla
experien-
tia alie-
na.

Pertinet ergo huc, quod *Galenus* (a) memorat & describit, & deinde *Paulus Aegineta* refert, (b) & omnes fere auctores superioris ætatis repetunt, vbi de soporosis affectibus

agi-

ræ nomine complectitur. Eidem auctori magis sigillatim in 1. prorrhæ 32. & in 3. epid. cataphora comati *συνουπιος*, vel paullo grauior est, & ad cari definitionem propius accedit. Dicuntur enim illa affecti omni sensu & motu priuari 1. de dieb. criticis c. 4.

(i) Euidentiùs discrepat *coma vigil*, vbi ægri ingenti quidem ad somnum procliuitate laborant, dormire tamen nequeunt, sed sensum motumque vigiles seruant. Dormituriens vigilia est, quamuis vigilans sopor dicatur. *Catalepsis* eodem sæpe nomine vocatur, qua ægri correpti velut obrigescunt, & oculis plerumque apertis, membris immotis, sensibus vel omnino, vel maximam partem, soporatis, sed spiratione integra, eum situm seruant, quem habebant, quum corripentur, vt videantur vigilare. *Caroche* & *carochus*

pro catalepseos synonymis habentur.

(k) *Prosp. Alpinus* l. c. "carus, inquit, differt a comate, quia comatosi neque sensu, neque motu priuantur, & a lethargo, quoniam lethargum febris subsequitur & carum antecedit, & lethargici stimulati aliquid loquuntur, neque omnino muti permanent; in caro vero nihil, etiam stimulati, dicunt." Id maxime lethargum distinguit, quod febrem lentæ indolis, & ex sua natura, propriam habeat comitem, sine qua morbus proprie ita non vocatur: quum contra neque in caro, neque in comate, vbique, & ex proprio affectu ingenio, notetur febris, quamuis sæpissime præcedat & comitetur.

(a) in 1. prorrhæ, comment. 2.

§. 29.

(b) de re medica L. III. c. 9.

agitur: *carus* frequenter febrium accessionibus superuenit: (c) id quod vberius explicat, & in febribus acutis, & chronicis, quotidianis, semitertianis, quartanis, vel semel, grauissimo cum periculo, vel iterum iterumque per periodos, contingere, docet *Aetius*. (d) *Zacutus Lusitanus* (e) *apoplexiam*, *Auicennæ periodicam* dictam, eodem refert. *Alpinus* (f) carum febribus accidere solere, & plerumque semitertianarum aliarumque febrium accessionibus superuenire indicat. *Lommius* (g) “carus, ait, notis lethargo persimilis, “febrim non facit, sed sequitur, eamque non leuem,” & alibi (h) “accedit febrī cotidianæ dormiendi pæne inextinguibilis necessitas. Omnis autem cotidianæ ægerrime “remediis cedit, tædii & periculorum plena.” *Eugalenus* (i) multifariam & dilucide de hoc febrium symptomate agit. *Forestus* (k) haud absimilia notat. *Bonetus* (l) veterni meminit singulorum febris paroxysmorum comitis. *Cl. Cohausen* (m) febrium soporosarum & apoplecticarum passim mentionem facit, & ex *Puerario* (n) statum epidemium

(c) Recte explicandum est, quod in *Mangeti* biblioth. pract. T. I. p. 432. exstat, *carum esse somnum sine febre*; quum, sæpissime cum febre eum esse, omnium auctorum consensus doceat, & ipse vir celeb. pag. seq. “carus, ” inquit, prognosis omnino est ” ominosæ, præcipue si febrē malignam, aliamque non iudicatam, adiunctam habet.

(d) tetrabibl. II. serm. 2. c. 3. Nomen adhibet *lethargi*: descriptio vero apprimè congruens caro est.

(e) histor. morbor. princip. I. I. hist. 33. dubio 17.

(f) de medic. method. I. X. c. 5.

(g) obseru. medicinal. I. 2. p. 69.

(h) L. I. p. 18. sq. cotidianas vero plerasque *tertianas duplices* censet, adeoque cum nostris obseruationibus §. 5. conspirat.

(i) de scorbuto p. 66. 199, 366.

(k) I. X. obseruat. 39.

(l) in medic. septentrion. paralip. ad I. V. sect. 3. obseru. I.

(m) in archeo febrium fabro, præsertim p. 110.

(n) in notis ad *Burneti* thesaur. med. practic.

mium tertianum annotat, vbi non pauci ex affectione *soporosa* perierint. *Mortonus* (o) *apoplexiam* inter ea proteiformis, vti vocat, febris intermittens symptomata, vel schemata, refert, quibus praesentibus aeger vnoquoque paroxysmo in vitae discrimen adducitur: & idem auctor historias nonnullas affert, plures etiam pollicetur, capiti affecto de febre *apoplectica* & *paralytica* subiungendas. Referenda huc videntur quae *Ramazzinus* (p) de febribus tertianis malignis Mutinensibus memorat, stupore & *apbonia* (q) accedente, exitiosis. Neque non huc quadrat *sopor profundus*, quem *Sylvius* (r) inter symptomata febris epidemiae intermittens Lugdunensis, eiusque impense periculosa, enumerat. *Lancisius* (s) febres tertianas perniciosas recenset, semper in principio typum intermittentium seruantes, quinta plerumque die in continuum versas, septima, nona, vel raro vndecima, *cum graui sopore*, (t) sudore algido, vrinis tenuibus, parotidibus, in mortem terminatas, *priusquam opportuna inuenta esset medendi ratio*. (u) *Sydenhamius* (x) *de apoplexia* sub certo statu epidemio febribus intermittens superueniente, figillatim agit. *Goblius* (y) casum febris tertianae, subito in *apoplexiam* & mortem desinentis, enarrat. Plura, si vacaret

(o) pyretolog. exerc. 4. 5. 9. & ibi histor. 25. 26.

(p) diff. de usu & abusu chinae chinae, operum p. 228. sq.

(q) Hoc vocabulum *Hippocrati* frequens, quod vocis priuationem notat, *apoplexiam*, *catalepsi*, *syncopen*, & id genus affectus, complectitur. v. *Castell.* in lexico, *Hollerius*, *Foesius* ceterique *Hippocratis* interpretes.

(r) prax. med. append. 10. §. 37. 347.

(s) de noxiis paludum effluuiis I. II. epid. I. c. 5.

(t) Eos, qui ita perierunt, *apoplectico modo* decessisse dicit I. II. epid. I. c. 6.

(u) v. infra sect. 3. §. 1.

(x) epist. I. oper. p. m. 286. sq.

(y) act. medic. Berolin. dec. II. vol. I.

carét, exempla ex medicorum commentariis cumulari possent. (s)

§. III.

Similia mihi quoque, in senioribus præsertim, sed & in iuuenilibus nonnunquam corporibus, obseruare & lugere contigit in constitutione epidemia, qua, inde ab enormi illo calore æstiuo annorum huius sæculi XXVI. & VII. putrefactis passim & in vapores roriferos impuros exsolutis aquis, corporibus hominum putredine, partim etiam verminosa, inquinatis, (a) & per varias sui partes textura & ordine

*Experi-
entia pro-
pria sub
statu epi-
demio no-
uissimo.*

B

emo-

(s) Huc spectant, quæ de febribus intermittentibus *comatosis* passim leguntur: vt apud *Riuerium* prax. L. I. c. 2. & centur. II. obseru. 26. *Amat. Lusitan.* L. II. obs. 27. *Apinum* hist. febr. epid. obseru. 8. *Willisium* de morbis conuulsiuus c. 8. p. 45. 53. & pathol. cerebr. c. 4. p. 120. in *miscell. natur. curios.* dec III. ann. 3. obs. 138. obseruante *Raygero.* & ann. 7. & 8. obseruante *Blaunio.* Tertianam cum *lethargo* notat *Pechlinus* L. II. obs. 20. *Restaurandus* c. II. quod de cura hemitritæi per chinam chinæ agit, varias affert historias febris continuæ periodicæ ex intermittentium genere cum *sopore* molesto & fere *lethargico*, quam hemitritæum vocat. *Blegny* A. III. m. Febr. obs. 19, ex tertiana primo simplici, hinc duplici, a febrifugo remedio nescio quo exhibito, *soporem cataphoricum*, hinc mentis stuporem, tabem, & mortem obseruauit.

Heluetius in *recueil des methodes* p. 196. agit de febribus intermittentibus malignis, superueniente *sopore* & *respiratione difficili*, hoc est, caro in apoplexiam transeunte, ægrotos suffocantibus, *Bianchi* histor. hepat. p. 751. stupiditatem, *comatosum* affectum, & ceu leuem apoplexiam sine stertore, ex febre recenset. *El. Rud. Camerarius* scripsit dissertationem de *apoplexia cum febre*, quam memorat *filius*, *Alex. Camerarius* in de corticis vsu ad icterum p. 2. Euolui possunt auctores sub titulis *carus, coma, sopor, febres cum variis symptomatibus*, in *Waltheri* silua medica, *Moroni* directorio, similibusque collectionibus coaceruati.

(a) Leg. omnino immortalis libellus *Lancisi* de noxiis paludum effluuiis. add. *Sponius* in *Blegny* Zodiaco a. 2. m. Ianuar. quæst. 18. cur loca paludosa & humida febrium sint feracia?

emotis, colliques factis, incensis, innumerabilis febrium copia multifarii typi vniuersam fere Europam, & loca maxime paludosa, infestauit, (b) immo nuperrime denuo, quamuis grassatio fatiscere tandem videatur. Hæc hiberno quidem tempore quotannis sopita quasi visa est, nisi quod quartanæ & quotidianæ passim perdurarunt, vel sub acutorum chronicorumue morborum inuolucro latitarunt reliquæ materiæ febriculosæ. Primo vere magno numero emerferunt tertianæ, innoxia tunc vt plurimum, neque rebelles: mensibus æstiuis (c) & autumnalibus varii generis febres diuersa ratione grauiiores apparuerunt, vel anomalias omnigenas, vel continuarum speciem induentes, vel in ipsas febres acutas, aut chronicorum morborum aliquem, degenerantes, vel truculentis symptomatibus comitatae, quæ inter maxime omnium formidabile fuit, quod tum in continuarum, tum in verarum intermittentium paroxysmis interdum subito corripuit, veternus profundissimus; haud raro, sicubi accidit, perniciosus, & veræ apoplexiæ immedicabilis nomine dignus.

§. III.

*Securitas
febrium
fallax.*

Est sane hæc res ex plurium censu, quæ laudibus febrium, dudum a *Mercato* (a), & nuper post alios a viro illustri *Io. Godofredo Bergero* (b) suspectis redditis, modum ponere debent.

(b) Sane insolita illa febrium multitudo solitos calculos magnopere turbauit, quos refert celeb. *Stablius* in de infrequentia morborum personali thes. I. p. II.

(c) *Hippocr.* epid. VII. cholericæ, "inquit, affectiones magis in
"æstate fiunt, & febres intermit-
"tentes, & quibus horrores acce-

"dunt: hæc interdum *malignæ*
"sunt.

(a) de febrium essentia, differentia, causa, curatione. L. VI. vbi signa & causæ perniciæ metuendæ egregie recensentur. add. *Sennertus* de febribus, L. II. c. 18.

(b) peculiari differt. de laudibus febris suspectis,

debent. Et viri quidem egregii, qui imposturas, vti loqui amant, & noxas remediorum febres fugantium perperam adhibitorum accusant, merito cauent, ne *impostura* (c) & *noxæ febrium* mentionem itidem facere obliuiscantur. Facile alias discipulos lectoresue suos metu medicamentorum generosorum, & fiducia in medelas incertas fragilemque naturæ virtutem, ita paterentur decipi, vt, seu in statum epidemium endemiumue periculosiorem delati, seu corpora febrium minus secure patientia curantes, torturam inutilem, vel ipsam mortem ægrorum expectare malint, quam certo aliquo, quod inuisum forte redditum fuerit, auerruncare medicamine. Laudes securitatis, quas antiqua experientia febribus intermittentibus vniuersim decreuisse putatur, ita omnino moderandas esse nemo prudens diffitebitur, vt

B 2

non

(c) Prodibit forsan aliquando altera de hoc quidem argumento disertatio, quæ priori illi, de *impostura corticis Peruuiani*, sub cl. *Goe-lickii* præsidio disputatæ, iungatur: nisi malit auctor, quod per facile ipsi, vel tironum cuiuis, fuerit, veterum declamatorum more, thesin inuertere, & *candorem seu probitatem corticis Peruuiani* simili stylo & paribus argumentis decantare, ne quem indoctiorem declamationes ludicræ decipiant. Credent tunc viri omni laude maiores, qui eo remedio vtuntur, imposturæ maculam non sibi impudenter adspergi, sed ingeniosa fictione medicamentum pro persona aliqua haberi, quam, exercitii causa, productis ex fallaci memoria, et sine probatio-

nis neruo, paucorum auctorum testimoniis, figuris rhetoricis, & variis lusibus circa artes dialecticas, luxuriante ingenio criminari, vel laudare, audacter possis, nulla illorum seu iniuria, seu gloria, qui ægris propinant. Eodem olim præside haud absimilis prodiit dissertatio, qua *corpus medicina mutilum* esse disputatur, quia *dentur chirurgi & pharmocopæi*, quos omnes ex orbe relegari præstet, lepidaque eam in rem suggeruntur consilia. Migrabit forte cum iisdem in Americam cortex Americanus, quod auctor dissertationis optat, nisi vtrumque consilium effectu destitui salus rei publicæ iubeat.

non nisi tum conueniant, quando æger, vna cum adstantibus, & medentibus, officium facit, & ætas, & corporis habitus, & aeris, aquarum, locorumque natura, & alii affectus comitantes, pro morbi vehementia, nihil metuendum esse commonstrant, neque morbus, ex quacunque causa, a consueta sibi indole deflectit. Ad Hippocraticæ diætæ leges, pro nostri sæculi moribus, vix centesimus ægrotantium se penitus adstringet, ac raro ægrotos, cum amicis, a primo morbi initio, & sub longioris durationis tædio, (d) & confluentibus vndequaque consiliolis & censuris, τα δεοντα per omnia præstituros sperare licebit. Neque Cous vbique spirat aer, & alius locus alio, veluti annus etiam anno, morborum certis generibus minus securus est. Immo decantatus ille *Hippocratis* aphorismus (e), qui febres, quocunque modo intermittant, periculi expertes prædicere creditur, non solum naturam aphorismi, siue breuis regulæ, habet, vt exceptionibus sit subiectus, sed & aliud plane, idque fere constanter verum, & nostra qualicumque experientia multoties confirmatum, & ad prognosin vtilissimum, edicere videtur, si integer legatur, quam quod eundem, vti fieri solet, dimidiatum indicare apparet. Febres, inquit senex Cous, non intermittentes, ευνεχες, & tertio quoque die exasperatæ, magis periculosæ sunt: sicubi vero quouis modo intermittunt, tunc iam abesse periculum apparet. Hoc est, quando tertianæ continuæ in intermittentes mutantur, quocunque modo id fiat, etiam si breuissima & vix obseruabilis intermissio sit, & vel quotidie, vel al-

(d) *Pechlin*. L. II. obseru. 20. Quod si moram trahant *tertiana*, qui autumnalium *sæpe mos* est, hoc sæpe cum iis coniunctum est periculi, vt tædio morbi lentioris ægroti in *diata delinquant*, viuendique ordine morbi *ειναμιον*

“infament: itaque in alium *plerumque* & deterio-
 “rem morbum mutatur, qui tandem etiam, oppressis naturæ viribus, *vita finem* imponat.
 (e) L. III. aphor. 43. Coac. prænot. 116. sq.

alternis diebus notetur, egregium est superati periculi indicium. (f) Quid idem grauissimus auctor de chronicarum magis febrium secura & facili, si diis placet, indole senserit, ex eius scriptis abunde patet (g). Quæ ex tertianarum genere sunt febres, tum legitimas, (h) nisi optime curentur,

B 3

tum

(f) Ita non claudicat aphorismus, uti vult *Sinapius* paradox. medic. P. III. p. 161. sed probe cum veritate, & cum iis constat, quæ ipse censor subiungit: intermittentes, inquit, sæpius sunt periculi plenæ, ut in senibus quartana, item tertiana lenta puerperarum. Quot & quantum denique moriuntur, ex febre intermittente, formaliter, quæ tali! Neque enim de his sermo est Hippocrati, sed de continuis, quæ talibus, quæ deinde feliciter intermittunt.

(g) Exempli causa sit historia epidemia L. III. sect. 3. Multa, inquit, alia passim vulgata sunt febrium genera, tertianæ, quartanæ, quotidianæ nocturnæ, continuæ remittentes, diurnæ, erraticæ, irrequietæ, inconstantes. Atque hæc omnes non sine multa perturbatione contingebant. Plerisque enim alui cum horrore turbatæ erant, sudores non critici, urinae crudæ. Plurimis morbus erat longus. Neque vero, nisi paucis, contigit, ut critice aliquis abscessus fieret. His vero ipsis diu-

turna maxime iudicatio fuit, uti omnibus omnino difficilis, aut nulla, aut diuturna. Atque illi pauci circa octogesimum diem crisi defungebantur. Ceteros plerosque febris ita deseruit, uti id forte fortuna tandem acciderere potuit. Pauciores horum ex hydrope mortui sunt, sine in lectum decubitu. Plures fuerunt, quos, præter alias ægritudines, tumores œdematosis excruciarunt, præsertim tabidos. Maximum autem & grauissimum malum, quodque plurimos morti dedit, phthisis fuit.

(h) *Galenus* 1. ad Glauc. c. 8. in 1. epid. sect. 3. comm. 8. in 2. de crisi bus c. 3. docet tertianam exquisitam septem circuitibus iudicari, & non esse perniciosam, si recte curetur: alias vero sæpius mutari in continuas, ardentem, malignas, colliquativas, hæcticas, tabidasque, & has plerumque insanabiles. Recte autem febrim eam curari negat, nisi diæta omnino sit exactissima, ubi multis de causis aberratio facillima est.

tum maxime illegitimas, (i) & τριπλοφρεων nomine apud antiquos insignes, diuersis periculis, & acutis, & chronicis, ægros exponere, satis inter medicos constat: (k) quamuis id morbi alius superuenientis, vel occulti, titulo tegere soleat vulgus, cui febres illas omnes innoxias esse debere falso persuasum est: quemadmodum, si qua earum continua fit, vel grauius affligit, ardentis, aut semitertianæ, horrifico nomine manifestum discrimen excusant, quibus morbi patrocinium suscipere lubet. Quotidianas febres a *Galeno* (l), *Celso* (m), omnique posteriorum medicorum schola, periculi neutiquam expertes pronuntiari, notissimum est. Quartanas ipsas forte aliqua ex parte curationis certæ ignorantia, quum

medela

Inscia mussaret tacito medicina dolore (n)
in gloriosum illud folium euexit, (o) vt non tantum
fe-

(i) conf. infra §. V. nota (a) et supra hoc §. not. (d) (g) sparsique passim per Hippocratis, Galeni, ceterorumque græcorum, latinorum, arabum medicorum volumina aphorismi, eruditorum per omnia sæcula viro- rum obseruationibus & scriptis confirmati.

(k) Prosp. *Alpinus*, medicus sub initium superioris sæculi sum- mus, in de medicina methodi- ca L. VI. c. 2. tertiana notha, inquit, non septem circuitibus terminatur, sed longe pluri- bus, vt sex mensibus perdu- rasse a multis fuerit obserua- tum: atque ni cito tollatur, mi- natur lienis obstructionem,

“tumorem, cachexiam, vel in
“continuum mutatur summe
“periculosam.

(l) I. ad Glauc. 8.

(m) L. III. c. 15. sub finem.

(n) *Meibomius*.

(o) conf. *Menapii* encomion fe- bris quartanæ, quod exstat in *Dor- nauii* amphitheatro sapientiæ iocoferiæ. *Gellius* L. XVII. c. 12. refert, *Phavorinum*, infames mā- terias laudare ingeniose soli- tum, febris etiam quartanæ lau- des, *Platonis* auctoritate, & ludi- cris argumentis, celebrasse. Add. erudite notata a *Reies* in cam- po elysio iucund. quæstion. c. 71. vbi plane curiosum vi- detur

securissimæ, verum etiam, panaceæ instar aduersus morbos grauissimos, exoptabiles esse videantur: vt adeo Galli suo prouerbio, quo febres quartanas illis apprecantur, quos diris deuouere volunt, bene interdum contra animi sui sensa optare videri possint. Verum enimvero, vt tarditatem malignamque contumaciam (p) & lentas corporis corruptelas taceam, quas, multis de causis, facillime inde nasci omnium sæculorum consensus testatur; (q) verissime etiam edicit Hippocrates: (r),, quartanas

detur, quod aliqui auctores obseruarunt, ope quartanæ conspicuam corpori proceritatem, molemque aliquando giganteam, conciliari.

(p) Sunt verba *Dalechampii* ad *Plin.* L. VII. c. 50. oppido vera, quia duratio annua, vel certe semestris, breuissima olim visa est, morbo omnem prius medelam eludere solito. Octennem obseruauimus & curauimus ipsi.

(q) Conf. elegans *Pechlini* obseruatio L. II. 21. quartanæ ideam & pericula exhibens. Inter vetustiores neruose dixit *Campanella* medicinal. L. II. c. 7. art. 4. Quartana intermittens habetur pro tutissima febrium, quamuis longissima: contingit tamen plerumque ob tot febriles circuitus, habitus *hecticus*: & cum lien scirrhum ob hanc febrem incurrit, aut cancerosam dispositionem, *lethalis* est, & saepe *hydropem* affert.

(r) Locus egregius, plerumque neglectus, exstat *Coac. prænot.* 159. Idem quidem auctor quartanam non solum, ob longa interualla, toleratu facillimam, sed et febrium securissimam dicit: quod in comparatione ad alias febres, præsertim ex tertianarum genere, intelligendum, & verum esse nouimus. Alibi *epid.* I. & 6. eos, qui quartana afficiuntur, a magno morbo non capi obseruat. Ibi vero certissime epilepticas conuulsiones solas intelligit, quas morbum *magnum*, heroicum, herculeum, sacrum, vocabat antiquitas. v. *Lang.* *epist. medic.* 25. 48. L. I. *Galenus* ad. 6. *epid.* sect. 6. item in I. *epid.* sect. I. longa quartana *comitialem morbum* discuti testatur, sed lienosis esse valde incommodam, *compluresque* ipsorum exinde factos *hydropicos & mortuos* se vidisse. Ipsius *Hippocratis* *aphor.*

“tanas hibernas in morbos acutos transire solere. (s) Sæpe id annotare nobis quoque licuit, pleuritide præsertim, & febre catarrhali, rheumatica, aut exanthematica, per hiemem populari. Immo perseveravit passim in ipsis febribus acutis, exanthematicis, & inflammatione stipatis exquisitus quartanæ typus, sui que paroxysmi intercessione, grauia pericula induxit, vt semiquartanas haud immerito dicere queamus semitertianis quamuis rariores, attamen non minus perniciosas. Felicibus e contrario ægris esse contigit, quibus prius adæquato remedio curata fuit quartana, quam in eiusmodi morbum acutum hibernum inciderunt.

observatio particularis I.

Non diu est, quod, multo boni publici dispendio, doctissimus annalium physico medicorum Vratislaviensium collector *Kanoldus* quartana autumnali, quæ post mensem in febrim acutam cum purpura desit, e viuis ereptus est (t):
qui

70. L. 5. & aliorum experientia, illud elogium eo vsque verum esse docet, vt epileptici, si in quartanam incidant, quam diu hac tortura laborant, alteri illi, nempe conuulsionibus epilepti-
cicis, tantisper non obnoxii esse soleant. conf. observatio *Cru-geri* ephem. curios. dec III. ann. 3. obs. 148. Ex hac Hippocratis doctrina fulcrum observati-
onibus recentiorum nascitur, de indole dispositionis febriculosæ pertinacioris, & epilepticæ, parum diuersa, & per sufficientem corticis vsum vtraque sæpe curabili. Electuarium epilepticum *Fulleri* in pharmacop. extempor. descriptum ad magnos

morbos magna præstat.

(s) *Fœsius* ad hunc locum notat: id, “vbi quartana diutius durat, ex
“vitæ intemperantia contingere, nullatunc fere sperabili salute. Sæpe id verum esse videtur: sed plures longe causas esse posse, eidentissimum est, et salutem tamen haud frustra speratam aliquoties vidimus, quamuis periculi plurimum semper subsit.

(t) v. eius monumentum in successoris dignissimi Cl. *Buchneri* præfatione, tentamini 28. eorumdem annalium præfixa, & quæ inde in ipso commercio Norico excerpta sunt.

qui ipse febrium eiusmodi potiore, quam corticis Peruuiani, earum remedii vnice adhuc certi, innocentiam esse, opinionatione sibi forte ferali, reputare solebat, hunc experiri non ausus. (u)

§. V.

Ex tertianarum genere fuerunt omnes (a), in quibus id quidem, de quo agimus, febrium symptoma obseruauimus, vel obseruatum comperimus, simplices aliæ, aliæ, paroxysmo secundario adscito, duplices, quamquam *Galenus* (b) soporem quotidianæ maxime proprium esse notat, & *Forestus* (c) carum ex quartana memorat. Tempus, quo id

Historia,
descri-
ptio, &
uentus
febris
soporosa.

C

con-

(u) v. tentam ll. p. 303. sq. & passim.

(a) Febres intermittentes malignas frequentissimas, sed tertianas, obseruauit. *Neucranz.* de purpura. c. 25. p. 413. Vt plurimum ex intermittentibus non alias, quam tertianas, triplices siue duplices, obseruare malignas licet. *H. Meibom.* de febre maligna §. 14. Consentiant *Galenus* l de cris. 3. & epid. VII. tit. 81. & ibi *Vallesius*, *P. Salius Diuersus* de febre pestilenti c. 10. *Claudinus* responsion. 7. *Minadous* de febr. malign. L. l. c. 22. *Reinesius* epist. medic. 2. *Rhodius* obseru. 9. & 10. cent. l. *Sim. Pauli* digress. de febre maligna p. m. 79. *El. Rud. Cameraarius* de febre tertiana maligna cel. *Alberti* de purpura cum febre complicata §. 12. recenset & miratur eiusmodi malignitatis epidemix exemplum.

(b) De typ. 4. & *Forestus* L. X. obs. 39. exemplum habet *Moccha* conf. 48. fol. 71. add. *Dolens* encyclop. med. L. III. c. 7. §. 2.

(c) L. III. obseru. 39. comatosum affectum apoplexiæ similem obseruauit ex quartana *Bianchi* histor. hepat. p. 751. & soporem cum conuulsionibus ante manifestatum veræ quartanæ typum *Schelhammer* de natura p. 275. *Stablius* somnolentiam in quartanæ paroxysmis innoxiam, neque cohibendam esse, notat in problem. de febrium theoria & therapia p. 19. quod cum grano salis accipiendum esse, res ipsa docet. *Galenus* ad II. aph. I. quemadmodum, inquit, somnus in accessionum declinatione est utilis, si iuuet ægrum, ita, si ipsum læserit, perniciosus est.

observa-
tio partic.
2.

contigit, in tertium primariæ accessionis paroxysmum, siue diem morbi quintum, aut, vbi accessiones valde anticiparunt, quartum suevit incidere: nonnullos serius afflixit. Fuit sane hoc ipsius febris & paroxysmi symptoma, qui, cum aliquo sensu consuetorum motuum, iusto tempore plerumque incepit, statim deinde interdum, alias vero non nisi sensim, & cum incremento accessionis, sopore illo accedente & crescente. Pulsus in plerisque frequens, in vnico per no- uem ante mortem dies continuos apoplectico, tardissimus, in quibusdam exantlato quidem tempore paroxysmi, non autem ipso affectu soporoso, naturalis, in multis durus fuit & intermittens. Verbis fere *Eugalen* (d) eiusmodi accessionem describere licet: *profundo somno, caro scilicet, correptus absque omni sensu ac motu iacuit, ut ne digitum haberet, quem dimoueret, & sola respiratione a mortuo differret:* hæc autem plurimis ore hiante singultim & cum stertore fiebat, quo maxime indicio apoplexiam a caro, gradu ad illam proximo, dirimere solent auctores. (e) *Nullis vellitationibus excitari atque reuocari ad se potuit, & si post vellitationes, punctionesque, vel post phlebotomias, sacrificatio- nes, sternutamenta, clysmata acria, cauteria, leuiter aliquando oculorum palpebras attolleret, statim tamen rursus illæ conuiebant, interdum inæqualiter, ut altera semiclausa appareret, vel manebant immotæ & apertæ sine visionis sensu. Idque malum quibusdam in singulis februm accessi- onibus recurrebat, iisque desinentibus sponte soluebatur, etsi ob-*

(d) de scorbut. p. 366.

(e) v. supra §. 1. Alia signa differentiæ habet *Verzascha*, secundum quæ maxima certe æg- rorum nostrorum ita affectorum pars apoplectica vocari deberet: primo, quod carus sensim,

apoplexia repente infestet, secundo, quod in illo auditus cum aliis sensuum operationibus remaneat, ægerque punctus membrum contrahat, secus ac in apoplexia. exerc. de apoplexia §. 7.

obtusiores tum quoque sensus viderentur, neque plane integri, sed quodam quasi stupore præoccupati: paroxysmo etiam deinde grauius indies affligere solito. Nonnullis prima statim, vel altera talis accessio exitio fuit. Aliqui euigilarunt quidem finiendi paroxysmi tempore, sed durius longe quam ante hunc laborantes, magis alii, alii minus: continue febricitantes, somniculosi, magno stupore, immo interdum veluti catoche seu catalepsi affecti, delirantes, anxie & assidue micturientes, motibus vel haud voluntariis, vel anxie iactati, dextro latere interdum, tamquam ab hemiplegia, immoto, vel parum mobili. Hi vero sub ingressum noui paroxysmi plerumque sopore iterum, immo sæpe apoplexia insanabili correpti, sub eo ipso, vel, quod paucioribus euenit, post aliquot demum dies, sensim exspirarunt. Complures, mature satis aduocato medico, posteaquam medicina & tempore excitati fuerunt, melioris & præcipue longioris remissionis, aut intermissionis, participes facti, medicamentis generosis ab instante paroxysmo & mortis periculo vindicati sunt. Pauci sine eiusmodi remediis, sponte naturæ, post toleratos aliquot paroxysmos soporosos, sub longo languore febris intermittens, variorumque symptomatum, vel conualuerunt sensim, vel consumti, aut relapsi, atque extincti sunt.

Vnicum mihi visum est exemplum in muliercula sexagenaria, quæ quidem extra accessiones aliquantulum, post externa remedia, sensuum vigorem recepit, medicamenta vero nulla admisit, & nihilominus tandem, diu misere conflictata, rediit cum sanitate in gratiam. *observatio particularis 3.*

Etiamnum curo chirurgum, eiusdem ætatis, ruri degentem, qui non nisi emulsa, & remedia palato grata, accepit, & omnia nunc nauseat, dum febriculam lentam continuam, tertio quoque die exacerbata, ex grauissimo tridui sopore, post tres fere hebdomades, reliquam habet. *observatio partic. 4.*

observ.
partic. 5.

Noui feminam, quæ in ipso hoc veterano apoplectico, post administratam largam venæ sectionem, & admotas cantharides, peperit infantem maturum quidem, sed conuulsum statim, & mortuum. Ipsa vero, lochiis abunde profluentibus, & enato supra femur abscessu carbunculi instar nigro & spha-celoso, sub mea & chirurgi medicatione, tandem sanitati restituta est. Eiusmodi abscessus in femore, vel dorso, vel circa anum, sæpiuscule in febribus continuis & malignioribus, præfertim vbi affectus capitis & neruorum concurrunt, obseruare licet: quæ res plebi indoctæ a longo in dorsum decubitu solum, vom blossen durchliegen, suboriri creditur, atque male sæpe ac negligenter haberi solet.

§. VI.

Signa
prænun-
tia.

Tam egregiè hæ febres intermittentem, vel remittentem benignam, simulant, vt vix aliquo ex signo certo tristis euentus prænuntiari posse videatur: præcipue, quum morbi ingenium generatim non videatur malignum, sed potius innumeri, sub eodem statu epidemio, feliciter facileque, cum quauis medendi methodo, emergant, in quibus fere eadem omnia in principio notantur. Atque id ipsum est, quod inultos ita decipit, (a) vt, quum vulgatum quoduis remedi-
um

(a) Apposite ill. *Stablius* de æstu maris microcosmici th. VIII. "est, inquit qui vidit, aliisque
"narrat, vomuisse cum eupho-
"ria vnum patientem; iam lex
"rogatur: *vomant omnes*, dictum
"factum. Forte legit in anti-
"quis: *quæcunque febris sine su-*
"dore cesset, mala fide id facere.
"Sudent ergo *quântocys omnes*, vt
"in perpetuum emanat. Ita
se res cum omnibus medelis

habet. Ita argumentantur homines ignari a particulari ad vniuersale, & ægros immaturis iudiciis & consiliis in errorem ducunt: immo vbi, alio loco & tempore, aliam medicationem adhibet medicus, quam quæ ipsis alibi visa est succedere, obstrepunt medenti, vel clanculum obmurmurant, & suam experientiam crepant: sed o quam pauperem!

um, vel temerarium etiam molimen, feliciter in tot corporibus cedere videant, ibi etiam, suis fisi experimentis, vel naturæ & medelis incertis rem committere, vel vehementibus pharmacis & turbulentis ausibus ægros aggredi sustineant, vbi ipsum hoc, de quo nobis sermo est, symptoma, vel quodlibet aliud vere metuendum est periculum. Enimvero, cum haud paucis experientia probet exemplis, has febres, harumque causam, ægros in varia discrimina, & in hoc etiam periculosissimum symptoma senilium corporum plura, & iuuenilium non nulla, improuiso adducere aptam natam esse; caute vtique, nec sine aliqua formidine, sub eiusmodi statu epidemio, salubritatem & securitatem febris credendam & prædicandam esse, constat. Expedi potius minutissima quæuis indicia probe vbique explorare. Si vsquam alibi, certe in hac fallaci benignioris morbi specie, clinica praxi opus esse videtur: hoc est, vt, quantum fieri potest, ipsos ægros medicus domi illorum diligenter inuisat, (b) vel perito adiutore vtatur; neque indoctorum hominum relationibus, & vrinæ iudiciis incertis, fidem nimis adhibeat, vt potius totum corporis habitum rite intueri, & de tempore, modo, & mensura morbi, de ordine & periculis accessionum, iustos calculos inire possit;

sape exiguus mus

Augurium tibi triste dabit (c)

C 3

In

(b) Nemo verorum medicorum timere debet acuta tela, quæ in *platearum conculcatores* iaciuntur, & solos empiricos feriunt, in diss. de motu maris microcosmici, & in eiusdem illustris auctoris scriptis variis. Est omnino, vbi plateas conculcare, vel equis vehentibus conculcandas dare, medico etiam peri-

tissimo necessarium sit. Inexhaustæ doctrinæ liber est, quem nobis per omnem ætatem attentè perlustrandum proposuimus, neque perdiscemus vnquam: *corpus humanum agrotum singulare.*

(c) *Fracastor. de contagione L. I. c. 3.*

Signum 1.

In omnibus, quotquot equidem vel vidi, vel compertos habeo, vbi hic, in quem inquirimus, affectus superuenit, in primo vel secundo statim paroxysmo, ante tertium illum periculosiorem, vel, vbi serius malum accidere debuit, in præcedentium accessionum aliqua, *profundiores naturali somnum* obseruatum esse cognoui. Grata sæpe res fuit amicis, sensum febris blando sopore falli persuasis. Inde vero multorum etiam per ἀπυρεξίαν *sensus* veluti quodam *stupore* occupatos, vt nescio quam capitis *stupiditatem* insolitam conquererentur, post *Eugalenum* experti sumus. In diuersis casibus ille statim somnus periculosioris prodromus ita sopiuit ægrum, vt vel ægre, & cum delirio, vel plane non, ante finitum paroxysmum vigil seruari potuerit: quantumuis postmodum ὀρθοσάδιος, immo vel sani instar foris obambulans.

obseru.
particul.
6.

Memini mulieris viduæ nondum quinquagenariæ, quæ in publico sub vesperam obuia facta me rogauit, vt se insequenti die inuiserem, quia febris paroxysmum tertium expectaret. Hodie, inquit, egregie purgata sum a medicamento sub hesternam noctem sumto. Accessi altero die, & quidem rursus ocyus petitus, atque non solum impenfe febricitantem, sed & apoplecticæ instar immobilem & stertentem reperi: neque expergefieri vilo modo potuit, sed sensim elanguente respiratione & pulsu exspirauit. Toto præcedente paroxysmo blande dormire visa erat, neque vigiliâs vrgere voluerant, qui adstiterunt: nescio an potuissent.

signum 2.

Vrina crassa, coloris intensi, *subfusci*, lixiuii, addo etiam in quibusdam ad nigrorem vergentis, & innatante quasi *pinguedine* aliqua, valde etiam foetens, (d) & præsertim cum

(d) vermes per vrinam non quidem in hoc symptomate, sed in illâ colica, de qua ad §. seq. aliqua dicemus, ascaridum for-

ma, & alibi diuersimode, vidimus. conf. celeb. Clericus histor. lumbr. lator. p. 275. seqq. Ruysch. thes. anatom. l. p. 54.

frequenti micturitione, & dysuria aut stranguria, prodiens, & tunc interdum naturali similis, hoc præcipue symptoma, vel febricofi Protei aliam mutationem minus securam, præcessit, & metuendam indicauit.

Sanguis vena secta floridus plerumque, & satis æquabilis, sed cum *copiosissimo sero viridiscente* prodiit: interdum *variegatos* colores ostendit. Aliquoties seri pars viscidior superius in *liquamen gelatinæ instar* coierat, in *fornicem* quasi eleuata, quum subtus pars seri, magis forte grauis, elastica, & fluida, cum intermixtis *grumis sanguinis*, patellæ adhærentibus, fluctuaret. Vbi iam inflammationis metus adfuit, *crusta* quasi pleuritica apparuit. Aliquando *verminosus* exiit sanguis, vel corruptione vermiculos ingenuit, forma seminis cucurbitæ (e).

signum 3.

Sitorem quemdam nuperrime hoc malo correptum & extinctum comperi, qui diu ante de dolore hypochondrii dextri per interualla conquestus erat: quæ res, quum in alio etiam ægro similiter ante aliquot annos notata fuerit, in memoriam reuocauit prædictionem Hippocratis (f): *febres ex hypochondriorum dolore obortæ malignæ sunt: in his το κρυπτες, profundus sopor, pessimum.*

observ.
particul. 7
signum 4.

De *præcordiorum dolore* aliqui eum locum exponunt. Sed & hæc res cum nostris obseruationibus conspirat. Plures enim eorum, quos carus deinde corripuit, *cardialgia graui*, ictericorum & hepatitide laborantium instar, in præeunte accessione afflicti fuerunt: (g) symptomate oriundo ex notissimo consensu hepatis profundius affecti, & ductuum biliariorum grauiter irritatorum, cum orificio ventriculi.

signum 5.

§. VII.

(e) conf. celeb. *Andry de la generation des vers* c. 3. *Clericus hist. lumbr.* p. 281. seqq. *Borellus cent.* 3. obs. 4.

(f) *Coac. prænot.* ll. 31.

(g) *Claudinus respons.* 7. compluribus locis. *res, inquit, febre tertiana intermittente laborantes, propter febris malitiam, ex subsequente te cardialgia perditos vidi.*

§. VII.

*Causse ad
pranoti-
onem co-
gnitu uti-
les.
signum 6.*

Plerumque, quod probe attendi velimus, sine expectata aut præstita coctione, & non bene iudicatis orgasmi & vergentis naturæ indicationibus, haud adeo generatim, vti vulgus arbitratur, in febrium intermittentium principio obuiis, (a), *medicamentum* aliquod *purgans adsumtum* fuit, quod solum, sine vlllo fere indicio præuio, aliquos, primo vel secundo paroxysmo sequente sopori dandos, reliquit: (b) quemadmodum innumeros febre duplicata, aut continua, aut lenta, aut prauis symptomatibus mulctauit. Neque iis tutum fuit, qui non nisi nauseam, lassitudinem, cephalalgiam, aut dorsi dolores, symptomata febris prænuntia, senserunt, aut nescio quas impuritates, sine indicatione, expurgari præseruationis causa debere opinati sunt. Complures inde statim febre epidemia, eaque minus securo, immo ipsi huic symptomati exposita, correptos noui. Neque tuta fuerunt blandiora *ἀμεθοδως* & promiscue data, licet febris, & biliosi humoris, & obstructionum, quasi alexi-

phar-

(a) In mentem venit elegans locus ex *Patini* epist. select. volum. II. ep. 246. vbi prælectionem academicam a se habitam
 “laudat, qua probauerit, in fe-
 “bribus intermittentibus non
 “esse purgandum, nisi præsentibus
 “signis coctionis, & ostenderit,
 “vnde illa eruenda sint,
 “quorum optimum sit, morbi
 “& symptomatum omnium
 “imminutio. Egregia & magni in praxi vsus, si recte applicetur, doctrina! quæ, iuuentuti studiosæ instillata, non potest non in vtilitatem multo-

rum ægrorum concedere meliorem, quam laudationes, vel criminationes, morborum melatarumue indistinctæ. Sane purgatio omnis, præsertim in febribus, sine signis repletionis a materia, quæ expurgari possit, vel cocta, vel turgente et ad primas excretionis vias prona, seu exitum frustra moliente, semper artis regulis aduersa fuit.

(b) Conf. *Pechlin*. eph. nat. cur. dec. I. ann. 9; & 10. obseru. 30. & nostra obseruatio particularis sexta, supra §. VI.

pharmaca iactentur: rha barbarum, ipecacuanha, puluis Cornachini (c), pilulæ polychrestæ, & quæ contra obstructiones vocantur, aloë quouis modo parata vel correctâ, solutio extracti panchymagogi cum mixtura simplici, falia cathartica, aquæ minerales purgantes (d): vbi præsertim purgationem, vt sæpe solet, strictior alius infecuta est. Vanissimum esse constat, quod aliqui prætexunt, priscos medicos, cum regulas de purgatione scriberent, non nisi fortissima pharmaca nota habuisse, leniorum ignaros. Contrarium innumeris locis testantur *Hippocratis, Galeni, Aetii, Celsi, Celii* & aliorum scripta.

Aliis ægrotis, ante hoc symptoma, *remedia vel potulenta spirituosâ sulfureâ*, & quæ *bilem crassiorem agitare & ad cerebrum rapere* apta sunt, exhibita esse percepi. Spectant huc *remedia vulgi ἀντιπυρετικά* calidiora, aut caput ferientia

D

(c) Puluis hic, alias comitis VVarvici ac purgans febrifugum, haud immerito dictus, in febribus securioribus, etiam non expectata coctione, vbi exitum frustra affectant humores abundantes, & morbi fomes ad primas vias tendit, ceteris purgantibus pluribus palmam præripit, & vel solus curationem absoluit. v. M. *Cornachinus* singulari de hoc puluere tractatu, siue de methodo omnes affectiones ab humoribus ortas curandi. *Heluetius* in *recueil de methodes* duas tertias febrium eo sanari memorat. *Kergius* de "fermentatione p. 250. Cornachini, inquit, puluerem præ

"ceteris purgantibus feliciter
"adhibui. Laudatur etiam a *Spigelio* de semitert. l. 3. c. 8. a *Fonsæca* in consil. & aliis. In febribus quartanis popularibus egregie contulisse refertur a *Reinesio* epist. 58. conf. *F. Sylvius* prax. L. l. c. 2. §. 43. sqq. de scamnonei benignitate. add. de eius vi febres fugante pæne indubia experimentum *Du Clossi* ap. *Blegny* zodiac. med. Gall. mens. Octobr. obs. 2. ann. I.

(d) egregia in multis febribus chronicis medela; hac occasione vero, ob metum etiam somnolentiæ inde ipsis sanis oboriri solitæ, haud segura,

tia (e), quæ in morbo securo, facili, & ad fugam procliui conferre visa, inde vbiq̃ue buccinatorum voce celebrantur, sed febrem difficiliorem incassum aggressa male irritant, non fugant.

observ.
partic. 8.

Dum hæc scripsi, ad hominem vocatus sum pauperem peregrinum, qui in officina coriarii laborando victitabat. Per tres hebdomadas nil nisi languorem & nauseam conquestus, variis tæiturnis remediis, & *proprii lotii potu* vsus, caro tandem correptus est. Paroxysmo dudum finito vocatus, ægrum sine febre, sed valde stupefactum, & quasi balbutientem reperi. Rediit, antequam medicamenta dari potuissent, accessio, quæ, post octo horarum durationem, per quatuordecim horas intermiserat. Tum vero cum febre continua, licet post horas XII. leuiter remittente, XXX. horarum spatio durans, perpetuo miserum sopore merfit.

signum 8.

Neque tamen negare ausim, sine eiusmodi erroribus, similem in corpore materiem, similesque motus ad translationem materiæ anormalos, violentæ febris impetu induci posse: vnde est, quod *proportionem violentiæ insultuum expectandorum, cum viribus corporis & valetudine reliqua,* probe conferre debet medicus. Enasci potest hoc præcipue malum vbi corpus *senile* est, vbi quod ex *cholericomelancholicum* esse, vel *scorbuto calido* laborare dixeris; *biliosum simul, & succis crassis, acribus, & ad putredinem vaporiferam pronis* plenum; *neruis & visceribus, cerebro in primis*

(e) v. de oleis destillatis & natiuis, febrem intermittentem subito exitiosam reddentibus, observatio *Hoyeri* in miscell. nat. cur. Dec. III. a. 3. observ. 46. Singulare plane est, quod ibidem dec. III. a. 9. & 10. narratur
“de vi lactis septuaginta sep-

tem vicibus ebulliendo in pul-
“tem, octi & die *ἀπυρεξίας* ex-
“hibiti, vnde ægri in profundis-
“simum tridui fere soporem
“conciderint, deinceps sponte
“euigilantes, & a febre sani. In-
“securum si ita euentus respon-
det, remedium.

mis ac hepate, debilioribus instructum; mensium & hæmorrhoidum, aut aliorum excrementorum capiti minantium, turbis anomalis obnoxium; scabie & vlceribus male sanatis corruptum; & grauibus dietæ vitiis, crassos simul & vaporibus sulfureis mixtos succos ingenerantibus, bilis anomalias fontibus, & robori viscerum insidiantibus, afflictum.

§. VIII.

Tertianæ epidemiæ non vernaes huius constitutionis cum insignibilis ferocia, toti corpori & capiti maxime infensa, infestare consueuerunt, & demonstratum profecto tum ipsæ dederunt causæ procatarticæ, tum sectiones quorundam defunctorum, (a) quas haud frequenter fieri licet, tum etiam symptomata pleraque, bilis præcipue officinam, crasin, & directionem valde vitiatam. Comitata sunt eas, vel imperfecte curatas exceperunt, mala hinc præcipue oriunda plura: vomitiones enormes, anxietates intolerabiles, diarrhoeæ, dysenteria, cardialgia, colicæ, (b) icteri, cachexia,

Ingenium tertianarum epidemiarum biliosum, ferox, capiti infensum, & saepe mali moris.

D 2

hydro-

(a) Similia iis obseruauimus, quæ habet *Lancis.* de nox. palud. effluu. L. II. epid. I. c. 6. vbi eorum etiam sectiones recenset, qui ex febribus apoplectico modo decesserunt. add. *Boneti* sepulcretum L. III. sect. I. vbi multa exempla, et sectiones corporum, ex febribus intermittentibus defunctorum, collegit, etiam obseru. 44. ex febre comatosa.

(b) Inter febres grassantes, & ante, & post easdem, & cum ipsis, sæpenumero cardialgiam simul & colicam, anxietate, doloribus, vomitibus, & alui adstrictione, horrendum in modum grauem,

obseruauimus. Aemula illius fuit, quam *Aegineta*, & *Auicenna*, ætate quisque sua, epidemiam annotarunt, quamque diuersi auctores sub colicæ Pictonum, vinosæ, lithargyriatæ, saturninæ, metallicæ, & alii, minus distincte, sub scorbuticæ, hæmorrhoidalis, biliosæ, conuulsuæ, arthriticæ, nominibus descripserunt. Endemia habetur Pictauensibus in Gallia, Caribensibus, itemque variarum Germaniæ prouinciarum vini feracium incolis, quo nostrates referre non possumus. Metallurgis, pictoribus, figulis, & vel maxi-

hydropes, hepatitides, quæ veræ etiam haud adeo raræ fuerunt; seu phlegmonæ seu erysipelati (c) accenseas; pleuritides dextri præcipue lateris veræ & spuria, phthiſes, erysipelata præsertim in capite, rheumatismi arthritici, syncope, deliria quasi phrenitica, conuulsiones, (d) surditates

maxime iis familiaris est, qui vinis vtuntur, aut aliquando vsi sunt, lithargyrii, vel bismuthi infectione, siæ natiua bonitate, limpidioribus dulcioribusque: & tunc præsertim, quando febres biliosæ regnant, & viscera abdominis sanguine scorbutico, & ad hæmorrhoides pronò, turgent. Obseruauimus, inquam, hanc colicam frequentissime, quæ, vt cetera symptomata hic taceamus, cerebro & neruis maxime fuit infesta, & conuulsiones, deliria, cœcitates, surditates, tremores, arthritides, pareses, syncopen, immo ipsum nonnunquam carum & apoplexiam induxit. Postquam ab exiguo pressioni cardiacæ sensu sensim incrementa cepit, difficulter tolerabilis fuit, neque tamen ante quartum, a vomitionis insultu, diem medicamento facile soluenda. Tunc vero plerumque declinare cœpit, licet interdum diutius, immo ad nonnum vsque diem, excruciauit, plerumque postmodum ex sua

indole eodem modo aliquoties, immo sæpe sæpius, recidiua. Historiam, euentum, signa, causas, curamque, & diætam, caute & sollicitè instituendam, enarrare, & experimentis demonstrare, pars erit operis, quod molimur, de febribus, ceterisque ex earum profapia morbis.

(c) Conf. ill. F. Hoffmanni diff. de hepatitide vera rarissima, spuria frequentissima. Bianchi histor. hepat. p. 332. sqq. de phlegmone hepatis, p. 377. seqq. de hepatitide, & 422. de erysipelate hepatis.

(d) Corpora duo puerilis ætatis, post febres conuulsionibus pertinacibus exanimata, exhibuerunt per anatomen in substantia cerebri tubercula dura, globulorum, quibus milites arman- tur plumbeorum fere forma, veluti, quæ in phthysicorum pulmonibus reperiri, & in vlcera abire solent. Hæc vero sine vlceratione, aut coloris a cerebro diuersitate, apparebant: qua de re alibi vberius.

* obs. par-
tic. 9.

tes (e) & abscessus aurium, dextræ inprimis, qui frequenter obrigerunt.

Hoc ipsum, de quo heic mentio fit, soporis symptoma, ad cetera comparatum, quæ immensam hominum multitudinem inuaserunt, aliquanto rarius, haud male *Eugalenus* (f) monstri aliquid alere innuit, “quandoquidem, vti ait, “bilis, cuius comes tertiana esse solet, magis de sua natura “*ἀγρυπνίαν* excitare nata est, quam carum & soporem. Indigitat idem rationem (g), & medendi regulam: plures, in “quiens, Embdæ, vbi vehemens hic morbus propter aerem “humidum & crassum, aquasque falsas & putridas est, ab “hoc caro extinctos scio. Concurrit autem nonnunquam “cum febre intermittente hoc malum, quod iisdem quo- “que, quibus febris ipsa, signis, a melancholici humoris “putrefactione, siue scorbuto, esse dignoscitur, cuius hic “sompnus symptoma est. Curatur etiam iisdem, quibus “febris, medicamentis, iuxta illud, quo sublata causa tolli “quoque effectus dicitur. Enimuero, quod inter nos *natiua aeris & aquarum ratio* haud ita forte effectum dare queat, id *stagnatione, putrefactione, variaque mutatione per tempestates & ventos*, & ipsam maxime *singularium corporum naturam*, induci potuisse, tristis experientia docuit.

Sopor in febribus biliosis monstrum alit.

SECTIO SECUNDA.

INDICAT CVRATIONEM REMEDIO CERTO ET OPPORTVNO TEMPESTIVAM.

§. I.

Ergo quoties, sub hoc statu epidemio, in priorum paro-

D 3

Indicatio xy-urgens.

(e) Ibi egregie se gessit continuata potio matutina & pomeridiana seri limpidi ex lactis libris duabus aut pluribus, per cremoris tartari drachmas forte duas aut simile sal acidum co-

agulatis. Extus profuit vel solum oleum amygdalarum amararum, mane & vesperi ad paucas guttas instillatum.

(f) p. 367.

(g) p. 202.

xysmorum aliquo , ægrum maxime seniore vel debilem,
 “ sopitum præter naturam, aut cardialgia afflictum, sed
 “ quæ cum febris accessione declinavit, aut deinde stupore
 “ aliquo occupatum obseruauimus, vel vrinæ notauimus
 “ vitium, quale supra descriptum est, vel sanguinem vena
 “ eductum variegatum, pūtridum, sero copiosissimo, aut in li-
 “ quamen spissius, aut crustam pleuriticam, nondum tamen
 “ præsentem inflammatione, coagulato abundantem, cogno-
 “ uimus, vel ægroti corporis, præsertim inepto pharmaco
 “ turbati, constitutionem ita, vti antea monitum est, com-
 “ paratam, & hepate maxime ac cerebro ægre affectam, iu-
 “ dicare licuit, vt, pro febris vehementia, vel hic ipse, vel
 alius certe periculosus affectus, iure suspicandus esse vide-
 retur; toties nos de febre velociter fuganda (a) consilium
 iniuimus, quo subito instans periculum auerteretur, velut
 vrgente hanc rem indicatione prophylactica vitali. (b)

§. II.

Cortex
Peruuianus
per se tutissi-
mus vti
certissime
febrifugus.

Neque vero vllum ex remediis, quæ febrifuga audiunt,
 in tam ancipiti rerum statu, certum satis fidumque compe-
 rimus, præter vnã illam corticem Peruuianam, siue Cin-
 chi-

(a) confer. verba *Eugaleni* §. pro-
 xime superiori notata. *Forest.*
 L. 10. obs. 39. n. si carus febrem
 “ causam habeat, febris reme-
 “ diis curatur. *Campanella* medi-
 “ cinal. L. VI. c. 4. art. 9. Quo-
 “ niam carus non est morbus
 “ a se incipiens, sed sequitur post
 “ epilepsiam, & post febres di-
 “ ras, & alias causas, talia exhi-
 “ bebis remedia, qualia iubent
 “ causæ.

(b) *Hippocr.* Signa febris ingenio

“ non respondentia, abscessum
 “ nisi præmonstrent, malignita-
 “ tem denotant. *Coac.* 145. v.
 quæ §o. præcedenti de monstro-
 sa indole cari in tertianis monu-
 imus. add. *Restaurand.* Hippo-
 cr. de usu chinæ chinæ c. 5. vbi ad
 hunc locum Hippocratis notat,
 sopores intelligi, aliasque, vt ait,
 frigiditatis soboles, quæ, ni cito
 soluantur, malignitatem indi-
 cent.

chinam, (a) tantopere multis inuisam. Eius vero virtus omnium manifestissima in restituenda subito oeconomia corporis, horrendis symptomatibus per paroxysmos turbata, excitare potius ad rectum vsum detegendum, vel confirmandum, & contra abusus inunendum, cordatos medicos deberet, quam vt theoria vel hypothefi nimis generaliter definiente, & imperfectis de modo agendi ideis, ad vituperandum hoc diuinæ prouidentiae munus, & castrandam generoso præsidio materiam medicam febribus medentem, seduci

*(a) Dubium est, vnde barbarum corticis chinæ chinæ, quinæ, quinquinæ, kinkinæ, nomen ortum ducat. Arborem *gannanaperide*, aut querango, ab incolis vocari constat, non, vt *Hermannus* vult, kinkina. *Quina* Americanis febrem designare *Blegnyus*, nescio vnde edoctus, coniicit, vnde alii quina quina febrim febris significare autumant. Similitudinem plantæ Malabaricæ, quæ ab indis kina vocetur, allegat *Raius*. Ex regni *Quitensis*, quod corticis patria est, nomine corruptum vocabulum, aliqui putant. Nobis maxime probabilis fit, quæ in indice pyretologiae *Mortoni*, & in *Boecleri* notis ad *Hermannii* cynos. mater. med. reperitur deriuatio, ab vxore comitis *del Cinchon*, proregis Mexicani, quæ prima inter Europæos hoc medicamine curata est, idque in

nostrum orbem propalauit, vnde etiam alias puluis comitis-
sæ, & minus barbare, cortex *Cinchina* vocatur. Nomen medicinae, Europæis tunc ignotæ, cum familiæ illius nomine facile confundi, & radicis chinæ, notæ iam tunc, sed longissime patria & natura diuersæ, titulo insigniri potuit, quæ Gallis *esquine*, siue *squine*, mutatis similiter consonis, sonat. Ob duorum horum medicamentorum diuersitatem, quæ ab indoctis hominibus confunduntur, medici congruo magis *corticis Peruviani*, quam chinæ vel chinæ chinæ barbaro nomine, ipsum hoc remedium, de quo loquimur, discriminare solent, relicta *Chinensi* radici denominatione *china*, cui ob patriam melius quadrat, & semper data est, & ad distinctionem merito relinquitur.

*chinchina
etymon.

Sanguinis profluua.

ci nos patiamur. (b) Innumerabilibus (c) summorum medicorum per integrum fere sæculum & vniuersam Europam repetitis, & meis etiam multiplicibus experimentis, quæ primum ante rationis inuentionem inuenienda esse, apud *Celsum* dicitur, tam persuasum habeo, quam quod in toto artis medicæ ambitu maxime: remedii huius particulas humano corpori sano, æque ac innocentissimum quoduis medicamentum vegetabile moderate amarum & aromaticum subadstringens, innocuas esse, nequaquam autem per se nociuas, aut venenatas: quæ vulgi fabula est, ex male intellectis doctorum quorundam placitis, & obstetricante aliquorum medicorum errore, vel etiam consilio medicastro, Apolline inuito, nata & enutrita. Ad febres intermittentes, & quæ ex earum genere sunt, vere adæquata tuta, & certa efficacitate pollet, cui nihil adhuc suppar natura, vel ars æmula, exhibuit: Taceo æque fere certam & tutissimam saltem virtutem in morbis aliis sine febre, ex viscerum & neruorum debilitate, vermibus diuersi generis, motibus circa secretiones & excretiones nonnullas anomalis, variorum corporis humorum, chyli præsertim, & bilis, & succi pancreatici, lentore, acore, & inertia, vel præcauendo orgasmo paroxyftico. Enimvero in corpore sano, cuiuscunque sit ætatis & temperiei, quantumuis sat magnis & diu repetitis dosibus adsumtus, vix vnquam motus naturales aut minuit, aut vltra naturam auget. Neque naturalia, aut necessaria sanguinis profluua fisti inde, aut vltra modum propelli solere obseruamus, quamquam enormia mode-

(b) *Hippocrates* de arte: Sunt, inquit, qui artem putant, reliquas artes turpiter incessendo dehonestare: atqui id quidem, quod putant, non consequuntur. Mihi vero in-

uenire aliquid eorum, quæ inuenta nondum sunt, aut semiperfecta ad finem perducere, scientiæ votum ac opus esse videtur.

(c) conf. infra sect. III. §. 10.

derari, (d) & moderata promoueri soleant. Vim blande emmenagogam, & simul tonicam, ipsis quibus menses fluunt, & puerperis, vrgente necessitate, sed & grauidis, rite obseruata *εὐφορία*, habituque & textura corporis, innoxiam nobiscum obseruarunt alii, *Blegny*, (e) *Mauriceau* (f) *Mortonus* (g) *Apinus* (h) *Friendius*, (i) &, qui instar plurium sit, illustris *Boerhauius*. (k) vt adeo merito suspicemur, mensium & hæmorrhoidum suppressionem, quam aliqui remedio tribuere amant, feбри potissimum imperfecte curatæ deberi, qua sola id malum sæpiissime inductum, cortice autem solo medicatum, nouimus. Pro neruorum sensu delicatiori, & potentiori sanguinis nisu, corporisque & materiæ forsan morbidæ habitu, aliquando retardari vel imminui, aliquando pelli vel augescere fluxum aliquem notamus, quod per se quidem tunc innoxium, & interdum vtile aut necessarium est, & facile medici, vsum & præparationem (l) moderantis, manu a qua-

E

cun-

(d) illustr. *Mead* de imperio solis & lunæ in corpus humanum c. 3. p. m. 384. add. de hæmorrhagiis dicta infra §. 5.

(e) *remede Anglois* p. 73.

(f) *Observations sur la grossesse & l'accouchement*, obs. 272. 697. & aliis.

(g) *Exerc. l. c. 7. p. 51.*

(h) *Histor. febr. epidem. p. 93. sq.* & ab eo adductum *Ledellii* testimonium in *ephem. nat. cur. Dec. III. a. 2. p. 60.*

(i) *Emmenolog. c. II.*

(k) de medicam. facult. P. 3. c. 18. add. cl. *Bianchi* *histor. hepat. p. 636. seqq.* item obseruatio de

febre puerperæ periculossima copioso corticis vfu primis diebus audacter curata apud *Schellhammer*. de natura p. 248.

(l) Infusio præsertim vinosa, immo & aquea, & moderatius paratum decoctum, & extractum, vbi particulæ remedii magis terrestres seiunctæ sunt, blandissime sine vlllo adstrictionis metu impellere solent mensium fluxum, sicubi remoram qualemcunque eidem per remedii substantiam, circa id tempus exhibitam, iniici posse veremur, quod tamen penes pauciores constitutiones metuen-

dum

cunque noxa impediri potest, & rite persanato morbo ipso nihil post se incommodi relinquere solet.

Aluus.

Ipsam alui adstrictionem, quam timent aliqui, quia remedium adstringens dici audiunt, vix ac ne vix quidem subtili sua virtute tonica æque inducere aptus est cortex, ac vinum rubellum, moderate in potum ordinarium tot populis cedens, vel potio infusi theæ & similibus, vel aromatum & condimentorum usus solitus, vel cibus tostus quicumque. Pro ægrotorum corporum, & materiæ morbida, eiusque motuum & directionis diuersitate, modo soluit aluum veluti a pharmaco purgante adsumto, (m) modo stringit aliquanto tempore, & tum, pro *εὐφορία*, vel moderari euacuationem, vel referare stricturem aliis remediis apte additis potest medicus, vel tempori & continuato vsui rem permittere. Plerumque enim, superato ita morbo ipso, cessat etiam illud symptoma, quemadmodum cetera omnia. Immo sæpe sæpius obseruauimus, hominibus ad alui obstructionem pronis corticis per morbos usum feliciter ita contulisse, vt, peracta rite curatione, ab illa etiam molestia sese liberatos senserint.

*legitimi
vsus in
morbis
effectus
posteriores.*

Aduersus febres, alias que ægrotationes, recte adsumtus, post multorum etiam annorum reuolutionem nullam relinquit noxam

dum est. Hæc vero substantia ipsa sapissime, præsertim in laxiori fibrarum habitu, & sanguine vappescente, vt in chlorosi, & languore febriculoso obseruatur, apprime promouet naturale profluuium, tono potentius restituto. Si quando præter morem fluxus nimius suboriri videatur, quem tamen remedium ipsum moderari continuato vsu consuevit, tunc a san-

guinis missione, nitro, cascariilla, millefolio, & similibus, ipsisque, vbi ex re videtur, anodynis, subsidium mutuari licet, id quod etiam de alui fluxibus medelam interturbantibus monitum esto.

(m) v. de corticis aliquanto adhuc recentioris vi natiua cathartica *Raius* histor. plantar. L. 32. c. 9. p. m. 1797.

noxam. Immo potius, teste *Mortono* (n) quem *πρωκ/ινος/α/ος* *Brunnerus* (o) *practicorum coryphæum* (p) vocat, & teste quotidiana experientia, “inde sæpe appetitus magis firmatus, concoctio alimentorum in ventriculo restituta, “generi neruoso robur adiectum, & habitus corporis a statu “tabido in athleticum mutatus obseruatur. Quot ego ipse, “inquit, post quatuor lustra annorum & quod excurrit, ab “vsu corticis vegetos, & firma valetudine vtentes, vidi, & “magis athleticos, quam prius! Experientia reclamante, & “rei ipsius natura, nescio quam omnipotentem constrin- “gendi & obstruendi facultatem pharmaco huic inesse, “commenti sunt.

§. III.

Agnouit dudum veram hanc recte vsurpati corticis securitatem, & certio rem ceteris remediis omnibus virtutem febrifugam, vir multiugæ experientia *Fr. Hoffmannus*, qui, in propemptico ad dissertationem de china china modo “operandi, vsu, & abusu, meam, inquit, si interponere licet “experientiam, ingenue & aperte fateor, me insignis simam “non solum in febribus debellandis, sed & in aliis morbis

Certa corticis efficacia cum aliis comparata.

E 2

ex-

(n) Exerc. i. c. 7. pyretol. p. m. 54.
 (o) De pancreate secundar. p. 101.
 (p) Patet ex eius auctoris candidissimi scriptis & regulis practicis, vti ex ipsa felici praxi, iniquum pariter ac frigidum iocum esse, quo, in dissertatione Halensi de corticis china vsu febrifugo cauto & suspecto, *Mortoni* nomen mali ominis esse dicitur, ob immerito imputatam prudentissimo medico doctrinam indistincti vsus corticis in omnibus febribus continuis.

quum etiam, sicubi errauisse æquo iudici deprehendatur, id non statim in nominis dedecus traduci debeat. Legat ipsa viri scripta, legat integra, iudicet, & seligat, quisquis analogia practica vti nouit. Lectores non attenti, aut iudicio practico non vtentes, abstineant velim ab vsu omnium obseruationum practicarum, ne suos deinde lapsus & errores scriptoribus bene meritis, sed male vsurpatis, imputandi occasionem præbeant.

Laus corticis num temporaria?

“expedite curandis, deprehendisse efficaciam, vt iure illud
 “omnibus huc vsque notis medicamentis anteferre non
 “erubescam. Plures sane orco proximi hoc diuino auxilio
 “feruati sunt, & quos vel febres, vel ex illis alii propullulantes
 “grauissimi morbi, iam dudum neci dedissent, illi, auspica-
 “tissimo euentu, sanitati perfecte restituti sunt. Immo mi-
 “hi nullum simplex cognitum est, quod tanta virtute pol-
 “leat, vel simile efficere possit. Sunt, qui surrogare student
 “alia, sed efficacia longe infeliciori. sunt quædam simplicia,
 “quibus deus & natura singulare quid, & aliis non conces-
 “sum, tribuit. (a) Atque certa hæc, & suo modo vere speci-
 “fica, huius medicamenti efficacitas, non in hyperbolicis
 “præconum laudationibus fundata, sed ante oculos colloca-
 “ta, & manibus palpabilis est. Neque adeo locus est incon-
 “gruenti paucorum cauillationi, qua hoc remedium hodie
 qui-

(a) Add. Fr. *Redi* experim. natur. p. 143. sqq. *Celeb. M. B. Valentini* in miscell. nat. curios. Dec. III. a. 2. obseruat. 123. polychr. exotic. dissert. III. *Spon obseruat. sur les febrifuges* ap. *Raium* in hist. plant. de gannanaperide. *Ramazzin*. p. 218. opp. *Boecler*. ad *Hermanni* cynos. mat. med. P. I. p. 204. seq. *B. Albinus*, diss. de febre quartana, postquam remedia ad febres celebriora proposuit, salia, terrea, antimoniata, chamæmelum, chelidonium maius, plantaginem, coriandrum, pentaphyllum, asarum, bardanam, chamædryn, carduum benedictum, verbenam, alumen, sudorifera po-

tentissima, sterco caninum, porcinum, anserinum, bufonem, eiusque cortostum, opiata, immo *Bouulii* experimento, quod apud *Raium* histor. plant. L. 9. c. 8. descriptum est, ipsam cicutæ radicem. Postquam deinde diaphoreticis, sanguinisque crasin restituentibus, iustas præbuit laudes, th. 22. optima sunt, inquit, quæ recensui, sed postquam china chinæ innotuit, multum eorum pretio & æstimo decessit: licet enim optima sint, china chinæ tamen æquiparari non possunt. Alia puto aliis antecellere, prout ad corticis texturam propius accedunt.

quidem florere dicunt, vti plura alia olim floruerint, iam obliterata; posteriori vero ætate obliuioni rursus & contemptui datum iri. Florent adhuc floreantque perpetuo medelæ vetustæ & recentes, quarum efficacia manifesta est, & laus non opinioni, sed experientiæ debetur. Quicquid vero primis forsan temporibus obiiciat metus aut hypothesis, id in vmbra inanes euanescit, vbi, progrediente experimentorum lumine, vsus ab abusu clarius distinguitur. Neque vero laudamus illum vulgarium medendi artificum neglectum, qui, veluti femellarum in vestitu nouando ingenium est, remedia, vnius pluriumue sæculorum experimentis comprobata, obsolescere plane, & vsu excidere patiuntur. Prudentiorum virorum indoles non ita variabilis, aut incuria est. Seruant omnia, veluti in thesauro accumulata, & vbi quid negligenter habitum obseruant, studiose ex vetustis oculis repetunt, & iustum toti materiæ medicæ pretium statuere allaborantes, tum ab encomiorum hyperbole, tum a nimii contemptus inanitione, quodlibet artis auxilium vindicare student. Manebit ergo eo magis sua recte vsurpato cortici existimatio, vti ceteris, quamuis paucis, ad certa morborum genera vere specificis medicamentis, quæ antiqua recensue industria, aut felicitas, reperit, præsertim, vbi nihil adhuc per tot sæcula inuentum est, quod, suffragante experientia, comparari mereatur, & paria pro scopis propositis æque certo præstet, quamuis sua aliarum medelarum minus certarum cuique laus merito maneat. Sunt, qui interrogant, si talia apud auctores legunt, vel dici audiunt: quid ergo veteres egerint ante repertum corticem, sine quo tot febricitantes & olim conualescere debuerint, & nunc conualescant? Respondeo, quod res est: priscis medicis præstantioribus nequaquam ea insidebat fabula, quasi febres tardissime fugari, & plerumque naturæ permitti debeant, & ipsis remediis tutiores sint. *Hippocrates,*

*Curatio
februum
apud ve-
teres,*

“(b) si febris, inquit, tertianæ quarta accessioprehendat,
 “medicamentum deorsum purgans dato. Quo, si opus non
 “esse videatur, pentaphylli radicem exhibe. Si ne sic qui-
 “dem sedetur, trifolium & laferis succum propinato, vt su-
 “det æger. Deinde quartanarum curationem tentandam
 “docet purgationibus repetitis, semine hyoscyami, & man-
 “dragora, aliisque remediis, quibus febris fugari videba-
 “tur, & vomitu ex allio primum, deinde ex elleboro albo
 “ipso: qua violentia incerta hodie opus non est. Pluri-
 mas vero antiqui curarunt febres securas, aut minus rebel-
 les, quas etiamnum sæpissime remediis facilioribus anti-
 quitus notis feliciter expugnamus, nisi satius esse videatur,
 dolores & anxietates certius leuare, quum tuto leuari pos-
 sint. Eam methodum, quæ in huiusmodi morbis profuit,
 aut prodesse visa est, generatim omnibus febribus sufficere
 debere putarunt indoctiores & inexperti. Quando vero
 ægritudo cognitis & vsitatis medicamentis superior reperi-
 ta est, id quod multoties accidit, tunc aliqui, speciosa excu-
 satione,

te, febris, fecere deam, celoque locarunt (c)

Iouem lapidem iurantes, quantumuis febris molestissi-
 ma sit, bonam tamen, salutarem, & sacrosanctam esse, & ar-
 tem

(b) L. 2. de morbis. add. *Galenus*
 2. de differ. febrium. c. ult. 1. ad
 Glau. c. 9. sqq. *Aetius* tum vbi
 de febribus agit, tum etiam ti-
 tulo de lethargo, loco supra ad
 sect. I. §. 2. not. (b) cit. vbi so-
 porem periculosum febribus,
 vt ait, quotidianis, semiterti-
 anis, quartanis, accidere soli-
 tum, & maturandam curati-
 onem, describit. Consentit,

quicquid fere medicorum, ad
 corticis vsque inuentionem,
 de febribus scripsit.

(c) in thesauro inscriptionum
Gruteri vocatur *febris magna*
santaque diua. Aelianus, L. XII.
 c. II. *Valerius Maximus* & alii,
 templa deæ febrī structa me-
 morant, quam ideo colebant,
 ne noceret, quibus noxa com-
 perta erat.

tem fore sacrilegam, quæ illos motus reprimere anniteretur: causam vero, nescio quam, cur bonus genius ita excandescat, non nisi longis lustrationibus, multisque ægrorum suspiriis, & patientia, posse expiari. Rediit sæpius per naturæ temporisque benignitatem, per morbi ipsius incertam innocentiam, & per tolerantiam ægroto fati difficilem, sanitas: quamvis ex aduerso varii sæpe casus, multiplex discrimen, immo feralis exitus intercesserit. Quare alii viri sagaces & sinceri, aris suæ hac in re penuriam agnoscentes, & ingemiscentes, totam rerum naturam pro virili peruestigare fategerunt, vt remedium certum edomandæ morbi pertinaciæ, & præcauendis periculis & reuersionibus, reperirent. Hinc alia ex aliis experimenta per tot sæculorum successione factitata sunt, ambiguo cum successu, vt in tentaminibus faciundis fieri assolet.

Per varios casus artem experientia fecit (d)

Ex ipso vulgo multi, impatientes expectationis consolationisque medicæ, partim curiose arripuerunt eas res, quæ, vbi aliqua febris tandem, quacunque ex causa, forte

cef-

(d) *Manilius*. Vide sis, quæ paullo supra ex *Albino* adduximus, de stercorum, & bufonum, & venenatæ radicis cicutæ vsu ad febres, quæque *Hippocrates* de hyoscyamo & mandragora, & elleboro albo præcipit, & passim habent alii, præsertim *Paulini* pharmacopœa stercoraria, *Dreß* Apothek, & *Friccius* de virtute venenorum medica, vt medelas superstitione detestabiles præteream. Hinc patet, ad quem vsque

gradum, in tentaminibus audendis, horrendi febrium cruciatus, & pertinacia, & earum periculi formido, procedere fecerint hos, qui, certa medicina destituti, quasi palpando in tenebris, remedium anxie anquirere opus habebant. Facile ergo, & tuto, & certo semper peragi posse febrium curam, cognitis per antiquiorem experientiam medicamentis, neque certiori aliquo opus esse, credat *Iudæus Apella*, non ego.

cessauit, datæ vel factæ postremo fuerant, quippe quæ solæ & vere iuuasse reputantur; partim ingenia sua & amicorum, cuiusque sexus & fortis, mire exercuerunt, vt artem sæpe trepidantem labantemque nouo aliquo iterum atque iterum suffulcirent consilio. Quodsi horum aliquod, quolibet de causâ, felici euentu beari visum fuit, id laudibus in cælum, supra omnes deas febres, subito extulit genuinæ logicæ ignorantia. Hinc ingens remediorum de febribus triumphantium catalogus in materiæ medicæ doctrinam irrepfit, e quibus quota pars, & quo vsque, laudes adscriptas certo & constanter tueatur, iudicium sit penes repetitam experientiam (e). Quod veteribus, vel inuitis, contigit, id hodie aliqui volentes imitari amant, qui medicamentum vnice certum sollicitè subterfugere allaborant: nescio an militibus parum absimiles, qui hodie non nisi balistis, catapultis, arietibus, hostium munimenta impugnare, & Alexandri, Cæsarisue, artibus bellicis militarem scientiam absoluere, conarentur: vel nautis, qui, abiecta acu magnetica, ceterisque recentioribus inuentis physicis, astronomicis, mechanicis, & hodiernis nauigationis commodis, ad veterum apparatus naualem redire, eorumque arti nauticæ minus perfectæ, in infido oceano, merces vitasque hominum committere auderent, forte ideo, quia etiamnum, partim tempestatum & scopulorum ineuitabilium iniuriis, partim hominum imperitia, aut negligentia, naufragia eueniunt.

§. III.

(e) *Pechlin*. L. II. obs. 20. Febris,
 “vbi altius infedit, specificis,
 “quæ vocant, certandum, &
 “siue attenuantibus, siue figen-
 “tibus medelis, fermenti febric-
 “culosi malignitas superanda.
 “In illa autem tam copiosa speci-

“ficorum commendatione, mi-
 “rum est, tam pauca esse, quæ
 “famam sustineant, & nisi no-
 “ua quædam, atque alia ex aliis,
 “medendi materiam instrue-
 “rent, pene desertas fore me-
 “dicorum scholas.

§. III.

Nos, qui nullum eorum munerum, quibus etiam atque etiam artem ditavit deus, aspernandum esse existimamus, tum ipsum illum, quem ignari aliqui reformidant, corticem, tum pleraque, quæ huic tuto (a) surrogantur, sine prælimi-

Experientia circa alia febrifuga.

F

mi-

* (a) Abhorremus infecura, & præcipue verum illud venenum *arsenicum*: quod haud immerito reprobant viri celeberrimi, *Stablius* in obseruat. toto mense V. *Iunckerus* conspect. medic. tab. 79. p. 654. item tab. 43. p. 1076. conspectus chemiæ, cui egregio operi perficiendo vires & otium doctissimo viro apprecamur; & *Goblius* act. medic. Berol. Dec. I. vol. III. p. 90. sqq. nescio autem, an hic, post aliquot visa exempla, *certissimum* febrifugum iure dicat. Multis tum per Belgium, tum per Germaniam, chirurgis temerariis cognitum & vsurpatum est periculosum hoc pharmacum, quod tamen sæpe

- - *cornos delusit hiantes,*
forte, quia nescierunt artifices, quo usque dosis veneni intendi & repeti possit, ne corpori pestis euadat. Frustra id datum aliquando his auribus ab ipso, qui ministrauerat, percepi, his oculis vidi, & horruui. Infelix illa quorundam a cortice *Cinchina* auersatio, & nociui clamores contra tutissimum illud

ίερὸν πικρὸν, eiusque nauseosa præbia, seduxerunt audaculos quosdam homines, vt in ipso veneno quærerent, quod & suauius sit, & facile queat occultari, & similitudinis cum illo cortice accusari non possit, alexipharmacum venenatæ quasi multarum febrium pertinaciæ, vt, quod apud *Ansonium* est,

si fata velint, bina

venena inuent.

Meminerunt ex aliena experientia virium arsenici febrifugarum *Lemery Cours de Chim.* P. I. c. 10. *VVeppferus* in de cicuta aquat. c. 21. histor. 13. schol. 3. & alii in *ephem. natur. cur.* Dec. 2. A. 3. p. 131. A. 5. p. 474. Item nuper I. I. M. M. P. P. (Io. Ignatius *Meyerus*, Medic. Prof. Pragensis) in eleganti libello teutonice scripto, ventriculi apologia pro ostreis, des *Magens Bertheidigung der edlen Lustern*: vbi pag. 69. medicos dicit non vereri arsenicum aduersus febrem exhibere, idque sæpe ad stipulante experientia. Nul- lum vero scriptorem nouimus, qui propria laudare experimen-

* *arsenici*
vsus te-
merarius.

ta

minari opinionis iudicio, experti sumus: & laudabiles quidem effectus, variaque notabilia, vberius forsan aliquando referenda, reperimus. Ne de euacuantibus iam dicamus, de quibus constat, vnica sæpe sanguinis missione, vomitione, catharsi, plurimas febres superabiles esse, prædicari merentur salia (b) di-

ta sustinuerit, præter *Michael. Friccium*, medicum Ulmensem, qui tractatu de virtute venenorum medica ann. 1702. euulgato, vsum arsenici, præcipue febrifugum, toto capite 2. operose tueri, & aliquot se drachmas iam medendo consumsisse profiteri, ausus est. Valeant maligna pharmaca, & plena aleæ, quum & magis exploratas, & securiores medelas, quarum præbia, quoad opus sit, augere & continuare possis, benigna largiatur natura!

(b) In his ludit, vt solet, scriptor dissertationis accusatoriæ de impostura corticis, quando triumphum sibi ipse decernit, vbi ne vmbra quidem victoriæ apparet, si quis serius iudex, altera, vt aiunt, parte Petri *Rami* logicæ vti velit, quæ iudicium logicum, partem vsus *sanae rationis* præcipuam, docet. Præcones, inquit accusator, corticis ex propria confessione facile conuinci possunt, quod ne ipsi quidem solidum quoddam

“subsidium in exotico hoc anti-
 “tifebrili quærant: cum liberali-
 “ter concedant, aliis etiam anti-
 “febrilibus, v. gr. arcano du-
 “plicato, salibus absinthii, car-
 “di benedicti, & centaurei mi-
 “noris, tartaro vitriolato, aliis-
 “que talibus, febres tertianas
 “percurari posse. Proinde *sana*
 “ratio dicitur, illud vtique re-
 “medium, quod altero *securius*
 “& *solidius*, id est, *fundamentali-*
 “ter magis ac *radicaliter* febrim
 “*extirpat*, alteri, quod eandem
 “tantum supprimit, vel paro-
 “xysmum vnum vel alterum
 “suspendit, anteponendum.
 Æquipollet hinc experientiæ
 & ratiocinio tota disputationis
 dialectica, quam tamen, per sal-
 tum egregium, mathematico
 illo coronare placuit: Q. E. D.
 Sunt, quod mireris, homines,
 qui serio similiter ratiocinan-
 tur. Muliercula quædam plus-
 culos infantes ex variolis, spon-
 te fere conualituros, curari vi-
 dit, remediis adhibitis, aut nul-
 lis, aut minime generosis, dum

id

diuerſa, acida, (c) alcalia, media, quo febrifugum *Kergeri* (d) partim quidem terreum referimus, & nitrum, eiusque præparationes, & alumen, & præſertim alcalia ammoniaco ſociata, vnde elegans ſal volatile emergit. Am-

F 2

mo-

id medici liberaliter concedunt, immo ipſi præcipiunt. Iam ſe ſupra omnem doctorum ſcientiam ſapere rata, his fere indignatur, qui medicinam optant, huic morbo aut præcauendo, aut curando, certa efficacitate conſtanter adæquatam: quippe id ſe in eius cura inueniſſe ſibi perſuadens, non quod pueri in faba. Iam ſcire ſe credit medicamenta, quibus variolæ omnes, benignæ malignæque, periculo plenæ & vacuæ, legitimæ & anomalæ, faciles & difficiles, tolerabiles vel ſecus, curari poſſint & debeant. Hanc ſolam methodum *ſecuram & ſolidam* reputat, & quæ affectum *radicis ex fundamento extirpet*. Caueat iam medicus, qui ab hac propter indicationes recedere audet, ne omnis in ipſum ipſiusque remedia culpa coniciatur, ſi, ex quauis cauſa, vel cicatrix minima poſt morbum relinquitur!

(c) V. *Sylvius*, prax. med. append. tract. 9. §. 148. ſqq.

*(d) Paratur terendo corallia rubra, & tantum cryſtallorum tartari ſenſim miſcendo, vt puluis aliquantum amaricans, & ſali-

nus, euadat. Ignorantiam huius rei, vti plurimum aliarum, doctoribus notiffimarum, fingere, & ſimulare videtur auctor diſſertationis paullo ſupra notatæ, quum *Hoffmanni, Storchii* & aliorum ſcripta, & acta Vratiſlauenſia Germanica, in vulgus popularint. Nescio, cur tantopere miretur, & hyperbolicum putet, ſi qua praxi vtitur, quod doctiſſimus *Kergerus*, elegantibus hiſtoriis firmatum, obiter narrat, in de fermentatione ſect. III. c. 3. p. 247. ſqq. ſe, *quatuordecim annorum ſpatio*, eiſmodi
 “medicamine præcipitante ſalino, nulla alia medela præuia,
 “neque exſpectata coctione,
 “quouis morbi tempore dato,
 “*febres plusquam mille*, in quouis
 “ſexu & ætate curaffe. Numerus is, vbi populosa eſt praxis, & febres populares ſunt, tot annorum ſpatio, per eſt mediocris, & vbi haud ſunt difficiles, facile par ipſis eſt hoc remedium. Sola illæ ſæpe pauca exſpectatione curantur, ſi eiſmodi medelam nolis. Plures forte
 **Febrifugum Kergeri*.
 quotannis in cathedra ipſe auctor, vel præceptor auctoris, curat medicamentis haud efficaci-

Ammoniacum etiam solum, multa iam olim experientia nobilitatum, dosi ad drachmam & ultra aucta, & ante aliquot paroxysmos repetita, doctissimi *Muysii* & aliorum & nostra experientia, sæpe prodest, ea tamen etiam dosi incertum, uti cetera salia omnia. *Muysius* ipse corticis virtutem maiorem certioreque confirmat. Inter volatilia tum camphora, tum oleum animale, quod *Dippelius* ex cornu cerui oleo foetido parare fertur, & ex omnibus animantium partibus, antiquiori iam inuentione, fieri potest, si eo usque spiritus arte chemica rectificetur, ut repetita quindecies, aut sæpius, destillatione, nullas amplius fæces nigricantes post se relinquat, vsum non spernendum habet. (e) Laude sua haud

cacioribus. Neque ergo merebatur ob id narratum, quod legenti plane sincerum apparet, vir meritissimus cauillationibus impeti, & impostoribus fucum facientibus accenseri, cuiusmodi in eum flosculi liberaliter sparguntur in dicta dissert. §. 5. & 6.

*oleum
animale
Dippelii.*

(e) Hoc illud est medicamentum, de quo iactat *Dippelius* in vitæ animalis morbo & medicina, p. 78. sqq. omnes febres intermittentes vnica eius dosi profligari. add. dissertatio de olei animalis viribus, præcipue in epilepsia, sub præsidio celeb. *Abr. Vateri* disputata p. 27. Spes in febris sæpe fallit. In epilepsia aliisque affectibus spasmodicis effectus, qui liquorem cornu cerui succinatum, similesque spiritus volatiles, longe su-

perant, etiam nos prædicamus. Exhibuimus ad guttas XXX. vel XXXX, non vna solum aut altera dosi, quod raro, nisi forte versus tempus paroxysmi felicius fieri possit, efficax obseruauimus; sed quavis vespera vel aurora, per mensem integrum, quo facto, & insequente somno placido, cum sudore blando, interdum etiam sternutatione forti, aliquot epilepticos satis vetustos curauimus, præmissis & subiunctis, quæ methodus indicabat, repetito etiam aliquoties ante lunæ vices remedio. Nihilominus haud semel frustra ita medicati sumus, causa forsitan vel nisi naturæ, aut plane non, aut nondum superabili. Hystericis spasmis, post rite usurpatam per mensem limaturam martis, diuinum

haud indigna sunt, sed regulis de vsu & abusu perquam obnoxia, absorbentia & terrea varia, (f) & quæ ex antimonio, marte & mercurio parantur, regulinæ, vel metallicæ substantiæ adhuc vtentia connubio: sulfura & panaceæ antimonii, regulus medicinalis, seu febrifugum *Craanenii*, & puluis alexipharmacus *Rollvvagii*, inde præcipue paratus, item crocus martis antimoniatus *Stablii*, ipse mercurius dulcis, panacea Gallorum, & his similia plura. Vtilia præstitit chamomilla, *Mortono* & *Pitcarnio* & vetustioribus laudata,

F 3

cen-

num præstitit auxilium. Miris illis motibus vigilantium haud voluntariis, quos, adolescentibus frequentes, *Sydenhamio*, aliisque placuit choreæ S. Viti nomine salutare, quum, præmissa venæ sectione, & diuturno satis vsu corticis Peruuiani, certissimæ ad hunc morbum antidoti, debilitas adhuc & spasmi leuiore superessent, cito, efficaciter, & constanter contulit. v. de præparatione & effectibus huius remedii *Dippel*. l.c. add. dissert. inaug. celeb. *Iunckeri*, sistens obseruationes practicas de medicina quadam efficaci in motibus naturæ exacerbatis, item annales Vratislavienses tentam. 3. p. 561. sqq. tent. 15. p. 661. sqq. tentam 21. p. 115. tentam. 32. p. 121. tent. 35. p. 134. & sigillatim tent. 9. p. 261. sqq.

(f) Noui myropolam, qui ea ad vncias tres, vnica dosi, aqua di-

luta exhibet pro sudore. Profuisse id in febribus raro comperi, materia potius male mutata & commota: vnde, quid iam certi ab his sperandum sit, augurari licet. Sanis, quibus ita sudorem præseruationis causa ciere placuit, innoxium fuit præbium ingens. In mentem hoc reuocat dosin *Bagliuinianam* pulueris stomachici *Quercetani*, seu *Birckmanni*, quem Angli puluerem ari compositum vocant, ad drachmas quinque. prax. med. l. i. c. 13. §. 6. Multa sane laudata experimenta imitatoribus non succedunt, & deinde spernuntur, quia doses iustam ad morbi causam proportionem non habent, profuturae forte, si magis intenderentur: quod in priscorum auctorum imitatione maxime locum habeat, quorum experientia sæpe præmature fidem derogamus, præceptis imperfecte obseruatis,

centaureum minus, a celeberrimo *Valentino*, gentiana a *Ludouico* (g) & *Verloschnigio*, cortex fraxini ab *Helluigio*, & *Lentilio*, qui gentianam feliciter addidit, cascarilla a *Goelickio* (h), varii cortices a variis (i), ab aliis alia, absinthium, carduus benedictus, trifolium fibrinum, chamædryis, salvia, nux myristica, millefolium, & plura, partim æque ac ipse cortex exotica, ex amaricantium, aromaticorum; adstringentium, balsamicorum, anodynorum censu substituta. Varia his similia supersunt, velut nuces cupressi a *Lanzono*, gallæ a *Renealmo* surrogatæ, quæ vltiori experientiæ referuamus. Fortiora stringentia alia, frustra aliis tentata, lubenter supersedimus tentare: quippe vim febrifugam in adstrictione sola, qua tali, non consistere, neque ea exhauriri, rerum natura attestante, conuicti (k). Ipsam aquam com-

(g) qui tantillum nucis vomicæ addit, quod, nobis non exploratum, experientem fefellisse memorat *Boeclerus* in notis ad *Hermanni* cynosuram.

(h) vel quisquis auctor est dissertationis de impostura corticis, eius præsidio suffultæ: qui se magnopere decipit, si vere credit, quod dicit: quemlibet
 “ ipsi facile largitum esse, cascarillam non parem tantum,
 “ sed longe tutiorem effectum
 “ intuitu febris fugandæ præstare, quam verus cortex. Illam chinam spuriam in oppido quodam pro vera venditam nouimus, & medicum non opinantem, & largiter præscribentem, in febrium curatione dece-

ptum esse. Hæc erat vera impostura in cortice.

(i) Conf. *Helluig.* de quinquina Europæorum cortice fraxini, §. 12., quæque ibi ex *Sponio*, *Rebequio*, *Tozzio*, *Musitano*, & aliis adducuntur.

(k) *Sydenhamium*, qui expertus negat, fortissima adstringentia loco chinæ adhibita, febres fugasse, refutat, & mire cautum fingit, ipse non expertus, & experiri non ausus, auctor dissertationis, pro præside *H. Henrici* ex Halensi cathedra defensæ, de usu corticis chinæ febrifugo cauto & suspecto, §. 16. Oportuit, inquit, optimum illum
 “ virum talia nimis parca manu
 “ usurpasse, quum successus satis

communem, nempe sudoriferum & febrifugum magnum *Hancokii*, & medicinam *Hoffmanni* vniuersalem, caute vsurpatam, feliciter explorauimus. Experti testari possumus, hanc

“tis superque tentantibus respondeat. Esse febrium remedia, ex adstringentium fortiorum & debiliorum numero, quibus successus non nunquam respondeat, nemo negat: sed ea, quæ cognita sunt, longe cortice illo parum adstringente minus certa & efficacia, neque digna esse, quæ illi penitus substituantur, id est, quod expertissimo viro eo facilius credi meretur, quo certius est, multa stringendi robore manifestissimo pollere, in quibus virtus febrifuga aut obscurissima, aut nulla est. Neque vllum in rerum natura medicamentum adeo simplex est, & vniuniformibus particulis constans, vt vnica tantum virtute, & ea quidem sine distinctione in omnes corporis partes, tot momentorum nominibus diuersas, operetur. Neque ergo sanio-rem logicam sapit hæc consequentia, si dicas: hoc remedium, quod virtute febres reprimente ad miraculum vsque certa pollet, particulas habet adstringentes, & dantur alia febrifuga, quæ similibus particulis instructa sunt, & ex mea hypothese iis

hominibus, qui mecum sentiunt, neque contradicere sciunt, aut multum disputare nolunt, ex hac sola qualitate effectus explicari, vt quilibet ex quolibet, potest; ergo re ipsa, quidquid illud medicamentum agit, id adstringendo agit, & id cetera, quæ æque aut magis adstringunt, agere, pro adstrictionis modulo, possunt & debent. Ecquid iam est a particulari ad vniuersale, ab opinione ad naturam argumentari, si hoc non est? Stringentes particulas, cortice Peruuiano manifestiores, habet vitriolum, habet alumen, habent catechu, bolus Armena, hæmatites, styptica ferri, cupri, plumbi propagines, vinum austerum, spiritus vini fortior, fructus acerbi, combusta pleraque, ac his contraria, acetum, & acidiora omnia, opium, pilulæ de cynoglossa, stercus suillum, nux moschata, cinamomum, thea, millefolium, & quæ vulneraria & diuretica putantur fere quæuis, rhabarbarum, ipecacuanha, aloë, pilulæ polychrestæ, & purgantia plura, & sexcenta alia. Hæccine omnia, modo dosis non

hanc in rem, virtutes laudabiles aquarum mineralium diuersarum, particulis diuersis, spirituosis, sulfureis, lixiuis, falsis, nitrosis calcariis, martialibus, seleniticis, aliisque pol-
 lentium, & sinceriorum leuiorumque, & seri etiam lactis. Immo, quod παραδοξον *Eugalenus* & *Blancardus* iam notant, & variis locis in ephemeridibus curiosorum probatum est, sunt febres ex intermittentibus, vbi ipsum lac vtiliter datur. (1) Externa medicamenta diuersa fatis efficacia, ther-

non nimis parca sit, æque febrim fugare dicemus, & iisdem laudibus - criminationibusque, quibus chinam, afficiemus? Omnesne horum effectus a sola adstrictione deriuandos ex cathedra disputabimus, & nihil in singulis singulare esse credemus, & diuersum? Opinionum commenta delet dies, naturæ iudicia confirmat.

(1) Præcipue asininum in febriculis lentis, scorbuticis, quo intermittentium indoles degenerauit, & quæ pulmonibus maxime, lienique insidiantur, haud spernendam vim habet, quam rem, post veterum obseruationes, ostenderunt *Meibomius* in de cura phthiseos per lac, & *Hoffmannus*, tum variis medicinæ consultatoriæ consiliis, tum peculiari dissertatione de mirabili lactis asinini virtute, item de saluberrimo aquarum mineralium cum lacte connubio. Moderamine & explica-

tionem opus habet iocus *Stablii*, “qui non dubitasse se dicit, interroganti: quibusnam lac asinum conueniat? respondere: asinis, vt pote quibus ita a natura destinatum sit, vt sine illo vix educarentur, & alia, quæ in notis ad satyram *Haruai*, c. 6. p. 60. scribit, eaque, nisi valde fallor, *Hoffmanni*, olim collegæ, scriptis iam lectis. Numquid forsitan etiam eiusdem priora opuscula, quibus corticis Peruuiani laudes iam tum magnopere efferuntur, legisse putandus est doctissimus *Stablius*, quando eas ex abusu facili, & sua theoria, vel nimium limitare e contrario aggressus est? Quæ in iisdem notis toto c. 7. de medicis aquariis, & de exiguo nimis vsu dicuntur, quem aquis mineralibus auctor tribuit, conferantur, si lubet, cum scriptis expertissimi *Hoffmanni* plurimis de aquarum mineralium virtute longe saluberrima,

thermas etiam, & aquæ dulcis balnea, fileo, quæ suum sæpe habent locum. Id tamen hic sincere testatum facimus, omnia illa, omnia, inquam, quantum adhuc reperire potuimus, quod ad certum & indubitatum effectum attinet, a cortice hoc exotico multis parasangis exsuperari, neque ergo nobis sufficere posse, aut debere, vbi magnum subitumue febrium ex intermittentium genere periculum timendum est. Probabile prudentibus quibusdam viris videtur, necessarium esse, quod, licet optabile sit, attamen neque ratio physica vlla, neque prouidentia oeconomia experta probat, quodque ante diluuium fortasse verum fuit, postea amplius non est. Existimant nempe quamlibet cunque regionem sibi suis medicamentis domesticis sufficere debere. Hoc si ita esset, tunc illud quidem remedium, quod ex nostratibus æquiparari mereatur, longius ab Europæorum ingeniorum percontatione huc vsque per tot sæcula diffitum mansisse debet, quam vastus ipse oceanus, & vltima India est. Et quid prodesset nobis ita occultatus a natura thesaurus, qui, licet indigena sit, serius tamen innotesceret eo, quem alienissima regio profert? Diuina prouidentia, cuius nos confilia ignoramus, & morbis hominum & medelis, & regionum abundantia & commerciis, & artium scientiarum-

*Remedia
domestica
num suffi-
ciant?*

G

que

berrima, præsertim T. II. opusculorum physico medicorum collectis. Legi etiam possunt, quæ in iisdem notis ad *Harnaum* acriter in *cantelas* dicuntur, quòd vocabulum vna pagina 217. toties fere præacute repetitur, quoties id in titulis consuetis dissertationum voluminumque *Hoffmannianorum* exstat, ne alia haud absimilia indicemus. Viros illos, vtrum-

que egregie doctum & meritum, eorumque discipulos, & theoria & praxi vix vnquam non habemus dissentientes: vnde ex vna academia, præ aliis a studiosa iuuentute frequentata, velut schisma medicum per Germaniam spargitur. Dissensiones doctorum theoreticas experientia vnanimi officere, & iuniores medicos turbare, nolim,

que incrementis, suos temporis fortisque limites posuit. Profert forsan Europa non vnum medicamentum, quod viribus corticem aut vincat, aut exæquet. Id vero, si quod est, ab oculis animisque nostratium medicorum, licet circumquaque sollicite quæritantium, tam remotum ad hanc vsque ætatem esse permisit deus, quam quod remotissimum.

§. V.

usus cor-
ticis op-
portunus
& tem-
pestivus,
vel secus,
in morbis
variis.

Quemadmodum vero nihil eorum, quæ vel sano corpori innocentia sunt, vel certis morbis medentur, vniuersim ita iuuat, vt nullam noxam, pro ratione morbosæ materiæ, motuumque sub quibus ministratur, incaute adhibitum inferre possit, neque quicquam est, cuius virtutes nullo vitiorum confinio lædi queant; (a) ita idem de hoc febrium domitore sentiendum esse, ipsa eo magis dictat sana ratio, quo manifestior in materiem motusque morbosos efficacia est: neque vnum remedium pro febrium omnium vnica solaque panacea habere licet, ceteris artis præfidiis susque deque habitis. Nocere potius, quam iuuare posse videtur in febribus naturæ continentis (b), præcipue ἐπεκραστικῆς, inflammantis, suppurantis, catarrhalis, nisi perquam benigna sit, & fere intermittens, exanthematicæ acutæ, (c) & quarum typus, nul-

(a) *Plinius* in panegyrico.

(b) Quo vocabulo semper perperam vtitur *Mortonus*. Continentes enim febres, quas ipse periodicas esse vult, συνοχοί ab antiquis dictæ, nullas habent periodos, sed vno tenore progrediuntur. Quod ille his tribuit continuarum nomen, id sigillatim συνεχῆσι periodicis magis competit. Sed in verbis faciles esse decet, qui in re consentiunt.

(c) Nihil tamen contra indicant, si febris ex intermittentium genere iungantur, purpura scorbutica, aut urticatio: neque si intermittens, sine febris continentis consortio, purpura aut petechiæ συμπτωματικῶς superueniant: quod præcipue in statu epidemio maligniori, & corporibus scorbuto corruptis, euenire notauimus, vbi tamen felicissime datus est cortex.

lo adhuc remedio specifico reperto, ante sui temporis decursum est insuperabilis: quamuis periodis quotidianis, vel vagis (d) intermittentium indolem mentiantur, (e) vel exillarum genere per transmutationem natæ sint (f), Neque, si vel maxime ex acuta eiusmodi, & vera intermittente vel remittente febre admixtâ, duplicatus morbus, qui verus hemitritæus est, (g) appareat, corticem præbere licet, ante alterius febris, quæ alienæ indolis est, declinationem: tum vero acutorum morborum reliquiis extirpandis, & restituendæ transpirationi insensibili, & motui tonico naturali, egregium naturæ robur addit, & lentæ tabificæque ægritudinis metum, & periculi reuersiones, præcidere solet. Pertinet ad alienos ab vsu huius remedii morbos, grauis quilibet & increscens paroxysmus febris, etiamsi intermittens, qui morbus est sui generis celerrimus, cuius nondum repertum est remedium, quod præsentem tollat: quamlibet declinationis tempus, & minores neque metuendæ accessiones, vbi grauior deinceps alia timetur, & ruens hora vrget, contrarium vsui nihil indicent: præcipue, quia remedii dosis non eo statim momento,

paroxy-
smus.

G 2

mento,

(d) v. *Ramazzinus* de abusu chinae chinae oper. p. 229. sq. & ibi adducta exempla *Sydenham*. de nouæ febris ingressu. opp. p. m. 665. sq. *Bianchi* histor. hepat. p. 748. *Morton*. pyretol. tract. III. c. 7. p. m. 54. *constit. epid. Vratisl.* miscell. nat. cur. dec. III. ann. 9. & 10. append. conf. cl. *Cohan- sen* toto. c. II. ill. *Bergerus* in chinchina ab iniquis iudiciis vindicata §. 12.

(e) Vnde abscessum expectandum monet *Hippocrates* in *Coacis*.

(f) *Morton*. exercit. 2. c. I. p. 107. sq. c. 5. p. 114. *Ramazzinus* p. 228. *Lancisus* de nox. palud. eff. L. II. epid. I. c. 8. sect. 2. §. I. *Bianchi*. p. 629. & passim.

(g) v. omnino *Spigelius* de semitertiana, operum T. II. *Boneti* sepulcret. L. III. sect. I. obs. 31. & ibi notæ *Mangeti*.

*morbi pe-
riodici ex
caussa
non inter-
mittente
chronica.*

mento, quo adsumta est, quemcunque suum effectum exserit, sed, ineunte accessionis declinatione data, sensim digeri a natura, &, insensibili efficaciam incremento, postmodum in usum corporis conuerti, & manifeste operari solet. (h) Paroxysmis nocturnis aut erraticis, qui ex induratis alicubi glandulis, aut visceribus, aut ex solo scorbuto, aut venerea labe, aut ulceratis externis vel internis corporis partibus, febrium intermittentium instar, nascuntur, nihil cortex memorabile prodest. Vbi autem febris epidemia se immiscuit, hanc innoxie profligatam nouimus, dum alter morbus suis remediis, vel miscendis, vel subiungendis, relictus est, nihilo aut facilius, aut difficilius sanabilis, quam antea. Quae ulceribus viscerum, partiumque aliarum, & suppuratis tuberculis, morbisque tabificis, superueniunt febres intermittentes verae, sed putridae dictae ob corporis partium putredinem febricoso miasmati ἀναλογον, bene quidem tolerant corticem, & saepe pro leuamine, & protrahenda vita, exposcunt; raro autem eodem constanter & penitus eradicantur: nisi ubi laesio minus profunda est, & admixtis, aut interiectis, ex arte remediis aliis idoneis curabilis, vel a materia forsan febrili originem ducit, & tunc etiam ante insanabilem corruptelam mature curatur (i). Alias vero vix ac ne vix quidem alio medicamento, aut sine hoc ipso, curari solent, sed *Hippocratis* (k) implere praedictionem, qui febres notat, licet maxime aliis securas, tabidis tamen exitiosas. Nocere videtur cortex in morbis spasticis

(h) In iplo paroxysmo cortice vti iubent ill. *Lentilius* miscell. med. pract. P. 1. p. 245. sqq. *Crugius* ephem. nat. cur. dec. 2. a. 10. obseru. 2. ibid. dec. 3. a. 9. & 10. obs. 52. *Blauvius*, cuius methodus elegans videtur, & plures alii.

(i) v. omnino *Morton*. phthisiol. L. 2. c. 10. p. 75. & c. 14. p. 125. sqq. add. *Lentilius* iatromnem. P. 2. c. 27. p. 570. sqq. & auctores sub nota (b). p. 54. adducendi.

(k) epid. L. 1. sect. 1.

spasticis & conuulsiuis continentibus, & augesentibus, eorumque ipsis præsentibus & increscentibus paroxysmis; quamuis, simulac remissiones notabiles vel intermissiones ad- sunt, si qua est mali causa per naturæ vel artis virtutem superabilis, robur naturæ addendo, lentorem corrigendo, noxios motus præuertendo, & orgasmum in herba suffocando, egregie adiuuet. Immo iuuat sæpe eos, qui strictura spastica quarumdam partium particulari affecti sunt, vbi præcipue ductus biliarii, pancreaticus, & villi ventriculi, & intestinorum, & tubuli renales, genusque vasorum sanguinem & lympham vehentium, & neruorum, præsertim circa venæ portæ, & aortæ descendens, intra viscera abdominis propagationem, tono nihilo minus laxiori laborant. In hæmorrhagiis modum excedentibus placide moderandis, & sine præpotente, ultra tonum naturalem, adstrictione compescendis, post plethoram imminutam, & spasmorum impetum resolutum, extra nimii orgasmi tempus, mira præstat hoc remedium: nisi forte vulneratio grauis, vel visceris scirrhus, aut ingens infarctus, vel profunda nimis craseos sanguineæ resolutio, vel res toto genere aliena, subsit; quemadmodum vbi calculus, mola, secundina, aut abortus insuperabilis, exitum molitur. In alui fluxibus & vomitionibus, sub pari cautione, confert: vti sæpe nocet, si male cortex & solitarius adhibeatur, vbi, ob spasmorum & turgentis humoris ferociam, prodesse nequit (1). Neque

*morbi
spastici
& con-
uulsiui.*

*hæmor-
ragia.*

*morbi
chronici
sine febre*

*Morbi
chronici
vel
ex genere*

§. VI.

Quod si vero chronici affectus ex febrili materia nati,

G 3

vel

(1) v. exemplum erroris Talborii | empirici ap. Blegny p. 74.

februm
intermit-
tentium.

vel cum eadem adhuc misti sunt, vix est, quod cum corticis virtute comparari possit. Spectant huc, qui antiquitus (a) sæpe post febres notati sunt morbi, phthises (b), arthritides (c), cachexiæ, & ipsi tumores hydropici, præcipue humidi (d), ex male curata febre nati, vel eidem iuncti, etiam si

Phthisis
ex febre.

(a) v. locus Hippocratis supra ad §. III. not (g)

(b) *Morton*, phthisiol. c. 12. p. 127. phthisin a nulla alia febre frequentius, quam ab intermittente, originem duxisse observavit, maxime ubi, ob efficacium medicamentorum neglectum, chronica euasit; ab eiusmodi autem phthisi plures solo cortice curatos, aliis medelis insanabiles: cuius rei etiam nos exempla varia vidimus. Sufficiant, quæ adducit hic auctor l. c. item de phthisi ab arthritide & rheumatismo c. 2. de phthisi ab hæmoptoe c. 5. *Brunnerus* de pancr. secund. l. c. *Valentini* de febre hæmoptoica: idem in tract. de china china c. 2. §. 6. de phthisi asthmatica febrili: *Blakmore* of consumption, & quæ inde de tabe Anglica excerptis *Cohausen* c. 12. p. 98. Conferantur hæc, & tota illa aurea phthisiologia *Mortoni*, quæque tot ac tanti viri observarunt, & vetustus ille *Bennetus*, in theatro tabidorum, aliique corticis inuentione antiquiores. Angli,

de tabis inter suos magna frequentia, & causis manifestis, clare docent, & experimentis vberime demonstrant, cum illa obscure indigitari visa, certe non credita, doctissimi *Stahlii* suspitione, qua nouum corticis inter Anglos usum in partem culpæ tabis adeo ibi frequentis accire velle, disputationis causa, & nouitatum medicarum numerum augere quibusdam videtur, in *disputatione de nouitatibus medicis*. §. 53. Quæ male usurpati corticis vitia, ex alienis & empiricis experimentis, vir ille acutissimus observavit, ea quidam eius sectatores, forte præter ipsius consilium, ipsi remedio male imputant, & abutuntur illo pythagorico: ἀνὸς ἐφα.

(c) *Hippocr.* aphorism. 44. L. 4.
“ Qui ex febre longa laborant,
“ iis tumores aut dolores in ar-
“ ticulis oboriuntur.

(d) *H. Meibom.* de hydrope ascite §. 50. Febres intermittentes
“ tertianæ, quotidianæ, quartanæ

iamsi cortici ab ignara plebè, immo a medicorum quorundam opinione, sæpe imputentur. Eueniunt illa mala, vti olim, ita hodieque, post febres grauiiores, & quia hodie pluribus, qui diu aut grauiter febricitarunt, tandem quocunque modo, apte vel inepte, aliquando cortex datur, turbæ statim indoctæ pars huic medicamento, quod barbære nominare scit, rem imputat, quia veras caussas non intelligit, & inepta illa persuasio de febrium securitate absoluta viget, & quorundam medentium opinio, vel vtilitas, vel ambitio, adstipulatur. Atqui vero, quod viri experientes sciunt, & sinceri profitentur, præmissis vel additis, quibus opus esse, medendi methodus quemlibet peritum medicum docet, omnem ibi paginam iuuando implet cortex, vbi tot nociuis de noxa iudiciis male mulctatur. De phtisi febrili ad aliorum obseruationes plurimas dudum in publicum editas prouoco. (b) De arthritide exemplum breuiter narrare lubet.

Femina aliquot vltra quadraginta annos nata, menstruis semper paucis & anomalis vsa, habitu corporis aliquantum tumido, rarius appetens, nauseosa, & vomitibus biliosis quouis fere mane inde ab octo annis infestata, & artuum doloribus vagis sæpe exercita, ante hoc triennium, & amplius curata erat corticis maxime ope, a febre tertiana haud securo, cum violentis motibus & continuitate. Muliercularum consiliis tunc turbata, vix ac ne vix quidem tam diu remedium sumere voluit, quam ex vsu fuisset. Valuit tamen sine febre meliuscule per biennium fere.

*arthritis
febricosa,
obseruat.
partie. 10*

In-

“næ diu durantes, ac si multum
“in iis bibant ægri, nec tamen
“diaphoresis & diuresis recte
“succedat, in cachexiam & hy-
“dropem desinunt, quod iam
“tum ex Græcis Hippocrates,
“ex latinis Celsus indigitauit,

“in his vero septentrionalibus
“locis experientia frequens te-
“statur, præsertim in plebeis,
“qui medicamenta recte adhi-
“bere non potuerunt, & in illis,
“qui per febrifuga male tracta-
“ti sunt.

Interea menses per ætatem cessare incipiunt. Autumno superioris anni corripitur, æque actum quidem plures, neque febrim antea neque corticem experti, continua febre, cum arthritide vaga, quam inepti ex sequiori sexu censores corticem ipsum esse musitabant, ante biennium assumtum, cuius substantia adhuc in artubus hæreret. Quum per tres hebdomades, sub diaphoreticorum & demulcentium remediorum usu, & iusto regimine, typum rite observassem, quartanam duplicem subesse notavi. Satis igitur observabilis remissionis occasione arrepta, exhibeo corticem cum lumbricorum terrestrium pulvere, & post profligatam febrem, addita ari radice, continuare, & per iusta, vt deinde dicitur, interualla, diuersis pro re nata formulis, in infuso etiam denique vinoso, repetere iubeo obsequiosam ægram. Euanuit inde perpetuo & febris & arthritidis, redierunt lento gradu semel & iterum menses, appetitus viget, vomitus matutinus omnino cessauit, habitus corporis viuudior est, membra maius robur habent, & vana femellarum ridentur iudicia (e).

*cachexia
& hydrops
ex febribus.*

Multos vidi ex aliorum impotentiorum remediorum usu, interdum etiam methodico (f), cachecticos & hydropicos (g), &

(e) conf. *Morton. phthisiol. c. de phthisi arthritica. Lister. exercit. de arthrit. Deidier. diff. de arthritide. Eph. N. C. passim.*

(f) *H. Meibom. de febr. interm.*

“epid. §. 37. si diu durent febres

“intermittentes tertianæ &

“quartanæ, frequenter, frustra

“etiam contra nitentibus me-

“dicis, cachexiam, scorbutum,

“& tandem hydropem difficul-

“ter curabilem, post se relin-

“quunt. Scripta est ea disserta-

tio anno clolc LXXVII. quum vix in iis oris cortex usurparetur, quem postmodum summo illi viro feliciter in usu fuisse, & scripta & discipuli, quorum plures nouimus, testantur.

(g) Conf. exemplum elegans in *Veisbachii praxi Stahlina edit. nouiss. c. de hydrope: & plura apud Restaurand. in Hippocr. de usu chinæ chinæ c. 12. & Morton. phthisiol P. II, c. 12. histor. 3.*

& tympaniticos (h) quidem plerumque immedicabiles; nullum ex genuina corticis dandæ methodo.

Historia *Rombergii*, medici campestris Palatini, (i) de legi-
 “one pedestri, vbi ex quadringentis fere militibus, chirur-
 “gi ope, profecto haud methodica, per simplicem chinam
 “bis in die ad drachmam & vltra datam, curatis, nullus non
 “post aliquot doses hydropicus euasit, cum omnimoda vi-
 “rium prostratione, & post breue tempus *redeunte febre*,
 dubium facit, num a febris ingenio, an a diætæ & potus
 vitiis, an ab inepta purgatione, medicastris consueta in
 febribus, cachexiæ & hydropis matre, an ab omiffis vel ma-
 le institutis, quæ indicabantur, euacuationibus, an ab im-
 perfecta per remedium febrifugum medela, nocumentum
 illatum fit, quod ab hac ἀμεθοδία, vti ab alia quauis, fieri pos-
 se, idemtidem experti concedimus: certe a legitima per cor-
 ticem cura, & ab ipso medicamento, morbus ortum non

observat.
partic. II.

H

duxit.

(h) Nuperrime demum in ma-
 nus nostras incidit dissertatio
 παραλογος de corticis usu noxio,
 quamuis recto, sub cl. *Gælickii*
 præsidio defensa. Ibi §. 10. pu-
 ero quinquenni, post vnicam
 corticis dosin empirice datam,
 postera die tympaniticum ab-
 dominis tumorem ægerrime
 superabilem obortum esse re-
 fert. Vnde is obortus sit, ex
 manca illa historia diuinare non
 licet. Inde vero vanissimus
 statim, sine vlllo alio argumen-
 to aut experimento, pronun-
 “tiatur aphorismus: ætatem in-
 “fantilem ac puerilem omnem
 “a corticis usu penitus abhor-

“rere, etiam recto. Ex vngue
 leonem! Contra arguunt viro-
 rum illustrium, quos passim pro
 recto corticis usu testes aduoca-
 uimus, scripta & obseruationes.
 Verbi causa v. *Lentilius* in ete-
 odromo, p. 292, 302. 1349. *Sy-*
denham. in processu morborum
 curandorum p. m. 724. *Vvede-*
lius de morbis infantum c. 34.
 Mihi præsto sunt historiae plu-
 res, vbertim aliquando enarran-
 dæ, vbi empiricas, immo metho-
 dicas, sine cortice curationes, &
 febres sponte naturæ cessantes,
 insecutus est tympanites.

(i) *miscellan. nat. curios. Dec. III.*
 A. 9. 10.

duxit. Curavit ipse *Rombergius* horum militum plurimos per remedia maxime *purgantia valida* hydragoga, & aperitiua; multi vero, vbi malum altiores radices egit, curam peruersam morte luerunt. (k)

Hinc iudicanda sunt exempla, si qua sunt, alia, vbi aliena culpa innocuæ medicinæ imputatur (l) Artem ipsam vel medelam quamuis ream facere quilibet potest, nocentem nemo, vbi artifices male medentes deliquerunt. In promptu mihi sunt exempla propriæ experientiæ complura, vbi cachecticos, & hydrope ex imperfecta qualibet febris cura laborantes, iusta metho-

(k) Nescio an totius rei, & diuersi successus, rationem ex *Sydenhamio* haurire liceat, cui profecto experientia & ratio assentit, eosque, qui regulam spernunt, infelicis sæpe erroris arguit. Is auctor in de morbis acutis c. 5. p. m. 119. sq. scribit: "raro
" *iuuenes* obsidet hydrops post
" febres intermittentes, nisi *ca-*
" *tharticus* per febris decursum
" sæpenumero iteratis eundem
" accersiuerint. Verum *aperi-*
" *entium* & *cathartorum* usu fa-
" cile sanatur, si modo recens est.
" Verum tamen obseruavi, *fru-*
" *stra* esse, si quis eum hydropem
" *medicamentis purgantibus* tollere
" conetur, *febre illa adhuc du-*
" *rante*. Febris enim hoc pacto
" radices profundius agere de-
" prehendetur, *non autem amo-*
" *nebitur* hydrops. Atqui *Rombergius* febre post breue tempus
his ipsis hydropticis rediisse

notat, neque tamen de obseruato methodi discrimine verbum monet. add. *Spon.* in *Blegny* zodiaco a. 2. m. Ianuar. quæst. 8. quam ob rem febricitantibus pedes, manus, & vultus intumescant?

(l) conf. *Listeri* exercit. de hydrope p. 2. vbi frequentiam hydropticorum, per Angliam tunc obseruatam, a potibus spirituosis & salsis ingurgitatis deriuare instituit, ceteras causas suo tempore rariores esse ostendens. Ibi vero etiam de febribus intermittentibus, a decennio tunc parcius grassatis, "vbi, inquit, iis
" iam homines afficiuntur, cito
" & tuto iam curari solent no-
" tissimo remedio ex cortice
" *Peruuiano*, sine metu hydropi-
" *ceos* alicuius. Ipse locus integer conferatur eam notatis a *Stablio* nouitat. medic. §. 55.

methodo, & corticis inprimis assiduo usu, feliciter sanauit, rubore suffusis amicis, qui id forte remedium eiusmodi malo præcipue noxium, vana persuasione ducti, pronuntiauerant.

Quarta nunc agitur hebdomas, quod medicum me observat.
adsciuit mulier agrestis nondum quadragenaria, quæ a bi- partic. 12.
ennio quartanam tolerauit, & ab eo fere tempore afflicta
fuit mensium obstructione, & tumore hydropico, & dysuria
vrinæ lixiuæ. Ingentem in molem asciticam abdomen
sensim intumuerat, crura & femora cum dorso aqua disten-
debantur, turgebat ipsa facies, incessum fere prohibebant
moles corporis, respiratio anhela, & lassitudo, typum fe-
bris seruabat immota, & medicastroorum, quos passim mi-
sella consuluit, *σκανδαλον* plane manebant hydrops & quar-
tana. Mirum in modum imminutus est tumor, abdomi-
ne tantum non penitus subsidente, & femoribus valde e-
mollitis, posteaquam ter mane, ante paroxysmum pome-
ridianum, aquas hydropicas eo die maxime turgentes, aquæ
benedictæ *Rulandi* (m) vncia vna cum dimidia *άνω και κάτω*
euacuauimus; erumpente etiam a tertio demum paroxys-
mo sudore, qui antea semper suppressus manserat, dum
materia per singulos paroxysmos commota quidem fuit,
sed in hydropis augmentum cessit. Ab eo tempore vsa est
ægra electario ex cortice Peruuiano, radice helenii, sale am-
moniaco, vitriolo martis, & rob iuniperi, eo cum successu,
vt febris fugata sit, faciei viuudus redeat color, respiratio
libera euaserit, vrina limpidior, & longe potu assumpto
copiosior profluat, abdomen plane detumuerit, femora &
H 2 crura

(m) v. *Sydenham*. de hydrop. p. m.
617. quicquid experto obloqua-
tar, qui amicus non fuit, *Liste-*
rus in de hydrope, p. 21. Id qui-

dem remedium præ hydragogis
ceteris tum conuenit, quan-
do febris coniuncta est, quæ
ceteris irritari solet, v. nota (k)

crura Indies magis detumescant, molimina mensium in dorso & abdomine sentiantur, neque dubitemus, quin continuato & repetito ad morem nostrum remedio, integre & constanter conualitura fit, quod in tot aliis similiter laborantibus contigit. Desuimus iam primum cortice uti, & post eius usum statim copiose, & cum *ευφορία*, & manifesto tumoris decremento, coctos humores purgauimus succo ex iridis nostratis recentis vnciiis quatuor subtilissime rasis, & parum maceratis in aquæ foeniculi vnciiis duabus, expresso, cum pauco saccharo: quod cuiusdam pastoris sacri remedium quasi arcanum esse scimus, quo ille, diuersimode forte mutatis per cinamomi aliusue aromatis pauxillum, odore & sapore, famam multam, & pecuniam, & ægrorum sæpiuscule salutem lucratus est, & hanc nos aliquoties lucrati sumus, aliis ex arte medelis opitulantis.

observat.
partic. 13.

icterus
febricesus

Prostant passim apud auctores eiusmodi commatis observationes. Sufficiat nunc vna viri summi, *Brunneri*, archiatri Palatini, qua, curato per copiosam a cortice diuresin hydrope, noxiæ stringendi facultatis crimen ab eo medicamine amoliri satagit. (n). Idem esto iudicium de *ictero*, quem, febrili similis fomitis indicia exhibentem, æque fere certo, ac ipsas febres intermittentes, per corticem febrifugum tolli, peculiari dissertatione, & plurium observationum practicarum testimonio, haud ita pridem confirmavit

(u) Ephem. nat. cur. nouiss. vol. i. obseru. 128. Add. aliæ fere similes *Franci*, decur. 3. a. 7 & 8. obseru. 110. conf. *Restaurandi Hippocr.* de usu chinae chinae c. 12. de curatione hydropis, succedentis febribus ope chinae chinae, *Celeb. Boecler.* in not. ad

Hermann. cynos. mater. medic.
“ *plures*, inquit, hydrope febres,
“ ab empiricis & famulis chirur-
“ gorum male curatas, insequen-
“ te iam laborantes, vbi tamen
“ aliquid febrilis adhuc suberat,
“ hoc cortice a febre liberaui,
“ & additis simul aliis seruaui.

mauit cl. Alex. *Camerarius*, (o) & nos iam ante decenni-
um, & sæpius deinde, & nuperrime rursus, comperimus.
Ita sane affectus, ex febris intermittentis prosapia degene-
res, sub statu epidemio febricoso frequentissimos, innu-
merabilibus modis fucum facientes, detracta per sagacis
medici iudicium larua, solitarius cortex, vel apte mixtus,
expedite ad sanitatem perducit: nisi aliquid nimis alienum
fit, quod prohibeat vsum, vel tantisper suspendat. Ho-
mines vero ignari quid sit constitutio epidemia, quid fe-
brium indoles versatilis,

*subdolæ
febrium
ocultatio-
nes multi-
farie.*

cui nomina mille,

Mille nocendi artes (p),

vbi medicus aduersus illam, sub alius morbi specie occul-
tam, remedium feбри proprie dicatum prudenter adhibet,
pro panacea id venditari frustra suspicantur.

§. VII.

Febres quidem *intermittentes veras*, & quæ vere *ex ea-
rum genere* solitario sunt, *continuas* omnes, vbi notabiles
longasque satis remissiones habent, certo, tuto, & con-
stanter, si quid aliud, sanat cortex, recte, mature, & tem-
pestiue datus; nisi forte rarior loci, aeris, aut corporis con-
stitutio alicubi obstet, cui tamen nullus dubitauerim, quin
præparatione & additione, vel præmissis aut subiun-
ctis aliis adminiculis, feliciter accommodari possit.
Pertinent etiam ad eius remedii ditionem *semitertianæ
nothæ* (a), quæ alienæ indolis febrem admixtam non ha-
bent,

*Vsus op-
portunus,
vel secus,
in feбри-
bus ex ge-
nere in-
termit-
tentium,*

*semiterti-
anæ nothæ*

H 3

(o) exercit. qua corticis vsus a fe-
bre ad icterum extenditur.

(p) *Virgilius.*

(a) v. *Restaurandi* Hippocrates de
vsu chinæ china c ii, ill, *Lenti-*

lius in eteodromo, vbi indices
semitertianæ curam indicant.

Mangerus biblioth. pharmac.
voce quinquina Alii auctores
complures semitertianæ voca-
bulo hac notione vtuntur,

*tertiana
continua.*

bent, *tertiana continua duplex* potius nominandæ, quum non nisi ex duobus, vel pluribus, tertianæ febris paroxysmis compositæ sint, qui longitudine sua, vel exiguarum accessionum intercurrentium multitudine, impediunt, quo minus perfectam intermissionem persentiri liceat. Sæpissime sub hoc statu epidemio febrium, qui manifeste, verno certe & æstivo & autumnali tempore, ex intermittentium indole fuit, febrem vel ab initio intermittentem, sed quæ duplicatis longisue paroxysmis in continuum typum degeneraret, vel statim etiam continuam, periodis tamen intermittentium epidemiarum similibus clare distinctam, observauimus. Tunc vero, vbi vel periculum, vel morbi difficilem tolerantiam timendi, ex horrendis accessionum symptomatis, morbi augmento, habitu corporis, & exemplis analogis, iusta causa fuit, corticem secure semper & feliciter ex methodo decimus: dummodo tempus *remissionis diuturnum satis, & perquam notabile, & sine grauioribus symptomatibus, inflammationis factæ, aut abscessus fi-entis, aut morbi alieni commixti, vel exorti, signis fuit, & dum ipsi paroxysmi præcipui, in incremento & statu, ad declinationem & intervalla mitiora comparati, insigniter grauius ægros affligerent.*(b) Huius modi generis fuisse videntur, quas hemitritæos, pestilentes, malignas, inflammatorias, continentes notarunt *Apinus*, (c) *Heluetius*

(b) His, quæ tamen experiæti obseruatu haud difficilia sunt, non obseruatis, & solo febris qualitercunque remittentis nomine pro indicatione sumto, incidere potest medicus in censuram haud iniquam *Freindii* comm. ad Hippocr. epid. p. 124. "Febre inualescente, & cerebrum occupante, deliria, neruorumque distentiones, si non accer-

" si, saltem haud arceri, experientur ii, qui in febribus a-
" cutis nihil nisi *serpentaria radice*
" *cem*, *salemque de cornu ceruicis*
" *no* & similia amant ingerere. I-
" dem accidere solet, vbi in fe-
" *bribus remittentibus corticem*
" *Peruvianum importunius adhi-*
" *beri contigerit.*

(c) in histor. febr. epidem. passim.

tius (d), *Mortonus* (e) *Lancisius* (f), aliique (g), quibus tamen corticis vsum salutarem repererunt. (h) Certe vbi vere tales vel a principio fuisse, vel progressu temporis iamiam euasisse, febres, obseruare datum est, nos quidem ab hoc remedio abstinere, & tamquam feбри acutæ & continenti mederi, satius esse duximus, donec forsan, declinationis tempore, naturam morbi ex intermittentium genere esse constet, & sine formidine cura febrifuga institui possit. Immo, in tertianis ad continentium, & malignarum indolem pronis, mature vsurpato cortice præpeditur, quo minus, accedente inflammatione, & typo continente, periculosissimus morbus, hemitritæus verus, nascatur, & tot circa cadauera obseruationibus ansam præbeat, quot collegit *Spigelius* ante huius medelæ certæ in-
præmit-
tenda,
 uentionem. (i) Qui abundant humores, vel cocti, vel si crudi
 etiam

(d) *methode de guerir les fieures sans rien prendre par la bouche p. 17. 25. & recueil de methodes p. 30. 145. sqq.*

(e) Exercit. II. c. 3. 8.

(f) L. II. epidem. I. c. 9. §. 2.

(g) conf. *Bianchi* hist. hepat. p. 277. sqq. 283.

(h) nisi forte infusiones aqueæ temperatæ, extracta aquosa, & enemata, quibus auctores illi experientissimi in eiusmodi casibus vsi sunt, etiam in febribus malignis, continentibus, inflamman-
 tibus, similibusque, tuto vsurpari possunt, quod aliorum experientia committimus.

(i) v. eius opus egregium de fe-

bre semitertiana. De his omnibus plerique auctores, quos corticis vsum laudasse passim heic notauimus, plene & distincte satis egisse videntur, quos, qui euoluerit, & recte intellexerit, fere omnes consentientes reperiet. v. præcipue *Tozzi* ad aphorismos Hippocratis, *Torti* therapeutica specialis, *Lancisii* de noxiis paludum effluuiis, *Bianchi* historia hepatis, *Heluetii* *recueil de methodes*, *Mortoni* pyretologia, *Pitcarnii* elementa medicinæ & dissertationes, *Boerhauii* de cognoscendis & curandis morbis & de viribus medicamentorum, *Bergeri* chinchina ab
 iniquis

*miscenda,
subiun-
genda.*

*febres
innocia*

etiam impetum vanum & haud sufficientem ad excretionum loca faciunt, (k) ante remedii vsum proscribi debent. Vbi viscera obstructa & indurata sunt, vbi morbi chronici complicantur, vbi humorum neque coctorum, neque turgentium, abundantia est; tunc quæ aperiunt, præparant, coquunt, euacuant, præsertim κατ' ἐπιχειρασιν, vbi vtrumque præstatur, pro indicatione methodi, & periculi, vel præmittenda cortici, vel adiungenda, vel surroganda sunt, (l) Neque vero vanum est, quod vulgo dicitur: pluri-

iniquis iudiciis vindicata, & idem de inflammatione, *Valentini polychresta exotica, Cohausii archeus febrium faber.*

(k) Doctrinam vniuersam de *cocti-
one, cruditate, & orgasmo*, incomparabilis in arte medica utilitatis, peculiari dissertatione, operi *de febribus & morbis febrilibus* inserenda, explicatam luculenter dare laborabimus. Verus est Hippocratis aphorismus: *cocta euacuanda sunt, non cruda, nisi turgeant*. Atque is latissime patere, & ad singula euacuationum genera, pro singularum modulo, recte explicatus, accomodari debere videtur.

(l) cl. *Elias Camerarius* system. *cautel. medic. p. 494. sq.* In *intermittentibus*, inquit, antequam primæ viæ expurgatæ sint, solutæque viscerum obstructiones, cauendum maxime monent a china chinæ, a præcipitantibus, & adstrin-

gentibus. Nota vero, quod, si omnes viscerum obstructiones debeant esse expeditæ prius, vix vnquam possis accedere ad remedia antifebrilia, nec agere contra febrim. Sunt obstructiones illæ diuersi generis, nec omnes impediunt corticis vsum, cui etiam non semper commode euacuans præmittitur remedium. Id vero sua quemlibet experientia facile docuerit: nec enim semper febres ferunt purgantia. Fortiora, vti in omnibus obstructionibus viscerum, sic maxime in intermittentibus, quæ ex obstructionibus sunt, damnum inferre dicuntur. Fortiora purgantia nunquam laudem merentur: intermittentes epidemice ab obstructionibus non fiunt, sed et mitia purgantia vix ferunt commode: hinc facilis recidiva.

plurimas esse *febres*, tum *intermittentes*, tum *continuas*, benignas plene, tutas, & innoxias, & tolerabiles, immo quasdam ex his vere *salutares*: nempe quæ repletum corpus euacuando subleuent, obstructions viscerum sensim expediant, humores spissos atterant, & cum sua ipsarum materie per paroxysmos despumante, ex corpore eliminant; neque vero vltra modum affligant, aut debilitent, neque humores & functiones magis magisque corrumpant, neque vllum periculi signum, pro aeris, corporisque, & morbi indole, *ἀναλογως* probe examinata, exhibeant. Sunt etiam ex earum numero, quas naturæ & exspectationi omnino permittere verearis, plurimæ, quæ aliis præter corticem remediis, gratioribus forsan, cedunt. In his omnibus ad certam hanc antidotum statim procedere vel inutile foret, vel minus nonnunquam salubre; quamuis pleræque febres, per legitimum huius remedii vsum profligatæ, eadem, immo maiora sæpe, sanitatis emolumenta post se relinquunt, quam quæ notari solent, vbi sola natura, vel remedium aliquod minus generosum, ægritudinem edomuit. Vsus vero ille adeo multis ægrotantium nauseosus est, totque opinionum commentis sæpe interturbatur, vt in facilioribus tutioribusque febribus aliarum medelarum virtutem ex arte experiri, quam ad sacram hanc anchoram confugere, præstet. Nouerit medicus distinguere affectus corticis virtute superabiles, ab his, qui eadem incassum tentantur; nouerit febres faciles, genuinas, tutas, salubres, a difficilibus, degeneribus, infidis, noxiis (m) discriminare; ita nec temere, nec timide curationem aggredietur, vbi temeritas potius est metuendo morbo habenas mittere, quem certa, prompta, & innocua medicatione refrænare possis.

I

§. VIII.

(m) conf ill. *Stablii* dissert. de minore malo medico §. 42.

§. VIII.

Regula
vsurpan-
di corticis
prima.

Prima igitur huius remedii vsurpandi regula est, quam haecenus explicauimus : “ ne, noxio vel inutili conamine, “ ad alienos morbos, neque ad tutos, tolerabiles, & saluta- “ res, neque non attento tempore & corporis habitu adhi- “ beatur; sed ad morbos congruentes, & ea quidem occa- “ sione, vbi ex arte datum, secundum ἀναλογίαν experientiae, “ nocere nequeat, prodesse autem vel specifica, vel manife- “ stiori virtute possit: praesertim vbi aliis medelis minus “ certis confidere, aut periculum imminens, aut intolerabi- “ bilis aegri corporis cruciatus vetat.

SECTIO TERTIA

MEDICINAM EXHIBET TVM HABITV ET PRAE-
PARATIONE CORPORIS, TVM ELECTIONE, DOSI,
CONTINUATIONE, EFFICACEM.

§. I.

Necessitas
& oppor-
tunitas
eius re-
medii in
febris
soporosis,
& apople-
cticis.

Huic profecto, de qua agimus, febrī, formidandum affe-
ctum soporosum quouis modo minitanti, frænum cor-
tice Peruuiana non iniicere, non fuimus ausi, quandocun-
que res adhuc satis integra fuit. Enimuero, quod in li-
belli huius fronte ex *Hippocrate* (a) scripsimus, quodque
Galenus, (b) ceterique interpretes, explicant & confirmant,
carus,

(a) Simpliciter Coac. 128. repetitur
το καρῶδες πανταχῶς κακόν.

(b) Hic in 1. prorrhēt. comment.
2. §. 29. praeter necessitatem se-
torquet, dum particulam ἀγαγε
pro interrogatione habet, quasi
inquirendum moneat Hippo-
crates: annon vbique το καρῶδες
malum sit? Ait *Galenus*: quod si

quemlibet somnum longiorem,
& profundum, qui vel a vini po-
tu, vel in quibusdam morbis,
praesertim infantum, quasi cri-
tice, post vigilias longas eueni-
at, carum lubeat vocare, posse
eum bonum aliquando dici.
“ Si vero, inquit, morboſi cari alia
“ genere fuerit affectio, affirma-
bimus

carus, & sopor omnis *morbosus, ubique est malus, & Foresto* (c) iudice, “semper grauissimus sopor est, qui in Charontis “cymbam mortales plerumque dimittit, siue primario & “per se incumbat, siue ex consensu & consortii lege adue- “niat.” (d) Malignas eiusmodi febres intermittentes vocat *Ramazzinus*, vbi vtilem corticis vsum fore iudicat, si ab ini- tio dignoscerentur. Mire sane circa hoc remedium flu- ctuauit vir doctissimus, inter admirationem & contem- tum, laudationem vel nimiam & vituperium, commenda- tionem & prohibitionem, fiduciam & metum, ex- perientiam & opinionem, vsum & abusum, quem distin- ctionibus curiosis, & tentamentis, experimentisque mini- me adæquatis, moderari instituit, nihil tamen certi & exi- mii hac quidem in re præstitit, ceterum de arte medica immortaliter meritus. Posteaquam in his ipsis casibus ad vsum corticis exhortatus est lectores, “in tam graui, “inquit, (e) ac subita tempestate, tamquam e graui “somno excitati medici, cum antea super vtramque “aurem obdormirent, nil tale expectantes in febribus, quæ “cum frigore ac rigore accederent, absoluta infebriticita- “tione postmodum subsequente, tumultuarie ad sacram “anchoram chinae chinae ad vncias in vino infusæ confu-
 I 2 gie-

“bimus το καγωδες *ubique malum*
 “esse. Videtur *sapius in febriliis*
 “*morborum accessionibus*, in qui-
 “bus neque stimulantibus, neque
 “ferientibus, nedum in clamitantes,
 “sentiuntur ab ægris. Si ergo
 “eiusmodi affectum carum ap-
 “pellaueris, difficilem vero ex
 “citu constitutionem seu *coma*,
 “seu *cataphoram*, tunc *nunquam*
 “quod *comabanum* sit, nedum quod

“*carus*, dicere oportet.” Conf. locus Hippocr. de articul. ceterique sect. 1. §. 1. cit. item libellus de comate.

(c) obs. L. X. 38.

(d) Hippocr. Coac. præn. 7. *ειγεια κωμωδεια*, rigores soporosi, periculum minantur.

(e) de vso & abusu chinae p. 228. in operibus.

“giebant, sed incassum, paucos enim euasisse obseruauit.” Sane eius rei, si ita plane se habet, (f) caussa fuisse videtur vel *tumultuarius*, quem doctissimus vir notat, vsus, vel *vinosi infusi* vis subito periculo impar, & sopori arcendo minus apta, vel *tempus infusione & expectatione desperditum*, &, quod ipse auctor innuit, *non satis maturum* auxilium, ob morbi indolem non ab initio æstimatam. Nimirum ipse alibi (g) “hoc, “ inquit, præsidii genus in febribus periodicis miranda præstat, ac præsertim in tertianis intermittentibus malignis.” Verissima, ceteris paribus, apud nos comperimus, quæ, post mortem *Ramazzini*, eiusdem amicus *Lancisus* (h) docuit. “Duo, inquit, præsidia huic malo comperta sunt vtilissima, “ vesicantia (i) nimirum, & cortex chinæ chinæ, quæ, oportet

vesican-
tia.

(f) Perperam istum abusum medicis Mutinensibus & inuidiose obiici, ac felicissimos ibi fuisse in febribus soporosis corticis effectus, tum peculiari aduersus *Ramazzinuræ* dissertatione, tum therapeutica speciali, in act. erud. Lips. 1716. p. 220. sqq. recensita, probauit archiater inclitus Fr. *Torti*.

(g) p. 799.

(h) L. II. epidem. i. cap. 8. sect. 1. §. 7. sect. 3. & passim.

(i) de his legi omnino meretur doctissimus *Freindii* commentarius 9. ad epid. Hippocr. p. 219. sqq. ibi p. 231. “in febribus, inquit, acutis tutum maxime, atque expeditum auxilium præstant vesicantia, quæ quidem, licet materiam febrilem a cere-

bro potentissime auertant, fluxiones tamen ceteras, sudorum præcipue, atque vrinæ, sæpenu-mero iuuant, saltem nullo vniquam modo reprimunt. Neque in eo percuriosius est hærendum, vt semper ad ægroti habitum aptentur: quæcunque enim fuerit corporis constitutio, vtcunque siue bile, siue tenui sanguine feruidior, si febris vltra morem sauerit, leuia incommoda non tanti sunt, vt de vita interim ipsa non simus solliciti. Sæpissime enim in id discriminis res venit, vt nihil, nisi a vesicantibus, spei reliquum sit. Deinde reiicit curiosas quasdam, & inter se non constantes *Bagliui* cautiones, viri docti & acuti, sed aphorismos condere nimum

“portune adhibita, iure ac merito apud nos specifica medi-
 “camenta perniciosarum, nempe, quæ sopore apoplectico
 “terminari cito solebant, febrium dici poterant, cum salus
 “multorum iisdem constiterit. Præsidium peculiare & spe-
 “cificum experti fuimus chinam chinæ minime adulteri-
 “nam, quæ tamen ante tertiam vel quartam diem,” vel certe
 antequam vim morbi ultra remedii virtutem incrementa
 sumfisse exitiosis signis constaret, “in perniciosis tertia-
 “nis exhibenda erat. Nam sicubi propter incuriam, vel se-
 “rum medici aduentum, tardius propinabatur, eius salus
 “plerumque desperanda.” Io. Ludouicus *Apinus*, physicus
 Herspruccensis, deinde professor Altorfinus, historiam fe-
 brium, annis superioris sæculi LXXXIII. & LXXXIII. Her-
 sprucci & in vicinia epidemiarum, descripsit, easque no-
 tauit ex genere intermittentium, & sua natura periodica-
 rum, (k) deinde vero malignas, soporosas, & exanthema-
 I 3 ticas

um properantis, tum in ceteris
 operibus, tum in ipsa de vesican-
 tibus dissertatione. Denique p.
 233. “illud autem, ait, præ aliis
 “commodi habet hæc euacuan-
 “di via, vt nunquam non tutissi-
 “me in vsum duci possit: cete-
 “rarum quippe ita perdifficilis &
 “lubrica ratio est, vt nonnun-
 “quam eæ, vbi atrocior fuerit
 “morbus, non sine periculo ten-
 “tati possint.” Hoc præsidium
 in nostro sane climate, nostro
 statu epidemio, sæpe vtilissi-
 mum, tutissimum semper, &
 quamuis in quibusdam paullo
 molestius, aut infructuosum ap-
 paruerit, tamen innoxium
 omnino inuenimus,

(k) De eiusmodi statu epidemio,
 eoque solo, verba facere scripto-
 rem egregium, non de omnibus
 omnis generis febribus mali-
 gnis, patet facile cuius, histo-
 riam & obseruationes curate
 intuenti. Neque igitur ad ipsius
 mentem iudicant, tum qui, ca-
 scarillam ibi se reperire putan-
 tes, eam, illius viri auctoritate,
 pro omnium febrium maligna-
 rum alexipharmaco explorant,
 tum, qui ipsas obseruationes &
 regulas *Apinianas* contemnunt,
 vbi, quod hæ spondere viden-
 tur, id in morbis diuersi plane
 generis, neque a vero, neque a
 spurio cortice, effectum dari
 vident.

ticas, sed cortice mature dato medicabiles. “ Verissimus, (l) “ inquit, est *Mortonus*, cum continuas æque ac intermitten- “ tes cortice sanari posse contendit, modo vocetur in princi- “ pio medicus, sensibili adhuc comparente febris remissio- “ ne, & æger a medicamento in tanta quantitate sumendo “ non abhorreat. Legi (m) & relegi *Mortonianam* diatri- “ ben, &, quod corticis Peruuiani vis antipyretica, in inter- “ mittentibus & remittentibus, propria iam tum felicitique “ mihi innotuisset experientia, cogitavi, an non æque saluta- “ riter in hisce malignis exhiberi posset, dummodo, captata “ rite occasione, statim ab initio, dosi methodoque conue- “ nienti ægris propinaretur.” Postea virtutem febritugam manifestam corticis in istis febribus ita ostendit efficacem, vt ex hac medicatione feliciter euenerit, quod, vt ait, “ *Stabilius* “ ex nulla methodo in febribus speret. Nos enim, inquit, “ (1) in hac epidemica plerosque scimus euasisse, qui debite “ hac methodo vterentur, cum illi, qui negligenter, nume- “ rosa hinc inde redderent funera. (2) Compertum habe- “ mus, arte tali sic cicuratum esse malum, vt duratio illius “ multo breuior esset. (3) Symptomata multo leuiora, quam “ si morbus sibi relictus esset. (4) Denique sanctissime pos- “ sum affirmare, non vna solum vel altera vice feliciter hanc “ rationem cessisse, sed constanter in quam plurimis voto no- “ stro & ægrorum respondisse.” (n) Taceo exempla dudum felici-

Apinus
quo corti-
ce vsus
sit?

(l) hist. febr. epid. p. 70. (m) p. 71.

(n) Si viri eruditi & vtriusque corticis vires experti, hæc, & libellum totum lectu dignissimum, legerint attentè relegerintque, mirum est esse, qui non dubitent, *Apinum* cascarilla, seu china spuria, non ipso vero cortice vsum esse, quem vbiq; nomi-

nat, nisi quod semel obscuram nominis cascarillæ mentionem facit. Sunt tamen, quibus lubet, modo sententiæ isti superstruere coniecturas de viribus cascarillæ, quæ experientiam testem non reperiunt, modo auctoris experimenta vanitatis arguere, quia sibi non succedunt, chinam spu-

feliciter per corticem curati huius affectus cum febre soporosi

spuriam pro vera vsurpantibus. Reiiicit *Apinus* corticem stypti cum & acerbum, quem & *Badus* & *Mortonus*, & ceteri reiiiciunt. Eligit magis amaricantem, saporis nauseabundi & ingrati, & qui gustatus adstrictionis sensum linguæ imprimat, quod verum corticem probe describit; odore autem, qui in cascarilla sine igne debilis est, grato aromatico præditum, & admodum fragrantem, quod *Blegny* aliique de vero cortice laudant; specie externa tubulatum, qualis esse solet, si tenerior est; extus cinereum, graue china, quod vero cortici est frequentissimum; intus cinamomeo colore resplendentem, quod fere rem omnem conficit, quia, quantum ego rescui, is color & splendor in cascarilla nunquam apparuit; aut ferrugineum, qualis etiamnum passim vulgatur, & quem, obscure indigitato cascarillæ nomine, *corticem nouum* vocat, sed sapore, odore, ac reliqua forma prorsus eadem, quod de nostra cascarilla falsissimum foret. Immo, ad vires respiciens, tres illas species, nempe stypticam acerbam, & alteram intus cinamomeam, & tertiam intus fer-

rugineam, vnius arboris profusam esse putat: quum tamen cascarillæ vires, penitus diuersæ, locum illi iudicio neququam faciant. Prouocat passim ad alios medicos, qui indubie china vera vsi sunt, quasi idem, quod ipse, senserint & experti sint, quod ad cascarillam nullo modo quadrat. Neque video, cur, *Mortonum* imitaturus, diuersissimum remedium elegisset. Cascarillæ nomine Hispanis veram corticem Cinchinam venire docent *Redi* experim. natur. p. 163. & quem *Apinus* allegat, *Stiffer*. febrium intermittent. confid. noua. c. 16. Ipse etiam *Apinus* nomina confundere, neque eam, quam nunc vocamus, cascarillam bene nosse videtur, quippe tunc vix cognitam: dum corticem veram, cuius odorem & saporem & vires dudum, vti dicit, expertus fuit, cum spuria illa confundere vix potuit. Vid. præsertim *Apini* præfatio & §. 40. 50. 51. Conf. infra section. huius §. 3. Chinam spuriam tunc adhibitam, & illi auctori intellectam, putant, alius ab alio ad putandum inducti, viri clarissimi, *Bæclerus* ad *Hermanni* cynos. *Lentilius* etcodr. p. 1325. *Stablius*,
tum

rosi apud *Bonetum, Cobanum, Mortonum, Camerarium, Sydenhamium, Puerarium, Raygerum, Restaurandum, Heluetium, Bianchium*, aliosque reperiunda. (o) Idem remedium apud nos, & in multis Germaniæ locis, in præcauenda similiter imminente pernicie, tot tamque conspicua edidit vtilissimæ virtutis specimina, vt ipsis etiam, qui contra senserant dixerantque, & admirationem, & confessionem, & imitationem expresserit veritas, & manifesta ceterarum medelarum imbecillitas, aut infida efficientia.

§. II.

Methodus mendendi in paroxysmo & ubi quid contra corticem indicat.

Quum ad aliquem ægrotantium acciti sumus signa supra memorata habentem, in paroxysmo quidem febris non admodum soporoso nihil moliti sumus, nisi quod remediis temperantibus & reficientibus, cum spiritu forsan volatili acido, & infuso vel decocto theæ, tempus & sitim fallere, calorem & putredinem moderari, soporem vero præcipue arcere, & crisin accessionis exeuntis rite promouere, fatigimus. Cantharides etiam cruribus admouere consultum duximus, ita vt finiente paroxysmo efficaciam exfererent, sub cuius exitum, probe perpensis coctæ, vel turgentis plenitudinis, & tendentis naturæ indicibus, quæ ex generali methodi lege huc transcribere non opus est, euacuationem aliquam instituendam omittendamue præcepimus, quarum nullam

tum alibi, tum in collegio practico p. 702. sqq. & 888. *Storchi* sibi in notis, *Iunckerus* in tabulis therapeut. p. 467. qui vterque effectum alibi non respondere dolent: quod in febribus intermittentibus, & quæ ex earum genere sunt, metuendis & pertinacibus, si cascarilla intelligenda est, etiam nos dolere, & suam viro experientiam, & illi

statui epidemio, relinquere cogimur. Ex aduerso, si qua veri corticis specie vsus est, quod mecum iudicant celeb. *Valentini* in hist. simplic. reform. *Zornius* in botanol. medic. alique, respondet omnino multiplex per diuersas regiones constitutionesque experientia summorum medicorum.

(o) v. sect. I. §. 3.

nullam vniuersim & ex sua natura indicat febris (a), multo minus cruditas, quam degeneres Hippocratis filii expurgandam vbique necessario esse populo persuadent: id quod, sine orgasmo, & naturæ nisu, vix nisi in longis, pertinacioribus, aut immobilibus febrium generibus, locum habet, vbi quasi per μελασσύγκρισιν medicari, aut κατ' επικρασιν partim coquere humores, partim euacuare debemus. In febribus sane haud subito periculosis præparati-ones multæ medicationesque præuiæ & licent, & indicantur, quas ob periculi velocitatem vitare iubemur, & quibus opus non est, vbi humores vel nimium mobiles sunt, aut, si moueantur, facillime aberrant. Legi merentur, quæ de catharfeos vsu & abusu in febribus post alios nuper monuit cl. *Cobausen*, (b) & de venæ sectione viri doctissimi, *Ramazzinus* (c) & *Bianchius* (d). Semper heic respeximus

Venæ
sectio

K

mus

(a) *Sydenhamius* epist. I. p. 387. de apoplexia ex febre intermittente, "quantumlibet, inquit, "euacuationes omnes cuiuscun-
"que generis demum sint, indi-
"cari videantur, ad reuellendos a
"cerebro humores, vt in apople-
"xia primaria fieri solet; eadem
"tamen omnino omittendæ sunt,
"vtpote quæ originariæ huius
"symptomatis causæ, febrilem
"pe intermittenti, prorsus aduer-
"santur, ac proinde mortem ac-
"celerant, quod & ipse noui." Mo-
deramine tamen in his opus est.

(b) *archei febrium fabri* cap. 5. integro. add. *Brunonis* remoræ ac impedimenta purgationis, exercit. 3. *Verloschnig* de cura-

tion. vernal. & autumn. c. 10. *Hecquet* de purganda medicina a curarum sordibus.

(c) in constitut. epid. oper. p. 145. sq.

(d) *Histor. hepat.* p. 202. 228. 640. add. *Sylvius* prax. med. append. tractat. 9. §. 167-178. tractat. 12. §. 676-688. *Stahlii* dissert. de venæ sectione in morbis acutis, & in de febribus compositis ex acuta periodo §. 51. vsque ad finem: cui iungatur *Hoffmanni* medic. system. T. III. sect. 2. toto cap. 9. vbi, vti hi duo viri docti perpetuo sibi inuicem contrarii esse solent, de *Stahliana* sententia ita p. 599 "censet, Miror sane haud exigui
"nominis viros, venæ sectioni
alias

mús ad metuendam ferociam instantis paroxysmi, & magnitudinem imminentis periculi, neque tempus necessario laudati corticis vsui per alia molimina præripi passi sumus, nisi ea omnino visa sunt necessaria, & quæ tantisper differri nequiverint, donec a febre securum præstitissemus ægrum. Venæ sectione pro plethoræ, orgasmi, & virium modulo, plenitudinem minuere, stases, inflammationes, & raptus ad cerebrum præpedire, & orgasmo sanguineo naturæque nutui obsequi, in pluribus necessum fuit (e), Diuersitas nationum, regionum, diætæ, habitusque cuiusuis corporis singularis, & plethora vera, & orgasmus sanguineus generalis, & magis particularis in inflammatione, aut congestione, & magna illa indicatio iuuantium & non iuuantium sub stat u epidemio communi, vel singularium corporum simili, pro morbi temporibus, hoc artis auxilium seu indicant, seu moderantur. Locum ostendunt excretionum naturalium ratio, & adsuetudo, & nifus naturæ bonus aut malus, qui, prout magis minusue facile aut secundari, aut auerti potest, modo propinquæ magis & connexæ, modo remotioris & diuersæ venæ sectione opus habet, prudentis & attentis medici sub moderamine

* *observat*
partic. 13.

“ alias eximie patrocinant, con-
 “ fidentius tamen asserere, eam-
 “ dem in omnibus febribus acu-
 “ tis, benignis & malignis, exan-
 “ thematicis, vel minus talibus,
 “ nunquam esse necessariam, sed
 “ semper fere noxiam, vnica tan-
 “ tum synocha excepta, nec in hac
 “ etiam absolute. At vero & ratio &
 “ constans experientia huic asser-
 “ to refragatur. Metastases vero
 “ sanguinis ad caput, circa tem-
 “ pora critica, venæ sectionem ci-
 “ ere, fallacia non causiæ vt caus-
 “ sæ videtur. Eodem modo, im-

“ mo frequentius id euenit, vbi
 “ venæ sectio omissa, quam vbi
 “ admiffa.

* (e) Memorabilis est observatio
Ballonii epid. L. 2. p. 267. “No-
 “ bilis, inquit, vir febre tertiana
 “ laborabat. Medicus, qui illi
 “ medebatur, vt erat *ἀιμοφοβος*,
 “ detractionem sanguinis negle-
 “ xit. Quarto paroxysmo, ruptis
 “ veluti venis, & facto impetu
 “ quodam in partibus internis,
 “ tanta foras excretio sanguinis
 “ est consecuta, vt eo ipso die
 “ illi obeundum fuerit.

ne (f). Neque ea subiuucto saltim cortice Peruuiano vnquam hoc rerum statu nociua fuisse obseruata est, neque illi tempus ademit, quippe quia incipiente paroxysmi declinatione statim fieri potuit. Si qua per superiora euacuatio ^{vomitio,} indicata sit, eam præcipue infusi croci metallorum vncia circiter vna, medicamento, si ex indicatione eo vtamur, ne-

K 2

qua

(f) Vbi sanguis vel vera quantitate, vel pro lentoris impetusque proportionem ad vasa viresque motrices, abundat, aut supra modum turgescit salutarem, tunc sæpe quidem quælibet vena cum fructu, aut sine noxa secatur, quum omnia confluant & conspirent, & naturæ nisus medentium male distinguendum errores corrigat: vnde medicorum dissentientium prouocatio oritur ad experimenta felicissima ex loco venæ sectionis diuersissimo, in quouis morbo rerumque statu, quæ contraria esse videantur. Non tamen corpus nostrum pro nuda machina tubulosa hydraulica haberi debet, vbi sanguinem & humores velut meram & æquabilem vbicumque aquam, vasa velut simplices canales, solo diametro & situ diuersos, & æque fere vbiuis & omni tempore penetrabiles, consideremus. Neque ergo putandum est, perinde semper esse, quem venæ sectioni locum eligas, aut rem

omnem facile ex generalibus de reuulsione & deriuatione regulis, in quolibet corpore singulari, quouis morbi statu, decidi posse, nulla sigillatim ratione habita tendentis, obsequentis, adiuuantis, renitentis naturæ, & sensus, roboris, directionisque, quæ in neruis & fibris diuersimode notantur, & mobilitatis nisusque humorum, & laxitatis vel stricturæ viarum, & expectandarum forte excretionum, & ingenii typique morbi cuiusuis, & analogiæ practicæ. Egregie leges reuulsione & deriuationis ostendit & applicauit v. cl. *Silua de l'usage des différentes sortes de saignées.* Attamen eruditissime scripta mantissæ practicæ locum relinquunt. Neque enim semper natura, & quouis tempore, quamuis etiam aberrare videatur, voluntati medici, a loco affecto sanguinem in remota trahere, vel excretionem naturalem reuocare studentis, obsecundat. Sæpe, vbi

quaquam violento, & quod, natura forsan inclinante, per inferiora etiam blande euacuat, neque deinceps adstringit, & velociter fatis operatur, & in febribus & soporosis affectibus curandis commendabile est, finito paroxysmo instituimus, quod incipiente, forte aliquando vtile futurum, ausi non sumus. Tenerioribus dedimus sulfur antimonii *Glauveri*, quod auctor (g) panaceam, & purgans catholicum seu vniuersale iactat, scilicet, quod per vias excretionum omnium, pro nisu naturæ, sine violentia operetur: quamuis plerumque vomitus aliquot blande proritet, vbi ad grana tria, qua-

vbi contra nitente natura, & morbi indole ac tempore, reuellere aliorum molitus fueris, male irritabis materiem, nisusque eius pertinaces pertinaciores etiam atque etiam reddes: sæpe quoque, vbi difficulter amoueri se patitur humor sanguineus in partem aliquam altius incumbens, frustra omnino eris, si venam in parte dissipta seces, nisi ingentem forte copiam emittendo vim inferre possis. Neque spernendum est doctissimi, qui contra cl. *Silviam* disputat, *Hecqueti* ea de re monitum in *observations sur la saignée du pied* §. 17. "Medicus, inquit, vbi morbum curare aggre-

"mam moderari debet, ita vt nihil
"moueat, nisi quæ euacuare debet,
"& per eas vias, quæ maxime con-
"ueniunt. Neque enim quidquam
"tantopere timendum ipsi est,
"quam ne quid humoris excitet,
"aut in motum agat, quod irrita-
"re periculosum sit. Nam haud
"quæuis materia iter a medi-
"co monstratum sequitur,
"vbi id peregrinum est.
Plura de his omnibus, & pro virili accurate, ex legibus mechanicis, hydraulicis, & hydrostaticis, ad anatomen et ad experientiam propriam & alienam collatis, disquirere animus est, vbi de sanguinis missionis usu & abusu in febribus agemus. Eadem leges competunt aliis euacuationis, deriuationis, reuulsionis præfidiis.
(g) V. eius pharmacop. spagir. p. 20. sqq.

quatuor, vel vltra datur (h). Aluum, vbi id requirebatur, vel pulpa tamarindorum lactis sero soluta, salibus laxantibus, aut simili remedio soluimus, quod neque feruorem & raptus peruersos, neque strictam deinde aluum inducere soleat; vel enemata solum iniecimus (i) largiter nitrosa,

*solutio
alui.*

K 3

aut,

* (h) Cel. F. *Hoffmannus* in notis ad *Poterii* pharmac. spagir. p. 560. hoc remedium insigniter laudat, nomine panaceæ *Conerdingiana*, a *Conerdingiis*, medicis inclitis, archiatri Brunsuicensibus, quibus in frequenti usu fuit cum cremoris tartari & lapidum cancrorum granis aliquot, & momento cinnabaris mixtum, & panaceæ solaris nomine insignitum. "Præparationem veram etiam exhibet, "ex antimonii & nitri singulorum "parte vna, salis tartari dimidia, "mixtis & in crucibulo in flourem actis. Hinc massa exempta hepatici coloris a superiori parte separata coquitur in aqua, "lixiuium filtratur, ipsique infunditur solutio tartari crudi cum aqua simplici facta. In "fundum sic deicitur puluis flavus, qui fluuiali bene edulcorandus & exsiccandus est." Remedium est infantibus & tenerioris texturæ corporibus aptissimum. Damus vel recens natis pro vomitu ciendo octauam grani partem, trimestribus sextam, semestribus quartam, anni-

culis dimidiam, bimulis granum integrum, & ita vltius pro ætatis & materiæ & virium ratione. Adultis sufficere solent grana quatuor. Auctor alique ad decem vsque dederunt, & æque blandam vomitionem obseruarunt, vnde dosis etiam in tenellis sine metu aliquantis per augeri potest. Minora præbia, vomitum rarissime ciere solita, ad granum pro adultis vnum, vel infra, aliis remediis, pro vi resoluedi & penetrandi augenda, feliciter in variis morbis adduntur. v. *Hoffmannus* l. c. F. *Schraderus*, medicus olim Helmstadiensis *χαρμιαστος*, in dissertatione de medicamentorum Galenicorum & chymicorum necessitate, *Lentilius* iatromn. p. 291.

* *purgans
catholicum
cum
Glauberi*

(i) *Crato* consil. 26. L. V. solis enematis febres curari docet, vbi ægri initio paroxysmorum tormina ventris sentiunt, turgentis humoris, & ad alui vias tendentis indicia, id quod præcipue in tenella ætate sæpiuscule verum reperimus, exhibitio præsertim breui ante iniectionem sulfure antimonii *Glauberi*.

aut, pro re nata, acriora, & quæ, verbi causa, aquam emeticam, aut colocynthidis pulpam in petia ligatam reciperent, aut ex ipso cortice febrifugo ad *Bagliuianum* & *Heluetianum* morem (k) parata: quæ tuto & cum fructu, pro febre reprimenda, ibi etiam repeti idemdem per iusta intervalla potuisse, vbi interius adhibendi abunde corticem locus vix fuit, aliquoties post multorum excellentium medicæ artis magistrorum tentamina experti testamur. Si ægrum sopore iam, aut apoplexia, oppressum reperimus, apoplectici instar affectus, sed cum febre iuncti, curavimus morbum, vesicatoriis pluribus ad carpos, nucham, & ipsi capiti raso admotis, venæ sectione iusta, sacraficatione (l), hirudinibus (m), sternutamentis ex elleboro albo vel tur-

(k) *Bagliuus* prax. medic. l. i. c. 13. § 9. primo id sibi in puero quinquenni, qui nihil per os admittebat, tentatum feliciter laudat. *Heluetius* methodum curate describit in *methode de guerir toutes sortes de fievres sans rien prendre par la bouche*, quod remedium passim deinde imitati leguntur alii. Confer. I. P. *Albrechti* obseru. eph. nat. curios. dec. 3. ann. 3. 127. & simillimus $\pi\rho\alpha\kappa\lambda\iota\kappa\omicron\tau\alpha\iota\varsigma$ parentis filius Io. Güntherus *Albrechtus* in dissert. Lugdunensi de enematum usu §. 35. cl. *Valentini* diss. de febre hæmoptoica, prax. infallib. T. I.

piti impositas præsentaneum apoplexiæ nominat remedium *Hôfer*. herculis medici Tom. I. L. i. c. i. summum & vnicum *Sennertus* prax. L. i. Part. 2. c. 33. In *Fracastorii* vita operibus præmissa narratur, ipsum, apoplexia correptum, manu sæpe in verticem exporrecta, iis, qui aderant, innuere voluisse, ut celeriter cucurbitula affecto & laboranti cerebro subuenirent, quo ipso olim peropportuno remedio monialem se curare meminerat; sed renequaquam intellecta, frustra expectato remedio, exspirasse.

(l) Cucurbitulas scarificatas ca-

(m) conf. *Stahlii* dissert. de hirudinum usu c. 4. 5.

turpetho minerali (n), frictionibus, aliisque (o) notis excitantibus, & epispasticis, exeuntis, maxime paroxysmi tempore. Neque tamen sectionem venæ iugularis, post *Trallianum* (p), *Actuarium* (q), *Villanouanum* (r), *Iacobum Carpentem*, (s) & *Aegyptios* (t), a M. Aurelio *Seuerino* (u), *Mortono* (w), *Freindio* (x), *Lancisio* (y), feliciter institutam, neque arteriotomiam, præcipue in temporibus, quam, *Galeno* iam & Arabibus & *Ægyptiis* cognitam, hisque vniuersim maxime frequentatam (z), recentius post *Seuerinum* (aa) *Catherwoodius* (bb) impense laudauit, tentare adhuc licuit. (cc). Inclitum medicum noui, qui bis frustra apoplecticis se administrasse professus est. Plantas pedum aliqui, haud sine quodam successu, cauterio inusserunt, nempe, quod ferrum phlebotomi sanare non posset, igne sanandum rati. Notus antiquitus est ad soporosos affectus vstionis vsus, quamuis locus recenter magis, & ob acutissimum

(n) v. *Decker*, ad præx. *Barbett*. c. 3. p. m. 34.

(o) conf. *Neucranz* de purpura c. 32. de sopore, ill. *Boerhauius* de cognoscend. & curand. morbis aphor. 702. 706. de comate febrili, *Aetius* ceterique veteres de

(p) libr. medicinal. 4. (lethargo.

(q) method. medic. l. 3. c. i,

(r) de regim. sanitat. c. 37.

(s) qui in isagoge anatomica modum secandi luculenter descripsit.

(t) apud. *Alpinum* de medic. Aegypt. p. 2. 59. 60. l. 2. c. 10.

(u) de medic. efficac. P. II, c. 16.

(w) exercit. I. c. 9. §. 25.

(x) v. comm. ad epid. Hippocratis sect. 2. vbi res erudite discutitur.

(y) L. II. epid. 4. c. 6. §. 40.

(z) conf. docte hanc in rem scripta ab *Alpino* de medic. Aegypt. l. 2. c. II. 12.

(aa) de efficaci medicina. l. c.

(bb) in *a new method of curing apoplexy*. add. celeb. *Heisteri* chirurgia P. II. c. 39. §. 4.

(cc) conf. de venæ iugularis sectione doctissimus *Silva de l'usage des differentes sortes de saignées* ch. 7. & 8. p. 176-248. & de arteriotomia p. 248. sq. add. *Rivierius* præx. med. L. I. c. 2.

num sensum sapienter electus. (dd) Neque imitari ausi sumus remedium *Radcliffii*, medici Angli famigerati, qui, reiecta omnino sanguinis missione, in morbis soporosis febrili superuenientibus resinæ ialappæ scrupulum successu mirabili exhibuisse perhibetur (ee). Multo minus *Riuerii* experientia permoti sumus, vt soporem laudano soporifero curare aggredieremur, quemadmodum is in febre tertiana duplici mulieris hystericæ feliciter ausus est (ff). Si quid in os infundere licuit, explorauimus succum nasturtii aquatici, ab *Eugaleno* (gg) tam insigniter in his casibus celebrata-

(dd) v. dissertatio Helmstadiensis de hoc remedio, sub præsidio Brandani *Meibomii*, filii et nepotis medicorum illustrium dignissimi, disputata, vbi res ex *Mastichelli*, Itali, tractatu de apoplexia, explicatur figura æri incisa, quam etiam exhibet celeb. *Heisteri* chirurgia edit. rec. P. II. c. 22. §. 4.

(ee) in *Allen*. synopsis medic. pract. c. 3. §. 24. Si quid eiusmodi audendum esset, prætulerim ex antiqua *Tralliani*, *Ruffi*, *Oribasii*, et aliorum experientia, pharmacum, quo *Borellus* cent. I. obs. 52. lethargum, quem vocat, desperatum feliciter curauit, ex castorei scrupulis duobus et vno scammoniei, pro duabus cum oxymelite dosibus. conf. *Freind*. ad epid. Hippocr. comm. 7. p. 155. sqq. et 203. sqq. vbi purgatio in comate variolis, & capitis erysi-

pelati superueniente, laudatur. Solui forsitan præsens sopor catharsi potuerit, & res in statu ancipiti tentari: sed metus est, in hoc morbo paroxystico, ne malum insequente paroxysmo, eoque, natura turbata, forsitan accelerato, ingrauescat, vti a purgatione solet, ni tempus abunde suppetat febrim cortice reprimendi.

(ff) obs. 26. cent. 2.

(gg) v. loca ad §. III. supra adducta, præsertim p. 202. *Forestus* L. 10. obseru. 38. nasturtium aquaticum coctum & in acetario ad carum commendat. "*Rondeletius* in methodo curandi morbos c. 19. de subeth, prodest, " inquit, edere nasturtium aut coctum in iusculis, aut crudum in acetariis. Nihil enim est, quod " cerebrum magis exsiccet, & " vigilias excitet, quam nasturtium:

lebratum, & quamuis in nostris quidem febribus soporosis, non æque forsan exquisite scorbuticis, haud ita mirabilem efficaciam obseruare licuerit, sollertissimi tamen viri auctoritate, nostræ & plurium experientiæ non possumus non in posterum commendare. Frustra omnino aliquando dedimus, forte quod nimios iam progressus fecerat morbus, id quod ipse auctor excipit. Nuper haud sine fructu eiusdem plantæ semen emulsum chirurgo, quem antehac memorauimus (hh), præberi visum est. Conualescit is nunc sensim sine generosiori medela, raro exemplo. Potum theæ ægris lubenter dedimus, sine quo *Puerarius, Bonetus, & Cobausius*, ipsum corticem incassum datum recensent, cum eodem vero omne tulisse punctum. Præcipue, vti diximus, in paroxysmo, succum nasturtii aquatici, vel solum, vel cum spiritibus salinis volatilibus acidis aut mediis, putredini & narcosi aduersis, quantum fieri potuit, deglutiendum dedimus. Cum his similibusque tentaminibus tempori, medelarum omnium principi, paroxysmum tandem finienti, rem detulimus. Quando solutio adeo fuit imperfecta, vt vix aliqua notabilis accessiones intercederet remissio, ægris veræ febris inflammatae signa habentibus, comate somnolento, vel vigili, tantum non perpetuo obrutis, intense vel cum typhomania delirantibus, attonitis, hemiplecticis, immo necrosi propinquis, nihil vtilitatis a febrifugi remedii vsu expectari potuit. Tum vero ægrum, velut eiusmodi symptomaticis in febrium malignarum aliqua afflictum, cuius cer-

*observat.
partic. 4.*

L

ta

“tium: vnde illud prouerbum
“in somniculosos: ede nasturti-
“um!” de quo *Erasmi* adagia.
Immo & hortense & aquaticum
inter remedia febrifuga locum
meretur a *Sylvio* prax, append,

tract. 9. §. 151. & hoc ad quar-
tanam singulariter laudatur ab
Hartmanno prax, chymiatr. c.
139.

(hh) sect. I, §. 5.

ta antidotus non datur, notis artis subsidiis tractauimus, eo nonnunquam cum successu, vbi fideratio omnimoda mortem ineuitabilem non induxit, vt, post vnus alteriusue paroxysm. — tempus, remissio magis eximia obseruata medicamento ληξιπυρε/ω locum fecerit.

§. III

corticis
electio.

Quoties autem illud aduersus formidabilem hunc affectum, vel instare posse visum, vel semel iam aut iterum ingressum, adhibuimus, toties id præcipue dedimus operam, vt sufficiens medicaminis copia, satis efficaci ratione, ante metuendam accessionem intra corpus assumeretur. Reiecitimus (a) corticem impense stypticum & acerbum, insipidum, a specifico sapore & odore alienum, inodorum, foetidum, putridum, cariosum, nigricantem intus aut flauum, pallidumue, læuem etiam extus & quasi politum, item leuiorem & spissum, quodque vulgatissimum vitium est, a ligno, quippe quod vim illam medicam plane non habet, & molem sine vilo fructu auget, hæud separatum. Eligimus, qui masticatus gustum acrimonia & amarore multis nauseoso cum aliqua adstrictione ferit, sine eximie austeritate, sapore, qui ex acri & amaro velut leniter aromaticus fit, & peculiari modo aliquantum

(a) v. Blegny remede Anglois p. 18. sqq. Savari dictionnaire du commerce. Pomet traité des drogues simples L. III. c. 16. Lemeris dictionnaire tit. Kinakina. Les admirables effets du kinkina p. 28. sqq. Harris pharmacol. empir. c. 12. Dale pharmacol. P. I. class. 3. sect. 4. §. 7. Mortonus exercit. I. c. 8. p. 55. sqq. Raii histor. plant. c. de gannape-

ride. Apinus præf. histor. epidem. Valentini museum museorum. Mangeti bibliotheca pharmaceutica. Hermannii cynosmater. med. Boeclerus in notis ad eandem. Hellwigius de quinquina Europæorum §. 3. Zornii notæ ad Pancouii herbarium. eiusdem botanologia medica, & ibi adducti auctores plurimi.

tum mucidus (b), cui sapor odor (c) etiam exacte respondeat, sine corruptionis putridæ notis. Manibus tentatus frangi potius debet, quam in fibras lignofas discerpi, aut in farinam cariosam dilabi. Præstans est, vbi puncta passim, si fractus soli exponatur, splendescunt (d); si fibrillæ pili instar tenues abscedunt; si colore est intus cinamomum referente, vel magis obscuro seu ferrugineo, forte

L 2

pro

(b) Sapoies plurimos, & hinc salia multiplicis generis, in cortice conuenire notat auctor *des admirables effets du quinquina*. p. 16. sqq. eosque eo magis agnoscere, quo diutius pharmacum masticeatur: primo enim id reperiri insipidum, deinde acre, postea amarum, & deinde plures semper emergere saporum diuersitates, haud penitus explicabiles, sed gustu certe cognoscendas, quæ optima sit bonitatis nota. Adstrictionis plane mentionem non facit.

(c) Auctor dissertationis de corticis usu cauto & suspecto §. 14. " odorem se nullum, saporem plane non aromaticum, deprehendisse scribit." Quod vnde acciderit nescio: de gustibus disputandum non esse, in pro- uerbio est. *Mortonus* odoratui indignoscendo cortice genuino primas defert, & odorem requirit aromaticum, & peculiari modo mucidum. Aro-

maticum sibi reperiri negat celeberr. *Mangetus*, id- eoque aliam speciem *Mortono* putat electam. Odoris aromati- ci vocabulum obscurius est. Nobis multisque aliis, verus & vulgatus cortex, & mucidum illum singularem plane, & aromaticum, seu acriusculum sua- ueolentem odorem, a *Mortono* laudatum, spirare manifesto vi- detur, & quod præcipuum est, effectus illi auctori obseruatos præstat, qui a nullo adhuc me- dicamento notati sunt. *Blegny* odorem adeo fragrantem repe- rit, vt remedii huius myrothe- cia eum valde suauem spirent. Sub præparatione extracti *Api- niani*, insignis & pluribus gra- tus emergit odor, quem & aliæ remedii præparationes, infusi- ones, decoctiones, destillatio- nes, euidenter manifestant: immo sola in puluerem commi- nutio nares notabilius ferit.

(d) *Harris* l. c.

pro locorum, vbi creuit, diuersitate (e); quum extus in scabra superficie aliquanto obscurior, fuscus, aut nigricans, gryseoque seu cinereo albicante sæpe colore, vti plurimum arborum cortices, infectus, vel hinc inde distinctus (f), & quasi muscosus, appareat. Præ densiori (g) laudamus tenuiorem seu mediocriter crassum, attamen satis grauem, præ-

(e) *Pomet l. c. Les admirables effets du quinquina p. 30. sqq.* Præstantissimus cortex creditur, sed rarissimus, ex montibus Potosiensibus delatus, magis fuscus, aromaticus, amarus, acerque. Vulgatus inter nos est, qui in Quitensis regni Peruuiani montibus prope Loxam urbem nascitur. Inferior montium locus proferre fertur deteriorem, spissiolem, læuem & extus ex flauo albescentem, intus castaneæ pallidioris colore, & minus amarum; dum summitas corticem gignat teneriorem, sed scabrum extus, & fuscum magis, vti intus læuem, magisque rutilum. In media vero accliuitate eum crescere memorant, qui optimus sit, magis adhuc fuscum, penitus amarum, & asperiolem, vt quasi segmentatus videatur. Singulæ tamen species, modo a genuina arbore desumantur, eminenti medica, præsertim ad febres, haud destituuntur virtute.

(f) Galli id vocant: *chagriné par dessus. v. Savary voce quinquina, & Blegny remede Anglois. p. 18.* qui superficiem argentinam effert. Extrinsecus cinamomeus non æque genuinus habetur. *Pomet l. c.* Nigrum extus, intus cinamomeum, eligit auctor *des admirables effets du quinquina;* album vero extrinsecus, intrinsecus flauescentem, minus laudat.

(g) Noluimus cum *Helluigio* de quinquina Europæorum §.18. ad stipulari vnico *Listero*, qui in mantissa ad exercitat. de hydrophobia p. m. 56. commendat
 “corticem trunci, crassitie & la-
 “titudinis volæ manus, magnis
 “& profundis sulcis conspicuum,
 “velut ex vetusto arbore.”
 Sulcis distinctum etiam *Blegny* laudat, & quo asperior est, eo præstantior merito habetur. *Mortonus* tenerum a ramulis rasum præfert: sed & in trunco optimarum arborum te.

præsertim vero a ligno leuiori, cuius frustra sæpe immixta esse *Raius* etiam & *Pometus* obseruarunt, & nos plerumque vidimus, probe separatum. Sapor & odor præcipua *indicia* sunt indicia, quibus natura singulariter res odoratas *præcipua.* & sapidas singulas donauit, raro arti vel mangonio perfecte imitabilibus: & quæ, sensu aliquando percepta, a deceptione quemuis experientia pollentem custodire, sine curioso studio, possunt. Ita specificus ille mucidus sapor & odor facile distinguitur a putrido aquoso, quem corruptus per infeliciores nauigationes & madefactus cortex sæpe spirat, ægris vltra modum nauseosus, & merito ex pharmacopoliis proscribendus. Iisdem sensibus nihil expeditius est, quam *chinam spuriam*, siue *casçarillam*, a vera di-

L 3

stin-

*casçarilla
dignotio.*

tenerior, & in deteriorum spissior, gigni perhibetur. *Sponius* in *observations sur les fieures & febrifuges*, accurata & diligenti perquisitione se comperisse ait, corticem febrifugum non trunci & ramorum, sed radicum esse. assentit *Raius* loco supra adducto. Præstantissimum esse radicum corticem censet itidem auctor *des admirables effets* p. 29. & dignosci lineolis transuersim superficiem secantibus. Immo exstat vol. 24. n. 290. transact. philosoph. p. 1596. rarior obseruatio *Oliuerii*, qua arbor hæc *querango* Indis vocari, & fructum ferre dicitur a castanea solo cortice externo distinctum, qui cortex, *chinachina* proprie di-

ctus, primum in vsu fuerit, & ab indigenis, præ alio trunci & ramorum, maximi fiat. Ea vero auctorum illorum fides, & remedii potentia est, vt omnium partium corticem prodesse credibile sit, &, quod *Fracastorius* de ligno sancto canit, de hac arbore dici posse:

- *speçtata nouis virtutibus arbor,*
Spes hominum, externi decus & noua
gloria mundi,
Fortunata deum manibus, sata semi-
ne sacro.

Semen ipsum *pipitas de quina* Hispanis dici, & febribus remedio esse, *Raius* & *Dalius* memoria prodiderunt.

stinguere, quæ etiam colore differt, (h) & palato & naribus plerorumque hominum, per singulares sui generis particulas, aliter amaras, minus adstringentes, magisque acres & pingues, nequaquam vero mucidas, aliquanto magis aromatica & fragrans, præsertim vi ignis & fumi suctione videtur (i), quamuis per se odore, nisi accendatur, fere de-

(h) Cortex vterque extus asper est, intus læuior, & vterque sæpissime tenuis tubulatus, & colore cinereo seu argentino, quasi lamella quadam, obductus: sub hac vero, vel vbi hic color externus deest, verus cortex obscurior minusque rutilus quam intus, & sæpe ferrugineus, apparere, sed in pulverem minutus cinamomum totus referre solet. Cascarilla, quando color cinereus extus deficit, quod perquam frequens est, aut vbi is deraditur, extrinsecus intrinsecusque fere sibi similis est, colore obsoleto ferrugineo, quem etiam in pulverem redacta servat, etsi intus aliquantulo pallidior. Hæc vilior species est, vnde esse puto, quod ligno ita permixta non reperiatur, vti cortex verus, cui cariori artes per myropolia magis insidiantur. conf. *Stisser*. act. laborat. chem. specim. 2. cuius cap. 9. agit de cortice eleuterii, id est cascarilla, pro cortice Peruviano china china vendito. Ibi, quamuis, inquit,

“callidi seplasiarii, fallaciam suam
“velantes, corticem eleuterii sub
“nomine *cascarilla de la oia*, vel
“*palo de calenturas*, credulis ob-
“truserint, quibus tamen nomi-
“nibus Hispani corticem Pe-
“ruvianum china china dictum
“denotant; sciant tamen, corti-
“cem eleuterii, a Peruviano illo,
“quoad texturam & virtutes,
“multum differre. Cortex enim
“eleuterii particulis resinosis tur-
“get, quæ diffracto cortice sta-
“tim in conspectum prodeunt.
“Hinc tenax observatur, & diffi-
“culter in pulverem abit, pon-
“derositate quoque sua, grato
“sapore, odore, aliisque quali-
“tatibus, a china china distinctus
“est. Eleuterii cortex etiam
apud *Dalium* in pharmacol. l. c.
audit.

(i) Nescio, vtrum præter vsitam corticem Cinchinam de cascarilla sermo sit *Mangeto*, an de Potosiensi veri corticis specie, quum in bibliotheca pharmaceut. T. II. p. 696. sqq. primo quidem dicit: “cortices kin-
kinæ

debiliori, quam verus cortex. Hæc vero in febribus profligandis virtute longissime est inferior, quod expertum quemlibet testor, quamuis ceterum magnopere laudabile, & laudatum (k), sit medicamentum. §. III.

“kinæ sunt crassitie mediocri,
 “foris scabri, paullulum cane-
 “scentes, sæpe musco obducti,
 “intus læues, colore ferrugineo
 “seu cinamomeo, saporis acris
 “& amari: *deinde vero*, hisce pa-
 “tet, *inquit*, quomodo differant ab
 “alio cortice, qui etiam nomine
 “kinkinæ ac corticis Peruuiani
 “nobilatur. Est enim hic te-
 “nuior, foris cinereus, intus ex-
 “fusco aut obscuro ferrugineus,
 “saporis acris, amaricantis, sub-
 “pinguis, odoris fragrantis. Cor-
 “tex hic a plurimis præfertur kin-
 “kinæ veræ, quia maior vis aro-
 “matica ei inest. Speciem hanc
Mortono usurpatam putat, qui
 cascarillam plane ignorauit, &
 qui certissime vero cortice so-
 lum vsus est. Similiter fere
 cascarillam describit *Herman-*
nus in cynos. mat. med. nisi
 quod odorem debilem dicit.

(k) Mirum in modum extollitur
 a *Stahlio* in not. ad satyram
 Haruei. “Quis credet, inquit,
 “p. 226. quod ille vix a triginta
 “annis cognitus cortex casca-
 “rilla sit remedium, non solum
 “sine vlla concitatione caloris
 “securissime sudori viam ster-
 “nens, sed etiam apprime dis-

“cutiens, & resoluens: *anody-*
 “*num* per hæc ipsa ab omni nar-
 “*cosi* alienum, & tamen hoc et-
 “iam scopo ad sensum efficax:
 “*pectorale* nulli alteri secundum,
 “plerisque vero præferendum:
 “*carminatiuum*, *anticolicum*, *anti-*
 “*dysentericum* præpollens: in nul-
 “la febre sine eximio (modo *pru-*
 “*dente*) vsu adhibendum, si iu-
 “stis scopis applicetur: *peripneu-*
 “*monia* quasi specificum. conf.
 eiusd. pract. colleg. & ibi an-
 notationes *Storchii*. p. 702. sqq.
 Experimenta repetita & compa-
 rata, quæ ingentes illas virtu-
 tes, magna ex parte nouas, huic
 remedio æque, si fieri potest,
 vindicent, ac vero Peruuiano
 cortici vis *ληξιπυρελος* dudum
 asserta est, & regulas, quæ lau-
 datum prudentem vsum & iu-
 stos scopos explicant, legitimis-
 que limitibus circumscribant,
 communicari clare & distincte
 cum medicorum filiis, tum ab
 illustri illo auctore, tum a plu-
 ribus viris experientibus, vellem.
 “*Strisser*. i. c. virtutes, ait, quod at-
 “tinet, febrifugas illi inhærere e-
 “quidem affirmare haud possum,
 “tamen eius vsum in totum haud
 “reici-

§. III.

usus effi-
cax.

Atque hoc quidem, de quo scribimus, rerum statu, pulverem corticis ita electi subtilissime tritum, in substantia, quod dicunt, longe quippe, vti in confesso est, & in vulgus notum, efficacissima, omnibus anteponimus præparationibus pharmaceuticis & chemicis (a), quas ipsi magni alioquin æstimamus. Exeunte igitur, & in intermissione, immo vel remissionem satis observabilem (b), terminato paroxysmo, facta vel omissa pro indicationibus euacuatione, drachmam integram pulveris, tertia, immo vel

“reiciendum, cum particulis resinosis & balsamicis corpori nostro
“haud ingratis refertus sit. Idem tincturas eleganter inde parare docet, quarum virtutes balsamicas, & diureticas, in phthi-
“si, vti dicit, asthmate, scorbuto, arthritide, calculo, proficuas sibi repertas laudat.

(a) Recte cl. Elias *Camerarius* system. cautel. medic. p. 494.
“chinæchinæ essentia in extractum liquidius redacta, conuenientissimum dicitur remedium: præferent tamen ii, quos
“solidior frequentiorque docuerit experientia, pulveris alcoholisati vsum prudentem. Ad mentem *Apini*, hist. febr. epid. Hersprucc. §. 48. ex vero cortice optimo extractum cum apua parari curamus, & phænomena *Apinianis* plane similia inuenimus. Feliciter etiam eo sæpe vtimur: sed, hoc morbi

statu, substantiam corticis præponimus, cuius efficaciam certiore exploratam habemus, & ipse ille auctor præfert, vbi morigeros satis ægros habet. §. 49. Extractum etiam cum vini spiritu paratum adhibuimus alibi cum successu, ad modum auctoris *des admirables effets du kinkina*. p. 119. & *Lentilii* in *eteodr.* p. 127. 220. 1009. Neque ipsam essentiam vulgarem spernimus. Decoctioni etiam & infusioni sua laus manet. Potentius tamen pulverem agere, & cetera spem sæpiusculè frustrari, nemo forsitan expertus negauerit.

(b) cuius, si periculum vrget, vel umbram solum superstitem requirit *Apinus*, sed ad tempus, vbi remissio esse debet, & ad regimen pro diapnoe, quam tunc id remedium potenter & secure promouet, sollicite respicit. §. 47.

vel altera quavis hora exhibuimus, quocunque modo minime nauseoso (c) deglutiri commode potuit, vt vncia vna, aut etiam amplius, in accessionum interuallis assumpta, vel penitus instantia symptomata auerteret, vel minueret certe, & periculum amoliretur. Et longe tunc profecto tutius maior hæc & repetita, quam exigua &, vano medicamenti timore, refracta & rara dosis, aut nescio quibus correctionibus castrata, præbetur. Quicquid enim metuendum est, id non a corticis particulis naturæ amicis, sed a perniciofa materia morbida est metuendum, quæ, si incassum imbelli remedio tentata fuerit, proximo forte paroxysmo iugulatum relinquet ægrum, quem seruare potuisses. De hoc morbo sane verum est, quod poeta de animo iracundo canit:

- - - - - nisi seruit,
Imperat: hunc frenis, hunc tu compesce catenis!

Immo eadem fere est huius remedii, quæ aliorum ληξιπυρῆων natura, vt, sicubi impar domandæ luis ferociæ fuerit, proximum paroxysmum, acta magis in motum materia, aliquanto potius fortiorem interdum, quam mitiorem præstet, id quod in morbo haud adeo velociter periculoso non timendum est, sed certo potius omine iuua-
 men proxime instans præmonstrat: quod passim notatum præfagium sæpissime verum reperimus, si quas febres dosi non statim adæquata tentauimus. Vbicunque enim subitum periculum non timemus, & morbum vel faciliorem fore, vel chronica sua indole lentam magis medelam probe toleraturum, sperare licet; ibi longe minores per qua-
 M tuor

(c) Elegantiores ad palatum & vsum præparationes descriptæ exstant apud omnes passim, quos hac scriptione nominauimus, auctores, & mirum foret, ni,

eligendo & mutando, reperire aliquas possis, quæ diuturniori etiam, vbi opus est, usu, nauseantibus ægris abblandiantur,

tuor plurimumue horarum interualla doses, ad scrupulum circiter, vel dimidium, vel minus etiam ministramus, memores illius Hippocratici: contraria sensim induci, & inetrquiesci debere. His autem in casibus rem aleæ nequaquam committendam arbitramur. Quare neque tutum heic existimamus, quod in febribus longis & pertinacioribus, & vbi ventriculus satis promte digerit, alia sæpe medela quauis irrita, feliciter sequimur, quodque ante *Talborium* (d) secuti sunt medici tantum non omnes, schedulæ

(d) *Talborius* ille ipse est pharmacopœi filius, Anglus, empiricus, de cuius methodo tam egregia laudat *Pechlin*. L. II. obseru. 21. vbi aliquid magis arcani subesse cl. *Cohausenio* persuasit omissa nominis & methodi descriptio. v. eius archeus febrium faber. p. 102. Quare, & quia ipsa præparandi ratio adeo olim decantata, obsoleta fere, & haud reiicula tamen esse videtur, quamuis moderatione sæpe & discretionem opus habeat, excerpta huc ex *Blegny* opusculo *du remede Anglois* p. 41. sqq. quod deinde latine zodiaco medico insertum est anno V. mense Ianuario, præcipua capita referre placet, quod paucis fieri potest. Tres sunt infusiones, quæ primarium medicamentum constituunt. Corticis Peruuiani probe electi & in subtilissimum pollinem reducti libra vna irroratur per

“diem vnam vel alteram idem-
 “tidem succo petroselini, foe-
 “niculi, apii, tussilaginis, hede-
 “ræ terrestris, pentaphylli, de-
 “cocto anisi, tinctura rosarum,
 “aceto scillitico, aut simili, pro
 “conditione morbi & ægroti.
 “Hinc sensim affunduntur vini
 “rubri mensuræ XV. seu libræ
 “XXX. statimque & deinde
 “quotidie probe agitantur, ob-
 “turatur vas, fit infusio frigida
 “per dies octo: dein colatur vi-
 “num per pannum arctum du-
 “plicatum, & in lagena vitrea
 “ad vsum seruatur, tribus men-
 “sibus incorruptum. Dantur
 “post accessionem vnciæ tres,
 “quatuor, quinque, vel sex, pro
 “dosi, & deinde singulis trihoris,
 “extra & per ipsos, vbi opus vi-
 “detur, paroxysmos, cum succo
 “citri aut aurantium. Bihorio
 “ante medicinam cibum quem-
 “cunque aptum dare necessari-
 um

metho-
 dus Tal-
 boriana,

dulæ illius antiquæ Romanæ, recoctum a recentioribus etiam quibusdam auctoribus, monitum, vt vnico præbio ad drachmas circiter duas dato duabus vel tribus horis ante paroxysmum, vbi maxima sit integritas, febrim oppugnemus, idque, quoad opus videatur, eo solum tempore repe-

M 2

ta-

“um habetur, v. præcipueles ad-
 “*mirables effets du kinkina* p. 48. sq.
 “Vbi vnus paroxysmus iam non
 “rediit, mane solum & vesperi
 “per quinque dies præbium su-
 “mitur. Residuis puluis, addita
 “denuo libra dimidia, per de-
 “cemdiu cum eadem vini
 “quantitate infunditur. Huius
 “secundi vini per octo dies ma-
 “ne dosis propinatur. Residua
 “iterum materies similiter, sed
 “sine nouo additamento, infun-
 “ditur, & tertium hoc vinum
 “per duas hebdomades alterno,
 “hinc per duas alias tertio quo-
 “uis mane exhibetur, donec ex
 “omnibus infusionibus octo
 “mensuræ consumptæ sint. Per-
 “tinacioribus febribus opponun-
 “tur drachinæ quatuor vel sex
 “electarii confecti ex puluere
 “corticis cum syrupo cydonio-
 “rum aut limonum, bis quoti-
 “die: aut singulis infusi dosibus
 “pro re nata instillantur guttæ
 “quinque vel octo tincturæ, ex
 “corticis in puluerem minuti
 “vnciis duabus, cum spiritus
 “vini vnciis octo ad solem per
 “quindecim dies digestis, & fil-
 “tratis, paratæ. Verum sub hoc

“velo tinctura-opii latuisse vide-
 “tur. (v. *Blegny*, p. 82.) qua di-
 “arrhoeas maxime, vel tusses,
 “& dolores febrili iunctos mode-
 “rari interdum ex re visum est.
 “Descriptionem & vsum tinctu-
 “ræ Talborianæ ex opio, sassa-
 “fras & asaro habet libellus *les*
 “*admirables effets du quinquina* p.
 “134. sqq. Alius vbi adstricta
 “fuit, tria vel quatuor cochlea-
 “ria tincturæ hieræ picræ cum
 “vino paratæ singulis infusi præ-
 “biis addere placuit. Hæc illa
 est methodus, quam rex Galliæ
 ab Anglo empirico duobus mil-
 libus Ludouicorum aureorum
 & annuo stipendio totidem
 Francorum, addita dignitate
 equestri, emtam in publicos
 vsus euulgauit, quia omnibus
 febribus intermittentibus cito,
 tuto, & sine reuersionis metu
 debellandis, sufficere prædica-
 ta est. Agnouerunt certe vel
 inuiti, ne dicam inuidentes, me-
 dici artis peritissimi, melius
 huic empirico, & constantius,
 quam sibi ex voto cedere cor-
 ticis vsum, & ante editionem
 publicam aliqui iam hariolati
 sunt

tamus, quæ methodus omnibus aliis, tamquam vnice effi-
cax, præfertur a *Listero* (e). Atque vbi medicus haud sa-
tis mature ante accessionem accedat, quin dimidiæ mi-
nimum vnciæ pondus sensim ministrari possit, manum de
tabula abstinendam; putamus. La-

sunt, post multa, vt diuinarent,
tentamina, hanc rem, quam
negare non poterant, singulari
præparationi, vel multiplicatis
dosibus deberi, certissimæ ra-
tioni paroxysmos recidiuos
præcauendi: vt ait *Blegny* zo-
diac. ann. 1. m. Ianuar. obs. 1.
Rex ipse Ludouicus, & plurimi
ex eius familia principes, & alii
magnates, & ingens hominum
numerus, hac methodo conua-
luerunt ex febribus intermit-
tentibus & continuis. conf.
les admirables effets du quinquina,
libellus Parisiis editus 1689. au-
spiciis *Fagonii* comitis archi-
atrorum, vbi docetur ratio Tal-
borianam methodum ad tem-
peramenta, ætates, & morbi
differentias accommodandi,
mutando vehiculum & dosin, ac
substituendo aut addendo sub-
stantiam corticis, aut extractum.
Hinc nata est primum metho-
dus nunc vbiq; fere recepta,
qua cortex post paroxysmum,
& deinde per aliquot horarum
interualla, partitis vicibus, as-
sumitur, & ipso sanitatis tem-
pore diu continuatur, quum
antea medici, solitum in vsu me-

dicamentorum febrifugorum
amarorum morem secuti, om-
nes breui ante accessionem hoc
remedium dederant, idque
plerumque, simulac sanitas re-
diise visa erat, seposuerant,
idem illud, repetente forsitan
febri, repetituri, donec vel,
tempore adiuuante, perpetuo
enasceret morbus, vel aliam
faciem indueret, & medentum
circulos plane turbaret. Hinc
ergo illa laudatio *Pechliniana*,
haud profecto iniqua, si men-
tem acutissimi viri recte intue-
amur, qui empirici inuentum
docta methodo moderari pro-
cul dubio nouerat.

(e) in mantissa ad exercitat. de
hydrophob. p. m. 55. sqq. Pro-
batur etiam *Doleo* encyclop. med.
p. 185. Consentire videtur vir
experientissimus, Io. Mauriti.
Hoffmannus, in notis ad *Hart-*
manni praxin chimiatr. p. 980.
Bartholinus qui hist. anat. cent.
5. hist. 50. schedulam illam Ro-
manam integram exhibet, pro-
ficuum eius methodi vsum Ro-
mæ aliquot hominum millia:
experta esse testatur, quum
anno.

Laborabat ante aliquot annos vir, in quadam vicinæ nobis prouinciæ vrbe, fere sexagenarius febre tertiana intermittente soporosa. Accitus medicus magni nominis instantem paroxysmum exitiosum fore ex feralibus indiciis auguratus, & vnam ratus spem superesse in specificæ antidoti virtute, post satis longas consultationes & disceptationes, corticis dosin vnam exhibuit; sed, superueniente ante alteram paroxysmo, nihil inde opis pro auertendo triftis prognostici euentu præstari potuisse expertus est.

*observat.
partic. 14.*

Datum pro re nata felicissime est medicamentum vel solum, vel additis aut interpositis succo nasturtii aquatici, & inde paratis, potu theæ, café, spiritibus & salibus volatilibus acidis, alcalinis, mediis, qui & venenis soporiferis aduersantur, & corticis virtutem intendere creduntur *Raio, Pitcarnio, Heluetio, Hoffmanno, Mangeto, Cobausio, & aliis.* Redeunte forsitan paroxysmo, qui, si recte fiant omnia, teste multoties repetita experientia, leuior & periculi expers futurus est, non, nisi quæ temperant & reficiunt, dare licebit, omisso tantisper cortice, donec accedat declinatio. Regimen & *διαφορσις*, quæ, æque ac *διεργσις* & aliæ excretiones, naturæ roboratæ viribus expeditius a cortice succedere solet, iusto in moderamine seruari debet. Paroxysmo & sudore penitus exantlato remouenda sunt lintea halitu febriculoso inquinata, quæ mutatio deinde etiam ad plenam vsque sanitatem eo tempore repeti debet, ea cum cautione, vt lintea probe ficcata, & alii forte homini sano per, noctem adhibita vsurpentur.

§. V.

“anno 1653. febres malignæ
“quartanæ simplices & duplices
“in vrbe grassarentur. *Schelham-*
mer in genuina febrium curan-
darum methodo p. 142. & ante
“& post paroxysmum officium

“præstare corticem expertus me-
“morat, illud autem non nisi
“præparato prius sanguine, hoc
“vero semper, vt medicus de ef-
“fectu securus esse possit.

§. V.

*usus con-
tinuatus.*

Declinante accessione repetendus est statim cortex, nullaque alia medicina, nisi quid vrgeat, interpolatus, in notabilium paroxysmorum interuallis tertia vel quarta quavis hora dandus, neque desistendum est prius, quam paroxysmi fugati sint penitus, & æger cum sanitate in gratiam rediisse videatur: adiuuante optima diæta (a), & quam primum fieri potest, moderato motu in aere liberiori puriorique. (b) Pulsus æquabiliter perpetuo bonus sit, lingua

(a) Hanc vbiuis, apud auctores descriptam huc exscribere opus non est. Id tamen hic notare placet, vtile esse illud *Talborianum* monitum, cibo aliquo conuenienti, bihorio circiter ante & post corticem præbitum, sustentandum esse ægrum, habita tamen paroxysmi ratione, qui præsens vel proxime imminens nutritionem prohibet. Sunt qui, neglecta hac de sumendo alimento admonitione, a vi remedii potenter digerente, & tonum ventriculi, qui per febres debilis est, roborante, dolore quemdam stomachi rodentem, & vbi teneriores sunt, quasi leue animi deliquium patiuntur, quemadmodum ab exinanitione longa que fame contingere solet, conf. *les admirables effets du quinquina* p. 49.

*cubitus
in lecto.*

(b) Experientia tamen testatur, metuendum non esse, ne per necessarium debilibus in lecto

cubitus, teporemque moderatum & æquabilem, efficacia remedii certissimi sufflaminetur, quod videtur innuere *Sydenhamius* ep. I. p. 383. *Raius* in histor. plant. c. de gannanaperide, eadem quæ nos de hac *Sydenhamiana* cautione expertus monet. Immo potius exhortamur ægròs, vt tempore paroxysmi, etiamsi is semel iam iterumque non redierit, lectum petant, vt vires conseruent, & sponte forsitan euenientem *διαφορσιν* caute expectent. In omnibus morbis acutis, & in febrium paroxysmis, & in quavis debilitate insigni, & vbi lipothymia timetur, a doloribus, sanguinis aluique fluxibus, puerperio, abortu, immo a sanguinis missione, regula practica, vtilissima est, vt æger, quantum fieri potest, quietus, in situ fere horizontali, seruetur, capite non nisi

gua sana, vrina qualis per sanitatem consueta, vel solito limpidior aliquantum & copiosior, appetitus naturalis, vel naturali acrior, nullus dolor, nulla functionis turbatio, quæ sub febre acciderunt, præsertim per interualla paroxysmorum, affligat amplius, lassitudo corporis quasi vlcerosa, & cutis color febrilis euauerit, antequam a continenti corticis vsu desistas. Atque hæc, siquid in arte certi est, certissime ita euenient (c) intra vnus plerumque, vel saltim alterius hebdomadis decursum, nisi rarius leuiusculæ quædam sine febre reliquiæ, vel molestiæ consuetæ ante morbum, vel aliunde ortæ, remaneant, quæ cedere indies magis magisque medelæ continuatæ detrectent, atque ideo, facta intercapedine, ὑσεργεγυῖαν paullisper expectari suadeant. Imminui dosis periculo superato potest, sed non facile, his quidem in casibus, vbi vitæ periculum instans adfuit, infra scrupulum vnum, vel drachmam dimidi-

nisi pauxillum erectiori, ne, sanguine difficilius adscendente ad cerebrum, ceterasque partes superiores, tum cor cum reliquis visceribus inferioribus obruatur, tum ipsa neruorum fibrarumque motricium œconomia, omnibus corporis functionibus conseruatu necessaria, labascat. Graues sæpe molestias, immo noxas & pericula, a spreto hoc vel neglecto monito obseruauimus. Conspirat nobiscum elegans dissertatio *Hoffmanniana* de situ erecto in morbis acutis periculoso, & eiusdem viri medic. consult. vol. 2. p. 76.

(c) Experientia euincit, non deberi remedio, sed molitioni

non adæquatæ & præter rem timidæ, quod *Ramazzinus* p. 226. plenam ἀπυρεξίαν cortice obtineri non credit, pulsu semper remanente paruo, & cum aliqua frequentia. Exscripsit hunc errorem manifestissimum, rem plane non expertus auctor de impostura corticis p. 12. Prouoco ad ceteros, quos passim nominaui, obseruatores omnes, & quemlibet medicum expertum, & plura inter nos experimentorum milia. Experientia perfecta refellit imperfectam, continuata abruptam, simplex eam, quæ variis frustra medelis aliis interturbatur.

midiam, vel quantum fere æquipolleat decocti aut infusi, ter, quater, quinquies, vel sexies, si fieri potest, quotidie assumendum. Pauciora enim vel minora præbia haud adeo fidum spondebunt successum, sed repullulanti febris violentioris repressæ pabulo tempus fortasse largientur: dum ex aduerso amplior paullo dosis nihil omnino metuendum relinquit. Vbique tamen iusta est habenda ratio digestionis & εὐφορίας, quomodo natura soluat, & in vsus vertat datum remedium. Quod si, dum hæc fiunt, plenitudinis humorum signa appareant, quæ plenæ curationi obfint, tutius iam, exantlato discrimine, & coctis specifico remedio humoribus, euacuationem aliquam moliri licet (d), subiuncto tamen statim rursus & continuato, quoad opus est, cortice: cui tunc, si ex re videatur, apta etiam misceri possunt cathartica, more *Lancisii* (e), *Trauersarii* (f), *Hoffmanni* (g), & aliorum (h): vel tunc etiam rursus postponi, quando superato morbo plena coctio præstita, & humorum tamen copia expurganda esse videtur (i). Idem esto de venæ sectione, si ex methodo indicatur, iudicium. Proscribendus autem est vulgi indocti error, quo necessaria vbique statuitur post corticem purgatio, vt nocituræ, si diis placet, remedii particulæ, ex corpore eiiciantur, cuiusmodi homines scite interrogat cl. *Cobausen*, num quod habeant remedium *chinagogum*? quemadmodum *hydragoga*, *cholagoga*, *phlegmagoga*, *singularia* dicuntur. Ostendit (k), inquit, remedium, quod particulas corticis noxias,

(d) *Bianchi* histor, hepat. p. 282.

sq. *Berger*, in cortice vindicatis. §. 8.

(e) L. II. epid. 4. c. 8. §. 22.

(f) ibid. p. 304. sq.

(g) med. system. T. 4. p. 64.

(h) vt *Talborii* ap. *Blegny remede*

Anglois. p. 53. sqq. *Bianchi*. p.

283. 644. *Hermann*. cynos. mat.

med. p. 208.

(i) *Bianchi*. l. c. *Zuingerus* med. pract. c. de quartana. De causa dissensus *Sydenhamii* & aliorum infra dicemus, vbi de reuersionibus febrium, quas illi ab omni purgatione metuunt, agendum est.

(k) p. 62.

“xias, sanguini immistas, & vna febrilem præcipitatam educat, & Phyllida solus habebis. Sanguinis fluxus naturalis & consuetus vsum corticis non prohibet, si eo opus esse videatur. Attamen sub regulari mensium & lochiorum fluxu lubenter suspendimus manum, & neque alia remedia quantumcunque generosa, neque hoc ipsum exhibemus, nisi grauis indicatio vrgeat. Fluxus autem irregularis & morbosus, vti ceteræ sub febribus euenientes excretionum turbæ, continuato remedio felicissime in iustum ordinem & modum redigitur.

§. VI.

Symptomatum a febriculosi Protei reliquiis, vel ægri constitutione, dum curatio durat, emergentium ratio haberi debet, mixtis ex arte, si quibus opus est, aliis præfidiis, quæ præcipuo medicamento locum tempusque non præripiant. Nolumus heic figillatim de singulis agere, quod dudum alii, quos passim adduximus auctores, factitarunt, & methodus medendi specialis quemlibet medicum docere debet. Pauca, post febres maxime soporosas, aliasque, præsertim ante perfectam sanationem, & si minus sufficienter datus est cortex, & vbi penitus omissus est, obseruata recensere breuiter lubet: quæ pleraque continuato & repetito remedio cedunt, interdum alia adminicula expetunt. Quibusdam hæmorrhoides cæcæ cum tenesmo molesto & aluo adstricta prodeunt, sed tempore & continuato remedii vsu facile & certo euanescunt, adiectis aut interpositis forte medicamentis ex nitro, aut quæ virtute salina amara cathartica eius naturam æmulantur (a), floribus item vel lacte sulfuris (b), & ipso millefolii decocto, & quod

Symptomata
emergentia.

hæmorrhoides
cæcæ, tenesmus,
alui adstrictio.

N

fin-

(a) v. *Lister*. de fontibus medicatis Angliæ. c. I. §. 4. 5.

(b) quod singulare est, & plerumque ad dimidiam integramue

drachmam, immo sæpe ad aliquot grana datum, & repetitum, aluum cum foetore sulfureo soluit,

singulariter vel solum profuisse scimus, duobus forsan mercurii dulcis granis (c) vespertinæ cuius corticis dosi additis. Extrinsecus, vbi opus fuit, adiuuimus enematis nitro-
 fis, facculis, fotibusque ex hyoscyami foliis & sambuci floribus, albo Græco (d), aut similibus in lacte coctis, vel spiritu, vbi ardor id permittit, camphorato madefactis, & ipso vnguento albo camphorato aut simili remedio saturnino, vbi tutum visum est sanguinem eo loci affluentem præpedire, inuncto vel suppositorii ope profundius immisso, hirudinibus etiam nonnunquam ob turgentia vasa applicatis. Aurium tinnitus cum surditate aliqua (e) & capitis temulentia, solo corticis continuato vsu, & morbo ita deuicto, sensim sponte cessat: aliquando venæ sectionem interea administrandam requirit: rarius in abscessum auris, fotu lactis, cataplasmatibus, similibusque maturandum, terminatur. Rheumatismum (f), quem post *Sydenhamium* ex febre, vel proprio motu & naturæ ope, vel repetito corticis vsu, curata, obser-

aurium
 tinnitus,
 surditas,
 temulen-
 tia.
 rheuma-
 tismus.

uit, & asthmicæ oppressioni, & colicis doloribus cardialgicisque, vt plures virtutes taceam, egregium leuamen præbet, vt mirum adeo sit, esse auctores, qui id remedium inter calces inertes reponant. conf. cel. *Lentilius* iatromn. p. 73. 74. *Ludouici* pharmacia dissert. I. p. m. 256.

(c) v. *Hoffmann*, med. system. T. III. p. 64. sq. *Iunckeri* notæ in materiam medicam tabul. 8. p. 256. sq.

(d) v. cl. *Storchii* siue *Pelargi* eteodromus I. p. 128. 281. qui postremum hoc medicamentum spiritu vini Rhenani dilutum

pro insigni *εὐπορίῳ* laudat. Neque id non respondet experientia.

(e) *Mortonus* exercit. I. c. 7. p. 51. "fidenter, inquit, dico, idque
 "postquam iam ad 25. annos
 "quotidiano vsu corticis vires
 "explorando expertus sum, me
 "nusquam nouisse aliquid mali ab
 "eius vsu cuiquam euenisse, præ-
 "ter surditatem aliqualem, quam
 "sponte illico a morbo euicto, vel
 "pulueris omissione, cessare
 "semper obseruauit.

(f) Epist. l. p. m. 376. "de cortice,
 "inquit, Peruuiano vere affirmare
 "possum, non obstante tam vul-
 gi,

seruauimus, sustulit emplastrum de hyoscyamo (g) *Ludouici*, vere auctori polychrestum dictum, parti dolenti statim admotum & gestatum, non intermisso intus cortice, & interdum addita, ad *Sydenhamii* mentem, ari radice & aliis *σκελετυρβης* remediis, & misso itidem, si res postulauit, sanguine. Tusses, dolores, diarrhœas, quæ vbi febris nondum superata penitus est, haud raro ei sese associant, & dum modum excedunt, felicem remedii effectum impedi-

*tusses,
dolores,
diarrhœa.*

N 2

unt,

“gi, quam *perpaucorum ex doctis*
 “præiudicio, me nihil mali ægris
 “accidisse ab eius usu vidisse vn-
 “quam, vel cum ratione suspi-
 “cari potuisse, nisi quod illi, qui
 “longum & repetitum corticis
 “Peruuiani vsum experti sunt,
 “in speciem quandam rheuma-
 “tismi scorbutici nonnunquam
 “incidunt. Hoc autem malum
 “perquam raro ex hac occasione
 “nascitur, & quando accidit,
 “facillime remediis cedit. add.
 histor. morb. acut. sect. VI. c.
 5. p. 351. sqq.

(g) v. *Ludouici* pharmacia dist. I.
 p. m. 307. & alibi. Quando
 materia vel glandulis *Haueria-*
nis, vel partibus musculi alicu-
 ius tendinosi, altius impacta &
 arctius fibræ tensis constricta est,
 tunc medela reliqui corporis,
 & fibrarum motricium robur,
 vix sufficiunt; sed opus est re-
 medio topico mature applicato,
 quod stricturam dolorosam vi-
 asque laxet, & emolliendo di-

gerendoque, motui reddat hu-
 mores ob regressum negatum
 stagnantes. Qua cautione tem-
 pestiue obseruata, promte sæpe
 discussimus eos rheumatismos
 artuum, quos scorbuticos vo-
 cant, quosque alias valde chro-
 nicos, & ægre deinde expu-
 gnabiles, notare licet. Non
 loquor de arthritide fixa typi-
 ca, ex genere podagræ, neque
 de vaga scorbutica, aut etiam
 febre arthritica, neque de con-
 gessione sanguinea calidiori, ne-
 que de secessione apoplectica
 aut paralytica; sed de fluxione
 feri acris & viscidi, seu scorbu-
 tica, ad iuncturam tendinesue
 vnius membri dolorifica, quod
 malum vulgo rheumatismus
 frigidus, *Kalter Fluss*, dictum,
 aberrante natura firmiter ibi fi-
 gitur, si in principio negligatur:
 contra, si promte resolutum sit,
 medicamentis intro datis subi-
 gi, restitutisque in ordinem ex-
 cretionibus, elidi potest.

unt, moderari expeditum est, quod dudum plurimi auctores annotarunt, addito singulis vel alternis corticis dosibus leui anodyno, verbi causa laudani liquidi *Sydenhamii* guttulis tribus, quatuor, pluribus, si soporis metus iam non vrget. Obseruauimus vero aliquoties, exantlata iam febre, & vbi cessauimus a medela, vel vbi febris etiam sine cortice a motibus suis defuit, in iis maxime ægris, qui sanguine hæmorrhoidali, & sero scorbutico turgere visi sunt, superesse diarrhœam feri biliosi indolentem, vel dolorificam, mucos inter- dum sanguinolento mixtam, quæ res, si medicationem exposcere, ob appetitus & virium languorem, & febris recidiuæ metum, visa est, egregium auxilium, sine ad- strictionis præposteræ nota, sensim præbuit aqua mineralis Emsana (h), calide mane ad libras circiter duas hausta, &

(h) Eximium hoc aduersus vari- as diarrhœarum causas & tu- tissimum remedium, monente medico illustri, tum in his casi- bus; tum etiam, quamuis mi- nori dosi, ad libram vnâ vel infra, in ipsis febribus acutis, verbi causa in pleuritide, vbi alui fluxus superuenit, & demul- ceri debere reputatus est; tum denique in diarrhœis biliosis & scorbuticis & hæmorrhoidali- bus chronicis, feliciter sæpe ex- perti sumus. Ad chronicos alui fluxus nouum hodie aliquod in Gallia celebratur remedium, in hac forte diarrhœa febrili vtile futurum, cortex ex Guiana, Franciæ orientalis insula, dela- tus, arboris *simarouba* dictæ, cu-

ius ante annum portionem transmittit vir celeb. Antonius de *Jussieu*, botanicus & medicus Parisinus excellens, vna cum dissertatione ab ipso disputata: an inueteratis alui fluxibus *simarouba*? Ibi de nouo hoc cor- tice Guianensi, parem iam, ait, “quindecim abhinc annis apud nos, quam apud Guianenses, effectum constanter præstat: color ei ex albo flauescens, nul- lus odor, sapor subamarus, len- tescentibus fibris constans, can- dido, leuissimo, insipidoque radicum, stipitum, truncique li- gno hærens, a quo facile sepa- ratur. Decoctus primo ad vn- ciam vnâ aut semissem in mi- nima

*simaron-
ba.*

& continuata, donec aluina proluuies, diuresi aucta, & temperatis humoribus, cessarit. Immo ipsi febrifugæ medicationi aquas hasce innocuas sociare idemtidem proficuum reperimus. Pomeridie & vesperi interdum simul addidimus purgantis catholici *Glauberi* granum dimidium, vel vnum, in pilulam formatum, aut pulueri alicui absorbenti, aut ipsi cortici, remixtum, quod medicamentum ea dosi aluum haud sollicitat, & in vetustis diarrhœis, ob vim glandulas obstructas penetrandi & lympham acrem

N 3

tem-

“nima aquæ copia, sic apud nos,
 “vt in Guiana, propinatus, vo-
 “mitum sæpe, incommodosque
 “fere semper sudores, & maio-
 “ra nonnunquam feri sangui-
 “nisque profluvia promouit:
 “quo factum est, vt pæne obli-
 “uioni datus sit: sed correctis
 “dosibus experientia rerum ma-
 “gistra salubritatem attingit. Cor-
 “ticis minutim secti drachmas
 “duas in aquæ libris duabus ad
 “tertiæ humiditatis consumptio-
 “nem decoque, decocti in doses
 “quatuor diuisi vnam tertia qua-
 “que hora tepidam propina, vel
 “corticis aut ligni pulueratorum
 “drachmam semissem in aquæ
 “puræ vncis duabus dilutam,
 “aut cum adianthi syrupo in bo-
 “lum redactam pro vna dosi,
 “hora opportuna præbe, repe-
 “titis huius medicaminis sub
 “qualibet forma dosibus, ad in-
 “tegram sanationem. Perfici-
 “tur illa absque vilo decocti po-

“tus fastidio, vlla per vomitum,
 “vel per secessum euacuatione;
 “sedantur tamen vnus diei spa-
 “tio dolorum cruciatus, redit
 “cito somnus, vrinæ fiunt copi-
 “osiores & limpidæ, rariores e-
 “uadunt euacuationes, fæcum
 “odor foetidus cessat, color im-
 “mutatur, e liquidis increasse-
 “scunt, cibos æger appetit, &
 “breui reficitur. Succu neruei
 “deprauationem corrigendi, &
 “motus frequentiam coercendi
 “gummi - resinosaë simaroubæ
 “partes vim habent. Saluis fun-
 “ctionibus aliis conuulsuos
 “motus sanat, intestinis balsa-
 “mum suppeditat, stomachum
 “corroborat, ciborum appeten-
 “tiam excitat, eorumque digesti-
 “oni amaris, incisuisque parti-
 “bus fauet, nec non & erosæ in-
 “testinorum membranæ interi-
 “ori sublatum ab acrioribus ex-
 “crementis mucum restituit.
 Noua

temperandi, & tonum minorum fibrillarum & vasculorum roborandi, quæ sulfuribus inesse solet, felici experientia nobilitatum, & inter, febrifuga haud postremum est. Tussis etiam nonnunquam febre exantlata remansit, id quod, maxime sub autumnum hiememque, & primo vere, frequens fuit, & febre naturæ & leuibus remediis cedente sæpius euenit, exanthemate illo forsán leuiter

“Nouo ergo efficacissimoque
 “medicamine simplicium classis
 “hoc cortice locupletior fiet,
 “cum singulari antispasmodica
 “virtute, stomachica narcoti-
 “caue vulgaris præcellat, cum
 “adstringentia longe superet,
 “quæ non impune, fluentibus hæ-
 “morrhoidibus aut mulierum
 “catameniis, interius præbentur,
 “feliciterque, sumto sinaroubæ
 “decocto, cessante noxio alui
 “fluxu, euacuanda fluentiaque
 “cetera libere ac secure elimi-
 “nentur, vnde & antihysterica
 “vi plerumque pollere pluribus
 “experimentis probatum est.
 “Euacuatis iam stomachi prima-
 “rumque viarum, sordibus, fa-
 “ctum mitius malum semidrach-
 “mæ ligni puluerati vni vel al-
 “teri dosi quandoque cedit, &
 “contra, accedente cacochymia
 “ad sæua morbi symptomata, non
 “nisi pluribus repetitis decocti
 “corticis dosibus vincitur. Cor-
 “tici Guianeo seroso biliosos,
 “sanguinolentos, mucososque

“alui fluxus, a continuo intesti-
 “norum conuulsiuo motu inue-
 “terascens, illæsa stomachi
 “functione, & absque morsu
 “sanare, concedatur. Licet
 “vnicuique Guianei corticis decocti
 “aut pulueris dosi etiam rebel-
 “les diarrhœas sanatas esse com-
 “pertum sit, num minoris ideo
 “habendus, si aliquando non nisi
 “quartæ aut sextæ potionis mor-
 “bum vicerit? Diarrhœa aut dys-
 “enteria pluribus a mensibus,
 “vel ab annis, laborantium ma-
 “iorem numerum hoc medica-
 “mine incolumitatem citius cer-
 “tiusque, quam ab vlllo quolibet
 “alio, recuperasse sufficit, idque
 “absque vlllo fastidio, saluis cete-
 “ris functionibus, & sine vlllo fu-
 “turi alias incommodi periculo.
 Hæc, de nouo & per Germaniam fere incognito medicamento, ex doctissimi viri egregio schediasmate excerpere, & vltiori experientia commendare, data hac occasione, haud abs re visum est.

uiter vlceroso, quod circa labia critice euenire solet, ad bronchia delato, immo interdum ipsis pulmonibus, vbi natura haud satis sana & robusta fuit, labem minante. Tum vero aquæ Selteranæ egregiam plane opem præstiterunt. Substituimus sæpe, aut interposuimus, præsertim vbi plus pituitæ & repletionis adesse iudicauimus, remedium *Riuerii*, quo ille solo passim in obseruationibus plurimas febres chronicas persanatas a sese memorat, & nos, si catharsis indicata est, a nobis memorare possumus, exhibitum quouis mane infusum aqueum foliorum sennæ drachmæ circiter vnius, & salis tartari dimidiæ, aucta vel minuta dosi prout res poposcit, addita nonnunquam tamarindorum pulpa & manna ad vnciam dimidiam vel vnam, & si quid aliud morbo aut symptomati dari debere visum est. Idem remedium *Riuerianum* spleneticis & spasmodicis flatulentis hypochondriorum pathematibus febrem excipientibus egregie profuit: in his tamen, si grauius vel pertinacius affligerunt, vel vetusta iam fuerunt, sacra anchora fuit, post febrem penitus extinctam, legitimus vsus limaturæ vel salis martis, vel acidularum, præcipue Pyrmon-tanarum, aut etiam Driburgensium: qui etiam sæpe solus finem sensim imponit rebellibus aduersus plerorumque remediorum virtutem febribus, [chronicæ maxime, neque subito formidandæ, at in hypochondriorum obstructi-onibus radicatæ indolis, vel certe egregie præparat viscera & humores, vt ceteris medelis, antehac infructuosis, locus deinde fiat, vt cum fructu vsurpentur. Similiter sceleretyrben, aliaque scorbuti post febres symptomata expugna-re licuit, aquis, pro re nata, lacte mixtis. Spadanas etiam & Schvvalbacenses, vbi mitius agendum fuit, vbi febricula ex hypochondriis lenta accessit, aut quando illarum æger consuetudine iam antea vsus est, laudamus.

*passiones
hypochon-
driacæ.*

*scorbu-
tus, febris
lenta.*

Superioris anni vere medicinam fecimus feminæ nobili,

*obseruat,
partic. 15.*

bili, in quartana duplici continua graui & periculum minante. Cortice legitime dato & repetito febris cum omnibus symptomatibus sine reuersione cessauit. Superfuit tamen languor membrorum & dolor, velut sceletyrbe, donec fuetum a pluribus annis ob pathemata lienosa potum aquæ Spadanæ incepit: quo vix per biduum cœpto, symptoma illud incantamenti instar euanuit.

Neque possumus, quin memoremus remedium, quod, in febriculis lentis hypochondriacis & scorbuto post febres ex intermittentium genere, vel solum omnem sæpe paginam absoluit, vel & remedii magis tonici martialis, aut, si opus est, febrifugi vsui præmissum, lentas viscerum obstructions expedit, salia exuberantia & peregrina corrigit, & per vrinam maxime euacuat, & calorem sanguinis fibrarumque demulcet. Serum lactis dico, vel cum cremore tartari aut alio sale acido probe depurandum, in quo sero octo vel decem frustra chalybis igniti extinguere solemus; vel nouum illud ad celeb. *Hoffmanni* mentem ex sale dulci seu saccharo lactis paratum (i). Præbe-
mus

(i) Lac recenter multum in patina larga, carbonum igne, ad puluerem flavescentem grumosum exsiccat. Pulueri tantum aquæ purissimæ affunditur, quantum vapore dispersitum est: hæc inuicem bulliunt, & liquamen colatum pro sero vsurpatur. Laudatur passim in medicina consultatoria, & peculiari dissertatione de feri lactis virtute longe saluberrima §. 12-15. quo libello generatim vis & vsus feri lactis egregie docetur. Nos in præparatio-

ne feri huius *Hoffmanniani* notamus, non vrgeri debere exhalationem super carbonum ignem ad plenam vsque pulueris exsiccationem. Facile enim empyreuma concipitur, ni impense calorem temperes. Massa adhuc leuiter humida ad solem, vel super fornacem tepidum, vel sine igne aut calore, breui felicius sponte siccatur. Id quoque monemus, disperdi exhalatione teneram illam, & sale volatili haud destitutam a-
quam

mus mensuram circiter vnam mane acidularum more: repetimus nonnunquam dimidium pomeridie. Si scorbuti, seu spleneticae passionis, euentiores indicationes sunt, incoquimus leuiter vnius aut alterius plantae, ex his, quae specificè antiscorbuticae haud immerito audiunt, cochleariae, nasturtii, chelidonii minoris, trifolii fibrini, & temperatorum, beccabungae, acetosae, acetosellae, nummulariae, manipulos forte duos, & serum cum expressione forti colatum potui damus, aut primo hauftui succum ex talibus expressum ad vncias fere quatuor miscemus. Ita ad mensem dimidium, aut integrum, aut quoad medela magis magisque sensim prodesse videtur, continuamus, & efficientiam notamus insignem.

§. VII.

In promptu foret multa felicitatis experientiae propriae & alienae exempla particularia, curatarum illa, quam pertra-
ctauimus, methodo, corticisque Cinchinae ope, febrium soporosarum & apoplecticarum recensere, quod alia forte occasione licebit, si deus otium fecerit. Neque vero negligenti aut abrupta experiendi ratione vtimur. Quam possumus curiosissime in euentus omnes inquirimus. Si qui sunt aegri, qui, per medentes & consultores & medelas clanculum euagando, se forte primum, deinde simulatione nos decipiunt, pauci sunt. Multorum etiam, quibus mederi solemus, vitas conscribimus medicas, pro vsu nostro & aegrorum. Hoc est, quidquid circa eorum valetudinem memorabile accidit, id vno contextu, pro temporis ordine, in chartam coniicio, historicus fidelis, vt euentus

*Exempla
aliquot
singularia
curatarum
febrium
soporosarum.*

O

uentus

quam lactis animalem, neque eam resarciri affusa, vt auctor doctissimus praecipit, aqua communi, licet purissima & leuissima. Nos aquam lactis destilla-

tam, & sicubi commodum videtur, antiscorbuticam in pharmacopoeis passim descriptam, aut aliarum plantarum virtute auctam, feliciter substituimus.

uentus etiam ferotini luculenter appareant. Pauca iam harum febrium, de quibus agitur, exempla, quæ singulare aliquid habere videntur, ex mea praxi attingam.

observat.
partic. 16.

Vir ultra triginta annos natus, diætæ omnigenis vitiis impense corruptus, laborarat ante annum phrenitide horrendum in modum delira, quæ venæ sectione in pede ultra libram administrata, vesicatoriis pluribus, & intus exhibito largo nitro, parca camphora, & ptisana ex tamarindis, crisi per sudorem superueniente, quum dies quartus exiret, ægre curata nobis erat. Inde æstate anni XXVII. incidit in febrim tertianam: guttulas purgantes aloeticas per aliquot dies sumit: tertia accessione per octo horas anticipante in soporem profundissimum delabitur. Vocatus ego circa horam paroxysmi quartam remedium intus nullum adhibere possum, ægro penitus consopito, & stertente, & faucibus sine deglutiendi facultate hiantibus. Chirurgum vocari curo, vt mox vesicatoria admouerentur, vena secaretur. Auocatus aliorum, sed circa octauam ab ineunte febre horam reuersus, percipio, chirurgum nihil in hominē, vt dixerat, exspirante tentare voluisse. Deglutire tamen iam aliquantulo melius pauxillum potus theæ poterat. Solui ergo subito iussi extracti corticis *Apiniani* drachmam integram. Quæ quum ægre sensim intra horæ quadrantem per fauces demissa esset, & enema cum infusi croci metallorum vncis duabus iniectum, dimidia vix horula elapsa, aluo largiter aperta, sudor prorupit copiosus; oculos aperuit miser, quamuis plane stupefactus; deglutiuit auide, quem dedimus, potum theæ; &, prætermisso semper bihorio, assumpta iterum tertioque extracti drachma, & largiter sudans, a paroxysmo soporis & delirii immunis euasit, solito tamen stupidior, & febre haud penitus intermitte. Exantlato sudore venam in pede aperiri, cantharidesque applicari, & corticis puluerem ipsum ad drach-

mam

nam integram, aqua ex succo nasturtii aquatici dilutum, & spiritus vitrioli volatilis guttis quadraginta, spiritus salis ammoniaci viginti mixtum, tertia quavis hora dari curavi. Rediit iusto tempore, neque anticipavit, accessio, soporis profundioris expers, quamvis somnolentia cum leui delirio vrgeret; sed post horas sex, sudore insecuto, plena ἀπυρεξία remansit, & constanter ad hunc vsque diem superest, persanato ex præscripta methodo homine.

Vegetus superest, sacrum munus obiens, senex plusquam septuagenarius, cui ante triennium, parcius remedii dosis post febris intermittens paroxysmum soporosum data, alterum redire permisit grauiorem, & ab apoplectico haud diuersum. Excitato tamen feliciter ægro continuatus remedii vsus perfectam sanitatem restituit. Sesquiannus circiter effluxit, quum idem deinde senex pleuritidem epidemice tunc satis periculosam exantlavit.

*observat.
partic. 17.*

Valet pro ætatis ratione viuidior, quam aliquot ante morbum annis, Iudæus octuagesimum octauum annum agens, rabbi inter suos fungens officio, quem ante quadriennium ex febre tertiana duplici apoplectica, pluribus tunc senibus funesta, ægre a sopore excitatum, eadem methodo curauimus.

*observat.
partic. 18.*

Triennium superiori ætate effluxit, quum femina delicata, arthritidi vagæ scorbuticæ, purpuræ, stomacacæ, tussi siccæ, hæmoptysi leuiusculæ, colicisque doloribus obnoxia, genere phthisicorum nata, vltra medium tempus vtero iterum gerens, febre epidemia τριταίοφνεί corripiebatur. Morbus primis septemdecim diebus hemitritæum verum ita referebat, vt ad corticis vsum descendere non auderem. Bis secta est vena, remedia & regimen temperatissima adhibita. Die decimo octauo primum, statim post alteram phlebotomiam, vera remissio notabatur, sequenti paroxysmus manifestior somniculosus, vicesimo remissio rursum,

*observat.
partic. 19.*

quæ ad vicesimi primi vesperam durabat. A morbi inde principio nullum foetus motum persenserat. Sub vesperam illius diei subito delirium, hinc dextri lateris stupor, linguæ grauitas, deinde catoche totius fere corporis, cum motu dextræ manus anxio, tandem sopor profundus accessit: quæ omnia, posteaquam per horas duodecim affligerunt, remittere sensim visa sunt, loquente rursus, sed cum aliqua balbutie & stupiditate insolita, continueque, quamquam remissius, febriente ægra. Admoueri curavi aliquot cantharides, aliaque tentavi ex supra dictis, sed labore ante temporis decursum vano. Obseruata remissione vero statim, & per bihoria deinceps, drachmam corticis exhibui, eo effectū frequentis ex præscripta methodo repetitionis, vt, decrescentibus sensim paroxysmis, & auctis interuallis dilucidis, post quatrimum sine febre reperiretur, integramque recuperaret sanitatem, motu foetus etiam redeunte. Peperit iusto tempore feliciter infantem etiamnum viuum. Ipsa mater, forte quia, per grauiditatem & nauseam, iusta repetendi remedii interualla neglecta erant, ab secundo inde puerperii die febrem recidiuam passa est, sed intermittentem, & quidem tertianam manifeste quadruplicem, quotidianæ duplicis instar, cui leuis hæmoptysis, pro ægræ constitutione, accessit. Septimo statim die cortice rursus vti cœpit, eaque cum felicitate iusto vsu conualuit, vt postea non solum melius, quam a pluribus retro annis, per omnia habuerit, verum etiam rursus iam ante sesquiannum & ultra puerpera felix, sine vlllo symptomate, facta sit, nunc denuo postremo mense grauida bene valens.

*observat.
partic. 20*

Ante hos quatuor annos vidua sexagenaria, cuius maritus, nescio quibus remediis vsus, ex eadem soporosa affectione occubuerat, tertio paroxysmo grauem soporem passa, assumpto deinde & diu satis continuato medicamine feliciter emerfit.

emerfit. Atque hæc quidem olim lapsu a veredo, & rotarum festinantium conquassatione, misere vulnerata & contusa fuit, vnde per membra, & ossium iuncturas, & tendinum ductus, quasuis tempestatum mutationes, multasque ægritudines, sentire consuevit. Neque vero solum bene tulit copiosum corticis vsum, sed ab eo etiam tempore membris neruisque notabile robur additum, molestasque sensationes multum imminutas, confitetur.

Simili prosperitate vsus est vir eruditus, sexagenario maior, cuius & vxor & cognatus domesticus, ex ipsa febris soporosa, omisso corticis vsu, mortem oppetierant. Duplici tertiana impetitus, & signa soporis incipientis tertio die exhibens, eodem remedio sufficienter assumpto, penitus sanatus est. Antea multo luctu debilitatus, & emaciatus, rheumatismo ischiatico, flatulentia, palpitatione cordis, intestinorum leuitate, male afflictus, sibi quasi renatus inde a triennio, quo febris cortice curata est, videtur, sanus per omnia & vegetus, immo, quod curiosum est, exsiccata etiam fere omnino, per singularem felicitatem, fistula lacrimali & epiphora alterius oculi antiqua. Sane in oculorum post variolas vitiis diuersis, ophthalmia, epiphora, vlcusculis circa palpebras, & in fluxionibus a materie febrilis translatione, vel alias periodicis, feliciter sæpe eodem medicamento vsi sumus.

§. VIII.

Magna quidem illa & vere specifica huius medelæ virtus multorum molimina prospero beat successu, quæ huic nostræ methodo, qua paullo copiosius ad plenam vsque sanitatis integritatem remedium exhibere sæpe necessum putamus, subaduersa videntur. Paucis & minutis dosibus, quæ aliquot forte drachmarum pondus, vel minus etiam, vniuersim efficiant, plurimæ febres profligantur, & ita medicari nobis consuetum est, vel morbo sua natura faciliori,

*observat.
partic. 21.*

*Cura im-
perfecta:
paucorum
& minuto-
rum
dosium
vsus &
abusus.*

faciliori, vel iam attrito. Immo quamuis etiam is, qui difficilior fuit, haud penitus extinctus videatur, euanescunt tamen sæpe sponte, per ipsius benignitatem, vel exhauriuntur posteriori aliqua cura, reliquiæ. Tum vero ipsum febris ingenium, vel felix corporis aerisque constitutio, id præstat, quod vbiq̄ue exspectare haud æque tutum reor, quam tutissimo artis præsidio rem absolutam dare, & imposturæ culpam ab eodem auertere. Quicquid enim ex materia morbi residua, immo vel ex quavis causa, alias etiam euenturum, post huius aliquando dati medicaminis vsum acciderit, id aliqui, præsertim homines factiosi lingua, inertes opera (a), eius vnius noxio influxui, veluti pestem & bella cometis, tribuendum proclamabunt; quandoquidem stupendos remedia contra deam febrem effectus primum admiratio, filia ignorantia, dein opiniones scholasticæ theoreticæ, & peruersorum tentaminum noxæ, aliæque causæ, quæ nominari haud merentur, semel suspectos cuidam hominum parti fecerunt. Noui virum, qui, venerea labe infectus, variis symptomatibus pœnas luebat, eaque omnia, suffragantibus amicis, accepta referebat, sumto olim ex manu medici cuiusdam egregii veneno, vt aiebat, amaræ chinæ detestabili: scilicet, quod insipida dulcedine mercurii & farsæ mulceri, & ligno sancto expiari debeat; (b)

Dum

* *observ.* (a) ita medelarum censores maleuolos eleganter vocat *Reine-
part. 22. sius* epist. medic. 8.
de mali
venerei *(b) Mensis elapsus est, quod cu-
indole ram gero ægri similis, eamque
& cura fere penitus feliciter absolutam,
παρεκ- postquam per totum id tempus
βασις, bis quotidie sumsit, semunciam

electarii venerei *Bierlingii*, quod describit, & merito laudat illustris *Lentilius* iatromnem. p. 278. 383. & quavis vespera καλομελιτος grana duo, strenueque ptisanam ex farsa potauit. Hunc, quia præter alia sym-

Dum sudet fœdaque fluant e corpore guttæ. (c)

(c) *Fra-*
No-*castorius.*

lymptomata inde a semestri grauibus artuum doloribus afflictus fuit, interrogauit nuper homo male peritus: numquid olim febre laborarit, chinamque assumserit, quæ nunc sese post plures forte annos moueat? Nugæ venales! Eiusmodi vero methodus sæpissime nobis optime successit, vbi violentia mali grauiorem medelam non poposcit. Continuumus, donèc signa praua omnia cessent, quod sensim sine debilitate, aut functionum turbatione, fieri solet. Raro accidit, aliquando tamen, vt ab ea mercurii dulcis dosi, erosio oris, linguæ & faucium tumor, & leuis saluatio oboriatur. Id ipsum tamen proficuum potius, quam metuendum est. Neque tunc mutamus medelam, nisi quod ægrum ab aere & potu frigido arcemus, quod alias non est necessum. Quamuis peracta curatione belle valeat, repetere per aliquot annos, verno & autumnali tempore, per duas pluresue hebdomades, consueuimus electarium solum, quod & in iis ipsis moris nobis est, qui saluatione curati sunt, quos etiam, si vllò modo aliquid mali restare videtur,

quarto fere quouis die, per mensem vel vltra, mercurii dulcis granis quindecim aut viginti sub vesperam datis, tuto & magno cum fructu purgare solemus. Latent enim sæpe profundius in corpore, crasi seminali insinuata, veneni particula, quam vt vno curationis decursu euacuari possint. Emergunt deinde sponte, vbi per anni vices, vel alias occasiones, turgere incipit materies, & si quando alii morbo forte euenienti iunguntur, symptomatum & periculi grauitatem augent. Proteus est hoc contagium, & quando semel aliquem hominem afflixit, semper altero oculo medicus ad illud respicere debet, quicquid fere symptomatis affligat. Si qui tales febre, Peruuiano cortice curanda, corripiuntur, addimus in electario puluerem farsæ, vel & ligni sancti, aut eius ligni corticis, mercurii etiam dulcis granum vnum aut alterum sub vesperam aliquibus ministramus, aut semel vel bis per hebdomadem dosin auctiorem, ptisanas ex farsa & similibus potui damus. Verum est, a morbis aphrodisiacis, ipsorumque violentis non-

Notum est, quanti haud ita pridem etiam doctiorum clamores fuerint, in quicquid chemica arte paratum erat; quid olim vsui omnimodo mercurii, aliorumque mineralium, ofores male experti occinerint: meminimus, quanta superiori ætate pericula ex quouis acidularum potu timuerit doctorum & vulgi ignorantia, quia venenatas eas, & nescio qua violentia mortiferas omnino, esse debere persuadebat

nonnunquam medelis, tonum viscerum, præsertim in abdomine, & neruorum deiici, crasin succorum vitari, & passioni hypochondriacæ ansam præberi: vnde multa suspecta symptomata luis reliquiis tribuenda non sunt: neque immerito *Freindius* in *history of physick* vol. 2. p. 385. sqq. notat, "singulare esse eorum, qui aliquando lue-
" em passi sunt, semper sibi ad
" quoduis leuissimum sympto-
" ma, vel exanthema, reuersio-
" nem mali imaginari, quamuis
" optime curati sint." Medicum tamen prudentem suspicari aliquid, nunquam nocuerit; dum maxime sæpe nociuum est, nimis securum animi esse, in occulto illo detestabili veneno, quod frequens passim est, & a quo posteritas sæpe fert delicta parentum, & vbi natura nihil valet, medicina vero specifica omne fert punctum. Haud satis expertus scribit *Sydenhamius*, qui, (quum ex hypothesi si-

bi particulari, ea remedia ex specificorum classe proseribit, quæ cum euacuatione aliqua sanant,) de mercurio, sarsa, & lignis iudicat, ea non nisi saluatione, aut secessu, aut sudore manifesto iuuare: opp. p. m. 30. 138. 418. Fateor potentius operari, si ad eiusmodi excretiones vsque vrgeatur dosis aut regimen, & sine iis remediis, catharses & sudationes vehementiores sæpe prodesse. Attamen ostendi potest exemplis plurimis, quæ narrando odiosa esse solent, sine vlla sensibili euacuatione curatos esse, qui, grauitate venereis malis afflicti, adstringere se potentiori medelæ noluerunt, aut per negotia, aut vires, aut alia rationum momenta, non potuerunt, vel non debuerunt. Vidimus sæpe iuuare penitus solum continuatum vsum siue mercurii dulcis vulgaris, siue panacæ Gallorum, in dosi refracta, puluerisque ligni sancti

suadebat tum ranarum & piscium in iis suffocatio, (d) tum male abutentium infelicitas, aut nescio, quæ opinio. Antequam antimonii vsum ab abusu distinguere omnibus medicis licitum lubitumue esset, acutissimus *Guido Patinus*, hostis chemiæ infensus, forte quia ignarus, idque remedium, vti multi tunc docti indoctique, vniuersimpro veneno habens, *martyrologium antimonii* (e) sibi & amicis compilauit, quo omnium eorum nomina, tamquam toxico infectorum, retulit, quibus aqua emetica, sulfur stibii, antimonium diaphoreticum, bezoar minerale, aut quoduis aliud ex ista minera paratum remedium, aliquando data fue-

P

rant:

Etī & sarsæ, quæ etiam tenellis infantibus, experimento celeb. *Lentilii*, in pulte feliciter datur, aut decocti validi ex vtroque vel alterutro simplicium horum remediorum: quale describunt ex ligno sancto *Fernelius* aliique passim, ex sarsa *Septalius* maxime, quod, mirabile ad tabidos vocatum, existat in *Boneti* labyrintho medico extricato p. 621. & pro ægrorum ratione, & magis minusue nutriendi consilio, mutatum egregia manifeste præstat. Itaque per experientiam etiam haud licet assentiri omnino medico illustri, cuius theoria ingeniose supponit, labem veneream pinguedinis proprie esse vitium, in cuius intima substantia ita hæreat, vt non nisi tota pinguedine exhausta euelli possit. Vidimus sine macie eueni-

ente curari complures, immo, qui morbo tabefacti erant, pinguescendo indies a medela specifica sanescere. Vidimus etiam præcipue, sub hoc statu epidemio, multos, vbi, per febres, earumque & reuersionum ac periculi metum, nihil violenti moliri licuit, & indicata tamen fuit medicina aphrodisiacorum symptomatum, sanari felicissime, iunctis pro re nata cum cortice Peruuiano medicamentis ex mercurio, sarsa, guaiaco: quamuis, vti alias a cortice fieri solet, habitus corporis viuidior pinguiorque nihilominus euaserit.

(d) Ita de acidulis Pyrmontanis iudicat *Theodorus Tabernamontanus Wasserschatz* c. 58.

(e) v. *lettres choisies*. Vol. I, 18. & passim.

rant: sicubi vel morbus medicinæ potentiam superavit, vel medentis error interfuit, vel quacunque de causa, longo etiam post tempore, nouum quodcunque symptomata, aut ipsa mors, superuenit. Eo in catalogo locum plerisque spondiderim, qui crocum martis antimoniatum aliquando sumserunt, si in id opinionis popularis sæculum delati fuissent. Quod hodie in eiusmodi inexpertos antimonii iudices iudicium statuitur, (f) id apud proxime venturam posteritatem, immo vel nostris diebus, vbique ausim polliceri hodiernis chinæ censoribus. Sunt enim hodie, qui circa corticis vsum eadem oberrant chorda, atque his, si pari modo ludere volupe est, *martyrologium chinæ* æque vanum concinnare licebit. Vereor autem, ne martyrologium superstitionis illius quorundam religionis, qua cortice hoc vel omnino, vel tempestiue & sufficienter vti, piaculum habetur, longe pluribus testibus locupletari possit, vel longi & inutilis cruciatus, vel periculi multiplicis, vel ipsius mortis victimis. (g) Neque vero tunc iniuria fallaciæ

accusatio
iusta.

(f) *Stisser. act. laborat. chem. spec. 2, a. 1693. edito, "antimonii, inquit, vis, quam pessime apud plures tum medicos, tum rei medicæ ignaros, audiat, in confesso est: ita, vt plurimi, audito saltem antimonii nomine, horrore quasi corripiantur, & quæuis ex eo præparata veneni instar reformident. Hi autem quam inepte agant, penes quosuis rationales & peritos in confesso est.*

(g) De febribus pertinacibus plerisque verum est, quod I. I.

Waldschmidius de quartana dicit opp. p. 221. casu 64. "In hoc casu, inquit, describitur nobis quartanarius, tali nempe morbo correptus, qui vel in alium grauiorem degenerat, vel remediis violentioribus exacerbatur, leuioribus autem cedere nescit. Ea prognosi, experientia attestante monitus, ad medelam vnice certam, nempe corticem, ea quidem ætate nondum valde in Germania familiarem, sapienter confugit.

alicuius, si ita loqui placet, insimulatur medicamentum, quum morbo leuiter tentato, aut imperfecte extincto, varii materiae male commotæ motus anomali, variæque corruptelæ & stases humorum corporis accidunt, & vel putitias deinde inducunt reuersiones febris, quæ nondum penitus cessauerat, vel morborum acutorum, aut chronicorum, aut inexplicabilis languoris, nausæ, & ægritudinis speciem induunt. Augentur sæpe mala medelis peruersis hominum in corticem iniuriorum. Hi enim non febrilem morbidamque *διαθεσιν*, vti fieri deberet, sed vel ipsas innocentis remedii particulas, & nescio quas obstipationes, aut alios plane morbos intuentur, quos inde inductos somniant. Hinc fit, vt, diuinando curationes varias, sæpe quidem, iuuante natura, forte fortuna felicem morbi exitum reperiant, & chinam se ex corpore euacuasæ, aut eius noxas auertisse, nugaciter gloriantur; sæpius vero misere excruciato ægro, & turbata materia febrili, quæ vel cortice facile penitus superabilis, vel sponte forsitan in ordinem motibus recidiuis reditura fuisset, chinam illam, chinam infelicem, culpa onerent & morbi & sua, ad doctorum edicta prouocantes, vt propriæ culpæ infelicitatem excusent. Nam hi ipsi, at quanti viri, malos euentus chinæ abusum insequentes pessimi esse ingenii, & difficillime expugnari, ex experientia iudicant. Cuius origo iudicii, quod magnopere limitari meretur, facillime intelligi potest ab his, qui norunt, eas febres, vbi ad corticem accedi debere visum est medentibus, difficilioris plerumque indolis fuisse, & esse adhuc, si imperfecte curatæ sint, quique in talibus ceterarum medelarum efficientiam incertam perspectam habent, & morbum potius, quam remedium metuunt, huiusque continuato & repetito vsu illum haud difficulter, vna cum omnibus prauis consequentiis, penitus debellant: quod qui nesciunt, aut

*infida cura
ratio per
naturam
& alias
medelas.*

negligunt, infidum sibi præsidium in cortice reperiri dicant, per me licet. Eadem vero, immo grauiori sæpe ratione, doli, si ita loqui lubet, & infidæ curationis culpa merito in febribus male fidis imputatur aut ipsi naturæ humanæ sibi relictæ, aut alii cuiunque methodo, & cuiuis medicamento febrifugo, quod morbo impar sit: quemadmodum aquam incendii alicuius magnitudini, velocitati, & vehementiæ imparem, quæ vel flammam auget, vel impotenter aggreditur, vel scintillas hinc inde relinquit; aut aggerem aquis ferocientibus minus æquo robore obiectum, vbi spes securitatis te fefellerit, dolosi præsidii titulo vocare posses. Quæcunque enim cortici tribui solent noxæ, eas attentus sine opinionum velo obseruator, facile comperiet, non medicinæ particulis in corpus admissis, sed febrili aliue morbosæ dispositioni deberi: dum febres minus tutæ, & aliis impuritatibus mixtæ, vel sponte naturæ, vel quauis alia curatione, imperfecte sanatæ, eadem omnia, immo grauiora sæpe, post se trahunt mala; &, quocunque demum remedio imperfecte curentur, turbatis motibus & male mutata materie, molimina anomala diuersæ speciei inducunt. Id quod omnium sæculorum experientia testata est, & quotidiana hodie loquitur obseruatio. Febres enim, quæ sua indole, ad habitum & diætam ægri & ceteras res circumstantes comparata, securæ sunt, quæque sua securitate multos in eum errorem ducunt, (h) vt has pro norma vnica omnis theoriæ, & progno-

(h) Πρωτον vel δευτερον ψευδος hoc esse videtur auctoris differentiationis de noxio corticis usu, quamuis recto, quem titulum, celeb. Hoffmanni scriptioni, de

corticis usu recto oppositum, ex ignorantia typographi ita conuinnatum, semidoctus iuret typographus. Sed respondet titulo ratiocinium totius dissertationis.

prognoseos, & curationis supponant, neque sub alia medicatione, neque hoc febrifugo quacunque methodo dato,

P 3

faci-

tationis. Vidit aut audiuit bonus vir, curari sine cortice febres plurimas sine reuersione prauisque consecutionibus. Corticem ipse nunquam adhibuit, neque forte vnquam recte adhiberi vidit. Neque etiam eo opus esse putat: quis enim, inquit, fando audiuit, tertiana regulari, suo in successu nullibi turbata, vel in aliam febris speciem conuersa, aliquem mortuum esse? Et fando id audiri, & legi, vel ipsa leuis hæc nostra opella, & quod ei occasionem præbuit, problema probat. Ecquis vero fando audiuit, medicos, qui naturæ in febribus curandis frequentes defectus, & medelæ febrifugæ utilitatem, allegant, de tertiana maxime regulari loqui? Si qua febris aut periculosa symptomata, aut ipsam mortem acciuit, tunc auctor suaue sibi somnium finxit: materiam febrilem nocere sæpe concedens, sed febrim, siue motum a materia excitum, vel, vti theoria Stahliana vult, istius causa sapienter institutum, noxa omni semper carere, mordicus de-

fendens. Et materiam, & motum, innumerabilibus modis, aberrante vel labante natura, nocere posse, quis peritior neget? Auctor noster, non a febre illud malum, sed cum febre fieri dicit, sine febris culpa. Cum febre enim innumeros moti fatetur, quod vel materia febrilis pertinacior sit, quam vt villo modo subigi vel maturari se patiatur, vel viscera nobilia insuperabili vitio laborent, vel aliud quoddam physico-mechanicum impedimentum obiiciatur, cui natura febrim, vltimum, si diis placet, præsidium, frustra opponat. §. 21. Si febris sub ita opinantis medici cura pertinacior fuit, id quod, si qua difficilius indolis obtigit, non potuit non contingere, & contigisse ibi loci nouimus; tum ægroti forsan haud immerito impatientes, vti sæpe fit, ad empiricum corticis vsum ab ipsius medela confugerunt. Hinc mala ex febris indole oriunda, quæ omnis nouit antiquitas, ipse forsan ex sua experientia & theoria imperfecta ignorat: quæque vel febrim eiusque mate-

riæ

facile nociuæ euadunt; sed sensim sua sponte in integram valetudinem terminari solent, id quod quotidie videre, & sæpe, si multitudinem errorum empiricorum spectemus, mirari licet: quamuis multæ sint febres, sub iusta methodo, cum vel sine cortice, tutæ, quæ, ἀμεθοδως adhibitis remediis quibuscunque cum vel sine cortice, inseguram indolem induunt. (i) Ipsæ vero illæ imposturæ & noxæ curationis infidæ, dato legitime, & continuato, & repetito cortice, plerumque penitus cedunt, si adhuc sanationem patiuntur. “Sæpe profecto, monente *Mortono* (k), eiusmodi morbi “sine huius remedii ope vix ac ne vix quidem integram cura-

riæ, vel inepto, aut, ob vanos metus iniectos, imperfecto corticis, vti aliorum remediorum, vsui debentur incommoda, in ipsum medicamentum inexpertus coniicit. Ne de *motus*, seu *febris* ipsius, periculis & damnis dicam, cortice reprimendis, quæ ipsa schola *Stahlianiana*, eiusque magistri doctiores, *Alberti*, *Iunckerus*, *Storchius*, aliique, agnoscunt: experiatur, vbi *materia febrilis pertinacior* est; vbi *viscerum nobilium vitium* instat, vel nondum plane insuperabile est, sed fieri minatur; vbi *physico-mechanicum impedimentum* febriim naturæ relictam a bono exitu impedit: experiatur, inquam, corticis vsum tempestiuum, efficacem, adæquatum! & augebit prope diem, si sincerus est, catalogum doctorum, qui proprias opi-

niones, errore agnito, refutarunt.

(i) Elegans est monitum *Stahlii*, sed quod explicationem mereri ipse non neget, in notis ad *satyram Haruæi* p. 216. quod, qui “cunque practicus non didicerit “febres intermittentes aliis medicamentis percurare, illi etiam “corticis exhibitio non concedi “debeat. Scilicet, qui febres sine eiusmodi cura specifica cito tuto & iucunde satis curabiles & curandas, ignoret aliis, medelis ex methodo curare, hoc est, qui probe non sit subactus *doctrina & experientia medica antiqua & noua*, ille etiam merito a corticis, vti ab aliorum medicinæ præsidiorum, vsu arcendus fuerit. Vtinam a potentum liminibus aura secunda votis nostris adspiraret!

(k) p. 56.

“curationem admittunt. Ita, quæ febrî, metuique a cortice, & fiducia in alias medelas incertas, debetur, infelicis curationis nota; illi sæpe medicinæ inuritur, quæ vel sola sanitatem restituere, & hominem seruare potuisset: ingenti sane cum detrimento multorum ægrotantium, quos infaustus deinde horror aut proprius, aut amicorum, aut medicorum, a salutari & sufficienti medicatione in deuia agit. Serio ista velim perpendant non satis experti, curate experiantur, æquiter iudicent, & veritatem, quam testor, suis palpabunt manibus. Confidenter certe heic elegantî illa prouocatione *Stabliana* (1) vti possumus “ad posteritatem, præiudiciis pandemiis, volente deo, liberio-
“rem. (m)

§. VIII.

Hic igitur secundus est pro genuina corticis dandæ
“methodo canon, vt; proportio æqua inter affectus velocita-
“tem, magnitudinem, longitudinem, & corporis habitum
“specificique medicamenti virtutem, rite obseruetur: ne-
“que præsertim dosi iusto magis sera, rara, aut exigua,
“morbum subitaneum, pertinacem, magnum; neque eum,
“qui sua natura longus est, breuiori remedii vsu impugne-
“mus, & a vacillante valetudine, male deletis incendii fe-
“briculosi scintillis, cito nimis medicam remoueamus ma-
“num: neque vero etiam præter rationem vrgeamus nau-
“seosam curationem, & inutilem grauemque corpori futu-
“ram, sed & pondus & remedii formam moderari, & mu-
“tare, & iusto tempore incipere ac desinere, nouerimus.

*Regula
pro corti-
cis vsu se-
cunda.*

SECTIO

(1) De febribus compositis ex
acuta periodo, §. 52.

(m) Scitissime, vt solet, *Borrichius*
de medic. Hermet. in præf.
“Nec reformidamus iudices, fla-

“gitamus potius, sed æquos, sed
“in palæstra experientiæ exer-
“citos, sed qui in subselliis
“artis durauerunt ante lacer-
“tos, quam e tribunali pro-
“nuntient,

SECTIO QUARTA.

DE

PRAENOSCENDIS ET PRAECAVENDIS
FEBRIBVS RECIDIVIS AGIT, ET OSTENDIT
MEDELAM ORDINE ET REPETITIONE
ADAEQVATAM.

§. I.

*Februum
recidiva-
rum in-
stus me-
tus ex
morbi in-
genio.*

*observa-
tiones o-
mnis cui.*

INtegre restituto, quantum id signis praesentibus nosci po-
test, ægro, desistendum est a medicatione, neque fiden-
dum tamen penitus induciis. Quamuis enim, si prius di-
cta recte obseruentur, nihil praeterea mali ex febris fuga
in corpore euenire possit; est tamen saepe morbi, tum re-
cte, tum perperam curati, ingenium ad reuersionem pro-
num, si febris vel ex sua natura futura fuisset diuturna, vel
alias status epidemius, aut morbi indoles, ad motus reci-
diuos inclinet. Haud omnino immerito questus est *Syden-
hamius* (a): “si tam effectorum durationem, quam corticis
“innocentiam exploratam haberem, principem illi locum
“inter omnia, quotquot sunt, remedia deferre nullus dubi-
“tarem. Pleni sunt omnes veterum recentiorumque obser-
uatorum libri mentione februum recidiuarum, a quavis me-
dendi methodo contingentium, quas aliqui ex indoctis, &
ad quotidiana exempla cœcutientibus, ab hoc medicamen-
to in orbem introductas, vel huic maxime deberi, nu-
gantur. Vir eruditus, qui de reuersionibus morborum sin-
gulariter scripsit (b): “In febris, inquit, euentius re-
“cidiuæ, quam in aliis morbis, cognoscuntur, tum quod
“frequentius accidunt, tum quod breui abhinc temporis
“spatio affligentis recordatio a recrudescente morbo etiam
iterum

(a) Epist. l. p. m. 376.

(b) *Ortlob.* scrutin. recidiuarum
§. 6.

“ iterum renouetur. *Hippocrates*, (c) cui febrium eius-
 modi indoles *ὑποσποφωδης* vocatur, & aeris constitutioni
 adscribitur; meminit epidemix *æstiuæ*, vbi *plerisque*, post
 pauca sanitatis interualla, *febres reuerse* sunt, vt multi
 etiam *per hiemem* adhuc laborarent. Notum est *Celsi* (d)
 elogium: “ febris facile reuertitur, nisi a sano quoque ali-
 quamdiu timetur. *Bartholinus* (e), “ quæ æstate, ait, 1652
 “ grassabatur febris tertiana intermittens epidemia modo
 “ singulis recurrebat diebus, modo alternis, sæpe vaga, sæ-
 “ pissime post *ἀπυρεξίαν* redibat. *Bianchius*, (f) ” morbo, in-
 quit,

Q

(c) 1. epid. sect. 1. conf. loca plura
 adducta ab *Orrlobio* ad §. 5.

(d) 1. 3. c. 16.

(e) *Hist. anat. cent. 2. 56.* Legi
 meretur illa historia febris
 intermittens epidemix, diris
 symptomatibus stipatæ, pericu-
 lis acutis & chronicis plenæ, &
 iungi exemplis supra p. 17. no-
 ta (a) adductis. Simplex re-
 medium proponitur experien-
 tiæ commendandum. Verba
 auctoris sunt: “ Innotuit vir-
 “ tus vnicornu Groenlandici,
 “ quod non solum, mediæ drach-
 “ mæ pondere *ante paroxysmum*
 “ exhibitum, *sudorem largum* pro-
 “ curauit, sed *febrem plerumque*
 “ *extinxit*. Expertus id remedii
 “ noui genus sum magno suc-
 “ cessu in plurimis, mecumque
 “ medici alii vrbs nostræ exer-
 “ citatissimi. Certe remediis
 istis tenerioribus ex regno ani-
 mali absorbentibus, gelatina &

sale volatili fœtis, præcipue
 marinis, vim inesse haud sper-
 nendam in motibus subtilio-
 rum corporis partium exce-
 dentibus compescendis, & pro-
 mouenda diaphoresi, experien-
 tia confirmat. In febribus fa-
 cilioribus, post correctas & eua-
 cuatas primarum viarum sor-
 des, nobis experientibus, & ver-
 sus aliquot paroxysmos repe-
 tentibus, haud raro fecit satis.
 Neque tamen regimen sudori-
 ferum adhibuimus, quod ver-
 sus id tempus nequaquam vti-
 le existimamus, quamuis vulgo
 post data ante accessionem me-
 dicamenta vsurpatum. Sudo-
 rem tantummodo vel sub fini-
 entem paroxysmum, vel, si hic
 non amplius redit, exspectamus
 tempore insultus, quo sudor
 sponte erumpere solet, cum pri-
 mum febris ægrum deserit.

(f) p. 748.

febres ad
redeun-
dum non
prona.

“quit, nempe febre ex genere intermittentium in conti-
“nentem versa, ad declinationem vergente, reuocatus
“chinæchinæ vsus optime contulit: ab hoc vrinæ semper
“vberiores & concoctæ: quibus autem istæ post aliquot
“dies recrudescabant, hi cito recidiuam patiebantur.
“Complures *absque cortice alioue febrifugo* curati, & *aptum*
“*seruantes regimen*, adhuc *relapsi* sunt. *Traversarius* (g)
Pisauri obseruauit febres recidiuas generatim copiosissimas
“accidisse, & quidem tum *post corticis* vsum, tum vbi *id re-*
“*medium non* fuit administratum, atque tunc quidem fre-
“quentiores periculosioresque. Hoc etiam, ceteris pari-
bus, apud nos verissimum reperimus. — Febres tertianæ
legitimæ, aut alias faciles, plurimæ, vbi præsertim exquisi-
tis diætæ regulis se subiecit conualescens, cortice profliga-
tæ, æque non recurrerunt, ac si alia quacunque ratione
persanatæ fuissent: idque eo magis, si sub declinationem
demum morbi medicina data est: quamuis sub hoc statu
epidemia, præsertim æstiuo & autumnali, nusquam fuerit
tuta fides, & plus tunc felici fortunæ, quam medici sui me-
thodo, debuerit æger. Idem dictum esto de ipsis difficilio-
ribus

(g) ap. *Lancis. epid. 4. l. 2. c. 8. p. 292.*
“sq. “Pensitata, inquit, re in
“plurium graüiter febrientium
“curationibus, nec laudatum
“corticem, nec aliud antifebri-
“le, ego, pariterque doctissimus
“consultissimusque in arte me-
“dica sodalis meus Christoph.
“*Ceruásius*, exhibebamus; peri-
“culum scilicet facturi, an tot
“recidiuarum, & diuturnarum
“molestarum ægrotationum
“caussa fuisset quinquina. Ve-

“rum abunde docti sumus, illas
“aliunde ortum traxisse. Re-
spondet *Lancisius* p. 309. “ii quo-
“que, qui absque Peruuiani cor-
“ticis præsidio ab epidemicis fe-
“bribus conualescunt, ipsa mor-
“bi indole recidere in febrim
“solent, vt longe ante detectam
“chinæ vim obseruauit *Hippo-*
“*crates*, qui 1. epid. sect. 3. n. 36.
“nullum, inquit, noui, qui super-
“fuerit, cui non contigerint re-
“cidiuæ.

ribus & chronicis, quæ ex sua deinde natura ad reditum pronæ amplius vix fuerunt, vel quæ iam satis per recursus deferbuerant, vbi dari id medicamentum, vel aliam adhiberi curationem, feliciter contigit, sub sponte instans declinationis tempus, & quando vniuersa febrilis dispositio remedii alicuius viribus patuit, adiuuante præsertim melioris anni aerisque fauore, & præmissis, quæ impedimenta sanationis tollerent. Hinc vero apud multos in varias medendi methodos, & leues sæpe alicuius medicamenti, & ipsius corticis, doses, generalis fiducia nascitur, quum videant quam sæpe cito, facile, & constanter,

hi motus atque hæc certamina tanta

Pulueris exigui iactu compressa quiescant. (h)

Et sane facile intelligitur, eas febres, quæ vel post deflagrationem spontaneam, vel primo quoque tempore, leuioribus remediis methodisque minus certis penitus obsecundant, facilius iam sua sponte indolis esse, & exinde sæpe etiam ad reditum minus pronas, quam vbi generosiori medicinæ ope opus est, & curatio difficilius peragitur: vt eos adeo miremur, qui medelis istiusmodi tribuunt cessationem morbi facilius sine reuersione, & e contrario regressum difficilius medicamentis magis generosis, quum vtrumque morbi ingenio maxime deberi experientibus pateat. Nihilominus ipsarum febrium legitimarum, & aliarum plurimarum, quæ expectationi, aut cuius methodo, sine potenti medicina, cesserant, multas passim reuersiones, sub leuibus etiam, vel nullis, diætæ erroribus, status epidemius acciuit. Euenerunt illæ sæpe plus vice simplici, priori febrili interdum similes, leuiores nonnunquam, aliquando grauiore, pro anni temporis, & regiminis, corporisque, mutata ratione, & pro indole eius, quæ latuerat, materiæ

*recursus
febrium
sine potenti
medicina
curatarum.*

Q 2

refi-

residuæ; sæpiuscule non nisi post legitimum corticis vsum tandem aliquando constanter desinentes.

obseru.

partic. 23. Femina fere sexagenaria, sanguine facile turgente ple-
na, neruorum genere delicato & ad animi pathemata sen-
sibili, & nisibus plerumque vanis ad hæmorrhoides sæpe
exercita, hecticum statum, ob phlogoses motusque quasi fe-
briculosos, dudum sibi persuadens, corripitur sub statu epi-
demio febris anomala visa, leuiori quidem, & facile remediis
absorbentibus, & salinis, vel & leuiter laxantibus adhibitis,
post hebdomadem vnam alteramue euanescente, sed adeo
sæpe recidiua, vt vix mensem ὀρθοσάδιος, & sine remediis, per
aliquot annos transigeret. Post mærorem longum terrorem-
que multum, exeunte æstate, ante triennium & quod excur-
rit, incidit in febrem epidemiam, anomalam rursus visam,
sed, ob haustum forte a filio impense febricitante contagium,
statim grauiorem. Vsa per aliquot hebdomades remediis
consuetis nihil proficiens, me vocauit, aliumque medicum,
virum summum. Obseruato rite typo, quotidianum eum, sed
ex triplicato quartanæ genere, manifeste reperimus. Præ-
cepimus ex methodo nostra corticem. Obsculta ægra absol-
uit curationis filium, & ab eo tempore ab illa febricitatione
consuetudine immunis & sana per triennium vixit, nisi quod
adhuc hæmorrhoidum molestiis obnoxia sit, & semel ex
catarrho leuiter febricitarit.

reuerfio-

nes post

febrifu-

gum re-

medium.

post cu-

rationem

imperfe-

ctum.

Reuerfiones frequentes etiam euenerunt, vbi febres epi-
demia, ante declinationis tempus, cortice, aut alio remedio
amaro, aut salino patientiori, interceptæ & profligatæ fue-
runt, sed nullo ad motus deinde reciduos præcauendos
habito respectu: quod qui negligunt, occasionem præ-
bent culpando innocuo medicamento. Febres maxime diffi-
ciliores antidoto Peruuiana perperam, vel imperfecte, cura-
tæ, easdem passæ sunt manes, quas ceteræ, quibus solius natu-
ræ robur sine plena victoria oppositum fuit, vel quoduis

me-

medicamentum minus adæquatum adhibitum: morbo permutato potius tantisper cum alius ægritudinis imagine, quam cum integritate functionum corporis. Equidem, attestante experientia, affirmare auserim, quum multi se homines illotis manibus medicinæ passim immiscuerint, & corticem, sine iusta methodo, pluribus exhibuerint, quam

Quot Themison agros autumnno occiderit vno, (i)

non tot ac tanta plerumque mala obseruari consueuisse, post febres sua indole, vel ægri constitutione, aut diæta, minus securas, quam ab alius cuiusque imbecillioris remedii, quamlibet laudatissimi, inepto, vel non sufficienti vsu. Vix etiam, vbi forte fortuna, in languoris aliorumque symptomatum locum, febris cum typo manifesto iterum successit, quam vulgo recidiuam vocant, æque illa grauis, vel certe æque periculosa esse consuevit, ac vbi alia minus potentia præcesserant tentamina. Aliqua sane morbidæ materiæ pars vere specifico medicamine, quamuis sine iusta lege dato, plerumque eneruari videtur: etsi pro diuersa aberrationis grauitate, & ægrotantium ratione, variæ notentur differentiæ. Huiusmodi febres recidiuæ, quas *nothas* ap-

pellare liceat, (k) vti post imbecillem nimis corticis vsu, hodie hominibus cuiusque fortis, methodi veræ ignaris, frequentatum, & qui innocens remedium infamare aptus est; ita etiam post naturæ, aliusue medicinæ, debiliora molimina, frequentissime euenerunt, aut sua sponte, aut reuocatis ad iustæ methodi leges, salutari consilio, motibus fe-

Q 3

brili-

(i) *Inuenalis.*

(k) v. *Ortlob.* scrutin. recidiu. §. 31. vbi signa huiusmodi reuersionum euenturarum egregie enarrantur: quorum decimum

est: "in specie magis recidiua metuenda est, si adhuc, licet obscure magis, prioris morbi reliquias ex symptomatibus restitantes, licet remissioribus, obseruamus."

*febres
recidiuæ
nothæ.*

reuerfio-
nes post
morbum
subito
periculo-
sum.

brilibus. (l) Febres subito periculofas, haud adeo paucas, præfertim foporofas, naturæ vel artes medicæ impares morte terminari permiferunt. (m) Similes affectus, vbi quidem, per corticis vſurpationem haud omnibus numeris abſolutam, vel non rite repetitam, conſeruata eſt vita, (n) variis

reuocatio
febris.

(l) Reuocatio illa cum magna cautione fieri debet: neque ego in quouis ſtatu epidemio, aut corporis habitu, tentandum illud antiquitus notum artificium conſuluerim, niſi remedio me pollere certus ſim, quo motus forſan excedentes tempeſtiue ruruſum reprimere, & penitus auertere poſſim. Cogitent, qui audacius ſentiunt, & nullo fere habito discrimine, febres, quibus perperam curatis alius morbus ſuſceſſiſſe videtur, reuocari debere docent, quæ rectiſſime olim *Trincanellus* de ratione curandi L. II. c. 3. ſcripſit: “febris neque
“deſideranda, neque excitanda
“eſt, niſi quæ mitis & modera-
“ta ſit: alioquin vellemus mor-
“bum vnum curare altero, non
“minus verendo. Mitem vero
& moderatam excitare, & ſer-
uare, nec cuius, nec vbique
profecto licet: quidquid de hu-
ius vel illius methodi, aut me-
dicinæ, felici efficientia ad fe-
bres ſuppreſſas exſuſcitandas

laudetur. Tutius longe sæpe eſſe obſeruauimus, ſi quæ fe-
bres, imperfecte curatæ obtin-
gunt, continuare medelæ fe-
brifugæ vſum, vel ſolum, vel
præmiſſis aut additis pro indi-
catione aliis, ſecundum regu-
las ſupra ſcriptas, donec plena
appareat ſanitas, & deinde re-
petere eundem, ex arte mox
deſcribenda. Ita ſæpenume-
ro hominibus abs me petenti-
bus, vt chinam expellam, ab
alio medico, aut a medicaſtro,
viſceribus vel artubus, vt vul-
gus opinatur, impactam, ridens
reſpondeo, cuneum cuneo tru-
di, & continuando eodem re-
medio opus eſſe, quo voti po-
tiamur.

(m) *Traversarius* l. c. p. 299. vbi de
reuerſionibus egit: “experien-
“tia, ait, compertum habemus,
“quam plurimos non adhibito
“ſtatim febrifugo interiſſe, ple-
“rosque propinata e veſtigio
“china conualuiſſe.

(n) *Lancisius* p. 309. “Miror ſane, ait,
“non intelligere cenſores, reci-
diuam

variis tamen reuersionibus, vel veris, vel nothis, quamuis minus perniciosis, mulctarunt ægrum. Diuturniores ex sua natura febres, si cortice, vel alio remedio febrifugo, interceptæ fuerunt, ægro in sanitatem perfectam tantisper saltim restituto, (o) aliud incommodum non attulerunt, nisi quod recidiuæ idemtidem factæ sunt, donec exhausta forte fuit per naturæ *ὑσεγγεγυρωτος*, vel artis virtutem, vel aeris & anni mutationem, caussa reliqua morbi, qui per tempora sua decurrere impeditus est: & curatio perfecta facilis fuit, nisi forte interdum molimina reuersionis, ab hominibus diagnofin aut methodum ignorantibus, vbi præsertim remedium febrifugum oderint, peruerfis medelis turbata, & in alium morbum imprudenter conuerfa sunt. Atque huiusmodi euentus potiffimum vanis artis accusationibus ansam præbent. Interea alii, pari febre indolis chronicæ affecti, qui cortice vfi non sunt, aut per paroxysmos suos perpetuo febricitarunt, molestiis periculisque expositi, nescio an optabili a morbi regressibus immunitate, nisi quis continuum morbum interrupto præferre velit (p); aut, interdum a febre aliquantisper sub aliorum symptomatum larua liberati vifi, recursus vehementiores plerumque passi sunt, quam quibus faniora interualla per medelam febrifugam præstita fuerunt. (q) Vix etiam, ac ne
vix

*post mor-
bum in-
dolis diu-
turnioris.*

“ diuam potius, quam mortem,
“ expetendam esse, vbi hæc im-
“ pendet, nisi febris subito pro-
“ fligetur.

(o) Consulto id facere consue-
uerunt, quamuis reuersionem
euenturam putarent; *Willi-*
sus de febribus c. 6. Ramaz-
zinus p. 225, 236. sqq. Syden-
ham, p. 112. c. 5. de morbis acu-

tis, quamquam hic deinde me-
liora expertus est.

(p) *Sydenham de morb. acut. p.*
“ m. 112. Morbus per septimanas
“ duas vel tres delitescit, magno
“ cum ægri emolumento, qui ab
“ illo male multatus paullulum
“ interim respirat.

(q) *Traversarius l. c. p. 299. Abs-*
“ que corticis vfu hoc statu epide-
mio

remora
reuer-
sionum
& mor-
bus lon-
gior per
medicina
culpam.

vix quidem, id sua sæpe tolerantia (r) lucrati sunt miseri, vt motus febriles, licet molestissimi & violentissimi, citius morbidam materiam consumserint, atque ex corpore eiecerint, quam alii, per longioris sanitatis, breuiorisque, & statim rursus oppressæ, febris recidiuæ intercapedines, perennantem ἀπυρεξίαν recuperarunt. (s) Interdum quidem, quamuis penitus restituti visi sunt ægri, vbi aliquid circa corticis vsum peccatum tamen est, vel curiosa & inordinata post febrem iam plane cessantem continuatione remedii, quod vulgatissimum vitium est, (t) vel ommissis, quæ præmitti aut interponi debebant mede-

“mio difficillime conualescunt
“ægri, quin potius vel in au-
“tumnales quartanas, quarum
“anno 1710 & currenti II. non
“exiguus est numerus; vel in
“cachecticas leucophlegmaticasque
“affectiones, hydropi insuperabili
“affines, incidunt.

* nimii (r) Cauendum est his, qui
remedio- febres per expectationem
rum fe- curare satagunt, ne censuram
brifugo- promereantur, quam apud
rum vsus Virgilium pastores incurrunt,
noxæ. negligentes, & vano medela-
rum potius, quam iusto mor-
borum timore perculsi:

- - - alitur vitium, viuitque
regendo,
Dum medicas adhibere manus ad
vulnera pastor
Abnegat, aut meliora deos sedet
omnia poscens,

Cum furit, atque artus depascitur
arida febris.

(s) v. experimenta auctorum su-
pra nota (g) adductorum, qui-
bus paria habent plerique, qui
ante Talborium scripserunt,
item Restaurandus, Storchius
aliique.

(t) * Varia ab hac inutili conti-
nuatione nasci posse incom-
moda videntur. Primo enim
nausea sine fructu creatur.
Deinde hoc remedium, vti ce-
tera omnia, præsertim pulue-
rulenta & sicciora, immo vti
alimenta ipsa, nisi ἐυφορία pro-
be obseruetur, stomacho &
neruis delicatioribus graue
tandem fieri potest; quamuis id
a cortice genuino, quippe blan-
de amaro, & digestionem in-
signiter iuuante, & egregie
tonico

medelis aliis, id effectum est, vt, qui citius finiri potuisset, morbus longior appareret. Febres enim recidiuæ, quæ

R

spon-

tonico, minus metuendum sit, quam a pluribus aliis medicamentis. Tertio appetitus nimius interdum excitatur, vt ab amaris diu vsurpatis fieri solet, vnde facile in diæta delinquit conualescens. Quartum est, quod retardatur ita, & in suo ordine turbatur, temporarius ille materiae recidiuæ orgasmus: vnde illæ ipsæ oboriuntur, quas heic notamus, reuersiones inordinatæ, & seræ: quod perquam frequenter accidit. Quintum est, fieri posse, vt hæc materia immatura, retardato vltra modum naturalem orgasmo, tum vero non attento & imperfecte represso, quum tempore iusto molimina contingunt, & iuuante forsan alia praua corporis dispositione, aliam in corpore induat formam, aut motum alium suscipiat, & morbi μετασχηματισμον variasque ægrotudines inducat, quod tamen rarius ab hac causa euenit: dum plerumque vel natura tandem aliquando maturat & euoluit materiem, ita vt vera febris recidiua appareat; vel, præmissis præmittendis,

ipsa legitima per corticem curatio omne fert punctum. Atque hoc quidem sensu, nimium, & nimis diu continuatum, corticis vsus nocere posse sentio: quamuis doses nimis paræ & castratæ noxa & manifestior sit, & grauior, & frequentior; & ista itidem præcipue non remedio, sed materiae morbidæ debeantur, eodem incassum & haud recte tentatæ: quod idem de ceteris medelis febrifugis dicendum esse, res ipsa docet. Hanc ob rem supra in regula secunda scripsimus, “proportionem inter vim morbi & remedii rite obseruandam esse, vt iusto tempore desinere noverimus.” Idque facili negotio fit, si, obtenta meliori valetudine, & quando non amplius indies magis magisque a remediorum ληξιπυρετων vsu in sanitate proficere ægrum apparet, (quod præcipuum indicium est, materiem, si qua latet, non amplius attingi,) cessemus a medicatione, neque continuemus nimis officiose, sed tempus iustum repetendæ exspe-

*summa
dicto-
rum.*

sponti suæ relictæ citius euenturæ fuissent, retardatæ hoc pacto potius & semisopitæ, quam penitus profligatæ fuerunt, post mensem & ultra demum, rupto vinculo malefido, manifeste accidentes: dum sub alia methodo similiter laborantibus ægris, citius manifestato recurso, citius etiam sua tempora decurrit morbus, vel iustam sui curationem poposcit: quæ vbi recte instituta non est, iterum iterumque relapsi sunt miseri, licet iterum iterumque cortice curati, & deuorata ingenti eius quantitate, cum opprobrio remedii apud hos, qui non bene diiudicant medicinæ vitium a medentis errore. Verbo dicam: febres recidiuæ fiunt vel veræ, vbi ad integritatem functionum redierat æger, vel nothæ, vbi morbidi motus non penitus cessarant. Hæ a qualibet naturæ vel artis ope imperfecta frequentissime contingunt. Illæ fiunt vel post febres sua indole recidiuas, quacunque ex curatione desuerint; vel post eas, quæ, diuturniores futuræ, remedio interceptæ fuerant, quod materiam profundius latentem & immaturam, sed sponte deinde repullulantem, attingere vno curationis filo non potuerit: quamuis si id iusto tempore repetatur, reuersio certo præpediri possit. Vulgaris igitur est, sed manifestus, error, quo ipsi remedio recidiuæ febres, quasi ipsi aquæ recandescens incendium, imputantur. Ipsa enim materia morbida, vti febrim primariam fecit, ita, si quo-

cun-

expectemus. In nostrate morbi specie τυπικῶς ὑποσφοδελ curanda, medicatio continua, etsi diutissime vsurpata, & inordinata quæuis, etsi copiosissime adhibito remedio, reuersionem non potuit semper prohibere, interdum nocere visa: dum illa, quam deinceps

explicabimus, methodus, certis temporum interuallis interpolata, spem plenæ & constantis sanitatis vix ac ne vix quidem fefellit: vt adeo heic verum repererimus illud:

Quod caret alterna requie, durabile non est.

cunque modo imperfecte extincta sit, reuersionem inducit, suæ indolis culpa, non remedii: quamuis huius vsus non rite repetitus pro febre longa continuante interruptam faciat, siue recidiuam euenire permittat; abusus vero, vti ceterarum medelarum omnium, turbare morbum, præsertim difficiliorem, & reuersionibus inordinatis ansam præbendo, longiorem facere possit.

§. II.

Quod autem longe frequentius morbi longitudo longi- *Febris re-*
tudinem maiorem, & paroxysmus paroxysmum, & febris *cidina ab*
ipsa febrem recidiuam ingeneret, multa sunt quæ persua- *ipsa febre*
dent. Lubens concesserim, febrim in se & absolute specta- *sæpe ori-*
tam, esse motum naturæ per secretionem & excretionem ma- *tur.*
teriæ nociuæ, ad conseruationem corporis tendentem, (a)

R. 2

immo,

febris in-
strumen-
tum na-
tura.

(a) *Sydenham* de morb. acut. p. m. 72. "profecto, ait, est febris
"ipsa naturæ instrumentum, quo
"partes impuras a puris secer-
"nat. Ita docuerunt omni æuo,
hodieque sentiunt ac docent
vbiuis, medicorum prudentum
scholæ. Sane auctor naturæ,
cuius vocis notionem sect. 5.
§. 9. 10. explicabimus, qui fe-
brim eiusmodi instrumentum
esse, & omnia ordine, tempo-
re, & mensura, peragi voluit, ea
etiam in symptomatibus, co-
ctationibus, crisis, obseruari
dedit, vt ipsæ molestiæ suo mo-
do vtilis esse, & medico ex-
perto & sapienti indicare appa-

reant, quid agendum sit, aut
omittendum. Vix refert,
vtrum ea humanæ animæ, quæ
symptomatibus sapienter affici
velit, an naturæ rerum creatarum
corporearum mechanicæ,
adscribamus: modo noxias
& inutiles molestias, seu erro-
res naturæ, & effectus vtilis,
vel secus, causarum corporea-
rum agnoscamus, a quibus na-
tura afficitur. Neque adeo mi-
rum nobis est, quod laudatissi-
mus vir gloriatur: ad *Harueum*
"p. 166. iam tres supra quadragin-
"ta sunt anni ex quo hanc caus-
"sam agere suscepi. Rarissima,
"hoc in primis æuo, fortuna, eue-
nit,

immo, si a notione populari & consueta discedere lubeat,

“nit, vt nemo in publicum pro-
 “cesserit, aduersus illam perora-
 re contendens.” Quatenus fe-
 bris imputatur animæ rationa-
 li, sapienter, circumspēcte, &
 sollicite, motus febriculosos
 eligenti, excitanti, & pro-
 caussis sollicitudinis vel augen-
 ti, vel minuenti, & ipsa sympto-
 mata ad certos scopos dirigen-
 ti, sine materiali corporearum
 caussarum effectu, qui moralis
 solum sit, æstimationem sui ab
 anima sapienti promerens,
 quod fere solum est viro illustri
 in theoria febrium peculiare;
 quatenus, inquam, ita sentire
 lubet ipsi, eiusque affectis; pluri-
 mi sane medici incliti etiam-
 num florentes in publicum
 processerunt, aduersus eam sen-
 tentiam perorantes, disputan-
 tes, scribentes: in ipsa acade-
 mia Halensi *Hoffmannus*, in
 Lipsiensi *Schacherus*, in Ienensi
Vvedelius, in Vitembergensi
Bergerus, in Helmstadiensi *Mei-
 bomius*, in Giessensi *Valentinus*,
 in Marpurgensi *Veldius*, in Ro-
 stochiensi *Schaperus*, in Tubin-
 genesi *Camerarius*, in Altorfina
Schultzius, in Argentinensi
Boeclerus, in Lugdunensi *Boer-
 hauus*, in Traiectina *Barchu-
 sius*, in iisdem aliisque locis

plures alii viri sapientissimi,
 doctissimique. In ipso ad me-
 delam citam *ληξιπυρετον* respe-
 ctu, vbi ex theoriæ influxu pra-
 ctice dissentire a medicis me-
 chanicis putantur *Stabliani* se-
 ctatores, quamuis plurimi haud
 vere dissentiant, contradixit
 cum ceteris huic hypothesi
 ill. *Hoffmannus* tum passim ali-
 bi, tum nuper in de recto cor-
 ticis vlu in febribus, §. 35.
 “quod, ait, cortex Peruvianus sta-
 “tim in principio, post vnum
 “vel alterum paroxysmum, tuto
 “in vsum vocari possit, perne-
 “gant maxime isti, qui naturam
 “febre, tamquam remedio, sa-
 “pienti consilio, vti censent, ad
 “amoliendas caussas, quæ vitæ pe-
 “riculum struunt, persuasi opti-
 “mam & salutarem natura inten-
 “tionem hac ratione turbari. Sed
 “superuacaneum plane esse
 “hunc metum, experientia,
 “optima medicarum etiam ve-
 “ritatum magistra, omnibusque
 “ratiociniis superior, luculenter
 “admodum docet. Nobis cer-
 “te innumera fere sunt exempla
 “eorum, qui a tertiana epidemi-
 “ca, grauibusque symptoma-
 “tibus inuadente, ita perfecte
 “cum sanitate in gratiam redie-
 “runt.

beat, (b) ne quidem morbum vocari merere: quemadmodum illustris *Stablius* sæpius, & nouissimo rursus scripto aliquo, (c) mentem suam professus est: qua sententia, cum consecutionibus variis, in theoriam medicam
 “introduc̄ta, sola, cordate, bona fide, distincte, & connexe,
 “februm ratio exponi possit, cui ex alia hypothesi quacun-

R 3

que

(b) Hanc sequi nos consueuimus, & olim in dissertatione quadam mentem ita explicauimus: quemadmodum sanitas corporis nostri viui in blanda partium & functionum integritate & harmonia, ita *morb*us, in *molesta partium, vel functionum, lesione aut perturbatione* consistit. *Partes corporis* aliæ *solida* dicuntur, aliæ *fluida*, quarum singulæ certam iustamque, naturali rerum statu, habent *κρᾶσιν*, siue *compagis, toni, & mixtionis* rationem, quæ, sicubi *molestam* patiatur *mutationem*, tunc *morb*us adesse dicimus. *Functiones* vero, seu actiones, ac sensus, in corpore omnes; progressus, secretiones, egestionis humorum, & quæ sunt reliqua; perficiuntur *motu*, qui & naturalem fluidarum partium fluorem, & debitum in solidarum partium tono, eiusque *συστολη* & *διαστολη*, requirit æquilibrium ac medio-

critatem. Quodocunque igitur *fluida* quidem partes *molesta* vel *fluxione*, vel *retardatione*, *solida* autem vel *contractione* vel *relaxatione*, præter solitam naturæ rationem, laborant, tunc itidem *morb*us adesse pronuntiamus.” Eadem populorum omnium notione deus febrim inter morbos, eosque præcipuos, retulisse notatur b. *V Vedelio*, medico πολυμαθησατω, exercit. philolog. dec. 8. exerc. 4. “Inter alios, inquit, quamplures morbos, quos suauissimus saluator sanasse & aboleuisse legitur, est quoque omnium maximus FEBRIS. Et hæc inter præcipuos numeratur Deut. xxviii. 22. quibus iratus deus affligere minatus est humanum genus.

(c) Not. ad *Haruei* artem curandi per expectat. c. 24. p. 16. sqq.

natura
errores
& defe-
ctus.

“que ne vel minima lux affulserit. (d) Verum nemo etiam negauerit, ad illum ipsum motum certi & singularis per varia febrium genera generis, naturam a singulari aliqua impuritate excitari, atque diuersitatem ingentem, in molestia, curatione, exitu, & reuersione febris, suboriri a quantitate eius materiæ aut maiori, aut minori, a crasi illius benigniori, vel secus, a locis & partibus vnde & quo defertur, a proportione eius ad corpus huiusque habitum, & humorum corporis ad motus, & elateris fluidarum solidarumque partium ad ipsas virtutes motrices, quascunque demum eas esse statuamus. Quæ omnia, cum innumerabiles a rebus naturalibus, non naturalibus, præternaturalibus, quas vocant, seu intrinsecus atque extrinsecus quacunque de causa contingentibus, patiantur varietates & mutationes, merito idem grauissimus auctor (e), “naturam hominis, inquit, facile & varie errare posse, quis-“ quis dubitare suscipit, eo ipso exemplum aberrationis exhibet. Hinc illam febricitationem, quæ absolute spectata motus erat salutaris, si in concerto, quod dicunt, vti re vera existit, consideraueris, multa inde pericula, molestias nimium graues, longas, recidiuas, non posse non idemtidem euenire, nemo recte considerantium est, quem fugere queat: (f) & ideo arte opus esse, quæ motus vtilis & salutaris ab inutilibus & noxiis sollicitè distinguat, & naturam humanam labantem aut aberrantem suffulciat ac moderetur, quam artem deus naturæ auctor condidit, experientia genuit, analogia rationalis formauit. Verus est *Hippocratis* aphorismus: (g) “a crisi quæ in“ morbis relinquuntur, reuersionem inducere solent. Natura

paroxy-
smorum
crisis infi-
da.

(d) Conf. cl. *Barchusen* de medic. orig. & progress. dissert. 25. §. 27.

(e) p. 160. not. ad *Harneum* add.

p. 157. vbi plane nobiscum sentire videtur.

(f) *Stahlius* l. c. p. 157.

(g) 12. Sect. II.

tura quouis paroxysmo partem materiæ impuræ, quam potest, coquit, & per organa excretionum amandat. Ecquis vero sponsor esse velit, naturæ humanæ vel sapientiam, si qua proprie est, vel potentiam, & nisum spontaneum, eo pertingere, vt nihil inconsuētis illis, & sæpe, pro rerum circumstantium ratione, anomalis motibus impotenter moliatur, aut moueat, quod moueri non deberet, promoueri non possit? Hinc prono consequitur impetu, quam facile humoris impuri pars, a crisi particulari vnius cuiusque paroxysmi post motum immaturum relicta, ita profunde visceribus & succorum crasi immergi possit, vt nouis paroxysmis pluribus, & longa aut recidiua febre opus sit, si naturæ virtute corpus repurgari deinceps debeat. Immo ipsi corporis humores boni & puri, vel quorum certe impuritates diuersæ sine molestia diu latere, vel sensim naturalibus motibus consumi potuissent, per febrilem paroxysmum suo circulationis ordine emoti, facillime corrumpi, & comunicatas forte secum criseos imperfectæ reliquias profunde intra sinum suum abscondere posse, videntur. Debilitantur etiam paroxysticis motibus partes corporis, & languidiores fiunt functiones, earum in primis, in quibus febriculosus fomes vel generatur, vel colligitur: ex quibus causis omnibus, præter alia sanitatis detrimenta, plurium paroxysmorum & febrium recidiuarum fomes haud iniuria deriuari possit. (h) Atque imperfecta eiusmodi crisis, & damnosæ moli-

(h) Egrègie *Sennertus* de febribus
l. 2. c. 17. p. 253. "Relinquitur
" post paroxysmum, vt *Galenus*
" 2. de differ. febr. cap. vlt. tra-
" dit, duplex in corpore vitiosa

" διαθεσις, vna inquinamentum
" quoddam ex humore in præ-
" cedenti paroxysmo relicto;
" altera membri excrementitios
" humores generantis debilitas.
Hinc

conta-
gium.

molitiones, facilius fere in morbo paroxyftico longioris indolis, quantumvis ex fua natura haud maligno, euenire videntur, quam in acuto. In illo enim longe plures, quam in hoc, eſſe videntur materiæ impuræ partes, inæqualis maturitatis & mobilitatis, quarum præmaturi motus noxas & anomalias illas inducere poſſunt. Hinc forſan eſt, quod plures paſſim febres recidiuæ ex intermittentium, quam continentium, genere notentur. (i) Taceo hauſta rurfum intro, quæ ſub criſi paroxyſmi neceſſario exſpirant, effluuia, quæ in noſtro hoc morborum genere plerumque humores in ſui conſortium rapi aptos intra corpus ægri reperiunt, ſicuti irrefragabili, niſi imaginatione & explicatione affectata ludere velimus, experientiæ teſtimonio conſtat, tot alios inde contagio infici. (k) Quod
fi

“Hinc accidit, vt pars hæc, ob
“debilitatem, ſuperfluitates ge-
“neret; quæ & ab innato vitio,
“& a putredinoſo inquinamen-
“to a priore paroxyſmo relicto,
“initium putredinis concipiunt,
“atque ita nouus paroxyſmus
“oritur. Idque tamdiu durat,
“donec & illa diſpoſitio, & par-
“tis debilitas excrementitios
“humores generans, ſublata,
“& illud *σηπονωδες περιττωμα*
“humores inquinans plane
“diſcuſſum ſit.

(i) Conf. *Apinus* hiſt. epid. §. 47.
qui hanc ſententiam eleganter
explicat & probat.

(k) *H. Meibom.* de febribus in-
termittentibus epidem. §. 8.

“non poteſt, inquit, non expe-
“rientia docere, illos, qui in
“eadem domo, eodem contu-
“bernio, eodem ſæpe lecto
“vtuntur, frequentiffime infici
“ad vnum pene omnes. Con-
“tagium illud obſeruauit mani-
“feſtiſſime anno 1666. vbi hæ
“febres tum alibi, tum in primis
“VVolfſfenbütteli, plusquam di-
“midiam partem hominum af-
“fecerunt, vbi contigit, vt
“omnibus in vna aliqua domo,
“numeroſa admodum familia,
“decumbentibus, ſtatim corri-
“perentur, ſi qui ad miniſtran-
“dum in primis nouiter acces-
“ſiſſent.” *Bianchini* hiſt. hepat.
p. 745. ſq. “Ad ineundas fe-
bres,

si illorum aliquid, vel ægri, vel adstantium, vel medentium, vel naturæ errore aut debilitate, vel morbi aut coniunctorum affectuum grauitate, vel ab externa internaue causa quacunque, per vnum aut alterum paroxysmum, contigerit, quod quidem in morbo longiori, difficiliori, aut illegitimo, immo & in legitimo quouis, facillimum esse, negari haud posse videtur; tum quidem accessio accessionem, febris difficilis difficilem, immo etiam recidiuam, seu similem sui sobolem, progenuisse videbitur. Eadem omnia, immo interdum grauiora, euentura facile augurari licet, vbi semisopiti imperfecta naturæ aut artis medela paroxysmi, sub languoris aliusue morbi simulacro, circumferuntur, & crisin vel nullam faciunt, vel minus perfectam. Quare, quum imperfecta curatio per corticem Peruuianum, quippe lippis & tonsoribus notum hodie & vsitatum qualitercunque remedium, frequentissima sit, mirum non est, si febris, haud penitus per illum suppressa, obscuris suis & minus efficacibus motibus, frequentes reuersiones,

S &

consequencia
dictorum.

“ bres, etiam populares, certa
 “ quædam & proportionata re-
 “ quiritur humorum dispositio,
 “ atque morbosus apparatus.
 “ Ast siquidem, etiam dato hoc
 “ apparatu, non semper exci-
 “ tantur febres, nisi ab externo
 “ fomite succendantur: ita sæpe
 “ incitamenti vicès gerunt efflu-
 “ uia, ab vno infirmo in alium
 “ traducta. Obseruamus frequen-
 “ ter, non solitarias ire febres
 “ in numerosis familiis, quando
 “ epidemicæ vigent, vtut ter-
 “ tianas, sed ab vno in aliud

“ subiectum sæpe migrare, præ-
 “ cipue in pauperum gurgustis,
 “ vbi plures insimul cubare
 “ adsuescunt.” Similes plane
 fuerunt in nostro statu epide-
 mio obseruationes: idque con-
 queri potuimus, quod *Borri-*
chini in act. Hafn. vol. 5. obs.
 54. de quartana tunc temporis
 grassata dicit: “ integræ fa-
 “ milia, toti propemodum pa-
 “ gi, immo quandoque tertia
 “ pars oppidanorum, velut ful-
 “ mine icta, lectis affixa est.

& morbi longitudinem, ex sua indole ingenerat, id quod ignorantibus deinde huic remedio perperam imputant, maleuoli imputare amant. Adstipulatur fere hisce ratio-
ciniis de febris longitudine & reuersione, ex ipsius febris culpa, *Stablius*, qui naturam, materia impura iam ex-
hausta, quasi per consuetudinem, paroxysmos motus-
que recidiuos inducere, ingeniosa coniectura statuit, &
tum quidem corticem Peruuianum, ad supprimendos mo-
tus inutiles, laudare solet, (l) parcus alioquin eius reme-
dii laudator, ob euentus, quos notauit, ex abufibus alie-
nis, & naturæ, quam pro ipsa anima rationali habet, in
multis febribus *ἀνταρκειαν*, sub statu præsertim epidemio,
& endemio, & corporum singulorum, feliciori, & theoriæ
suar nexum, & si qua alia forte est ratio. Recte *F. Hoff-*
mannus (m) “per ipsum, inquit, febrilem motum noua
“semper gignitur *materia*, quæ, præsertim quando per-
“spiratione non excluditur, & infalubri victu saugetur
“potius, nouum semper induci paroxysmum non mi-
“rum est.

§. III.

*Problema
& obser-
uationes
de cita fe-
bris fuga
reuerfio-
nem præ-
pediente.*

Neque tamen hoc ego theorema, ultra experientiæ
suffragium, ita vniuersim stabilitum velim, vt primos
cuiusque febris paroxysmos, vel errores sub ipsis commis-
sos, pro ceterorum omnium causa habeam. Vniuersam
enim sæpe febris, etiam intermittens, materiam, vel
magnam eius partem, durationis spontaneæ, accessionum,
incrementi, declinationis, & recursuum causam, a primo
inde

(l) v. præter alia scripta plura
eius colleg. practic. cum not.
Storcbii §. 1841. memb. 7. sect. 1.
p. 939. item dissert. de tertiana

febris genium manifestante
c. 2. p. 26. c. 6. p. 56.
(m) medic. system. T. III. Sect.
I. c. 3. p. 102.

inde insultu, intra viscerum & humorum recessus, in herba certe, & nisu naturali, ita latere probabile est, vt ex suæ deinde indolis lege, & pro naturæ ad illam habitu, vel generetur, vel maturetur, vel in motum sensim agatur. Neque tum nisi artis ope in herba suffocari potest morbus, vt præpediatur, quo minus per sua tempora decurrat, & sua sponte reuertatur. Meum vero haud facio, si febris tutâ satis appareat, *Mortoni* (a) consilium, qui, “nulli, inquit, auctor ero, vt vel secundus paroxysmus” permittatur: cui lubens assentit *Bohnius* (b), & *Riedlinus* (c). Attamen experientiam qualemcunque meam, plus decies data occasione repetitam, testor, neminem eorum vlla postmodum febre recidiua, vel alia praua consecutione, mulctatum esse, vbi ego, in prima accessione vocatus, periculi deinde instantis iusto metu, ob aliorum exemplorum similitudinem, & prauorum signorum terrores, perculsus, corticis statim vsu febrem fugavi, & eo continuato, ad omnium functionum integritatem ægrum perduxi: quamuis nulla deinde medicinæ opus vsus, ad præcidendam reuersionem (d). Neque vero, cum sufficiens nondum existet experimentorum copia, semper id

S 2

&

(a) exercit. l. c. 5.

(b) tota dissert. de præmatura intermittentiùm fuga, quam suspectam tuetur.

(c) lin. medic. A. 4. mens. 9. lin. 25. neque dissentiant, vir summus, *Bergerus* in cortice ab iniquis iudiciis vindicato §. 9. & quos ibi adducit, auctores, *Badus*, *Donzellus*, *Protospatha-*

rius, *Listerus*, *Iones*: & eadem sententia stetit *Talborio*, eiusque per Galliam & Angliam asseclis.

(d) conf. ill. *Hoffmann*. medic. System. Tom. III. l. i. c. 4. p. 108. *Morton*. c. 7. vbi febres inflammatorias, in principio periodicas, cortice subito dato, sine reuersione penitus curari obseruat.

& vbiq̄ue ita euenturum esse spondere audeo, vltiori & alienæ experientiæ rem commendans.

obseru.

partic.23. Ipse ego, cum ante octo, & quod excurrit, annos, vere pluuioso, ægrotam ruri inuisissem, pluribus horis ad feram vsque vesperam, inter aeris iniurias, itineri infumtis, & piscis viscidi esu haud sine nausea satiatus, paroxysmo febrili eadem statim vespera corripiebar. Tertianam intermittentem & accessionis ratio (e), & status epidemius, & vrinæ, linguæ, faciei, oculorumque color, & sapor amaricans aduersus, indicabant. Urgebat instans prope tempus profectiois alicuius necessariæ. Sumsi statim mane ipecacuanham cum arcano duplicato: pomeridie cortice vti cœpi: quo continuato, non febris, nisi leuibus per alternos dies aliquot motibus, sed plena sensim sanitas rediit, qua hodieque vtor.

obseru.

partic.24. Vnus ex his, quos, soporis maxime indiciis territus, ita velociter sanitati reddidi, pluribus ante annis dolore sinistrum hypochondrium grauante, & cordis palpitatione sæpe recurrente, laborarat. Post hanc ipsam curationem, a triennio ab iis symptomatibus sanus degit, & nunc quidem iter trans mare feliciter emensus est.

obseru.

partic.25. Femella quadragenaria, temperamenti a natiuitate ita melancholici, vt ad morbum melancholiam, familiæ fatis familiarem, procliuis sæpe fuerit, corpusculo debili, & multis alias pathematibus hysteris, spleneticis, colicis, & plusculis abortibus, exercito, quum, anno præterlapso, longum luctum passa esset, febre epidemia autumnali inuaditur. Post primum paroxysmum, graui dolore cardialgico, colico, & dysuria stipatum, quæ somnum iusto profundiozem idemtidem interrumpabant, itidem statim

---

(e) v. Galenus de crisibus l. 2. c. 3. | roxysmo discernenda.
de tertiana exquisita primo pa- |

statim ad corticem non accedere non ausus fui. At postquam a febre manifestiori semenciæ forte vsu libera euasit, languens licet adhuc, nauseosa, & plane imperfecte sanitati restituta, continuare hanc medelam, nescio quibus opinionibus & consiliis muliercularum turbata, omnino noluit, seque febricitare negauit, id solum, vt passioni hystericae, & aliis, quos metus melancholicus repræsentabat, morbis obuiam irem, rogans, variisque præterea remediis inepte vsa (f). Euanuerunt nihilominus sensim febrilia symptomata. Verum tamen, vti alias etiam fœueit, alternis vicibus sanitatis, & velut hystericorum paroxysmorum, cum anxietate, tristitia, metu vario, alui dolorifica proluuie, catameniis copiosis, ipsoque, qui solus nouus erat, & valde ingratus ægræ, hæmorrhiodum fluxu, per interualla hiemem exegit. Omnia lubens corticis, vitæ conseruatoris, vsui accepta tulisset, nisi veterum imbecillitatum ipsa subinde recordata esset, & adstringere illum cor-

S 3

ticem

(f) Eleganter celeb. *Stahl*. de æstu maris microcosm. th. 8.
 “ad lectum ægrorum audimus,
 “quid ipsi maxime conquerantur, id cum ipsis pro morbo agnoscimus, huic maxime obsistere, occurrere, contra pugnare: vt æger de lecto, tamquam de sella curuli, *con-*
suluit, ita *plebs medica scinit*.
 Graphice hanc medicorum crucem, ægris nimium quantum damnosam, immo sæpe exitiabilem, pingit ingeniosissimus *Lentilius*, tab. consult. p. 35.
 “dum ægrotus clamabat, da
 “potum; dum vxor, medere

“singultui; dum affinis, siste
 “dolorem; dum compater,
 “præbe sudoriferum; dum
 “cognatus, da vinum, vt cor
 “confortetur; dum alii, bal-
 “neatores, mulieres, amicu-
 “li, scribe hoc vel istud,
 “quod vicino meo, re nulla
 “iuuante, in eodem affectu
 “grauissime decumbenti, salu-
 “tare fuit! & quæ sexcenta sunt
 “alia: quid tunc ageret me-
 “dicus? Emoriar, ni vel cen-
 “ties optauit: o, si aliam,
 “quamuis viliorem, artem
 “didicissem!

ticem persuasisset consiliaria domestica, quum ægrota diarrhœis & fluxibus sanguineis esset affecta. Tandem vere incipiente feliciter vsa remedio, quod suasi, ex granis bis quotidie quindecim (g) limaturæ martis, (h) subtilissime, sine affuso liquore, præparatæ præcipue constante, post

(g) *Sydenhamius*, aliique, non nisi octo pro dosi præbere solent: & sufficiunt sæpe. *Lentilii*, aliorumque expertorum scripta idem, quod nos heic laudamus, commendant pondus: & vanum sit, si aliqui metuant, graue stomacho futurum. Grauiora longe sunt calcium præparatorum, & alieno acore saturatorum, & quarumdam etiam tincturarum, doses vel minores: & præstare limaturam ipsam plerumque præparationibus, tum efficacia, tum ipsa digestionis facilitate, plurimi obseruatores docti dudum annotarunt. Eleganter de hac ipsa re dicitur, quod de multis naturæ donis medicis verum est, & notabile, in *histoire de l'academie des sciences* 1713. p. 26. vbi de natura chalybis eiusque vsu medico egregie agitur: “disspendio maximo est, artis opem adhibere, vt natura deterior reddatur. C'est grand dommage d'employer de l'art, à gâter la nature.” Veteres non

infra duos scrupulos, ad sesquidrachmam, immo drachmas duas vsque, propinare solebant limaturam crudam vel præparatam, & morbos chronicos maximos feliciter eo pacto sanabant. v. *Sennertus* prax. l. 3. p. 537. *Claudinus* de ingressu ad infirmos append. sect. 2. de natura & vsu chalybiis & medicamentorum chalybeatorum, quæ tota legi meretur.

(h) Hoc cum eius progenie medicamentum, quod, a cortice Peruuiano plane diuersæ efficaciam, ex imperfectis, & haud satis distinctis, methodicorum veterum aphorismis de stricto & laxo, veluti ex vnica regula, itidem vulgo iudicatur, aliquando forte, quum de eius vsu in morbis febrilibus agendi locus erit, polychrestis utilitatibus vindicare moliemur, correctis abusibus, ex theoria modesta, & experientia antiqua & recenti. Propositum idem fuit illustri *Brunnero*, quod negotiis forsan, aut senecta

post multos inde excretos ascarides, magnam partem ægritudine liberata est. Denique sub Pymontanarum acidularum potu, ineunte æstate, catenulam vermium cucurbitinorum (i) excreuit, quam, tertia post absolutam curam hebdomade, ingens folius viuus & concatenatus insecutus est, qualem *Clericus* aliique (k) delineatum exhibent. Hinc incantamenti instar omnia omnino pathemata cessarunt, ipsaque femina egregie valet, sanior quam pluribus retro annis. Ridet nunc ipsa aberrationes suas, inobedienciæque culpam in brutorum vermium phantasmata iocose coniicit.

Ceteri, quos decem numero, vbi similiter corticem a primo paroxysmo dedi, obsequiosi satis fuerunt, & perfecte constanterque conualuere omnes. *observ.*
partic. 26.

Immo

necta & morte præpeditus, non absoluit. v. de glandul. duod. p. 149. vbi, "ex efficacissimorum, ait, remediorum, dummodo manu tractentur periti, sunt martialia, in suis casibus efficacissima, de quibus forte alias." Plura sane medicamenta utilissima limitibus nimis angustis, & impenetrabilibus difficultatibus, & edictis terroribusque theoreticis, tamquam præruptis scopulis, ita circumsepuntur, ut ad usum etiam verum & securum vix cuiquam permitti videatur accessus. "Præcepta finita esse debent: si qua finiri non possunt, extra sapientiam sunt," *Seneca*. Alii e con-

trario eadem ipsa remedia laudibus immodicis ita in vulgus propalant, ut vsui mixtus abusus cuilibet pateat, quem profusæ pollicitationes, & nescio cuius hypotheseos ingeniosa species, allicuerint. Aberratur utrimque a veræ experientiæ repetitæ via regia.

(i) v. *Clericus* in histor. lumbric. latorum, & quæ ibi ex *Spigelio*, *Tyson*e, *Vallisnerio*, *Andry*, *Aldrouando*, aliisque collecta sunt; præsertim tab. I. A. & B. add. observatio, & descriptio elegans *Borrichii* act. Hafn. vol. 2. obs. 47.

(k) v. *Clericus* in histor. lumbric. lator. præcipue tab. II.

*similia de
aliis me-
delis ob-
seruata.*

Immo vero non huius solum medicinæ eam esse felicitatem, sed & alias medelas, post primam statim accessionem adhibitas, feliciter, quamuis haud adeo certo ac ipse cortex, opitulari, comperimus. Vt taceam effectus ita prosperos nobis obseruatos a remediis amaris illi similibus, item a subita catharsi, vel vomitione, sub febris initio, turgente materia (1), complures etiam sanitatem, post leuia vnus alteriusue accessionis molimina, statim recuperarunt, sine relapsu, quibus a primo

(1) Iterum heic laudare debemus puluerem *Cornachini*, vel similem ex scamoneo. Sunt status epidemii, de quibus & nos dicere possumus, quod *Timæus a Guldenkleæ* cas. medicinal. l. 8. c. 10. de tertiana simplici, vnica purgatione curata: "frequentissimæ circa id
"tempus erant tertianæ febres;
"verum sumto puluere chola-
"gogo plerique liberati sunt: &
"quod idem deinde c. 19. notat:
"si. in febribus putridis inter-
"mittentibus quibuscunque, ap-
"parente aliqua, etiamsi non
"perfecta, coctione, ægro ipso
"die paroxysmi medicamen-
"tum purgans dederis, ita
"vt effectum suum ante in-
"uasionem compleat, vide-
"bis febrim post illum paro-
"xysmum non amplius reuerti.
Similia de ipecacuanha,
& emeticis antimoniatis,

prædicare licet. Meminerint tamen medentes, qui ita felices effectus vel a purgatione, vel a vomitione, notarunt, probe attendendum esse, quid euacuationem eiusmodi indicet, vel contra. Quadrat huc maxime monitum *Sydenhamianum*, egregio illo de morbis epidemiis c. 2. sect. I. de morb. acut. scriptum: "qua metho-
"do currente anno ægrotos li-
"beraueris, eadem ipsa forsan,
"anno iam vertente, e medio
"tolles" quodque idem grauissi-
"mus obseruator paullo infra
"habet: "idem morbus in ipfis-
"sima anni constitutione varia
"sæpe, & dissimili facie, se
"ostentat: quod quidem tanti
"potest esse momenti, vt, pro
"eius arbitrio, curatiuæ indi-
"cationes ponendæ sumendæue
"fuerint.

primo febris fere intermittens, tertianæ aut quartanæ, maxime vernalis, paroxysmo exeunte, & inde tertia quavis circiter hora, remedium exhibuimus digerens & diaphoreticum, verbi causa, medicamento egregii, quod in ipso etiam paroxysmo datum anxietates leuare, humores digerere, & crisin deinde iuuare solet, spiritus tartari compositi, quem mixturam simplicem (m) vocant, gut-

T

tas

(m) v. *Schulzins* peculiari libello de tinctura bezoardica, cuius hic spiritus præcipua pars est, & in appendice de mixtura simplici p. 177. sqq. & qui primus huius mixturæ auctor creditur, *Andernacus* de medic. vet. & noua P. II. p. 658. *In personis spleneticis seu scorbuticis, & vbi remedio magis volatili opus esse visum est, substituimus pari cum felicitate, eadem dosi, sed, ob odorem saporemque volatilem, syrupo pœoniæ aut simili temperantes, spiritum scorbuticum *Dravvizi*, quem sub mixturæ simplicis antiscorbuticæ nomine in pharmacopolia nostra introduximus, descriptum in tractatu vom *schmerzmachenden Schorbock*, p. 159. "Spiritus tartari libra
"vna, cochleariæ vnciis qua-
"tuor, irrorantur libræ duæ vi-
"trioli ad rubedinem exsiccati,
"digeruntur in balneo per octi-

"dum, dein per retortam,
"aucto gradatim igne, propel-
"litur cum reliquis etiam spiri-
"tus vitrioli volatilis. Dosis
"auctori est drachma dimidia,
"vel integra." Magnopere
prædicatur in affectibus scor-
buticis, præcipue paralyfi.
Nobis fructum egregium, præ-
ter eam, quam in febribus mo-
do laudauimus, vtilitatem, præ-
buit in stomachi ἀτονία, &
appetitus digestionisque de-
fectibus a muco viscido, bi-
lioso, falso, putrido; in iis vi-
tiis, quæ scorbutico calido tri-
bui solent; in cachexia scor-
butica; in paralyfi, & ipsa
apoplexia recenti. Biennium
fere est, quod puella sexennis,
illius soror, de qua infra febris
nonanæ historiam recensemus,
post aliquot languoris dies,
repente corripiebatur paralyfi
vtriusque brachii & pedis &
spinæ dorsi, cum sensu formi-
cationis. Aberat causa ma-
nifesta,

* *Spiritus
scorbuti-
cus Dra-
uizii.*

*observa.
partic. 27.*

tas forte triginta, aut tincturæ fuliginis *Clauderii*, quæ essentia diaphoretica audit, duplum, vel vltra: aut quibus,

*observ.
partic.28.*

* *observ.
partic.29.*

nifesta, nisi quod stomachace & scrophulæ iam diu affixerant. Vocatus statim, dedi eius spiritus cum syrupo pœoniæ *ava* mixti guttas triginta, idque singulis trihoriis repetii. Rediit sensim sensimque motus sensusque integer, & intra decem ferè dies sanitas. Absoluta iam hac scriptione, mulierem Iudæam, septuaginta octo annos natam, curo cum alio medico experientissimo, quæ olim sæpe podagrica, quatuor iam annis solitum affectum non passa, insultum nuper apoplecticum noctu subito sustinuit, ex quo lingua cum dextro brachio & pede paralytica remansere, cum mentis stupore, & febre continua. Secari statim venam, ad octo uncias in brachio sinistro quum in pede non admitteretur, vesicatoria eidem brachio & cruri eius lateris admoueri, enema iniici, assumique per trihoria remixti similiter spiritus guttas sexaginta, curauimus, interpositis paucis prorenata aliis. Ita lento quotidie gradu magis magisque re-

diit primum loquela, deinde liberior intellectus, laterisque attoniti motus, febris post nonum diem sensim soluta cessauit, appetitus somnusque, pro senectæ ratione, sat bene habet, & vix quinta nunc a morbi ingressu hebdomas numeratur, neque fere, nisi debilitas, quicquam superest. Furunculus in femore sinistro enatus, & otalgia auris dextræ, vtrimque in abscessum transiit, atque, vti arbitror, egregie felicitatem medelæ iuuuit. * Biennum fere effluxit, quod virum sexagenarium, doctum & laboriosum, hæmorrhoidarium, a graui hemiplegia dextri lateris, venæ sectione larga in sinistro pede subito administrata, hoc ipso dein spiritu continue usurpato, & denique laxatione κατ' ἐπιρροασιν repetita, ex pilulis polychrestis cum mercurio dulci, feliciter, deo iuuantem, sanitati reddidimus. Idem superiori æstate tertiana duplici grauiter laborans, cortice Cinchina exhibita post tertium primariæ febris paroxysmum, & repetita legitime, optime con-

bus, vbi tertianam simplicem vere intermittentem a primo statim insultu agnoscere licuit, soluti liquore aliquo falis absinthii drachmam integram, addito interdum sulfuris antimonii grano, vel & falis ammoniaci drachma dimidia, aut alius ex salibus lixiuis aut mediis febrifugis sufficientem dosin, sex horis ante paroxysmi prioris tempus semel, aut aliquoties alternis diebus, propinauimus. Alii, similiter plane correpti, vbi id momentum prætermissum est, & altera aut tertia accessio ante medicationem inuasit, diutius longe grauiusque ægrotare, & reuersionibus obuii esse, consueuerunt. Ea tamen simul cautione vfi sumus, quam supra iam innuimus, vt statim, finita accessionis crisi, lintea febricosa halitu polluta cum purioribus permutari curaremus. Atque hæc de reuersionum metu, per citam a prima inuasionem febris fugam, præcedendo, problematis alicuius instar dicta sunt, quod repetitæ experientiæ soluendum relinquimus. (n)

T 2

§. IV.

conualuit, valetque. Durante curatione eam molestiam hæmorrhoidum cæcarum, quam sect. 3. §. 6. descripsimus, passus est, & curatus remedio laxante ex sale cathartico amaro, fotibus, & vnguento albo camphorato, & præcipue continuato cortice febrifugo, cum granis aliquot lactis sulfuris cuique dosi additis. Similem felicitatem laudati spiritus scorbutici experti quidem non sumus, vbi diutius iam paralysis tolerata fuit: vnde & iis in morbis laudandum est illud, quod

in omnibus fere valet, & præsertim quorum typus non est insuperabilis: principiis obsta!

(n) Alterum de præuertendis reuersionibus problema, quod pleniori itidem experientiæ permittendum adhuc videtur, quum nobis, tentantibus sine repetitione corticis, nondum æque respondere res visa sit, habet cl. *Mangetus* bibl. pharmac. T. 2. p. 698. vbi, “sancte, ait, asserere se posse, se in mil-
“lenis ægris exhibitionem cor-
“ticis non omni prorsus recidiuæ
“anteuertendæ aptam obser-
uasse,

*vis salium
volum vola-
tilium ad
præca-
uendos
reditus.*

§. IV.

Observationes de reuersionum tempore.

Alioqui, vbi post alterum pluresue paroxysmos febris per medelam specificam victa est, quæ diutius alias duratura fuisset, tum quidem semper ægrotos, sola medicatione per corticem continenti, a periculo quouis alio tutos præstare licuit; sed rarius, nisi ea legitime repetita fuerit, a redituro sponte, post *certum* aliquod tempus, si permittatur, eodem morbo: qui tamen certe cari & apoplexiæ metu vacuus, & sat facile sanabilis, & longe plerumque priori mitior fuit; quamuis interdum, pro corporis, aeris, diætæ ratione, ad difficiliorem indolem redierit: vt omnes omnino morbi ὑποσφοφωδεις, præsertim vero febres, modo faciliores, modo difficiliore reuertuntur, quocunque remedio curati sint (a). Caueant ergo, qui inge-

“uasse, nisi volatilia etiam in largissima dosi admiscuerit.

Assentit *Traversarius* p. 297.

“hanc veritatem, inquit, hic

“quoque *Pisauri* experientia

“constantissime firmat.” *Cl.*

Cobansius, auctor archei fe-

brium fabri, in remedio quo-

dam volatili, quod sibi adhuc

peculiare seruat, corticis vsui

addendo, omne felicitatis, & a

reuerisionum metu liberæ, me-

dicationis præsidium collocat.

Sunt sane salia volatilia insigni-

ter febrifuga, & subtilia, &

penetrantia, ac forsan reuersionum materiam in herba laten-

tem, quam cortex attingere

nequeat, huic addita eneruare

possunt, dum ipse cortex metuendas a solitariis volatilibus noxas præseruat. add. §. sq. not. b.

(a) *Ortlob.* scrutin. recidiu. §. 5.

“Negari non potest, vti recidi-

“uam interdum atrociorẽ esse

“ipso morbo præcedente; ita

“etiam præsertim febres, modo

“duplicatas, triplicatas reuerti,

“& modo, quæ erant cum in-

“termessione, continuo, modo

“vice versa infestare.” *Grembs.*

arbor. integr. & ruinos. homin.

p. 407. exemplum refert:

“* vir robustus & sanguinæ

“complexionis, tertianæ nothæ

“recidivam patiebatur, pulsus erat

“languidus, excretio copiosa.

Nec

* obseru. partic. 30.

ingenium morbi versatile, & remedii febrifugi recte dati innocentiam perspectam non habent, ne, vbi obscuriora forte molimina recidiva iusto tempore vident, a vera causa, & diagnosi, & cura aberrant, suosque deinde, vti facile fit, errores, suas *ἀμεθοδίας*, priori methodo impudent, si morbum naturaliter recidivum, sed facile sanabilem, difficilem fecerint, ordine processurum turbarint, benignum futurum male permutarint. Caueant etiam, quod obiter moneo, ne, vbi febrim post corticem recidivam, eamque forte facilem, facile curarunt, (b) suæ illi

T 3

metho-

“Nec pharmacum, nec sanguinis missionem competentem iudicabat medicus. Vtebatur syrupis de endiuvia, de acetosa. Septimo die accepit rhabarbarum cum decocto fructuum. Sed ea nocte præter omnium spem extinctus est.” Ignorabatur eius ætatis infelicitate cortex. Quod si isto in priori febre adhibito recidiva contigisset ita exitiabilis, quot, bone deus, ignorantum & maleuolorum censorum accusationibus impetum fuisset remedium, quod solum forsan potuisset esse salutem, si eo tempore cognitum id esse licuerit!

(b) * Elegans est consilium *Hamiltoni* de febre miliari p. 79. “Sumantur mane dies aliquot salis absinthii, grana decem,

“aut quindecim, ex aquæ Spadanæ haustulo, & deinde paullatim eiusdem aquæ libræ duæ. Nec quicquam febris intermittenti, ex præpropere corticis Peruvianæ usu recidivæ, certius occurrit.” Hæc methodus, vbi, deficiente aqua Spadana, Schvvalbacensis, vel alia similis, substitui potest, & aliæ medelæ minus certæ, sæpe sufficiunt, præsertim si febrilis materiæ vis cortice prius fracta est, etiamsi, ob intermissam iustam repetitionem, febris reuertatur, subiti tamen periculi, & metuendæ ferociæ expers. Atque in eiusmodi febribus recidivis sola salia fixa sæper numero nobis suffecerunt, quum prior morbus sine cortice vix domabilis apparuisset. Eiusdem modi methodus itidem

Vis salium & aquarum martialium & alcalinarum, ad reversiones.

dem

*tempus
incertum
ex causis
extraor-
dinariis.*

methodo vbique statim nimium tribuant, & in difficili-
bus casibus confidant, & e contrario, vbi febris recidiuæ
difficiliori, difficulter aut minus feliciter, sua culpa, vel
metu vano, medentur, priorem medelam innocuam ac-
cusent. Legitime ita, vti supra scriptum est, superata
febris interdum quidem incerto rediit tempore, &, quod
prænuntiari non potuit, quando aut graui diætæ, aut
turbulentæ medicationis errore, aut contagii vehementia,
aut insigni orgasmo menstruo, puerperali, hæmorrhoidali,
vel a variolis, morbillis, podagra, calculo, aliisue morbis alie-
nis inducto, impense forsan agitata, maturata, & protrusa est
materies, quæ intra viscerum & humorum compagem
ita antea latitabat, vel immatura erat, vt eam assiduo re-
medii vsu attingere atque extirpare nequiuerimus. Inter-
dum minusculas aut paucas corticis doses, vel roboris parte
castratas præparaciones, ad præcauendum morbi reditum
sufficere rati, methodum satis vulgatam secuti sumus, vt
per aliquod a recuperata sanitate tempus continuum, vel
incertis interuallis, vel tunc solum, quando incommodi
qualiscunque aliquid, tamquam febris recidiuæ prænun-
tium, sentiri rursus incepit, taliquantum corticis, ad
vnam alteramue dosin, indies officiose propinare-
mus.

dem feliciter ita nobis aliquo-
ties successit, vt reuersio nulla
obtigerit, si, statim post pro-
fligatam cortice febrem, aqua
mineralis sale lixiuo saturata,
præcipue Selterana, per vnam
aut alteram hebdomadem po-
ta fuit, cortice etiam deinde
non repetito: vt adeo salium
fixorum vim in reuersionibus
præcauendis laudare itidem

possim, vti vltima ad superio-
rem paragraphum nota de vo-
latilibus prædicauit, quamuis &
suum illæ aquæ sal volatile aci-
dulum, & ex lixiui mixtione
medium, in sinu gerant: vt
præstantissime ostendit celeb.
Seipius in de acidulis Pymonta-
nis libello aureo. Ea tamen
omnia repetiti corticis certæ
efficaciæ cedunt,

mus. (c) Et tum quidem sæpe motus reciduos paullulum suppressos & retardatos, vel sub hac ipsa medicatione non adæquata, vel diuerso post illam tempore, pro varia medicamento efficacia, rediisse obseruauimus. Quum vero post integre restitutam corporis œconomiam a medelis plane abstinuit æger, neque fontica quædam caussa, quod rarum fuit, præmature morbum redundare fecit; tunc nos quidem multiiuga experientia docuit, febres *ex tertianarum genere* reciduas longe quam plurimas aliquo *secundæ hebdomadis* die, siue post quartam lunaris mensis partem, a cessata remedii assumptione, contigisse, atque, si ope naturæ aut artis rursus euanuerint, semel vel aliquoties sæpe præterea, pro morbi statusque epidemii ingenio, *alternis semper hebdomadibus* reuersas esse, vel molimina saltim satis manifesta ostendisse. Hinc forte haud iniuria coniecere licuerit, subesse aliquam toties repetitæ experientiæ *causam naturalem*, & tum quoque alternis hebdomadibus motus in corpore reciduos *ex morbi ingenio* fieri, quum, impedimento quocunque retenti, non satis liquido apparent. Fortuiti casus, qui hanc nobis veritatem sub nostra aliorumque medicatione confirmare potuerint, euenere innumerabiles: & data opera, plus centies rem experti sumus, quando ægri, repetitæ medelæ impatientes (d), bene se valere caussati sunt (e), & febrim, si rediret, indolis haud metuendæ

*tempus
certum
ex morbi
indole
tertiana.*

(c) "Ipse Hippocrates videtur honestissime fecisse, quod quosdam errores suos, ne posterii errarent, confessus est. *Quintilianus* l. 3. c. 8.

(d) *Seidel*. de morb. incurab. p. 99. "Nolumus ista, inquit, tam

"longa & intricata: dic vel
"proponere aliquid breue &
"εὐπορίστον: quasi in manu medici
"dici sit mutare ordinem rerum
"in natura atque arte.

(e) Medicus quidam *χαλκισατος*, ægris

tuendæ fore persuasum habuimus. Tunc enim, omisso præseruandi consilio, tempus reuersionis expectauimus, immo ipsis ægris prædiximus, euentu vix fallente. Idem plerumque notare licuit, vbi, naturæ vel aliorum medicamentorum auxilio sanitatis plenæ signa tantisper fuerunt restituta, morbi tamen ingenio ad reuersionem pronus. Quo propius etiam illi a sanitate abfuerunt, quos natura vel arte imperfecte restitui contigit, ab euidentibus saltim paroxysmis immunes, & quo exquisitiori diætâ præmaturam morbi excandescentiam auerterunt, eo certius etiam febres *recidiuæ nothæ* alternis hebdomadibus exacerbatae sunt. Immo ipsi errores diætæ, venæ sectio etiam, & remedia cathartica (f), quæque vrinam, & sudores, & excre-

ægris, qui vel ob medelæ nau-
seam, vel ob fiducia defectum,
ita bonam valetudinem, haud
bona fide, caussantur, facete re-
gerere solet *Ciceronianum* illud:
si vales, bene est; ego valeo.

purgatio
post corti-
cem.

(f) Notum est, *Sydenhamium*
aliosque medicos omni purga-
tione post corticem, immo
ipsis enematibus, interdicare:
quippe vnde reuersiones facil-
lime eueniant. *Bianchius* ex
aduerso cum aliis diuersa do-
cet in histor. hepat. p. 283.
“Hoc, inquit, sancte referre
“possum, in innumeris casibus,
“eorumque plurimis, (vt du-
“bium ad lancem veritatis ap-
“ponerem) de industria tenta-
“tis, ægros cuiuscunque habi-

“tudinis, & quacunque tem-
“pestate, a febre qualibet inter-
“mittente, ac intermittentis na-
“turam participante, per febrifu-
“gum vindicatos, hinc propi-
“nato cathartico, nec magis nec
“minus in febres relapsos fuisse,
“quam eo, quibus catharticum
“præscriptum non fuerat: vt
“ideo decernendum videatur,
“purgantes post vsum febrifugi
“administrationes ad reuocan-
“dam febrem, vel non reuo-
“candam, nil penitus conferre.
De violentis sine arte purga-
tionibus, quæ & facere & re-
uocare febrem possunt, *Bian-
chiana* hæc non intelligo. Me-
diocres etiam purgationes, &
enemata ipsa, magis minusue
facile

excretiones quascunque paullo euidentius mouent, & fa-
lia volatilia, ammoniacalia, & amara imperfecte febrifuga,
V

facile efficere quouis tempore possunt, vt febris imperfecte profligata reuertatur, & reuersiones nothæ contingant, quæ *Sydenhamiano* monito primam ansam præbuisse videntur: dum obseruauit, omissa catharsi, febres, quamuis imperfecte curatas, per ὑσέγγυιαυ remediū & naturæ, augescere indies sanitate, constantius cessare; maturata vero purgatione, motus male sopitos denuo efferescere. Verum, si plena sanitas per sufficientem remediū continuationem restituta esse videtur, tunc distinguantur tempora, quibus natura ad reuersionem prona est, vel secus, & concordabit experientia. Si statim, simulac a corticis vsu cessauimus, longius ab hebdomade παραξυσικη, moderate & ex arte purgauimus ægros, quod *Bianchius* facit, nihil fuit, quod reuersionem timeremus. Metuenda autem hæc fuit omnino, vbi ipsa hebdomade altera, vel paullo ante ipsam, pharmacum purgans ministrauimus, cuiusmodi obseruatio, non satis di-

stincta, alteram præbuisse videtur *Sydenhamianæ* regulæ rationem. Nihilominus etiam tunc formidandum nihil fuit, si statim ab euacuatione ad adæquatam corticis vsum rursus accessimus, quæ res omissa tertium fundamentum ei admonitioni dare potuit. Denique, absoluto penitus medicationis cursu, nullum vnquam reditum a catharsi apta veremur, quam tunc tot millies secure ex arte administrauimus. Purgationem, quæ sine arte & indicatione & sollicita circumspectione fiat, post corticis vsu, & in conualescentibus, prohiberi par est: & miror esse, qui ideo remedium infidum putent, quia non statim, recuperata exinde valetudine, catharsi corpus turbari debere docetur. De purgatione omni ipsorum sanorum, quidni etiam conualescentium, & ad motus febriculosos pronorum, vere æque ac eleganter monuit *Brunner*. de gland. duod. p. 145. “ qui
“ tantam partium teneritudinem
“ penitus inspexerit, ordinem-
“ que, quem amat natura, at-
que

fuga, & ipsius corticis doses minuscule, vel roboris parte castratae, (g) aliaque causae, in quibus solis recidivorum motuum ratio collocari solet, longe facilius saepiusque redeuntis febris supplicio affecerunt aegrotum altera illa, quae *hebdomas paroxystica* vocari possit, quam priori, quae *intermissionis* vel *remissionis* tempus largiri consuevit. Sicubi decantata illa reuocandarum febrium male curatarum indicatio locum habere visa est, longe itidem per ea
 ipsa

“que concinnitudinem, & aqua
 “mentis trutina perpenderit,
 “nae cautius ille mercari discet,
 “nec statim machinas admoue-
 “bit, quibus harmoniam cor-
 “poris exagitet, concutiat, aut
 “prosternat penitus.” Atqui eius-
 modi machinae sunt medica-
 menta purgantia omnia, omnia,
 inquam, si in manu imperiti,
 neque impense cauti, versan-
 tur: nec excipio, quae in vul-
 gi omnis manus hodie dantur,
 rha barbarum, sennam, man-
 nam, pilulas lenitivas, aut bal-
 samicas dictas, & similia, quae
 longe maiori cautione opus
 habent, quam ipsa febrium
 antidota. *Grube* de medica-
 mentis simplicibus. p. 121.
 “Medicus circumspice agat,
 “probe aduertens quibus, &
 “quo tempore propinet. Quae
 “quidem ipsa, si in villo medi-
 “camenti genere, certe in pur-
 “gantibus, sunt probe atten-

“denda. Neque vero cogitet
 “tiro, rem levis esse momenti
 “purgans aegris praescribere.
 “Magnae id mihi res molis vi-
 “detur, ut mulierculae, ultra
 “sexum suum audaciores, id
 “parui faciant.

(g) Haec medelae omnes, prout
 fors tempusque tulerit, inter-
 dum attingunt materiam fe-
 briculofam, interdum relin-
 quunt intactam: itemque, si
 attigerint, euacuant forte for-
 tuna, vel corrigunt eandem,
 quando sua virtute inferiorem,
 & ad exitum e corpore dispo-
 sitam, reperiunt; saepe e con-
 trario, quando nisus recidi-
 uis ipsis medicamentis po-
 tentior est, irritant, & re-
 uersionem promouent: quae
 obseruatio arti febres sup-
 pressas reuocandi, vti ori-
 ginem fecit, ita limites ponere
 debet.

ipsa, quæ modo diximus, medicamenta expeditius eodem tempore res successit. Adde, idem *suomodo de quartanis, & de quotidianis veris* (h), nobis compertum. Integre cortice Peruuiano ante temporis sui decursum fugatæ, si reditum non præcidimus, *utraque* pariter, haud quidem altera, vti tertianæ, sed *tertia hebdomade*, siue post lunaris mensis dimidium, reuersæ, vel recursum euidenter molitæ sunt: id quod similem causam regressus arguit, quam quæ paroxysmorum est, & dierum numerum hebdomadibus certo modo respondere, quod idem in aeris & oceani motibus naturalibus obseruatur. Conformitatem indolis quotidianarum verarum cum quartanis inter alios probe notauit *Piso* (i), qui illas a triplici quartana sollicite alias distinguit. “Tertianam, ait, longitudine ex-

ex indole
quartana
& quoti-
diana.

confor-
mitas
harum.

V 2

cedit

(h) Obseruauit has, & distinxit a febribus ex alia periodo duplicatis, omnis antiquitas, & nos multoties manifeste notauimus. Miramur adeo esse viros eruditos & experientes, qui eas dari negent, vt cel. *Fr. Hoffmannus*, qui in tractatu de febribus ad *Poterium* p. 874. “quotidianæ, inquit, febres, recte notantibus practicis, non dantur; sed potius tertianæ duplicatæ vulgo dicuntur quotidianæ.” Mutauit sententiam vir sincerus, & experientiæ de veritate quotidianarum verarum locum fecit in *medic. system. T. 4. p. 86. lqq.* Noua ibi distinctione solas matutinas, & stata

hora reuertentes, & decem vel ultra horis durantes, aliisque, quæ recensentur, signis conspicuas, exquisitas, ceteras omnes nothas & irregulares vocat, quas sæpius se annis huius sæculi XXVII. & VIII. obseruasse refert. Aliter veteres. *Sennertus* potissimum nocturnas, & XVIII. horis durantes, & alia signa habentes, exquisitas dicit, reliquas nothas L. 2. c. 19. de febribus. Sufficiat hic notasse, veras dari quotidianas, ab aliis periodis, præsertim tertianis, diuersas.

(i) de cognosc. & cur. morbis p. 926.

petitio ad
obserua-
tores.

“cedit quotidiana, quantum a quartana superatur, in
“quam non raro conuerti videtur, vbi aliquando perfe-
“ueravit. Est enim valde similis, & prope idem vtrique
“subiectus humor, ac proinde prope simili ratione curan-
tur.” Vicissim, *Celsi* aphorismo, ex quartana sæpe
quotidiana fit, culpa ægri vel curantis, (quæ in longa
ægritudine facile accidit, præsertim quando medicus, cer-
to remedio destitutus, varia experiri debet) &, quod ad-
dere licet, multis aliis de causis sæpe ineuitabilibus, aeris,
aquæ, loci, corporis habitu, immo ex ipso morbi inge-
nio. Et tum quidem *Celso*, cuius ætas nostras medelas
ignorabat, in malis æger esse dictus est. Nequaquam ex
cerebro nata sunt, quæ de reuersionum tempore heic luci
exponenda putauimus. Vidimus sæpe veritatem, ante-
quam ea de re vel suspicio subiit. Vos autem, viri cla-
rissimi, aliosque obseruatores candidos amanter rogatos
volumus, vt experimentis vel confirmetur experientia,
vel limitetur, quam veram esse nulli dubitamus, nume-
rosissimis exemplis conuicti.

§. V.

Obserua-
tiones ali-
ena con-
cordes.

Eam quidem aliis etiam medicinam facientibus du-
dum obtigisse persuasum habeo, quamuis paullo obscurius
indicata sit. Quorumdam auctorum obseruationes recen-
sebimus. *Blegny* (a) pro exemplo historiæ febris tertianæ
cortice fugatæ affert aliquam, post sex periodos, id est
altera hebdomade, reuersam. *Restaurandus* (b) “epoto,
“inquit, cortice febris vt plurimum desinit omnino: at-
“tamen interuallo aliquo temporis, *trium scilicet septima-
narum,*

(a) zodiac. med. A. III. m. Fe-
bruar. obs. 29. de vsu corticis

Peruuiiani in febribus intermit-
tentibus.

(b) ap. *Blegny* A. V. m. Iulio p. 137.

“*narum*, aut quatuor, prout corpora magis aut minus
 “incaluerunt, redit: aliquando sine vlla recidiua discedit.”
 De quartanis ibi sermo præcipue esse videtur, vbi cortex
 tunc sollemnis erat, quas redire, vel reditum moliri,
 tertia hebdomade obseruamus, licet paroxysmi mani-
 festi ad quartam vsque interdum retardentur, robore
 naturæ renitentis, vel remedii præter rem continuati,
 vel ὕσερεγγυβτος. Sydenhamius (c) febres quartanas,
 postquam ad *duas* vel *tres hebdomades* a corticis vsu
 delituerint, denuo recrudesce, & (d) vbi generatim de
 febribus cortice fugatis agit, eas intra *dies quatuordecim*
 vt plurimum recidiuas fieri, narrat. Huic obseruationi
 innixus (e), corticis vnciam, post curatam quartanam,
 ad tres alias vices repeti per doses iubet, interiectis
 semper *diebus quatuordecim*. Vbi ad quotidianas tertia-
 nasque etiam febres vnam præcautionis methodum sine
 distinctione applicare ipsi lubet, (f) “ne morbus, inquit,
 “denuo recrudesca, die *octauo* præcise, a quo postremam
 “dosin æger assumsit, vnciam in partes duodecim diui-
 “sam certo certius exhibeo. Non tamen prorsus in tuto
 “collocatur æger, nisi tertio quartoue eandem metho-
 “dum, eodem temporis interuallo, iterare non grauabitur.
 Hæc ita præcepisse virum iccirco probabile est, quia fe-
 bres ex tertiano genere alio tempore, quam quod de
 quartanis notarat, nempe *octauo die*, vel paullo post, re-
 dire obseruauit. Lemery (g) per *quindecim dies* quiescere ma-
 teriam febris fugatæ affirmat, vbi quartanam præcipue
 intelligit, quibus tunc maxime dicabatur cortex, & per
 duos ideo menses *duodecimo* quouis *die* medicamentum re-
 petit

V 3

(c) morb. acut. histor. c. 5. p. m. 112.

(d) epist. I. p. m. 379.

(e) p. 113. sqq.

(f) p. 381.

(g) *cours de chimie*, P. II, c. 6.

petit. *Mortonus* (h), qui de tertianis magis agit, quod historiae probant, “sæpe numero, ait, vltro absque caussa
 “evidenti redit febris, nisi tempestiuo corticis vsu obuiam
 “eatur: quocirca solennem corticis repetitionem post in-
 “teruallum *octo vel decem dierum*,” id est, sub initium vel
 “ante exitum *secundæ hebdomadis*, “bis terue imperare
 “soleo, scilicet donec luna stadia sua singula semel decur-
 “rerit, quam stasis cursus sui periodis vi exfuscitandi
 “fermenta morbosa maxime pollere conspiciamus. Atque
 “hoc modo febres intermittentes maxime pertinaces cer-
 “tissime vt plurimum sanantur, quas, vtut vicies cortice
 “fugatas, posthabito hoc canone, iterum sese in ordinem
 “recolligere, vt plurimum videre est.” Deinde addit: “an-
 “te omnia, vtut firma valetudo videatur, hic canon ob-
 “seruandus est, quo facto haud ita frequenter febrium
 “cortice curatarum reciduationes famam medici & re-
 “medii minuerent:” cuius methodi felicitatem deinde
 multis historiis (i) confirmat. Alibi (k) “febres maxime
 “pertinaces eadem ratione absque recrudescentiæ pericu-
 “lo funditus tollere facillimum esse” expertus pronuntiat.
Pitcarnius (l) eam dosin, quæ tertianis & quartanis fugandis
 suffecerit, *post octiduum*, & ea consumpta, rursus post *duas*
hebdomades repetere iubet. *Mangetus* (m) quantitatem re-
 medii, quam cuius febris destinat, in duas diuidit partes,
 quarum altera consumpta, *dierum octo, decem, vel duode-*
cim, vt ait, intercapedinem facit, & tunc ad alterius par-
 tis vsum accedit, antequam reuertatur febris. Dubio
 procul alias febres *altera*, alias *tertia* hebdomade redire,
 & præmissa reuersioni tempestiue per aliquot dies cortice
 præ-

(h) exercit. I. c. 8. p. m. 69.

(i) præsertim c. 9. de febris

συγγεως genio proteiformi.

(k) c. 7. p. 53.

(l) elem. medic. L. II. c. i. § 45.

(m) biblioth. pharmac. p. 698.

præpediri, obseruarunt illi auctores. *Bianchius* (m) tertianas post *quindecim dies* reuerti solere memorat, moliminibus præuiis pro febre vere recidiua forte non habitis. *Veinhartus* (n) febrem cortice fugatam post dies *octo* vel *quatuordecim* recrudescere vt plurimum notat, nisi, quod faciendum monet, ablata iam febre, ad dies totidem vsque, vel ad vnus lunæ tempus, interuallo octo vel decem dierum, continuetur remedium. *Hoffmannus* (o) electario ex cortice febrifugo, elapsis *septem diebus*, ne redeat tertiana febris, ægrum iterum vti iubet: vnde nullus dubito, quin post septimum diem eiusmodi febres reuerti solere, repetito autem mature remedio præcaueri, notauerit obseruator peritissimus. *Storchius* (p) febres, quas cortice fugare solet, idque cum *Stablianis* principiis conciliat, (q) plerumque post *duas* vel *tres* hebdomades (r) redire monet. Passim huiusmodi periodi, si rite calculus subducatur, in doctissimi illius viri, & illustris *Lentilii* eteodromis, cl. *Bianchi* historia hepatis, pluribusque medicarum historiarum collectionibus, inueniuntur exempla: plura etiam comperientur, si ad molimina recidiua attendere placuerit, manifestis paroxysmis sæpe priora, & tempus præscriptum accurate seruantia. Quo vero cunque modo ista se res habere videatur, patet certe, tot obseruatoribus attestantibus, reuersiones neque tutius, neque certius præcaueri, quam repetito intra *duas* vel *tres hebdomades* remedio.

§. VI.

(m) histor. hepat. p. 307. 747.

(n) medic. officios. p. 308. 1q.

(o) medic. system. Tom. 4. sect. I. c. 1. p. 49.

(p) qui, sub *Huldarici Pelargi* nomine, editis elegantissimis eteodromis, tantisper, dum

hominum iudicia exploraret, velut retro Apellis tabulam latere voluit.

(q) v. eteodr. I. p. 65. sqq. add. p. 136. n. 7. II. p. 195. III. 270. sqq.

(r) in not. ad *Stablii* colleg. prætic. p. 960.

§. VI.

Methodus praecauendarum reuersionum.

tertiana-rum.

Itaque, & nostris, & aliorum obseruationibus, non solum de tempore reuersionum, sed maxime de felicitate curationum, per repetitum, ad eius temporis rationem; remedium, innixi, & de innocentia eius medicinæ sub integro valetudinis statu per sensuum euidenciam persuasi, memores fuimus moniti *Mangetiani*: (a) “non esse expectandum, donec febris de nouo caput exseruerit, sic enim fore, vt renouanda veniat tota medicamenti dosis, quasi de eo nihil adhuc deuoratum esset.” (b) Quando sufficienter operatus fuit cortex vna serie continuatus, vt ad præsentem febrim delendam nihil superesse, & nihil amplius vtilitatis a continuato vsu in corpus redundare, visum sit, desiuimus primo illum exhibere, & lubenter quidem circa phaseos alicuius lunaris tempus, licet haud adeo exquisite notatu necessarium. Inde per *hebdomadem accurate vnã*, siue ad proximam circiter lunæ phasin, quiescere a medicatione iussimus ægrum, quippe quam tunc superuacua esse reperimus: forte, quia materia residua nimis immatura est, neque vilo modo turgent,

(a) biblioth. pharmac. T. II. p. 698.

(b) Fundatur hæc formido in vulgata experientia, & in iis, quæ §. 2. huius sectionis disputauimus, & in indole febris, eiusque materiæ, naturaliter ἐπακμασιν, seu sponte au-gescente. Enimuero, quod *Musitanus* pyretolog. p. 59. generatim dicit: “febris leuiuscule oboriri incipit, & adeo adole-scit, vt vehementior magis

“magisque fiat, donec tandem “in exaltationem deueniat, & “febrientes periculis obnoxios “reddat:” id etiam de recidiua obseruabile est. Sæpiuscule vero metus feliciter euanescit, & febres post corticem recidiuæ facile sæpe cedunt, vel sponte, vel leuibus remediis. Tutius vero est, certo tutoque remedio vti, quam incertam & inseguram felicitatem operiri.

turget, & profundius intra viscerum & humorum texturam latet, quam vt a corticis particulis, aut ab illis partibus, quibus hic singulare robur addit, attingi, corrigi, & ex corpore elidi queat. Atque interim illud, quicquid id est, vix ac ne vix quidem morbidum vocari potest, & interea secure in corpore manet, æque ac dispositio aliqua hæreditaria & remota, vt *διαθεσις* natiua ad variolos aut podagram, & fomes arthriticus extra paroxysmos, vel malum immaturum quoduis, antequam per ætatis temporumque mutationes, aliasue causas, maturetur, & in motum molestum, quem morbum vocamus, agatur. Immo quamuis diætæ vitia, aut nisus febris ad reditum maior solito, aut causæ graues aliæ, præmature aliquid interdum mouere possint, sufficit tamen fere semper assumpti antea remedii *ὑσερσενγία*, vt impediatur morbus, quo minus recrudescere festinet. Immo potius (siue iam id superstitibus in corpore, & sensim in vsum a natura ductis, remedii particulis adscribas; siue naturæ ipsi in consuetum sanitatis tramitem functionumque œconomiam restitutæ, & digestionis, secretionis, nutritionis, excretionis, negotia feliciter indies sponte expedienti) apparet euidenter, hominem iam conualescentem, ea ipsa hebdomade, qua nihil medicaminis assumit, plura quotidie virium & sanitatis incrementa capere. Ita iuuant sæpe prius sumpta remedia tum demum maxime, quum ab iisdem quiescis (c),

ὑσερσενγία.

X

man-

(c) Hinc error vulgi, nescio an etiam nonnunquam medicorum, facile oboritur, vt redeuntem valetudinem, quæ ad *ὑσερσενγία* prioris medelæ re-

ferri debebat, nescio cui alii rei postremum factæ imputent, & hanc deinceps miris sæpe laudibus extollant, quæ, quam vanæ sint, repetita experientia docet.

- - - mandataque fortius urget

Imperiosa | *quies.* (d)

tempus
repetitio-
nis.

Octavo vero die, quo nihil adhuc mali sentiri solet, omnibus-
que per *totam hebdomadem* sequentibus, corticis vsum denuo
iugiter iniungimus continuandum. Neque nos per ipsum
mensium fluorem ab hac temporis ratione detineri, vel ita
in curationis ordine naturali turbari patimur, vt hebdomades
confundamus. Quamuis enim, si nihil periculi vrgeat, pri-
mos insignioris regularisque fluxus dies sine remedio præ-
termittere amemus; deinde tamen ipsa præscripta hebdoma-
de continuare medelam eo magis studemus, quo certius est, a
reliquis orgasmi menstrui tunc, quando ipse fluxus desinit,
vel minuitur, febriculosum orgasmum facillime excitari.
Multo minus hæmorrhoidibus fluentibus, quæ in paucissimis
plane ordinatæ sunt, & apud nostrates frequentissimæ, ab or-
dinata medicatione recessimus, qua turbas & anomalias præ-
pediri sæpe, nunquam induci, notauimus. Securius etiam
ad primum vel secundum vsque posterioris hebdomadis
diem medicatio protenditur, quam ante statutum tempus
ab ea cessatur, quo quidem in his febribus, ad duplicis &
multiplicis & anomalæ tertianæ indolem tendentibus, vix
vlla

docet. conf. celeb. *Lentilius*
peculiari dissertatione de hy-
sterergia medicamentorum T.
2. miscell. med. p.474. Similem
ὑπερergίαν, quamuis minus cer-
to euenturam, iam supra indi-
cauimus ex imperfecta corticis
præbitione. Scilicet sæpe fit,
vt, correctæ aliquantum mate-
rie & motione morbosa, sen-
sim sponte roboratæ naturæ
redeat sanitas. Tum vero
multo facilius in eam ratiocinii

fallaciam incidunt medentes
alique, vt sibi nescio quid egre-
gii persuadeant, de præstantia
& effiacitate aliarum mede-
larum posteriorum, febrî per
corticem imperfecte curatæ
oppositarum; quum tamen fe-
lix euentus illi ipsi debeatur
curationi per remedium po-
tentissimum, imperfectæ licet,
attamen *ὑπερergίαν*.

(d) *Claudianus.*

vlla dies, aut diei pars, a recidiuis motibus omnino tuta fuit. Si qua fuerit febris tertiana simplex vel duplex vulgaris, magis chronica, & quæ typum adsciuerit constantem, sufficere potest dosis aliqua ad scrupulum vnum, aut drachmam dimidiam, aut integram, aut duas, pro morbi indole, singulis aut alternis, pro typi ratione, diebus per totum octiduum exhibita, bihorio forte ante illud tempus, vel eo ipso tempore, quo paroxysmus expectari debuisset, si perdurasset febris. In istius vero morbi præcauendis reuersionibus, de quo sermo nobis præcipue est (nempe vbi periculi instantis causa, & typo ad tertianæ duplicis, vel multiplicis, & instabilis naturam prono, corticem propinauimus,) deinde etiam ad præcidendam reuersionem, non semel aut bis solum, minutis maxime dosibus, aggressi sumus redituram ex suo ingenio, nisi potenter reprimeretur, febrem; quippe quæ ita potius incitetur ad motus recidiuos, vel turbetur, (e)

X 2

aggre

(e) Regula hæc in nostro statu epidemio, in febribus, vt dixi, ad duplicis, triplicis, immo multiplicis, & perniciosæ tertianæ, naturam pronis, & quod ad horas accessionum, valde mutabilibus, & impen- se in reuersionem nisi spontaneo tendentibus, obseruatu necessaria fuit: quod experientia docuit, si quando tentatum est minuere dosium quantitatem, aut numerum, licet aucto pondere, sed semel forte indies exhibendo. Tunc enim vel febris, turbata forsan,

serius recurrit, vel sub ipsa medicatione manifeste rediit, vel motus morbidi alii euenerunt, auctiori deinde & sæpius repetita eiusdem medicinæ dosi reprimendi. Reponendum est inter artes febrem suppressam reuocandi, & occultam producendi, & exiguam, sed increfcere nitentem, magis augendi, si imbecillio- rem corticis, aut alius reme- dii febrifugi, dosin exhibea- mus, neque motus, quos ita, irritando & inualide impugnan- do, facile excitare possumus, adæ-

- - - *agrescatque medendo;*
 sed potius quinquies aut sexies scrupulum vnum aut drachmam mediam, aut ter in die, quod *Mortonus* præcipit, vel bis certe, integram drachmam, propinauimus, aut robore fere parem alicuius decocti, infusi, extracti, dosin. Rationem tamen semper duximus habendam tum *εὐφορίας*, tum facilitatis aut difficultatis, qua prior febris fugari potuit, tum etiam, quantus sit, per status epidemii & diætæ corporisque rationem, reuersionis metus. Sunt enim morbi vel sua aut ægri natura, vel statu aeris & aquarum & locorum meliori, faciles, sunt etiam declinantes, aut per plures iam recursus attriti, vbi non amplius, quam vna quotidie, aut duabus tribusue exiguis dosibus opus fuerit, immo per aliquot solum priores vel posteriores dies hebdomadis *παροξυστικῆς* exhibendis, ad præpediendam penitus molimina recidiua: ne quid dicam de excellentiori ipsius medicamenti specie, cuius vel minor, vel minus repetita dosis, plus præstare potest, quam maior & sæpe iterata minus selecti aut eximii. Atque ex his etiam fortassis ratio dari potest, cur multi, sine ordinata methodo, aut per curationem minus potentem

adæquata medicatione statim componamus. Huc spectant, quæ plurimi auctores annotarunt, de salium fixorum, & volatilium, & absinthii aliorumque remediorum amarorum, quæ *ληξιπυρετα* alias esse experientia ostendit, virtute plane alia, quæ contraria videatur, & vera tamen est, ad febres suppressas reuocandas. Momentum præcipuum situm est in

proportione medicinæ ad nimis motusque materiæ morbida. Remedia febrifuga vera afficiunt plerumque & materiam & motum, vnde sæpe, si proportio nimis ab adæquato robore remota est, motum exstimulant, & excandescere febrile incendium faciunt, quod extinguere possent, si virtus medicinæ par morbo opponeretur.

tem, reuerfiones feliciter sæpiuscule impediunt. Tandem fal-
 titim aliquando multi, fine ordine continuantes & repe-
 tentes, forte fortuna in id tempus cum fua medela defe-
 runtur, quo remedii efficacia materiem poftrema molien-
 tem attingere, eique deftruendæ fufficere, poffit. (f) Eo-
 dem deinceps modo, fi morbus præfertim pertinax &
 chronicus, ex fui ingenii, aut corporis ratione, futurus fuis-
 fe videtur, & regimen haud omnino exquisitum fperare
 licet, & conftitutio epidemia, aut contagium, ad inducen-
 das febres verget, iterum iterumque per hebdomadem
 vnam quiescere, & per alteram, vel octiduum, medica-
 mento vti iubemus. Tunc autem, euictio fubiti periculi,
 & foporis, & inflammationis, & continuæ febris
 periculo, infufum etiam vinofum, ad *Talborii*, vel fal-
 titim ad *Sydenhamii*, mentem paratum, egregie confert.
 Subtiliorem enim materiam morbidam felicius eneruare,
 partesque corporis tenuiores penetrare & roborare vide-
 tur,

*repetitio
 ulterior.*

X 3

(f) Huc fpectare videtur effica-
 cia felix methodi *Talboriana* fu-
 pra descriptæ, qua ingens
 corticis copia adeo diuturno
 tempore affumitur, vt fieri vix
 poffit, quin fcopus sæpe tan-
 dem fortuito attingatur. Idem
 iudicium ferre forfan licuerit,
 de felicitate febres fine reuer-
 fione curandi, quæ, per folam
 magnam, & fine ordinatis in-
 teruallis continuatam, pulueris
 corticis quantitatem, pluribus
 medentibus obtingit. * Ita
 profpero sæpe fuffeffu beatur
 puluis ex cortice Peruuiano
 Berolinenfis, paffim hodie fa-

migeratus, quem medicus &
 phyficus ibi clariffimus, *Du Clos*,
 diftribuit, ad vncias pro vna
 febre circiter quinque: quam-
 uis nihil in præparandi, exhi-
 bendi, continuandi, & repe-
 tendi, methodo fingulare & di-
 ftinctum habere, fed folo me-
 dicamenti fpecifici pondere,
 bis, ter, vel quater indies re-
 petito, fine diftinctione specia-
 li, febres opprimere videatur:
 quod, ob virtutis magnitudi-
 nem, sæpe fufficere potest, etiamfi
 exquisita methodus abfit,

* puluis
 Beroli-
 nenfis *Du
 Clofii*.

*motus fe-
briculosi
sub usu
repetito.*

*indiciū
iterande
repetitio-
nis.*

tur: vnde est, quod, si per incendii metum liceat, vinum, antiqua experientia, pro optimo semper corticis vehiculo merito habeatur. Sæpenumero euenit, vt, quum tempore quietis laudatæ nihil incommodi, sed quotidianum potius sanitatis incrementum, notatum fuerit, per ipsum e contrario medicationis repetitæ tempus molestiæ quædam febriculosa, veluti motus morbi reuersionem molientis, & cum remedio pugnantis, persentiantur: vnde ægri aliqui, nisi prædictione muniti sint, melius se melioris hebdomadis tempore habere reminiscentes, medicinæ imputant, quod morbi naturæ & tempori debetur. Sopientur vero certissime illa certamina, si ad exitum vsque hebdomadis perseverare haud grauemur. “Atque ista quidem, si eueniant, “inolimina, præcipuo indicio sunt, omnino *necessarium* “esse, vt, postquam *rursus per hebdomadem* vnam absti- “nuerimus, altera insequente medicinam iterum adhibea- “mus, neque ab eiusmodi alternis vicibus cessemus prius, “quam *alternæ* morbidorum *motuum* vices per suas hebdo- “mades redire *penitus* desinant. Quod si, sub hoc statu epidemio impense reuersionibus fauente, in prima vel secunda repetitæ curationis periodo aliquid adhuc ægritudinis obseruatum est, sub tertia certe nihil vnquam amplius accidere memini, quod reliqui morbosorum motuum quicumquam indicauerit: quæ obseruatio cum illis aliorum conuenit, quibus tempus sesquimestre medicationi assignatur. (g) Plerisque tamen febribus vna repetitio, atque ita trium hebdomadum tempus, nec nisi duarum medica-

(g) *Heluetius methode de guerir les
fieures sans rien prendre par la
bouche.* add. *Bianchi histor.*

hepat. pag. 307. *Morton.*
Sydenham. ceterique §. 5. ad-
ducti.

dicatio, sufficit (h). Atque easdem hasce regulas, quæ ad corti-

(h) * Tres fere hebdomades itidem requirit ill. *Tortus* in therapeutica speciali, cuius methodum, quatenus peculiaris est, nempe præcipue quatenus magna dosi, simul circa paroxysmum exhibita, alterum paroxysmum remotiorem maxime, sed correspondentem, reprimere studet, ipsi nondum experti sumus. Elucubratum iam dudum erat hoc opusculum totum, & quæ ante hanc plagulam scripsimus, omnia typis iam absoluta, antequam libri copia nobis fieret, methodusque inde addisci posset. Memorat cl. auctor, & vberime pertractat, & pluribus historiis illustrat, *febres intermittentes lethargicas*, solo cortice tempestiue dato medicabiles: quas easdem esse notat, quæ *Sydenhamio apoplexia* comitatæ dicuntur, suntque eadem, de quibus problema illud agit, quod nos hac descriptione soluendum nobis proposuimus. Laudat impense auctor methodum *Mortonianam*, aliasque similes, sed eas, in maiori velociorque periculo, interdum non suffi-

cere censet, vbi tamen noua hæc e mortis faucibus ægrum eripiat. Nouam vero non in re ipsa, ipsoque genere, sed in modo, certisque circumstantiis, dicitur. " In febre intermittente benigna, sed diuturna, " aut sine fructu molesta, exhibet, simplici paroxysmo ipso " accedente, vel declinante, " drachmas duas, ex vino, pulueris corticis exquisitissimi, " quem Mutinæ proflare laudat, " & cuius vnciæ duæ plerisque " febribus debellandis sufficiant: " hasque drachmas duas ad proximum correspondentem paroxysmum inhibendum satis esse docet. Hinc, ad reuersionem præcauendam, per octo circiter dies, omni mane propinat drachmam dimidiam, & quindecim plus minus diebus elapsis, scrupulum quotidie vnum, aut amplius, pro diuerso febris rediturae metu, per alios *sex dies*. In tertiana duplici nihil notandum prætereà habet, nisi, quod prima illa maior dosis grauioris insultus die dari debeat, cum in leuiori data leuiorem sequentem fuget, grauiorem non attin-

* *methodus Tortiana.*

corticem Peruuianum maxime spectant, ad cetera etiam,
quæ

“attingat; data vero in graui-
 “ri profliget vtrumque. Ast
 “in feбри, vere intermittente,
 “sed periculoso symptomate
 “aliquo stipata, (nempe vomi-
 “tu aut alui fluxu vehemente,
 “*cholericо* vt plurimum, non-
 “nunquam & *dysenterico*, vel
 “quasi *hepatico*, aut *atrabilari*,
 “*cardialgia*, *sudore frigido* &
 “male critico, *syncope*, *algore*
 “indefinente, & *soporoso* maxime
 “affectu graui, & ab *apoplexia*
 “parum distante, aut, si quid
 “aliud periculosum apparet,)
 “primo haustu semunciam cir-
 “citer, vel drachmas sex, remit-
 “tente paroxysmo, hinc, post
 “horas sex vel octo drachmam
 “vnam aut amplius, & sic por-
 “ro, præbet, vt duodecim, si
 “fieri potest, ante nouam for-
 “midandam accessionem horis,
 “sex vel octo drachmæ con-
 “sumtæ sint. Quo propius
 “accessio & periculum abest, eo
 “auctior citiorque dosis datur.
 “Post vnam autem maiorem,
 “ita remotissime a paroxysmo
 “futuro datam, deinde paucas
 “minores, &, ob hanc distribu-
 “tionem, vniuersim vnciam
 “vnam, pro fuganda primum
 “penitus febre etiam pernicio-

“fissima, sufficere solere notat;
 “quod plures vnciæ aliter dis-
 “tributæ vix præstent, licet
 “innocue exhiberi possint. Fe-
 “bre ita sublata, ne redeat,
 “drachmam vnam quotidie, per
 “tres circiter dies, deinde, per
 “alios tres, drachmam dimidiam
 “bis quotidie repetit; post heb-
 “domadem, si opus videatur, pa-
 “rem aut maiorem dosin denuo
 “exhibens, & pro re nata con-
 “tinuans. In curanda feбри
 “subcontinua, seu etiam conti-
 “nua per paroxysmorum duo-
 “rum aut plurium subingres-
 “sum, prout celerius vel tar-
 “dius ad periculum tendit,
 “nunc minorem, nunc maio-
 “rem dosin, tali proportione,
 “dispensat, quæ sensim paro-
 “xysmos eneruare possit, an-
 “tequam tempus periculi pro-
 “babile aduenerit. Exempli
 “gratia: si tertiana tardius in
 “periculosiorem continuam
 “transitura videtur, mane, die
 “meliori, scrupulos quatuor
 “vel sesquidrachmam, vesperi
 “drachmam semis vel duos
 “scrupulos, die autem accessio-
 “nis, extra accessionem, scru-
 “pulos quatuor aut drachmas
 “duas distribuit, verbi causa,
 mane

quæ in aliqua febre profuerunt, remedia: salia præsertim, &
 Y amara,

“mane scrupulos duos vel
 “drachmam vnam & tantum-
 “dem sero, declinante febre,
 “ministrat; per duos vel tres dies
 “scrupulos quatuor, vel circiter,
 “partitis vicibus, continuans:
 “quo pacto febre sublata, ne re-
 “pullulet, post quietem septem
 “circiter dierum, corticem rur-
 “sus ad drachmam forte di-
 “midiam, modo semel, modo
 “bis in die, iuxta maiorem ad
 “reuerfiones procliuatatem, per
 “octiduum fere repetit. Ve-
 “rum, vbi magis propere, in
 “eiusdem generis febre, non ni-
 “si obscurius interuallum, aut
 “grauiora symptomata appa-
 “rent, primo statim remissionis
 “tempore duas vel tres corticis
 “drachmas, vel plus etiam, si
 “periculum vrget, ferme ad re-
 “gulam perniciosarum inter-
 “mittentium, altero dein die
 “drachmam vnam & mane
 “& vesperi commendat, ad
 “drachmam postea dimidiam
 “descendens, modo semel, mo-
 “do bis indies ingerendam, do-
 “nec vncia circiter vna absumpta
 “sit. Tunc, in præseruationis
 “gratiam, alia vncia, sicut de
 “vere intermittentibus pericu-
 “losis dictum est, distributa præ-

betur. Discedere a methodo
 ac dosi & febris & ægri ratio-
 ne nonnunquam cogitur, &
 in difficultate deglutitionis tin-
 cturam saturatiorem per os, pul-
 uerem in clysmate, quod ante
Heluetium sibi vsurpatum lau-
 dat, per anum curat infundi. In
 ipso rei cardine, etiam quod ad
 reuerfiones attinet, cl. *Tortus*
 nobiscum facit; quod ex ope-
 re elucescit, & patet etiam
 tum ex his, quæ excerpta
 exstant in *giornale de' letterati*
 T. 12. p. 45-99. & act. erud. Lips.
 1716. p. 220. sqq. tum ex *Bian-*
chii historia hepatis passim:
 quamuis, quod nos peti-
 mus, *moderamen continuandi*
remedii, in plenæ sanitatis
 scopo obtento situm, nullique
 dosi adstringendum, & *inter-*
uallum accuratum repetendi, in
 typico reuerfionum tempore
 fundatum, non ita memoratum
 sit, cuius tamen rei obseruata
 vestigia hinc inde reperio p.
 4. 5. 10. 61. sqq. 218. & alibi in hi-
 storiis. In primis etiam p. 163. “po-
 “sitis, ait, in tuto ægri rebus, (1)
 “ad *ulteriorem expugnationem fer-*
 “*menti febrilis*, & (2) *ad præ-*
 “*cautionem recidivæ*, necesse est,
 “(1) *insistere in vsu remedii per*
 plures

amara, cortici analoga, extendere follemne nobis est. Nempe quodcunque horum remediorum prodest, id tam diu continuamus, additis aut interpositis, quibus opus est, donec symptomata febris omnia cessent: hinc quiescimus per hebdomadem accurate vnam, altera vero eandem rursus medicinam repetimus. Atque ita, etiam sine cortice, febres epidemice ὑποσποφωδεις sæpe curauimus, vt non reuersæ sint: quum ex aliter tractatis similibus ægritudinibus multas subinde natas viderimus reuersiones.

§. VII.

Methodus præcauendi reuersiones quotidianarum, quartanarum, erraticarum.

Eadem fere curandi ratio in quotidianis quartanisque recidiuis præseruandis locum habet, modo *non alterna*, sed *tertia quauis hebdomade* medela prophylactica iteretur. Exquisitas, verbi causa, quartanas, vbi præmittenda, si qua fuerunt, præmisimus, corticis puluere ad drachmam vnam, duas, vel tres, in aquæ, cereuisiæ, vel vini

“ plures dies, (2) illudque, post-
 “ quam *ad dies aliquot omissum*
 “ est, ad plures alios *repetere.*
 “ *Alternata* siquidem *reciprocatio*
 “ *temporarii vsus & omissionis* illius
 “ mirifice conducit ad inten-
 “ tum, *prestatque vsui non inter-*
 “ *rupto.* ” Quod si leuidense
 opusculum hoc in obseruatoris
 tam docti, tam candidi, manus
 perueniret, sperauerim, has
 obseruationes nostras & alio-
 rum, præsertim etiam *de typico*
reuerſionum & repetendi remedii
tempore, ipsi in experientia
 fundatas repertum iri, & robur
 ab ipsius obseruationibus, me-

lioremque illustrationem, ac-
 cepturas, in incrementum ar-
 tis feliciter & constanter febres
 sanandi. De febribus lethar-
 gicis, soporosis, seu apoplecti-
 cis, cl. Tortus p. 227. “ in fe-
 “ bribus, inquit, huiusce speciei
 “ *fere semper contingit recidina,*
 “ *sæpe etiam grauis, subsequi-*
 “ *turque difficilis conualescentia.*
 At nostra hac methodo, qua,
ante plenam sanationem non inter-
mittimus cortice pluries in die
 vti, eumque *iusto tempore pariter*
repetimus, vtrumque illud in-
 commodum feliciter multoties
 vidimus auerti.

vini potius, vnciis circiter quatuor macerato, & bihorio aut trihorio ante paroxysmum dato (a), plane profligauimus,

Y 2

(a) Ignoscat illustr. *Tortus*, si ab vna eius sententia particulari leuiter forsan discrepemus. Scribit lib. 3. c. 3. therap. special. p. 161. “quæ china china
“exhibetur paucis admodum
“ante accessionem horis, ea pro
“inhibenda huiusmodi accessio-
“ne nihil valet, nisi forte in
“quantum præcesserit horis
“congruis alia quantitas, *robora-
“rari capax ab hoc adiuncto.*
In subito perniciosis intermit- tentibus, aut continuis, sub- continuisque febribus, de qui- bus vir inclitus loquitur, nos eam veterum, & *Listeri*, ratio- nem exhibendi sequi, non fui- mus ausi, quod p. 90. innui- mus. Experti vero frequenter sumus, solam *dosin adæquatam*, & *huius* remedii, & plurium *alio- rum*, prope ante paroxysmum fe- brium aliarum, & quando, (vti *Listerus* monet, dum schedula Romana leuissimum paroxysmi indicium requirit,) maxima ad- huc integritas, seu plena inter- missio est, exhibitam, ipsam *pro- xime instantem accessionem* sustu- lisse, insecuto vel vomitu, vel se- cessu, vel sæpissime sudore, vel nulla excretionem, symptomate

nullo. Atqui hæc efficacia de ceteris remediis febrifugis ob- seruata antiquissimæ illi, & multa experientia nobilitatæ, regulæ originem dedit: prope ante paroxysmum exhiberi de- bere, quorum ope febrem fu- gare nitamur: quasi tunc tur- gens materia medicinæ viribus maxime exposita sit. Fateor tamen, frequentius alterum insequentem, vel tertium de- mum paroxysmum, ista me- thodo, & nostra, quæ hic ven- ditur, cortice similiter repeti- ta, penitus fugatum esse: quamuis proximus plerumque statim *mutetur*, nonnunquam *auctus*, si minus adæquatum remedium fuerit, sæpius *immi- nutus*, & vel *anticipans*, vel *postponens*: certo indicio, attingi statim morbum a potentissi- mo remedio sub id tempus dato, & quod & alii multi, & ipse cl. *Tortus* p. 228. notarunt, certo etiam *præsagio* sanitatis melioris postero accessionis die expectandæ. Insi- gnis vero & manifesta reme- dii potentia, de efficacitate & *Tortiana* methodi, & nostræ, quippe in præcipuis momentis
haud

uimus, quod tertia certe, post primam dosin, accessione
nun-

haud discrepantium, peritum quemlibet facile persuadebit, quum vterque testem habeamus multiplicem experientiam. Consentio omnino viro illustri, maiorem dosin in perniciosis & subito metuendis febribus, ad vnciam minimum dimidiam, drachmas sex, vel vnciam vnam, in duorum paroxysmorum interuallis dandam esse, ante eum, quem formidemus: vti patet ex superiori capite p. 88-93. Cum *Mortono* aliisque eam dosin partitis vicibus, nempe pulueris drachmam circiter vnam, (amplius ibi vna dosi dare nondum ausi,) per bihoria vel trihoria, ab exeunte accessione ad redeuntem vsque, exhibere felicissime sueuimus, vt sensim digestum, remedium, quum *adiuncta* semper noua dosis priorem roboret, vti vir clarissimus recte iudicat, instantem accessionem formidandam cohiberet, vel minueret impetum. Damus tamen praestantiae laudem inuentioni *Tortiana*, largimurque tanti viri experientiae, id valere sex drachmas, aut quatuor, aut duas, simul exhibitas circa accessio-

nem priorem, ad correspondentem posteriorem inhibendam, quod maior quantitas, partitis vicibus sensim alioque tempore data, praestare nequeat: praesertim quum dosin multo minorem, exeunte aut declinante aliquo paroxysmo datam, crisin manifeste multo perfectiorem & copiosiore solito efficiendo, & naturam tunc maxime languentem roborando, ad sequentem accessionem inhibendam insignis efficaciae esse, saepe saepius notauerimus. Facile nobis maiora de maiori dosi pollicemur, vbi generosius agere formidabile periculum iubet: ob quem nobilem ausum, & candidam methodi reuelationem, viro inclito, neque temere neque timide medicanti, multas gratias & medici imitatores prudentes, & aegri, & posteritas debebunt. Atque adeo ista methodo *Tortiana* credimus posse sanari febres quasdam periculosissimas, alia methodo, & ipso cortice aliter dato, vix medicabiles, quod in corpore proprio, & tot aegris, mirabili cum felicitate exploratum, vberime candideque enarrat
vir

nunquam redeunte, contigit. Deinde per *quatuordecim* accurate ab eo tempore dies quieuimus, *decimo* vero *quinto, decimo octauo, & vicesimo primo*, æque efficacem remedii dosin versus paroxysmi tempus denuo ministrauimus, qui dies *iidem in tertia* hebdomade, *qui in prima, & paroxystici* esse, inito calculo, reperientur. Atque ita sex maiusculis corticis dosibus plus centies, sine vlla reuersione, aut alio morbo succedente, perfecte curauimus

Y 3

quar-

vir experientissimus. Quod si tamen, vti ista fidem omnino faciunt, magna illa dosis, tempore ab accessione remotiori simul sumta, tantum præstet; vix mihi dubium est, eandem, si temporis & periculi necessitas postulet, duabus etiam aut tribus horis ante accessionis nouæ ingressum, & ante eiusdem molimina insuperabilia, vsurpatam, parum minora sæpe effecturam. Certe tuto in iisdem febribus, & cum fructu, ad accessionem nouam aut eius euidentia molimina vsque, continuari coeptum inde a priori accessione, & per interualla bihorii aut trihorii per drachmas distributum, medicamenti vsus, penitus experientia compertum habemus, & plerique omnes, quos adduximus, auctores nobiscum annotarunt, & ipse cl. *Tortus* non dubitare videtur, dum ita roborari prio-

res doses memorat. Neque spernendum est, quod *Listerus*, post antiqua experimenta innumera, se centies felici euentu expertum testatur, quod, si cortex *una* *vel altera hora ante aduentum paroxysmi* propinetur, quando *scilicet maxima corporis est integritas*, debellet *plus una eius dosis, quam decem alias* exhibitæ. v. supra p. 90. 92. Et nos in longis pertinacibusque febribus, sed haud subito metuendis, sæpius paria obseruauimus, in perniciosis timidiores; quia interdum, vti dictum, consueta dosi, eo tempore in securioribus febribus data, proximum paroxysmum augeri expertum est, quod tunc quidem innocuum, a corticis præbio magis adæquato haud metendum forsitan fuerit, (modo id digeratur) in iis morbis etiam, vbi vnus paroxysmus grauius rediturus timeri debet.

quartanas, ad coniuncta forsan alia pathemata ex arte respiciendo. Quod si vero aliquid sub repetito usu afflixit febriculosi, eodem iterum iterumque modo repeti debuit cura, post duarum semper hebdomadum intervallum.

*observat.
partic. 32.*

Durante intercapedine duobus solum ex ægris nostris ita tractatis euenit febris recidiua. At illa omnino non respondit diebus paroxysticis prioribus: vnde colligere licuit, quartanam non plane exquisitam & simplicem regularem, cui isthæc methodus destinatur, sed pro nam in typum duplicem, vel anomalam fuisse.

Cuius rei, quando vel minimus metus, vel æger delicatior est & debilior, & morbus haud satis tutus, tunc non solis diebus accessionis, neque paucis tantum ante eam horis, sed per quatuor forte horarum intervalla extra paroxysmum, sicut supra de tertianis scripsimus, in quartanis etiam quotidianisque plerumque corticem præbemus. Quæcunque iam eligatur medendi ratio, eo certe vsque continuamus, quæ semper nobis præcipua lex est, *donec penitus febris cum symptomatis suis desinat.* Quiescimus deinde per dies *quatuordecim: decimoquinto* vero, quia tertia hebdomade reditus timendus est, repetimus curationem eandem, neque nisi post *vicesimum primum* ab ea desistimus, eodem modo, si opus fuerit, post alios *quatuordecim dies* repetituri, “donec, nullis amplius submedela molestiis notatis, funditus morbidum quodcunque exstirpatum esse videatur. Mixtum morbi genus, idque satis pertinax, attentus obseruator manifeste sæpe notabit & computabit, præsertim sub autumnum (b), & vbi spleneticos tertianæ inuadunt, quamuis sub erraticæ febris nomine passim negligatur (c). Ibi feliciter & constanter medi-

*febres
mixta seu
erratica.*

(b) Hippocrat. aphorism. 22, sect. III.

(c) Galenus 2. de differ. febr. sub fin.

medicati sumus, vel exspectando & rite curando quartanam, quæ tandem sola manere solet, (d) postquam tertiana, vbi licuit, aliis remediis expugnata est; vel, si post firmissime iacta fundamenta fanitatis, per *decemdiu* quieui-
 uimus, & deinde per *septem* aut *octo dies*, aut ultra, medicinam rursus adhibuimus, vt *secunda hebdomadis postremam, tertiæ primam certe, medietatem* efficaci præsidio muniremus. Verum de istis omnibus hoc loco obiter solum aliqua putauimus dicenda, quæ alibi explicatius proponere, & exemplis rationibusque firmare & illustrare, deo fauente, constituimus.

§. VIII.

Est igitur tertius pro legitimo corticis vsu canon: *Regula
 tertiapro
 genuino
 corticis
 vsu.*
 “ vt motus recidiui præcaueantur, & iusto tempore or-
 “ dineque, & efficaciter, & sufficienter, repetita ad
 “ normam periodorum febrilium mature medicatione, do-
 “ nec sub eadem ipsa nullus motus morbosus superesse am-
 “ plius obseruetur, & medicamentum specificum de dispo-
 “ sitione febrili plenam manifeste victoriam reportarit.

SECTIO QVINTA.

SVBIVNGIT ALIQUA DE CONSTANTIA
 EFFECTVVM ET SECVRITATE
 METHODI.

§. I.

Atque ita quidem verissimum reperimus, quod senex *Constan-
 tia sana-
 venen-
 tionis.*
 longo rerum vsu meritisque plurimis etiam post fata

(d) *Galenus I. ad Glaucum 5. |
 Hippocr. Coac. 3. 27. Raym.*

*Iohann. Fortis de febribus p.
 237. sqq. Forestus obs. 44. 45.*

venerandus (a) *Brunnerus*, a *Brunn* dictus, grauiter profatur. (b) “Chinachina, sunt verba viri huius illustris, amaricantium regina, non tantum febriles tollit paroxysmos, abhinc fortius redituros, quemadmodum calumniantur infulse imperiti,” addo, vel quemadmodum male metuunt non nisi cum præcepta opinione, & haud sufficienter, aut sine iusta methodo experti, aut hi, quibus

(a) Noluerim curationem morbi desperati arthritici & hydro-pici, in persona serenissima, a tanto viro, (qui mihi quidem non, nisi magna fama, & scriptis, & paucis litterarum commercio, notus fuit,) sine alias consueta felicitate peractam, tam acerbe & præter meritum castigatam esse ab celeberrimo auctore medicinæ consultatoriæ, (quem itidem non nisi meritorum causa noui,) tom. III. dec. 4. cas. 7. postquam hic historiam ab alio solum medico, & haud amice, vti facile patet, per scriptam legerat. Miror ignotas esse potuisse sagacissimo viro personas, p. 164. quas Europa tunc ex publicis nouellis nouerat, & plurimi homines ex ipsa hac historia statim diuinarunt. Nos de aliorum medicorum curationibus singularibus iudicium lubenter suspendimus, licet cautiones nobis practicas, sine odiosorum exemplorum ma-

nifesta propalatione, seligamus. Neque fortiores, aut insolitas mihi, aliorum medelas in hydrope, qui conclamatus fere visus est, aliisue morbis lenticis, vitupero, *Celsi* illud effatum cogitans: *medici hæc potiora putant, quam certa morte perire*: præcipue quia omnia momenta & consilia, & alienam experientiam scientiamque pernosse, & iudicare, mihi non arrego. neque etiam pro vitio impudem, si quis desperati ægri spem, dulcissimam rerum, refocillare per morbum longum conetur aliquibus remediis, quo fiducia quædam collocari videatur: præsertim quum, vti in pro-uerbio est, fiant interdum in arte miracula, & miserabiles ægroti haud plane consilio destitui debeant & solatio. v. ipse *Brunnerus* l. c. p. 145. sqq.

(b) In elegantissimo pariter & vtilissimo libro de glandulis duodeni, quem anno 1715. edit. p. 101.

quibus naturæ defectus, & hominum errores, a medicaminis effectibus non satis distinguere licet aut lubet, “sed
 “prudenti & continuato vsu penitus extinguit illos, nun-
 “quam redituros,” (c) Aliquando (d), sed *raro* accidit,
 Z ex

(c) Ita, præter alios multos, *Schelhammer* de genuina fe-
 bres curandi methodo p. 132.
 “Cortex hic paroxysmum non
 “modo ad tempus suspendit,
 “verum etiam, iterato propina-
 “tus, ipsum morbum subigit ac
 “tollit de medio.” *Bontekoe* de
 febribus p. 77. “Exclamant,
 “ait, quod febres non proflige-
 “mus, sed ad tempus aliquod
 “suspendamus. Verum quale
 “habent horum documentum?
 “nullum aliud, quam quod fe-
 “bris deinde redeat. Ast præ-
 “terquam, quod & hoc illis in
 “praxi saepe occurrit, non cogi-
 “tant, melius adhuc esse, pro
 “tempore a febre liberari, quam
 “multis mensibus ea grauissime la-
 “borare: prout ipsi ab illis tra-
 “ctati ægri, sanitatem non re-
 “cuperantes, in morbos incidunt,
 “ipsa febre molestiores, vti in hy-
 “dropem, icterum, phthisin.
 “Denique, quid intelligitur per
 “febrem præcludere? quomo-
 “do chinæ chinæ puluis, vel
 “aliud quoddam remedium fe-
 “brem in corpore, veluti lu-

“pum intra ouile, præcludere
 “possunt? Vnde doctores no-
 “stri hæc didicerunt? Puluis
 “ille, præcluditne febrem, cum
 “eam ad tempus pellit? Sed hoc
 “non est præcludere, verum
 “semicuratio quædam: &, quia
 “malum remedio fortius est, ideo
 “fit, vt febris, diebus vel he-
 “bdomadibus aliquot elapsis, re-
 “currat. Ast hoc inde vulgo
 “fit, quod ager male obseruet
 “diætam, vel etiam quod me-
 “dicus negligat imperfectam pro-
 “sequi curationem. Si enim æger
 “& medicus munus suum æqua-
 “liter obeant, certum est, expe-
 “rientiaque nos docet, pulueres
 “hosce febres non præcludere, sed
 “plane curare.

(d) Probe hanc obseruationem si-
 milesque nostras intelligant ve-
 lim, si qui sunt, qui nihil nisi no-
 xas corticis crepant, veluti au-
 ctor ille *impostura*, & alter *su-
 specti vsus*, de quibus supra obi-
 ter quædam notauimus: ne
 nobis forte id eueniat, quod
 aliis viris cordatis, Verbi
 caussa

ex magna & fontica, aut noua etiam caussa (e), legitime ita percuratam febrem nihilo minus denuo excandescere, vti, quæ malum aliquod semel excitarunt caussæ, eidem iterum producendo sufficere possunt, & alia quæuis medicatio minus adhuc ea pollet virtute, qua per totam deinde vitam contra omnes febrium caussas præmuniri hominem posse præsumamus. Tum vero morbus plerumque sponte naturæ, & vulgatis remediis iusta methodo adhibitis, sine periculo deflagrat, vel, si quid in mora discriminis esse apparet, repetito corticis vsu æque certo, ac prius, extinguitur. (f) Ita, si similitudine fatis apta ludere licet, recens

caussa, si Sydenhamius candide narrat, vti post plures alias febres, ita post paucas cortice curatas, tumores pedum nasci, sed facile continuato remedii vsu curari; item, si incommodum memorat, quod unicum dicit, idque rarum, nempe rheumatismum aliquem scorbuticum, qui tamen facile medicamentis cedat; si idem obseruator nondum satis expertus, in prioribus maxime scriptis, visam suspenderi potius cortice, quam debellari, quartanam sincere recenset: quam postmodum repetito vsui vel certius, quam ipsas tertianas, constanter cedere reperit epist. I. p. m. 385. & alii post eum felicius exploratum præstiterunt: nescio qui fiat, vt clament statim scribantque boni viri: en ipsum Syden-

hamium, en tantum corticis patronum, qui ex eius vsu tumores œdematosos, qui rheumatismos arthriticos, qui inconstantiam efficaciam fatetur! Bona verba quæso! Æquum detur iudicium his, qui neque caussidicorum alicuius remedii, neque accusatorum, officio fungi, sed meliores sequioresque euentus, ac vsus abususque annotare, instituerunt, neque exercitii caussa scriptitant, sed serio in incrementum artis solum quantumcunque conferunt, vt tum vera diuersitatis euentuum caussa erui, tum mali correctio, & abusus euitatio, magis magisque tentari & perfici possit.

(e) Confer. p. 150. sqq.

(f) Similia scripsisse reperio cl. Torti therap. special. p. 181. sqq.

Lalins

recens incendium, vbi aliud aliquando extinctum fuerat, denuo affusa aqua delere nemo prudens verebitur. Ita noui vulneris eandem curam gerimus, qua superiori forte tempore aliam eiusdem corporis læsionem sanari licuit: ita denique morbos plurimos, passiones hæmorrhoidales, & quæ circa menstrua accidunt, febres acutas, conuulsiones, lumbricos, tussès, diarrhœas, arthritides, syphilidis & σκελετυρβης symptomata, & quæ sunt alia, vbi plus semel hominem infestant, simili methodo, iterum atque iterum, prout res postulat, repetita curamus: neque diætam vel medelam, semel proficuum repertam, ideo reiicimus, vel contumelia afficimus, quia mortalem hominem inuulnerabilem non præstitit, neque corpus in primæuum innocentiaæ statum potuit restituere, aut in eodem, veluti arbor vitæ aliquis, conseruare. Neque vero hac excusatione multum opus esse, si regulæ probe obseruentur, res ipsa docet. Paucissimi (g) ex plurimis, hac methodo rite

Z 2

abso-

Lalius a Fonte, auctor vetustior, cl. *Stablio* magnopere passim laudatus, consultat. 21. de febre tertianæ indolis: "si morbus, ait, in recidiuam relabatur, iteranda sunt medicamenta."

(g) Fuerunt, inquam, aliqui; sed, si maxime comparentur ad eos, quos & ipse extra hanc methodum perfectiorem curauit, & curari vidi & noui, & relabi expertus sum, adeo pauci, vt memorari vix mereantur. Hi vero pauci post plu-

res menses, post annum vnum aut alterum, post egregium sanitatis interuallum, noua febre sub statu epidemio afflictæ sunt, quæ nescio an recidiuæ nomine dici semper mereatur. Atqui fontica, vt dixi, causa adfuit, ex his fere, quas supra p. 150. de reuersionum tempore extra ordinem incerto, notauit. Forte etiam anomalia, quæ regulam facere nequit, interdum subesse potuit, vt ordinata curatione inordinatus ad reuersionem

absoluta perfanatis, febrem nouiter passi sunt, neque grauis caussa manifesta abfuit; dum alii innumeri, quos natura vel ars minus certa fanitati restituit, sub hoc statu epidemio, relapsus frequentes, graues, difficiles, immo sæpe sæpius vix sine cortice medicandos, sustinuerunt, (h) etiamsi caussa grauior allegari vix potuit.

§. II.

sionem nisi penitus præcaueri nequiverit. Fieri enim posse nouimus, vt, magis aut minus manifeste, non miscantur solum inter se, verum etiam permutentur, & sibi inuicem succedant, tertianæ, quartanæ, quotidianæ: quibus aliam atque aliam medelam, quod ad tempus attinet, reuersionis præcauendæ caussa, deberi hæcenus ostendimus.

(h) *Lalins a Fonte* l. c. vbi euentum curationis in ægro febriente tertiano narrat: “quamuis, inquit, auxilia proposita adhibita sint omnia, nunquam potuit perfecte conualescere, quin pluries etiam in recidiuam relapsus fuerit, & non potuerit curari, nisi anni vnus spatium, & aeris mutatione.” Similia, immo peiora, omni æuo, a quauis extra corticem methodo, sæpenumero contigerunt, & hodie contingunt. Si cortex, quem

Lalii sæculum ignorabat, imperfecte forsan fuisset adhibitus, multo magis si, ex eius auctoris de aliis remediis sententia, quouis recursum repetitus fuisset; non morbidam credo materiam eiusue indolem, neque naturam ægri, neque diætam, neque anni & aeris statum, neque medelarum & methodorum imbecillitatem, sed noxiam corticis potestatem, reuersionum & producti morbi auctorem fecisset hominum ignarorum, & præiudicantium, aut maleuolorum opinio: quamque candidus auctor anni maxime & aeris mutationi tribuit, meliorem constantioremque valetudinem, acceptam tulisset nescio cui methodo aut medicinæ postremum administratæ, & expurgatæ tandem, mira cum felicitate, noxæ a china relicte. Hodie certe eiusmodi opinationibus & fabulis natura & veritas hinc inde obumbratur.

§. II.

Multiplici vero mea & summorum virorum experientia persuasum habeo, nihil ab huiusmodi methodo, & continuato efficaciter repetitoque corticis vsu, si prudenter & tempestiue fiat, damni emergere. Exempla & testimonia huc cumulare superfedeo, quæ apud auctores passim hætenus laudatos vbiuis obuia sunt, & neminem in medicorum scriptis versatum fugere possunt. (a) Honoris

Experientia & consensus doctorum de methodi securitate & salubritate.

Z 3

caussa

(a) Hæc habemus innumerabilia, quæ opponamus παραλογισμοις dissertationis, quæ, titulo mirifico, corticis vsum rectum & tamen noxium, proclamat. Gemina hæc opella est alteri, de impostura corticis. Vtramque serio scriptam esse, quum eiusdem viri docti nomen præ se ferat, nequaquam persuaderi mihi patior: nisi impotens animi affectus, nescio quibus causis excitus, & calamum duxit, & conuitia in medicos fere omnes dictavit: vt auctor naturæ suæ errantis & affectibus turbatæ minister fuisse videatur. Mentem auctoris, & totius dissertationis summam exponit §. 17. "Esto iam, inquit, febricitanti
"eam obtigisse felicitatem, vt
"inciderit in medicum vetera-
"num, expertum, historiæ mor-
"borum pariter, ac medicæ ma-

"teriæ, apprime peritum, cui
"subiecti indoles, eius tempera-
"mentum, ætas, immo indiui-
"dualis constitutio, examussim
"sit perspecta, quique & paro-
"xysmorum febrilium, & ipsius
"quoque temporis, in quo febris
"est constituta, doses itidem
"formæque, sub qua febrifu-
"gum Peruuianum & ordinan-
"dum & exhibendum sit,
"omnium denique cautelarum,
"quæ ad rectum eius vsum re-
"quiruntur, exactissimam ha-
"beat rationem; nulli tamen
"dubitamus asserere, famosum
"corticem esse ac manere re-
"medium infidum, fallax, im-
"mo absolute noxium, siue
"intermittentibus, siue acutis
"opponatur. Id quod, ne citra
"sufficientes rationes & expe-
"rimenta dixisse videamur,"
(nam absurdum id non posse
non videri, facile sensit)
iube-

caussa nominatim indicare lubet *Albinos, Albrechtos, Apin-
nos, Barchausios, Bartholinos, Behrensios, Bergeros, Bian-
chios, Bæcleros, Boerhauios, (b) Bohnios, Brunneros, Ca-
mera-*

“iubemus ante omnia rite at-
“tendi ad indolem & naturam
“omnis febris in genere.
Inde de febre, tamquam au-
tocratico & semper salutari
naturæ, seu animæ rationalis,
conatu; de adstringentium
lucta cum natura sapienti, quæ
inter cortex primatum obti-
nere fingitur; de sanguinis &
humorum abundantia, tam-
quam vnica febris causa; de
raritate febrium epidemiarum;
de cascarilla aliisque remediis
cortici præpollentibus; theses
pro auctoritate, forte solius
disputationis academicæ, & lin-
guæ in cathedra exercendæ
caussa, tamquam edicta, pro-
mulgantur, quibus nemo
sciens aut expertus fidem ad-
hibebit. Ab huiusmodi non
rationibus, quod scientem
quemlibet testor, sed ratio-
num vmbris inanibus, &
ab experimentis iactatis,
sed aut nullis, aut mani-
feste infidis & imperfectis,
παρὰ λόγως concluditur, vel
precario supponitur: *corticem
tota sua natura*, quam profecto

auctor non nouit, *indoli fe-
brium*, quæ doctioribus ipso
haud satis cognita est, *contra-
rium, atque ideo*, quamuis pro-
desse posse, & sæpe nequaquam
nocere, non negetur, *absolute
noxium esse, etiamsi recte usur-
petur*. Ita sanæ rationi, &
experientiæ veritatique
manifestæ, aduersari audet
vel opinio, vel contradicendi
pruritus, vel ludendi in re
seria, vbi de corio humano
luditur, & quidlibet dispu-
tandi, ambitiosa voluptas,
vel si qua alia causa occulta
subest.

* *Boerha-
uius de
corticis
usu.*

* (b) Huius communis plurimo-
rum per diuersas regiones me-
dicorum præceptoris aphori-
smi de cognoscendis & curan-
dis morbis, Ilias in nuce, ner-
uose docent differentiam februm
ex genere intermittentium
insignem pro ratione indolis,
euentus, symptomatum, facili-
tatis, & difficultatis, securitatis
& periculi, salubritatis & per-
niciæ. Faciliores, tutiores, &
salubres, sub vernalium nomi-
ne,

merarios, Cohausios, Dauinios, Doleos, Dodartios, Ferrarios,

ne, probe discriminat a difficilioribus, infecuris, insalubribus, quas autumnales vocat, quia autumno frequentiores sunt, quamuis ab æstate ad ver fere vsque harum ditionem protendat, & eas etiam febres sub autumnalibus comprehendat, quæ vere in ipso simili indole aberrant §. 747. 48. 49. 52. 53. 54. 61. 65. 69. Præcipue §. 767. tres corticis Peruuiani vsurpandi indicationes diuersas exhibet: febris autumnalis vehementiam, corporis ex ægritudine debilitatem, morbi longitudinem. Addit cautiones tres: ni adsint signa inflammationis internæ, collecti alicubi puris, aut obstructi admodum huius vel illius visceris: nempe ita obstructi, vt remedii vi aperiente obstructio superior sit, neque ab isto minui, vel etiam intacta manere, sed augeri potius a medela, aut a febre resolui, videatur. Laudat denique iungenda, quæ propria affectibus coniunctis sint, tempus exhibendi extra accessionem, debitum ordinem, dosin, regimen. Et hæc eadem ipsa sunt,

quæ nos supra paullo fufius deduximus. Quod de distinctione obstructorum viscerum heic dictum est, & cum principiis, & cum praxi incliti viri, & cum quotidiana experientia, concordare nouimus. Ipsi etiam perspectissimum est; & multoties in nostra praxi reperimus, quod cl. *Tortus* p. 91. enarrato casu de febre duplici tertiana, cum obstructione & tumore lienis insigni & amplo, per corticem solum medicata, dicit: “plures casus istiusmodi, de febribus intermittentibus, præcipue quartanis, tumore viscerum infimi ventris comitatis, & per corticem, vna cum tali symptomate, sanatis, afferre possem, quos tamen, vt pote *triuiales* & passim *obuios*, satius est silentio præterire.” Sape etiam obstructionibus viscerum grauioribus accedit febris intermittens, quæ fructum nullum affert, sed impedit potius medelarum *εμφρακτικων* effectus, auget etiam malum, vires indies minuit, aut perniciosam induit indolem. Itidem tunc indicatur omnino illud remedium

rios, Gothofredos, Guidetos, Heisteros, Heluetios, Hoffmannos, Lancisios, Lemerios, Lentilios, Mangetos, Meadios, Meibomios, Musgrauios, Muysios, Nigrislios, Pechlinos, Peyeros, Pitcarnios, Puerarios, Riedlinos, Schacheros, Sloanios, Sydenhamios, Tortos, (c) Tozzios, Vallisnerios, Vel-

dium, quod ipsum neque obstruit, neque violenter irritat: sed ita indicatur, vt altero semper oculo ad vitium febris coniunctum respicias, quod, sublata istiusmodi febre, quæ inutilis vel noxia esse videatur, & roborata natura, feliciter sæpe curare licet, medicatione apta cortici addita, interposita, vel subiuncta, si præmissa spem fallat, vel vrgens indicatio præmittere prohibeat. Ita & theoria, & praxi, mecum sentire scio virum inclitum, cuius consensum, aliorum quorundam, immo si etiam multi essent, dissensui fidenter oppono.

Torti elo- (c) Hic, teste celeb. *Bianchio* hist. *hepat.* p. 227. "in febribus perniciosis pertractandis palmam omnibus præripit." A medico & philosopho acutissimo, (*Giornale de' letterati* T. 3. p. 116.) & ex experientia multa, ac ab anno inde 1695. repetita, (T. 4. p. 432. sq.) scriptus est liber: "Francisci Torti, Mutinensis, sereniss. ducis medici aulici, & in

"patrio lyceo prof. med. pract.
 "therapeutice specialis ad febres quasdam perniciosas,
 "vna vero china china, peculiari methodo ministrata, sanabiles: aucta curationum historiarum, quæstionibus, ac animaduersionibus practicis, aliisque plurimis, variam huiusmodi febrium habitudinem, intermittentium quoque omnium, immo continuarum, naturam, & chinæ chinæ præstantiam, actionemque, respicientibus, nec non vsum & abusum in singulis febrium, aliorumque plurium morborum, præsertim recurrentium, speciebus. Mutinæ 1712. primum, iterum 1732. editus, cum responsionibus iatropogeticis ad *Ramazzinum*. Elogium, quod hic liber ab auctore diarii eruditorum Italici promeruit, ex T. 12. p. 408. sq. breuiter adscribere lubet.
 "Franc. Torti, medicus magni nominis, tandem publicam expectationem impleuit, edita

Valentinos, Veldios, VValdschmidios, VVedelios, Zapfios, Zendrinos, Zvingeros. Decuplo forte plura (d) alia grauissimo-

A a

rum

“ta therapeutica sua speciali ad
 “perfanandas chinachina febres
 “perniciosas quascunque. Ha-
 “bebunt inde proficiendi occa-
 “sionem, non solum profes-
 “res artis iuuenes, quibus ma-
 “xime instruendis luci datum
 “abs se hoc opus pronuntiat
 “auctor; sed & veterani, &
 “inimici maxime ac contrarii
 “remedio tam præclaro & in-
 “nocuo: quandoquidem satis
 “ample explicat & docte pro-
 “digiosas huius vires, & numero-
 “rissimis experimentis ostendit,
 “quibus in febribus, etiam atro-
 “cissimis, præscribi cum boni
 “euentus securitate possit, &
 “quomodo ad alia mala, & ad
 “quænam, & quo vsque, se pro-
 “tendere queat virtus mirabilis.
 “Opus laude dignum est, tum
 “ob vtilitatem, tum ob erudi-
 “tionis ornamentum: dum ni-
 “hil fecit reliqui auctor erudi-
 “tus, quo illud omni ex parte
 “vtile redderet & spectabile.

(d) Ex cl. *Torti* responsionibus iatrapologeticis consensus omnium fere doctorum Italorum patet, & idem ibi de Hispanis affirmatur. Nota est

res de Gallia, Anglia, Belgio. Theoriæ diuersitas, aliæque causæ, dissensum aliquem inter eruditos quosdam, vti alibi, ita etiam in Germania nostra, fouere videntur. Consentit tamen maxima pars doctiorum magisque expertorum, & quos opiniones, aut occasionis defectus, ab vberiori experientia non prohibent. In vna nostra ciuitate decem alii mecum artem exercent medici, quos & meritorum & amicitiae causa suspicio diligoque, fautores & amicos omnes, partim etiam collegas coniunctissimos. Horum omnium *nemo vnus* est, quod *scientissimus* scribo, qui non pro re nata *frequenter & feliciter* cortice Peruiano vtatur, & hoc præcipue statu febrili tot annorum epidemio eum vsurparit. Et fuerunt a quinquaginta fere annis, & semper deinceps, medici in hac vrbe, dignitate, doctrina, experientia, conspicui plures, quibus idem vsus in puluere, electario, decocto, infuso, admodum familiaris, frequens, & fe-
lix

rum obseruatorum nomina, vel scriptis vel praxi clariffi-
morum,

lix fuit, quamuis ægroti & ad-
stantes nomen remedii, vulgo
tunc parum cognitum, igno-
rarint, neque facile scire quæ-
siuerint, quod hodie, postea-
quam status epidemius innum-
merabiles febres & febrium
medicos acciuit, & præiudica-
tæ quorundam doctorum opi-
niones magis diulgatæ sunt,
muliercula ex vulgo quæuis &
nosse sibi sumit, & iudicare. Ita,
verbi causa, mensuras plures
infusi in vino corticis, quod,
si a pulueris substantia recesseris,
efficacissimum est, feliciter
potarunt heic multi homines
ignari. Id enim remedium
antiquitus hic loci, præcipiente
archiatro inclito dudum defuncto,
cum floribus cordialibus
mixtum, sub titulo specierum
cordialium anodynarum, medicis
& pharmacopœis cognitum,
ægrotis & vulgo ignotum fuit,
quibus notum esse, quid rei sit,
quod sumatur, raro interest.
Alius medicus, multa hic fama
vsus, paullo ante meum huc aduentum
decessit, cuius schedæ manu scriptæ in-

tra manus meas sunt. Is itidem,
quod facile monstrare possum,
feliciter, & pro statuum epidemiorum
& febrium indole, & ægrorum obsequio,
frequenter eodem medicamine
vsus est, dissimulato licet sæpe,
ob hominum opinionem, nomine:
immo ipse, quod noui, sua sæpe manu
dedit, aut vino infudit, dum
schedæ in pharmacopolium publice
missæ aliud præ se ferebant.
Nempe vir ille peritissimus
vsus familiarem eius medicinæ
acceperat a *Bohno*, magno illo
maturi & sufficientis vsus patrono,
Schambergio, aliisque Lipsiensis
academiæ luminibus, vbi per multos
annos artem didicerat feceratque.
Haud absimiliter rem in pluribus
passim vicinis & remotis prouinciis
urbibusque se habere compertum
nobis testamur: quamuis, dum
homines sumus, fieri non possit,
quin alii atque alii in hypothesibus
theoreticis, casibus particularibus,
& methodo singulari, opinando,
&

morum, addi possent, & alia quilibet colligere potest, cui ephemerides naturæ curiosorum, historiam & commentarios academix scientiarum, transactiones philosophicas, acta eruditorum, & ex Belgio, Anglia, Gallia, Germania, Italia, quouis mense, partim etiam quauis hebdomade, prodeuntia volumina excerptorum, & noua litteraria, vel ipsos quotannis fere editos libros medicos, vere practicos & candide scriptos, volutare volupe est. (e)

A a 2

§. III.

& coniiciendo nonnunquam aliquantum sententiis discrepent.

(e) Ipse auctor disputationis

παραδοξολογικης de impostura corticis id diffiteri nequit §. 4.

vbi infit: "ast, quid ego mo-

"lior? Itane *uniuersali* fere ple-

"rorumque *practicorum experien-*

"*tia* impune contradicere licet?

Verum hanc supra artes dia-

lecticas positam ad propositum

sibi scopum non spectare ra-

tus, in arenam ludicri certami-

nis aliam minusque nobilem

descendit, in gratiam forte

populi, cui spectaculum datur.

"Anne, inquit, *nouella publica*

"quotidie ferme certiores nos

"reddunt, quanta in *Gallia,*

"*Italia,* & potissimum *magna*

"*Britannia* & *Belgio* miracula &

"olim fecerit, & hodieque fa-

"ciat cortex Iesuiticus? Itane

"ab omni fide aliena sunt, quæ

"a popularibus nostris Germa-

"nis nobis enarrantur de nume-

"rosis febricitantibus solo eius

"vsu restitutis? Fateor sæpe me

"relatum legisse, febricitantes

"quosdam statim ac china chi-

"næ vsi fuerant, febrem eman-

"sisse, sed non minus recordor,

"eosdem illos exacto paucarum

"septimanarum spatio, in eam-

"dem denuo incidisse. Cum-

"que, ad eam perdomandam,

"ad idem remedium, eodem-

"que, quo prius, ritu recurre-

"rint artifices, quid mirum,

"quod recidiuam passi fuerint,

"donec, naturæ actiuitate sup-

"pressa, schema mutauerit mor-

"bus, sensimque in lentam vel

"hecticam transierit febrim?

Nobis illa vulgata schediasma-

ta minus fida, & exasciata esse

videntur, quam, vt ad ea pro-

uocare in eiusmodi causa lu-

beat: quamuis pleraque omnia,

quæ

§. III.

*Dissensus
quorum-
dam ap-
parens.*

Multi præterea sunt, quos alienis opinionibus, aut suis, & præceptorum aphorismis, quos, agnita licet veritate, reprobare aut limitare forsan pudet, aut aliis rationum momentis, quæ partim, si in ægrorum salutem dirigantur, ipse probo, id dare iuvat, ut nomen remedii prudenti tegant dissimulatione, dum id, sub alio tituli inuolucris, strenue deglutiendum propinant. Delectamento mihi sæpe fuit persuasio hominum ex variis locis aduentantium, qui sibi & suo medico mire congratulabantur, de curatione feliciter perfecta sine china, ut aiunt, qua alii medici ægros suos soleant curare: cuius medicamento plures uncias ignari deuorauerant, (a) quod ex monstratis remediis, vel formulis, vel aliunde, facile manifestabatur. Sicubi plusculos remedii huius osiores, & opinionum præiudicatarum fautores reperire est, uti hinc inde per Germaniam fit, sunt forte ex medentium numero,

quæ inde adduci possunt, veritatibus practicis de periculis, maligna pertinacia, & reuersionibus febrium, de aliarum medelarum minime certa efficientia, & de usu abusuque corticis & aliorum remediorum, omnino adstipulentur, & apud ipsum vulgum, dummodo id attenderet, fidem facere possint.

(a) Erat etiam inter nos medicus, qui iam aliorum migravit. Dicebat se *Stahlianam*, & libellis quibusdam in lucem editis, & propria maxime reme-

dia arcana laudantibus, inclarescere studebat. Declamasse hinc inde virum percepi contra chinam, & contra medicos ea utentes, & se ab eo remedio alienissimum dixisse. At, quod sancte testor, & testes habeo, & ipse negare nequit, plures eius ipsius viri schedas his oculis vidi, ubi corticem Peruvianum, claro nomine tunc præscripsit, quando eum vituperavit. Aliquoties etiam curationibus ipsius superueniens ipsum id medicamentum ab eo datum reperi.

ro, qui, licet cum doctis sentiant, dissensum tamen vel omnino, vel ex parte, præ se ferunt, & cum vulgo loqui amant, atque, vt hominibus placeant, & censuras vitent, vel damnare penitus & omittere medicinam, quæ displicere aut censuras incurrere possit, vel reformidare cum ignavis formidantibus; & non nisi cum multa hæsitatione, & suspensa manu, aut nescio quibus sub cautionibus, ad captum vulgi & insciorum laudatis, exhibere, immo forte alios magis sinceros carpere, affectant, (b) aliter dicturi facturique, si rationes politicæ abessent. (c) Sunt qui *incon-* vsu ipsum penitus dissimulare non possunt, aut nolunt; *grua cen-* attamen in eo pseudodoxiæ vulgi adsentantur: certam *sura do-* aliquam, nescio quam, dosin remedii periculosam esse, & *seos.* quantitatem, quantitatem mussitant, iusto maiorem, hic illic adhibitam, quod vocabulum nihil significat, neque

Aa 3 deter-

(b) Cl. Torti therap. spec. p. 177.
 "aliqui methodum subfrigide,
 "ac quibusdam tantummodo
 "additis limitationibus, lauda-
 "bunt, vel laudabunt, quan-
 "tum satis est, vt ea possint uti
 "sine exprobratione, si depre-
 "hendantur in facto, sed simul
 "quantum sat est, vt possint
 "opponere, & cauillationes ad-
 "ducere, eamue non nihil re-
 "formare, vel castigare tunc,
 "cum eadem sibi proponitur,
 "vel mussitare saltim, cum ab
 "aliis exercetur.

(c) V. ccl. Valentini animaduex-

siones in Machiauellum medi-
 cum, præsertim propos. 2. 3.
 9. 10. 11. 12. 14. 27. Exstant
 prax. infallib. part. I. p. 785. sq.
 merito iis attendendæ, si qui
 hodie sunt, qui regulas ipsius
 contextus haud auersentur.
 Huius auctor creditur *Barnerus*,
 chemiæ philosophicæ scriptor,
 & quisquis est, politicæ præ-
 ceptor est peruersæ, & corda-
 to viro indignæ, neque serio,
 sed *κατὰ ἀντιφρασιν*, & quasi
 per satyræ, scripsisse censен-
 dus est, vt ostenderet, quid
 passim fiat, non quid fieri de-
 beat.

determinat. Hi vero ipsi (d) mensuram & regulas, qua dosi & quo vsque continuari debeat cortex, aut nullas proferunt, aut incertissimas, aut, si quid tandem candide determinare, & praxi probare debent, nisi hanc lubricam esse velint, easdem, quas nos, summique viri, quos sequimur, nempe, quæ in proportione virium medicamenti cum morbi ingenio, magnitudine, velocitate, longitudi-

(d) Exemplum elegans, cuius similia etiam passim alibi leguntur, videre est in cl. Torti respons. iatrapolog. p. m. 524. Cl. Ramazzinus iunior is fuerat, ad cuius petitum epistolam, vti hæc præ se fert, de vsu & abusu chinæ, scripserat patrus. De illo ita Tortus: "suadeamus nobis auctorem disserta-
"tionem suam inscripsisse nepo-
"ti incio, nec de china china
"quicquam locuto, nec
"responsum vllum per litteras
"vnquam quærenti: iuuat hoc
"credere, tum quia tantam in
"viro modesto, cuiusmodi est
"nepos defuncti auctoris, fidu-
"ciam arguere, vt numerosio-
"ri, forsân & digniori, Muti-
"nensium medicorum parti,
"Peruuiano febrifugo liberali-
"ter, vt decet, videnti, tam faci-
"le succensuerit, tum maxime,
"quia abunde iam constat,
"ipsum longe aliter, ac olim,
"de chinachina sentire cœ-
"pisse, suamque laudabilem mu-

"tationem sententiæ, vsu ipso
"practico, prodidisse non semel.
Hinc narrantur exempla dati ab eodem doseos censore, corticis ad vncias duas cum dimidia, immo alicubi primum ad semunciam, deinde ad vnciam, quæ pluries repetita fuit, & iterata in eodem agro, subsequenter mensibus. Adduntur tandem verba sequentia: "vt omittam,
"quæ insuper ex amicorum &
"pharmacopolarum relatu hac
"occasione mihi certo innotue-
"runt, de crebra & liberali
"oblatione eiusdem febrifugi,
"quæ hodie, citra vllam hæsi-
"tantiam aut frugalitatem, in
"vsu est eidem cl. auctoris ne-
"poti. In meliorem senten-
"tiam, prout hominem inge-
"num decebat, tandem deue-
"nit, quod illi quidem glorio-
"sum planè, & ad delendas ad-
"missi olim præiudicii notas
"abunde sufficiens.

ne, difficultate, & nisu recidiuo fundantur: vnde remedii facile aut difficulter iuuantis minor aut maior copia requiritur, (e) quod per se, maiori etiam dosi, sed opportuna,

(e) Conf. cl. *Torti* l. 1. c. 1. & l. 3. c. 4. ibique adducti auctores. Vncias duas corticis exquisitissimi plerumque febribus debellandis sufficere memorat, & in istis cancellis, apta distributione, manere laborat, ne ægrum nauseoso remedio præter necessitatem oneret, vtque voces obtrectatorum reprimat, quasi nimius sit in dosi remedii, falso quibusdam suspecti. Ipse vero, quod historiae testantur, pro morbi ratione, & remedii effectu, mutauit sæpe dosin, & præsertim ob reuersiones longe transgressus est, persuasus, nihil quicquam in morbis opportunis detrimenti a cortice, ad plures & plures vncias ingurgitato, suboriri. p. 165. & quamuis inutile sit, licere tamen ad libras ascendere, si nulla alia esset salutis via, p. 16. add. p. 172. sqq. *Mcnginot.* de febrium curatione per vsum quinquinae, zodiac. medic. p. 163. sqq. 1681. m. Aug. "In curationem vnius febris impendenda est fescuncia, ad vncias duas, immo aliquando

"superanda illa quantitas, pro
"varietate occasionum. Fortu-
"nati, quibus minor sufficet,
"cum scilicet occurrit *tempestas*
"idonea, aut *febris non producta*,
"vel ea *mitis* si fuerit. At, cum
"nihil mihi animo obuersetur,
"quam, vt optimum quidque,
"& vsu probatum, adferam,
"dosin eo vsque extuli, ratione
"& experientia testibus: cum
"ab huius remedii vsu omne
"omnino absit periculum, *satius*
"est ad maiorem quantitatem ascen-
"disse, quam in minori hæsisse, vt
"curationis το ασφαλες sequa-
"tur." *Albinus* de febre quar-
"tana p. 28. "Videas sæpe re-
"dire febrim nullo corticis, sed
"medici vel ægri vitio, qui hunc
"in insidiis latentem hostem
"tamdiu oppugnare debuissent,
"donec expugnassent, nulla
"habita doseos ratione, vtpote
"quæ quandoque ad aliquot
"ascendit vncias." Ita sane fe-
"res habet, neque in vsu huius
"remedii, quod nulla vnquam do-
"si venenum dici potest, sed im-
"modice etiam & inutili copia,
"imprudenter, & sine corporis
"nox

tuna, innocuum esse fateri debent. Neque quærendum est, quam multum æger sumserit, sed quam bene, quam opportune quam feliciter. Prosper successus remedii indicium est recte & sufficienter dati. (f) Quis cibum & potum his, qui alimento & refectione indigent, omnibus ad æquabilem lancem appendat? Nam panis & vini libras corticis & similibus remedium vegetabilium vnciiis haud fe-

geni-
num do-
seos mo-
deramen.

noxa tamen, a plurimis hominibus deuoratum nouimus, certæ alicuius quantitatis limitibus prudens medicus includi debet. Etenim vna quantitas certa materiæ, & motuum, & velocitatis, & periculi febrium, in diuersissimis ægris, statuminari nequit, & necessaria remedii proportio tum ex casuum ἀναλογία, tum maxime singulariter ex ipsa demum εὐφορία elucescit, & ex summa illa indicatione, quæ a iuuamine vel eueniente, vel secus, peritis obseruatoribus fere in quavis curatione desumenda est: quod negligere, id est, quod in prouerbio dicitur, calceum vnum cuius pedi aptum reputare, eandem aquæ copiam cuiuslibet incendio, & gigantæo morbo pygmæum remedium, vel medelam gigantæam pygmææ ægritudini, opponere. Nimia quantitatis, præter analogicam rationem

& εὐφορίαν & utilitatem datæ, nocumenta supra p. 128. sqq. notauimus. Et nos maxime in vsu omnium remedium, & in huius etiam, id ob oculos habemus:

Est modus in rebus, sunt certi denique fines.

Iusto modo, & certis, quas supra scripsimus, regulis definito, placet nobis illud ne quid nimis. Caueant, qui ab his recedunt, ne, cum damno ægrorum, idem illud dictum nimium sibi placere dicere queant, id est, immodice; vti Græco illi:

Το μηδεν γαρ ἀγαν ἀγαν με τερπει
Conf. præfatio *Mangeti* ad opera *Ramazzini*, *Torti* responsiones ad eiusdem *Ramazzini* dissert. de vsu & abusu chinæ, quæ integre lectæ non tirones solum, verum doctos etiam medicos, doctiores dimittent.

(f) *Hippocras*. de locis in homine §. 125.

securiores esse, fidenter affirmabunt experti. Consideretur differentia ratio: profecto noxa maior in hominibus & sanis & febrientibus, ex pane & potu ad nimias libras ingurgitato, quam ex cortice sensim intra plures dies ad uncias plures deuorato, timenda est. Quis theæ foliorum, fabarum Turcicarum, radicum, herbarum, florum, fructuum, seminum, lignorum, corticum medicinalium, per sanitatem & per morbos iterum iterumque repetita & sensim consumpta pondera scrupulosus computet? Atque quid præ his magis metuendi habeat febrifugus cortex, nemo quisquam, vel Argo oculatior, reperiet. Noui homines, qui rha-barbaro ita familiariter vtuntur, vt, si recte calculus ineatur, quatuor & amplius libras sensim deglutierint: quod remedium cortice longe magis adstringens, & in minori ac ille dosi, ad sensum suo modo efficax est, & haud sine turbis operatur. Tutioresne rhei libras corticis unciis dixeris? Sagaciores sane pronuntiabunt uncias corticis sensim datas rhei drachmis tutiores esse. Quis, si arsenicum assumptum sit, antidotis veneni propinandis, aquæ, lacti, oleo, mucaginibus, crytallo, modum aut dosin vniuersaliter præscribat? quis absorbentium remediorum pondera determinet certa, & vbi que similia, vbi acor corrodens intra stomachum est? quis salium dosin & continuandi tempus omnibus febribus pariter præscribat? quis numerum repetendarum potionum purgantium aut diureticarum, pro hydropicorum omnium aqualiculo exhauriendo, vnum & eundem præstituat? quamuis hæc multo maioris aleæ sint; vti & quæ passim *Sydenhamius* alique de augendis & continuandis, secundum dolorum & fluxionum vehementiam & pertinaciam, anodynorum dosibus notant. Collineant huc, quæ rectissime *Hoffmannus* de prudenti medica-

mentorū continuatione monet (g), præcipue de chalybis vsu diu sæpe continuando. “Merito, ait, debet esse *proportio inter causse morbificæ magnitudinem, & inter virium medicamentorum efficaciam.* Hæcque mihi præcipua videtur ratio, (h) quare affectus varii tam difficulter curentur, quod scilicet non continuo, & ad legitimum tempus, tum *medicorum, tum ægrotantium culpa,* medicamenta propinantur.” Pernoscantur regulæ de vsu corticis tempestiuo, efficaci, adæquato; notetur morbi & remedii proportio; obseruetur *ἀναλογία, εὐφορία,* & iuuamen eueniens! tum perinde medico esse debet, vna, an duabus, an decem, an viginti, an pluribus drachmis medicamenti per se securi sensim dandis opus sit, modo sanitatem restituat, morbum expugnet. (i) Ita ipsi, qui maiorem dosin corticis, si opus ea sit, minime reformidamus, paucis sæpe sæpius drachmis febres sanauimus, si ista rite obseruata sint. Eant, qui non obseruarunt, & suum errorem agnoscant pœnitentes, non

(g) peculiari dissertatione §. 13.

(h) Hæc præcipua ratio est, cur multi affectus febriculosi, sua sponte pertinaciores, & ad *ἀνομαλίαν* proni, tam difficulter, immo tam infelici cum successione variorum aliorum motuum morbidorum, curentur: timor vanus, tergiuersatio, & nausea sufficienter continuandi remedii, cum scientes prudentesque morbum timere ac nauseare debeant.

(i) Lubet finire hanc apud ex-

pertos fere superuacuum disputationem verbis *Charasii* a cl. *Torti* p. 172. hanc in rem adductis. “Non opus est, inquit, scrupulosum esse de dosi remedii: hoc enim commodi habet, quod neque augmentum eius paullo maius solito, neque iteratio præbitionum, maliquicquam corpori impressum post se relinquunt, sed nemini nocumentum inferre possint. Ita, subiungit *Tortus*, sentiunt auctores omnes in adhibenda chinachina exercitati,

non culpam frustra crimentur remedii (k), extra vel infra suæ potentiaë sphæram imprudenter adhibiti. Neque ego me nunquam errare reputo: sed, si erro, meum vitium candide agnosco, non vitium medicaminis, cuius recte adhibiti vitium nullum est. Crumenæ ægrorum parcendum est sæpe, & nausæ, & remedii famæ, & hominum in illud fiduciaë, & vel iccirco minuenda sæpe dosis; sed ita est parcendum, ne sanationi necessarium pondus deficiat. Immo vero, qui nobiscum semel tempestiue sufficienti & adæquata ratione continuarunt medelam, & iustis interuallis repetierunt, longe minori vniuersim dosi sæpissime opus habere, vel paucioribus breuioribusque, & longe minus pretiosis, (l) medicationibus, quam qui *in simili morbo* minuire præter rationem studuerunt doses, & abrumpere curationis filum festinarunt, & nolere resumere, nisi vbi morbi reuersio cogere visa est: vnde ingens sæpe quantitas sine fructu deuoratur.

Bb 2

§.IV.

(k) Cl. Torti therap. special. p. 186.
 “ Quod si aliquibus cortice per-
 “ peram, vel languidiuscule, dosi-
 “ que irrregulari, aut, priusquam
 “ plusquamue deceat, imminuta
 “ vtentibus, vel præscribentibus
 “ vbi non conueniat, vt in feбри-
 “ bus essentialiter continuis, &
 “ in extremo earum periculo,
 “ ille non videatur proficere;
 “ non id in medicaminis, vel me-
 “ thodi meæ vitium vertant, sed
 “ in culpam methodi suæ, si quam
 “ habent, aut habere credunt.
 “ Si enim huic, quam protuli in

“ eum finem, vt, qui eam non
 “ satis callent, callere possint,
 “ fidem velint adhibere, eamque
 “ integre non renuant amplecti,
 “ feliciores procul dubio posthac
 “ curationes absoluent.
 (l) Cl. Torti p. 13. “ Non modo
 “ in rebus incertis hallucinantur
 “ aliquot saltim medici, sed vl-
 “ tro errant etiam scienter, si
 “ modo velint animaduertere,
 “ se nonnullis vti rebus, quibus
 “ vel inualidam, vel nullam in-
 “ esse virtutem, pro obtinendo
 “ fine, in quem vsurpantur, mil-
 le,

§. III.

Præpara-
tionis &
expecta-
tionis
laudatio
nimis ge-
neralis.

Aliqui artem diuturna prius expectatione cu-
randi, (a) & semper & vbique, repetita lustratione, &
præmissis varii generis medelis, præparandi corpo-
ris,

“le antea experimentis luce
“clarius deprehenderunt. An
“grauiter peccent, siue ob
“imperitiam id fiat, siue ob so-
“cordiam, crumenam ægro-
“rum, interdum pauperum, ma-
“le mulctando, videant theolo-
“gi. Non hic præcise loquor
“de tot confectionibus cardia-
“cis, de tot pretiosis medica-
“mentis inutilibus, quibus abu-
“tuntur nonnulli, fortasse cor-
“ticem improbantes, ac illius-
“modi medicamenta inertia
“actiuo illi perperam & frustra-
“nea impensa antepontes,
“quos proinde incurrere in le-
“gem repetundarum autumat
“Badus; sed de abusu loquor
“magis vulgari, minus forsan
“notato, & maxime vniuer-
“sali.

(a) *Ramazzin.* orat. 4. p. 51.
“Ars medica, non secus ac mi-
“litaris, suos habet Fabios, suos
“Marcellos.” Fabius Hanni-

balem, quem vincere non di-
dicerat, cunctando elusit, dum
cunctari tutum fuit; Marcellus
fortiter citoque eundem
hostem impugnando, vinci
eum posse tunc ostendit, quum
insecura futura fuisset cuncta-
tio: idem ipse Marcellus, qui,
cunctandi peritissimus, trien-
nio integro Syracusas obsedit,
quum citius expugnare non
posset. Illos, qui intempesti-
ue cunctando Fabios se putant
rem restitutos, admonet Mar-
cellus noster *Hippocrates*, qui
egregie alias cunctari didicit,
de arte §. 20. “dilatio omnis
“mala, in arte vero medica est
“pessima, vbi dilatio est animæ
“periculum.” Monitum negli-
gentes accusat *Ramazzinus*
opp. p. 70. “persæpe sibi mo-
“ras nectendo, & prolatando,
“occasionem, quæ præpeti pe-
“de fugit, & agendi opportu-
“nitatem, sibi e manibus turpi-
“ter elabi patiuntur.

ris, (b) vel corrigendi singulariter aut miscendi remedii, laudant, quo facto tutum tandem reddatur ad sacram quasi anchoram confugere. Constat tamen nihil horum vbiuis, & maxime in velociori periculo, tutum esse, vbi tutus tamen est, immo necessarius, (c) subito vsurpatus & efficaciter continuatus ac repetitus cortex. Constat

B b 3

etiam

(b) Cl. Torti Therap. special. p. 60.

“Estne purgandum? eia purge-
 “mus! Mittendus etiam est san-
 “guis? mittamus! omnifariam
 “euacuandum adhuc est? eua-
 “cuemus, extenuemus, excar-
 “nificemus! non sic forsan su-
 “per proprium corium luderes.
 “At, post tot lanienas, saltim
 “incassum, ni cum detrimento,
 “patratas; quando tandem ru-
 “tam, serpillum, verbenam,
 “chamædryn, quando mithrida-
 “tium aut theriacam, aliaque
 “febrifuga specifica, inualida
 “tamen comparatiue ad corti-
 “cem, præscribimus, quando
 “carpis bursam pastoris, vel au-
 “riculam muris contusam, quan-
 “do telas aranearum, vel oui
 “pelliculas, digitis admouemus;
 “quando denique animalcula in-
 “sontia ægrorum collo suspendi
 “iubemus, & alias huiusmodi
 “vel aniles & dolorificas nugas,
 “ante chinæ chinæ aduentum
 “iam familiares, quarum tamen
 “nullæ materiam febrilem eua-
 “cuant, vsurpamus; tunc sal-

“tim, nisi citius, exhibeamus
 “corticem, vt sollemne erat vel
 “ipsis meticulosis auctoribus,
 “qui tantum superficie tenus
 “chinam chinam nouerunt, or-
 “bi nostro primum nascentem:
 “exhibeamus, inquam, tunc
 “corticem, si non alio titulo,
 “certe *ob remediorum inopiam*,
 “quoniam non sine pudore fa-
 “teri cogimur, ad conterendas, ni
 “sponte soluantur, diuturnas
 “intermittentes, si corticem
 “demamus, artem prope defi-
 “cere.

(c) Lancisius de noxiis palud effluu.
 p. 308. “perniciosa febres, (ex
 “intermittentium genere) cu-
 “iusmodi plerumque sunt, quæ
 “in constitutionibus epidemicis
 “grassantur, sæpe sæpius intra
 “septimum diem perimunt
 “ægros, ita vt, si 14. vel 21. diem
 “quis expectare voluerit, non
 “ægrotum, neque cadauer, sed
 “resolutos pæne illius cineres
 “curandos susciperet.

etiam, neque exquisitissimas corporis præparationes, quas, quum sæpe indicentur, (d) pro indicatione, & nos præstare laboramus, neque spontaneas & infidas naturæ desputationes, multo vero minus correctiones, quas vocant, medicamenti, quod correctione opus non habet, (e) id semper efficere, vt facilius minorique dosi febris deinde expugnetur: quin sæpe sæpius, vbi expectaueris nimis, aut sine indicatione purgaueris, aut nimium præparando, miscendo, vel dosin rescindendo, castraueris remedium, multo sæpe maiori deinde cautione, multo maiori vniuersim pondere, longiorique medela opus est, nisi spe sua cadere artifex, & febrim, cuius tandem cum ipso æger impatiens est, conseruare cupit, aut infeliciter incertoue curare. (f) Illi ipsi, qui, (quod curiosum videtur, & ad hypo-

*opinio de
sistendis
motibus*

*sine ma-
serie.*

(d) Conf. cl. *Torti* therap. special.

L. I. c. 9. vbi quæstio cum distinctione discutitur: “an chinæ oblationem præcedere debeat purgatio, aut venæ sectio.

(e) Huc illud spectat, quod supra p. 142. de chalybe, eiusque præparationibus, & putatitiis correctionibus, ex commentariis academiae scientiarum adscripsimus: *c' est grand dommage d' employer de l'art à gêter la nature.*

(f) *Hoffmannus* de recto corticis usu in febribus §. 35. “Etiam id ingenue affirmare possum, nos frequentiori obseruatione didicisse, & longe difficiliori nego-

“tio, & longe maiori cautione
“corticem nostrum febrì oppo-
“ni, vbi hæc aliquamdiu, per ali-
“quot hebdomades, vel menses,
“corpori inhæsit, quam vbi haud
“ita pridem illud inuasit, eo
“quod, quo diuturnior febris
“est, eo maior recrementorum
“ex dissolutione sanguinis per
“motum calidum intestinum,
“nascitur copia, quæ postea
“ægrius & corrigitur & educitur.
Verissimum hoc multoties deprehendimus, nisi vbi sensim magis magisque materia fomesque morbi, superiori naturæ robore, & apte institutis ex arte euacuationibus, deferbuit, instar morbi acuti per λυσιν
suc-

potheses nondum probatas pertinet, (g) & in morbo pericu-

successiuam euanescentis, & melioris anni aerisque fauor accessit, qui solus sæpe sufficit destruendæ febriculosæ impuritati, vel ita infringendæ, vt paruo negotio diuturnis etiam febribus cortex, aut alia medicina, medeatur, aut ipsæ sponte cessent. Id vero vbiuis exspectare, quis prudentis viri esse putet? Distinguere febres ita salutare, & sponte facileque terminandas, ab his, quæ citiorem generosiorisque medelam exposcunt, cuius in promptu est experto, & attendenti ad augescentem, præter consuetam in salubriori morbo rationem, vel imminutam, vel pertinacem & semper æquabilem, paroxysmorum ac symptomatum grauitatem; ad periculorum signa; ad felices aut infelices febrilium motuum effectus post accessionem relictos; ad statum epidemium; ad habitum ac vires singuli corporis ægroti; & ad ipsam ægri obedientiam, & regimen in victu & aere ceterisque rebus sperandum. Nisi enim hæc exquisitissima sperare licet, tutior profecto est velox, sed perfecta, morbi curatio,

quam exspectandi artificium, & incerta medela quauis. Nam si morbus ipse etiam nocere non possit solus, nocebit impatientiæ ægri & diætæ vitiis iunctus: quæ post fugatam rite febrem non tam facile nocent.

(g) Ambigue illud, & tamquam coniecturam sibi verosimilem, post alios proposuit illustr. *Stahlius*: audacter repetunt, & sine hæsitatione, & tamquam veritatem exploratam, discipuli & imitatores aliqui. Demonstratum dare id theorema prohibet materiæ febriculosæ & partium motibus dicatarum abscondita subtilitas. Id tamen interea quibusdam corticis censoribus clypeum præbet, quo tecti ad illud remedium confugere possint, salua, vt opinantur, hypothesi. Certe scire nullo ex signo possunt materiam omnem consumtam esse:

ni vates ipsis dictarit Apollo:
Subtiliorem, & magis abditam, & ideo forte magis metuentam, secure in corpore, suppressis motibus, sisti dicere nolint. Supprimunt tamen motus,

riculum propinquum minante, aut vix tolerabili, aut valde pertinaci, profecto non sufficit,) motus febriles nudos! & solos, consumpta materia, superstitites esse, & hos solos tandem vi huius pharmaci adstringentis tuto cohiberi posse censent, tandem, vbi in febribus difficilioribus curandis diu cum ægris sudarunt, (h) tempus demum esse arbitrantur, nescio quibus ex signis diuinantes, (i) vt hunc

* metho-
dus natu-
ralis di-
cta ad fe-
bres cu-
randas,

tus, & sistunt febrim, eodem cortice, quem impostorem vocitant, & solum fidum reperiunt, si amica febris fidem frangere videtur.

(h) *Ramazzin*, opp. p. 70. "At si, "qui decumbit, sentitque in "dies vires fatiscere, atque vna "illius domestici, non vltius "differendum esse proclamant, "habet hoc medicorum genus "paratas ac velut in numerato "rationes & argumenta, quibus "talem operandi modum tuea- "tur. Primo quidem percele- "bre dictum illud Fabii obtru- "dunt: *medicos & imperatores "plus interdum quiete, quam agen- "do & mouendo, proficere: aiunt "tempus, vt morbos facit, ita " & soluere; non esse tam facile "coniecturis assequi, quid intus "moliatur natura; eam solam "morborum medicatricem esse, "cui repugnare velle, nil aliud "sit, quam, more gigantum, "pugnare cum diis,*

* (i) Allegant: (1) primarum viarum cruditates sufficienter digestas; (2) coctione aut orgasmo apparente euacuatas; & (3) sanguinem per sudores exeuntibus paroxysmis sufficienter ventilatum; & (4) si natura huic rei suis motibus febrilibus sufficere non videatur, qui optime materiam præparare soleant, præparatam sufficienter eandem per remedia præparantia: (α) amara, cortici valde similia, (β) salina, (γ) absorbentia, (δ) humectantia. Laudo præceptum de humectantium vsu, quod istis quidem viris doctis inde erueri placet, quia anima, medicus internus, sapienter sitiens, ostendat cuiusnam rei sit indigum corpus ipsius tutelæ commissum. Ego vero cum *Pechlino* P. 3. obseru. 39. (quam inscripsit: *sitis vltimum supplicium*) ita censeo: "medicorum illorum ratio mihi sem-

hunc finem dent laborum. Valde fallor, nisi in
C c ipfa

“semper barbara visa, qui mise-
 “ros, plus satis morbo aliisque
 “symptomatibus diu exatos, sem-
 “per tamen a potu toties tam-
 “que enixe flagitato abstine-
 “rent, & non solum animi mœ-
 “rorem, qui cum hac passione
 “inualescit, sed & morbum,
 “siccitate sua humida prouo-
 “cantem, in maius augerent,
 “vt ne dicam, iniquum esse ne-
 “gare, quod ne alii, & qui mi-
 “seriis humanis magis mouen-
 “tur, clam aut precario conce-
 “dant, metuere iure possis. At
 “vero, si artis regulis hoc nego-
 “tium æstimare fas est, annon
 “vtique, quod practici ad ra-
 “uim clamant, symptomati vr-
 “genti ante omnia est occur-
 “rendum, annon calori, annon
 “siccitati, annon acrimoniæ,
 “annon coagulo humorum, an-
 “non tristitiæ, quæ perpetua
 “morborum comes, humoris
 “diluuio subueniendum?” Sit
 tamen modus in rebus: sit pro-
 portio inter pota & excreta.
 Ista vero amara, salina, absor-
 bentia, cortice non magis in-
 nocua sunt, & si quid profunt,
 ipsam etiam materiam, ipsos
 febriles motus & tonum mu-

tant. Hinc indicatio (γ) præ-
 cipit, plenitudine ad primas
 vias prona, & apparente præ-
 parantium effectu, seu mate-
 riæ coctione, tentandam rursus
 euacuationem sufficientem per
 pharmaca apta euacuantia,
 quæ itidem & materiæ, & mo-
 tibus naturæ, & ipsi adeo fe-
 bri, magnam mutationem in-
 ducunt. Ista omnia si ita fiant,
 & pro re nata iterentur præpa-
 rationes atque euacuationes,
 fieri vix posse putant aliqui,
 quin materia febrilis omnis
 consumatur, eiusque rei signa
 enarrant, quæ sæpissime me-
 dicus & æger frustra sub ista
 methodo anhelant. (α) *Sen-
 sim*, aiunt, *decreascent paroxysmi*.
 Ast, etiamsi dubia illa imminu-
 tio eueniat, sæpe ingrauescunt
 rursus, sine certa lege. (β)
Redibunt, inquiunt, *in ordinem
 functiones omnes extra accessio-
 nem*. Quis verò nescit, fre-
 quenter, in principio pericu-
 losarum maxime & vehemen-
 tissimarum febrium intermit-
 tentium, & in progressu chro-
 nicarum pertinaciorumque,
 vbi nemo motus sine materie
 inanes incusabit, vix aut pa-
 rum

ipfa praxi præcipuum signum defumitur ex *non
satis*

rum functiones extra paroxysmum turbatas esse; haud raro vero etiam, quicquid præter corticem mediceris, magis magisque indies turbari, morbo vel continui, vel chronici cachectici, adsciscente typum? (γ) *Habitus*, dicunt, *corporis vinidior fiet*. Quod, si in subito periculosis febribus expectare velis, mortem videbis prius; si in chronicis difficilioribus, aut diu expectabis, aut perpetuo. Interea (6) ad urgentia symptomata subleuanda respiciendum concedunt, quod sæpe vix procedit; ni febrim fuges. Iugulabunt ægros, vel intolerabilem in modum affligent varia symptomata urgentia febrili iuncta, etiam si aliunde quam ab ipsa febre nata, ni vnum certe malum extinguas, quod extinguere potes, nempe febrim: quo facto alterum vel sponte cessat, vel facilius medicatione tollitur, vel tolerari certe tantisper potest: quæ omnia sine febrifuga medela frustra sæpe sperari, tentari, expectari, experientes testor. Hæ indicationes omnes etsi obseruentur;

nihilo tamen secius fieri posse perhibent, vt non desinant paroxysmi, vel certe molestiæ febrim occultam indicantes. Tum vero tandem (7) nullam amplius materiam, nihilque superesse volunt, nisi partim debilitatem fibrarum, partim inanem ex diuturno cum febrili materia commercio consuetudinem naturæ humanæ, seu animæ rationalis. Hæc eo quidem vsque, mirabili cum sapientiæ perennitate, omnia prudenter, pro morali æstimatione materiæ & corporis, mouisse existimatur: tandem vero tunc demum, quemadmodum errare humanum est, & praua consortia bonos mores corrumpunt, motus sine ratione, & sine fructu, immo cum noxa potius, continuare creditur, neque sæpe facile cessatura videtur, nisi commonefiat, seu compellatur a remediis tonicis, maxime Peruuiano cortice, qui, vt operandi modum doctrinæ compendiarie causa explicant, stringat tonum, vt desinant motus, quos tunc sibi debere concedunt, monentque:

Clau.

satis iuuante natura, aliisque remediis minus certis

Cc 2

tis

Claudite iam rinos pueri! sat prata biberunt.

Si febrem solam, eamque extra statum epidemium, aut singulorum hominum, periculosiorem aut difficiliorem, qui tamen haud rarus est, consideres, methodum generalem ita præscribere licet. Sed, proh, quam varia sunt quæ spem frustrari possunt, si a febris consideratione ad visitationem hominum variorum febrientium, a regulis cathedræ ad experientiae exceptiones descendamus! Mecum sentire scio ipsos eruditos & experientes methodi eius magistros, quorum merita veneror, qui ipsi etiam exceptiones a regulis suis frequentissimas, ex naturæ erroribus haustas, prudenter passim suppeditant. Doleo esse doctos minus, aut minus expertos asseclas, qui nihil nisi primas regulas scholæ suæ crepent, & in populum spargant, tamquam nihil aut parum vastus artis ambitus habeat ab iis excipiendum, & nemini ultra progredi liceat. Sapienter dictum est a *Celso*, quod in titulo libri scripsimus: "non satis est

"ipsas tantum febres medicum in-
 "tueri, sed etiam totius corporis
 "habitum, seu supersunt vires, seu
 "desunt, seu quidam mali affectus
 "interueniunt." Laudô ipsam
 methodum, quæ mihi, quamuis
 cum illa theoretica opinione
 non conuenire fatear, egregie
 tamen sæpissime haud absimili-
 ter succedit, vbi ei tuto inniti li-
 cet. Verum, si qua est peri-
 culum minitans, vel intole-
 randa, vel pertinax, paro-
 xysmorum violentia; si nihil
 utilitatis inde & a reliqua me-
 dicatione in corpus redundat;
 si functiones naturales, & ha-
 bitus corporis viresque, non
 obstante methodica curatione,
 in deterius degenerant; quæ
 omnia, pro febris & corporis
 indole, ("nec artis, neque ar-
 "tificum culpa, sed propter fe-
 "bris sæuitiem, monstri multi-
 "formis, quod ratiocinia nostra
 "persæpe eludit." *Ramazzin.*
 opp. p. 52.) facile fieri, expertum
 quemlibet testor: tunc profecto
 - - - *prestat componere finctus,*
 ac nolim, equidem, & nolint ipsi
 illi doctores, febrifugæ medelæ
 vnice certæ vsum istis cancellis
 includi, & securum & vtile
 medi-

tis, (k) & euacuationibus, quæ, etiamsi vtilis sint, quia febris

medicamentum morbo infecuro vel inutili, roborans debilitanti, crasin & tonum partium corporis conseruans dissoluenti & destruenti, medicamentum, quod nihil molestiæ, nisi sapore, creat, morbo molestissimo, id est, dei beneficium supplicio postponi.

(k) Ista doctorum quorundam opinione imbuti indoctiores aliqui nescio quid non prius tentandum sibi sumunt, accessuri tandem ad sacram hanc anchoram, velut ad ferrum & ignem, tunc demum, si incerta tentamina omnia votis non respondeant, quasi vero huc spectet illud:

Cuncta prius tentanda, sed immedicabile vulnus

Ense recidendum.

Sunt ægri & medentes, qui tutissimi huius remedii tergiuersatione ita sibi illudi patiuntur, ut ignem ipsum potius scientes vel ignari intra corpus admittant: pharmaca dico non solum emetica, cathartica, & alia, igne fere violentiora; sed & ipsa venena ignea, & præcipue arsenicum, de quo iam supra p. 41. sq. diximus,

quod facile tegi potest, quodque ideo commendat *Friccius* de venen. virtute medica p. 38. sqq. quia ignea vi putredini resistat, & quod corticis calumniatores ipsos deuorasse, vel deuorari tolerasse, incios noui, quum febris ceteris tentaminibus cedere nollet, & cortex non admitteretur. Euge, quam tuto natant sine cortice homines, qui neque natare, neque litteras didicerunt! Addi merentur his, quæ supra de temeraria arsenici propinatione notauimus, *Riedlin. lin. med. a. 5. p. 11. 73. Annal. Vratislau. tent. 18. p. 630. sqq. Eph. N. C. nouiss. vol. 2. p. 25. & Slenogtii propempt. inaug. de permissione prohibitorum, & prohibitionem permissorum, ad differt. Krausii & Bayeri de capillis a 1700. scriptum, ubi modesta pharmaci eius excusatio legitur, & laudatur experientia innoxia in L personis. Non in dubium vocem talia, a viro doctissimo candidissimoque narrata. Scio etiam, nullum esse venenum adeo exitiabile, quod minutissima aliqua dosi non possit esse innocuum.*

At-

arsenicum
ληξιπυ-
ρετον.

febris vel reperit sæpe plenum euacuandis humoribus corpus, vel ipsa suo inquinamento, suis motibus, eliminandam humorum copiam ingenerat; attamen specificæ plane esse, & materiam ipsam, seu causam febris continentem, semper attingere dici non possunt. (1) Vident enim, (& quis vel inuitus non videat?) frequentem morbi pertinaciam & aduersus medelas ceteras, & aduersus illam per plurimos paroxysmos a natura institutam crisin particularem per sudores, quos, licet sæpe bonos, quando

Cc 3

per

Attamen & regula nostra secunda, & illa disputatio quam superiori paragrapho de doseos remediorum *ληξι-
πυρετων* augmento instituimus, proportionem merito requirit, quæ varia esse potest, inter vim medicamenti & morbi penitus debellandi, nisi noxas pedisse, quas ex ipso morbi ingenio euenire velis. Atque adeo, quum fieri nequeat, vt difficiliore grauioreque febres, in quouis corpore, eadem minuta arsenici dosis plane expugnet, immo vel infringat, & pharmacum illud vnus aut paucorum granorum facto augmento, nescio an & repetitione, occidere possit; proportio sane ad febrim quamcunque non nisi per periculosissima experimenta in praxi singulari reperiri posse videtur: quæ qui instituere sustinebit,

Illi robur & astriplex

Circa pectus erit.

(1) *Celsi* monitum est L. 3. c. 1.
 "Oportet, vbi aliquid non re-
 "spondit, non tanti putare aucto-
 "rem, quanti ægrum, & experiri
 "aliud atque aliud: sic tamen,
 "vt in acutis morbis cito mute-
 "tur, quod nihil prodest." Agi-
 mus præcipue hac scripture de febribus intermittentibus ex acuta periodo, soporem lethæum, aut aliud periculum subitaneum minantibus, quas nos frequenter vidimus, & timere morbum male fidum didicimus, vbi medelis omnibus minus certis fidere, & consumptionem atque euacuationem materiæ diu expectare, aut moliri, periculosum est.

facilis descensus Auerni;

*Sed reuocare gradum superasque
 emergere ad auras.*

Hoc opus, hic labor est.

- - - - -
per ignem

Excoquitur vitium, atque exsudat inutilis humor; (m) tamen ad penitus consumendam materiam sæpe maximo-
pere infidos esse, supra demonstraui, (n) & experien-
tia omnium sæculorum demonstrat. (o) Quicquid vero
id est, quod cedere detrectat, seu ipsa materia febriculosa
fit, quæ obseruatorum illorum sensus, & præmissas me-
thodos, subtilitate sua, & abdita profunditate, fa-
cile eludere potest, (p) seu fit motus ex naturæ errantis
consuetudine inanis; (q) accedunt tandem ad medelam
vnicæ certam, cuius vsum alii candide fatentur, alii
sagaciter dissimulant. “Adeo redeunt ad corticem, qui
eum

(m) *Virgilius.*

(n) v. lect. 4. §. 2.

(o) *Hippocrates* aphor. l. 4. §. 56.

“Febricitanti si sudor contingat,

“non deficiente febre, malum.

“Prorogatur enim morbus, &

“humorum multitudo significa-

“tur:” nempe humorum cor-

“poris, per febrilem materiam,

“quæ exigua est, perque ipsos

“motus, corruptorum. Hi vero

“per eiusmodi sudores partim

“excernuntur sæpe, partim se,

“cum ipsa febrili materie, cui pa-

“bulum præbent, magis magis-

“que in corpore abscondunt, &

“maiores etiam atque etiam

“corruptelam suscipere, & in-

“ducere, & alias atque alias cor-

“poris partes in suæ labis con-

“sorcium rapere, apti sunt.

(p) *Celeb. Alberti*, discipulus

Stablii ex eruditissimis, de fe-

brifugorum cauto vfu §. 7.” quis,

“ait, adeo intime penetralia na-

“turæ rimari poterit, qui certis-

“sime scire valeat, nihil ei su-

“peresse remouendum, quod,

“vt vt leue & exiguum, data in

“posterum occasione, denuo vi-

“talitatem lædere queat.

(q) *Brunner.* de gland. duod. p.

“88. sqq. Arcanas chemicorum

“operationes ne ingeniosissimus

“quidem assequatur, nisi erudia-

“tur ab ipso artifice, aut in inti-

“miora laboratorii admissus ex

“instrumentis aliisque vestigiis

“coniectando assequatur id,

“quod machinatur artifex:

“quanto magis nos a subtilitati-

“bus naturæ aberraturos existi-

“mamus, qui in operibus eius

“caligamus, in plerisque plane

“cœcutimus!

“eum reddunt alias suspectum.” (r) Tum vero recte & sapienter eodem, quo ceteri, incedunt tramite, & sufficientes repetitasque præbitiones ministrant, pro motuum pertinacia & ad reditum nisu: nisi, quod indocti aliqui doctorum sectatores faciunt, frustra mederi, & multos morbos succedaneos aut recidiuos expectando, in fontem corticem iterum iterumque ex propria experientia, sed & ex propria culpa, suspectum reddere velint. Quæ cum ita sint, uti sunt profecto, quotus iam quisque ex medicis in grauiorum febrium curatione versatis hodie est, qui *re ipsa & in rei cardine* dissentiat, vel dissensum verum, *practicum, solidum, & sibi constantem*, tueri queat? Scilicet, quo frequentior aut rarior medentibus occurrit febrium metuendarum & difficiliorem, morborumque febrilium agnoscendorum curandorum.

consequentia dictorum.

(r) Sunt verba expertissimi Eliæ Camerarii system. cautel. medic. p. 494. * Alia adhuc esse dicitur, eaque itidem in consuetudine naturæ fundata, excusatio quorundam, qui, quod suspectum reddere amant re medium, ipsi non euitare deprehenduntur. Dum cortex hodie familiarissimus est, & status epidemius homines sæpe cuiusque sortis, & eos, qui febre nunquam laborarunt, & qui olim ab ea per corticem, aut sine hoc, curati sunt, magis aut minus grauius, pro rerum circumstantium ratione, afficere solet; facile fit, ut censoribus eius remedii curandus obueniat æger, qui quan-

doque febre aliqua laborauerit, cui, quocumque modo, cortex oppositus fuerit, vel fuisse coniiciatur. Tunc, si, qualibet de causa, voti difficulter compotes fieri se sentiunt, accusant chinam olim iam adhibitam, & naturam ei adfuetam causantur, quare cogantur vel inuiti id pharmacum denuo ministrare, quod auersentur, protestatione facto contraria. Opinio illa, si cui vere hæret, quam erronea sit, vel ex adductis obseruationibus, & repetitis cum cortice & sine eo experimentis, patet, quod vberius demonstratu expeditissimum est,

* excusatio ex adfuetudine corticis.

dorumque occasio ; quo maior est aut minor morbi ac symptomatum formido ; quo maior minorue est miscela opinionum & dubitationum cum certa experientia ; quo maior denique aut minor est a censoribus male sciolis metus, vel censurarum generosus contemptus intra rectæ conscientiaë murum aheneum ; eo etiam magis manifeste aut occulte, copiose aut parce, frequenter aut raro, mature aut sero, hoc ipso medicamine vtuntur medici, qui omnes eius vsum opportunum & adæquatum securissimum esse & saluberrimum agnoscunt, vel praxi probant, dissentire forsan ignaris, immo sibi interdum ipsis, ob theoreticam dissensionem, visi, dum reapse practice consentiunt. Prouoco ad propriam scientis cuiusuis, & satis experti, & attenti medici conscientiam. (s)

§. V.

(s) Hos omnes, qui ita cortice magis aut minus cito, frequenter, copiose; aut tarde, raro, parce, vti dicuntur, quamuis dissentire putentur, & hic illic singulariter discrepent, pro consentientibus merito habeo. Quando enim cunque rationalis esse videtur a febris impetu metus, tunc confugiunt ad remedium, eumque eius vsum, quem adæquatum consilio reputant. Testor cuiusuis conscientiam, qui expertus satis est, &

*Cui e meliore luto finxit præcordia
Titan,*

annon mecum penitus ita sentiat, vti cl. *Tortus* therap. special. p. 274. dicit: “Mihi sane
“non alia mensura est, nisi meus,” (a morbo, quem isthoc remedio sanabilem sperare licet, eiusque symptomatibus) “modo maior, modo
“minor, modo nullus, tam pro
“determinatione exhibendi
“corticem, vel non exhibendi,
“quam pro electione modi, methodiue illum modo citius,
“modo tardius; modo lentius,
“modo celerius; modo crebrius, modo rarius; modo parcius, modo plenius offerendi:

§. V.

Sunt tamen viri docti & cordati, qui, vbi reperiunt, aut legunt, aut aliunde hauriunt, corticem haud satis opportune, efficaciter, sufficienter exhibitum, vel haud iusto tempore repetitum, vel nimis officiose inutili copia continuatum, vel aliarum caussarum accessione a consueta utilitate impeditum, effectus minus certos, felices, aut constantes insequi, de ipsa remedii virtute iniquius suspicari, & inter fiduciam & metum fluctuare (a) solent:

*De aliquorum
dissensione
vera,
& hesitatione,
spes
melior.*

Dd

præ-

“di: quibus omnibus pro re
“nata vtor arbitrio meo, sinens,
“vt & alii vtantur suo.” *Terentianum*
illud huc quadrat:
“mihi sic est vsus; tibi vt opus
“est facto, face.

* (a) Hos inter fuisse aliquando videtur *Ramazzinus*, quum circa annum 1694. constitutiones epidemicas Mutinenses scriberet: vbi modo noxium, modo saluberrimum, sibi repertum narrat corticem, quem non nisi initio paroxysmi ad drachmam vnam vel duas, semel fere tantum, exhibere tunc didicerat. Mutauit deinde firmavitque sententiam, & ab eo tempore ad mortem fere vsque, editis libellis plurimis, laudes huius remedii constanter immensum quantum extulit: “postquam,” vti a. 1702. p. 53. scripsit, “non semel tantum, vt

“olim, sed plures ad dies exhiberi coeptum est, donec febrile miasma fuerit penitus exantlatum:” & adhuc a. 1711. p. 799. mire dilaudauit. Scripta vero paucis ante mortem mensibus a. 1714. epistola, de vsu & abusu chinæ chinæ, ad fratris filium, quem nepotem suum vocat, Mutinæ medicinam facientem, relabi ad pristinam methodum schedulæ Romanæ, eamque satis castratam, & denuo hæsitare videtur: vti sunt senes aliqui, vetustissima quæque reminiscentes, dum recentiorum visorum factorumque obliuiscuntur. Quisquis cl. *Torti*, medici Mutinensis primarii, responsiones iatrapologeticas legerit, & cum therapeutica speciali contulerit, quas mihi nuper demum, scripto iam hoc opusculo, nancisci contigit, eum

* *Ramaz-
zini hesi-
tatic.*

præfertim, quum quorundam medicorum scholæ hæsitati-
tioni

eum nihil morabitur ista epistola. Excerptiones ex hac extant in diario Halensi, quondam sub nouæ bibliothecæ nomine edito, vbi operum magni illius viri, *Ramazzeni*, recensione proposita, non nisi vnum illud, profecto non dignissimum, schediasma, tamquam specimen aliquod, seligitur, & curiose recensetur, vt facile in lectoribus non expertis, quique cetera tanti medici scripta, plane aliud vberime præ se ferentia, non legerint, nominis tamen merita claritate fuerint occupati, ex vernaculis istis excerptis, opinionum ambiguitas augeri potuerit: dum maxime eiusmodi diaria plurimum curiosorum, etiam non medicorum, oculis lustrari solent. Multi vix crediderunt, foetum esse tanti viri epistolam illam, quam, octogenario maior, optimus senex, mira cum opinandi ambiguitate, scripsit, suis ipse, per plures annos, immo adhuc vix biennio ante, propalatis, & erudite stabilitis, non sententiis solum, sed & obseruationibus contradicens: seu laban-

te tandem memoria, seu nubes offundente nescio quo animi affectu, dum ægros inuisendi & nouam experientiam acquirendi senilis corporis vitio tunc vix potens fuit. Nempe intercesserat acris disceptatio de adhibendo, vel non adhibendo cortice, in morbo aliquo fere desperato, inter cl. *Ramazzinum* iuniorem, qui dare omiserat, & errasse nolebat, ac cl. *Tortum* accitum, & qui cunctationem in hoc & alio quodam casu infeliciter cedente improbat, & exprobrabat in disputationis feruore. Hanc disputationem, hunc casum, vbi *Tortiana* methodus altero contra nitente ægrum seruauit, in therap. special. p. 214 - 218. vbertim recensuit, non nominato quidem medico, sed vt non dubitem, quin multinomen facile diuinarint. "Quid hoc rei est vnquam, inquit *Ramazzinus* de vitæ sobriæ commodis opp. p. 855. "quod, qui vehementius suos "nepotes diligant ac foueant, "quam parentes ipsi, eoquemagis, quo ætate sunt prouectiores?" Editus erat cl. *Torti* liber

toni faueant. Et ego ita olim interdum dubius hæsi, antequam experientia & obseruationum solidiorum lectione

D d 2

vbe-

liber a, 1712. remediique innocentiam ac dosin maiorem & repetitam stabiliuerat. Scripta est haud multo post ambigua illa epistola, qua censuræ abusus immodicæ cum laudibus vsus, nescio an itidem immodicis, per cetera viri opera sparsis, ita commiscentur, methodusque ita incerta præscribitur, vt quid tandem statuum sit non pateat; pateat vero in viri auctoritate refugium his, qui omittunt corticem vbi omittendus non fuisse aliis videatur, ab aliis vsurpatum criminari pro lubitu amant, dum ipsi pro lubitu adhibent; pateat vero etiam præcipue fauor in nepotem maximus, in eum vero virum inclitum, qui cum illo disceptauerat, iam quidem minimus, quamquam antea magni æstimatum, magnisque mactatum elogiis: vt hic per latus remedii, erudito opere operose defensi, confodiendus fuisse videatur. v. *Torti* responsiones iatrapologeticas. Plura, eheu, eiusmodi impedimenta artis medicæ vnanimi consensu

stabiliendæ, & ab ambiguitate liberandæ, ex dissensionibus doctorum priuatis nasci, & propagari, in propatulo est. Certe multorum iudicio non respondet hic ceteris viri laboribus, teste diario litteratorum Italico T. 20. p. 446. & ipso illo cl. *Ramazzone* iuniore in præfatione ad opp. patru. p. 52. sqq. vbi ad *Torti* argumenta nimium solida nihil regerit, nisi quod infrugifera dicat, non probet, dum ipse, vt arbitror, laudabili transitu in consensum raptus est: suspicionem vero a se amoliri satagit, quasi ipse ad eum libellum scribendum instigauerit, vt remedium illud, & medici genuini lacefferentur. Censuram solum ibi incurrere profitetur, "qui chinam in ea vrbe crepent,

"pharmacopolas,

"Mendicos, mimas, balatrones,

"hoc genus omne,

"& medicos forenses, hisque in "vrbe similes." Incurrant ergo censuram, qui merentur: maneat recto medicinæ vsui, regulisque experientia finitis, sua æstimatio!

vberiori munitus sum, & hæserunt me doctiores. (b) Iam

Genderi experientia de cortice.

(b) *Genderus*, physicus quondam Stutgardiensis peritissimus, apud *Lentilius* miscell. medic. pract. T. 2. p. 246. exponit hæsitationem suam, & hæsitationis causas: nempe præceptorum nonnullorum mutorum auctoritatem, quorundam practitorum infelicitatem, & querelas ægrotantium nonnullorum remedium hoc formidantium, ac mala familiaribus suis inde, vt opinari a quouis remedio facile est, enata narrantium. Vicisse tandem ait curiositatem, quum nullum sit magis laudatum ac commendatum medicamentum febrifugum, vicisse aliorum ægrotantium preces, febrium citiorem curationem exposcentium, quum & pertinaces & mali moris febres Stutgardia dudum fere endemiæ fuerint. Tandem addit: "febrifugum hoc in vsum ducere cœpi, & etiamnum frequenter præscribo, non sine exoptatissimo successu." Notat vero (1) longe minorem dosin Stutgardia sufficere, quam alibi *Sydenhamio*, *Jones*, aliisque, multas vncias præbenti-

bus necessaria visa sit: (2) dosin refractam, sed per vices repetitam, incipiendo a declinatione, & per intermissionem continuando, exhibitam, melius & tutius operari: vbi tamen *Lentilius* monet, in ipso etiam paroxysmo iugiter & audacter continuandum: (3) effectum feliciorum esse a dato remedio in substantia, quam in præparatione quacunque: (4) symptomata feбри iuncta, vel eius solutionem excipientia, vsum & continuationem medicamenti non semper impedire, sed & febrem & symptomata eo sæpe abigi, exemplis adductis de colica, arthritide vaga, cachexia, respiratione difficili, scabie retro pulsa: (5) continuatione ad aliquod tempus opus esse, ne febris redeat: (6) recidivam non deberi remedio, sed vel citæ huius intermissioni, vel nouiter abortæ aeris inclementiæ, vel repetitis diætæ erroribus, vel teneræ nimis corporis constitutioni: (7) neque post huius solum, sed & post aliorum remediorum vsum, ex iisdem causis contingere: (8) cor-

Iam vero certiora dudum edocti, & abunde experti, facile nobis ægrisque nostris ab aberratione, & imperfecta curatione, & reuersionibus cauemus, dummodo *opportunitatem* rite aucupemur, & a *continuatione* adæquata & *repetitione* iusta non impediamur, aut desistamus, alias nihilominus hallucinationi obnoxii futuri, sine culpa remedii. Qui autem ex eruditis adhuc ita bona fide erroneam opinionem fouent, vel ambigui hærent, eos a suspitione omni & dubitatione desituros persuasum habeo, vbi ad veras euentuum causas, & obseruationum sincerarum fidem, & fundatas in iis regulas, constanter attendere, & rem ad candidæ experientiæ lapidem Lydium explorare placuerit. Immo, si qui adhuc aut amore hypotheseos, qua nihil magis fallax est, aut odio metuue (c) remedii, noui-

*funda-
menta
dissensus.*

Dd 3

tate

corticem sæpe nullam euacuationem, sæpe sudorem copiosum, aut vrinam elicere: (9) nec puerilem nec senilem ætatem vsui obicem ponere: (10) primis dosibus refractis febres tum iam vehementes, tum antea lenes, & interdum sola lassitudine, oscitatione, pandiculatione, artuum tensione, similibusque, molestas, sæpius euadere valde vehementes, (quod ignaros, inexpertos, male timidos, absterret) & quoad omnia symptomata intendi: hoc autem facto vt plurimum breui post sedari, quod ab aliis

etiam remediis, salis is præsertim & amaris, sæpe obseruare licet, quamuis haud ita certo de his, quam de cortice, prædici melior euentus queat.

(c) *Nam veluti pueri trepidant, atque omnia cæcis*

In tenebris metunt; sic nos in luce timemus

Interdum, nihilo quæ sunt metienda magis, quam

Quæ pueri in tenebris pauitant fugiuntque futura. Lucretius.

tate rei putatitia, (d) censorum terriculis, (e) doctorum quorundam dissimulatione, vel credita dissensione, quæ aut nulla est, aut inconstans, aut certe soliditate caret, experientia manca, curatione illegitima, euentibus diuersa culpa ambiguis, & incertarum medelarum lubrica felicitate, tamquam totidem obscuris velis impediuntur, quò minus distincte iam intueantur, quod sol videt; & si qui sunt, qui ex faciliorem febrium felici per *alia* remedia curatione, generalem sibi persuaferunt generosioris, sed nauseosi, & censuris obuii præsidii inutilitatem; vel si qua denique alia caussa (f) alios a veritatis agnitione auersos

(d) Carpebat censor quidam nouitatem exhibiti in principio febrium intermittentium malignarum eius remedii. Regebat *Lancisius* de nox. palud. effluu. p. 308. "Temere obicit nouitatem, nulla scriptorum auctoritate suffultam, propinandæ chinæ sub initium: nam semper noua erunt remedia, etsi vetera, apud parum peritos medicos, qui recens autumare solent, quod ipsi non usurpauerint.

(e) "Leguntur sat acres in corticem inuectiux nonnullorum: inter quos quosdam medicos eruditos referendos esse, fere miratus fuisset, nisi, *nimum* ipsis *suspectum* medicamentum, vel propterea aut *rarius*, aut *plane non in usum* duxisse, mihi

"ipsi persuasisset, vnde & de eodem, præconcepta opinione occæcati, *iudicium minus fauens* tulerunt. Ex illo sane tempore, ex quo iterum caput inter medicamenta febrifuga extulit, tot eiusdem feliciter in usum ducti a pluribus fide dignissimis viris enarrantur historiæ, vt ego quidem iisdem omnibus me opponere vix auderem, propria in primis experientia me semper magis confirmante." Sunt verba experientissimi *Riedlini* lin. medic. a. 5. p. 1072. sq.

(f) Haud immerito forsan interdum, qui cortice Peruuiano vtuntur, querulas chemi-
corum voces apud *Borrich.* præf. medic. Hermet. imitentur: "citam ab eruditis (nam vulgi

fos tenet; prouoco ab illis ipsis iudicibus male informatis ad ipsos melius informandos. Tempore enim propediem venturo palpabilis experientiae manibus velum a peritorum omnium, certe a medicorum oculis, remotum iri non dubito, vt vsum opportunum & adaequatum eius remedii innocuum esse, & necessarium agnoscant, & ipsi sententur: (g) nisi forte paullo diutius remaneant pauci, qui omnium rite fatisque expertorum fidei, & successuum euidentiæ, quasi in bilance opponant opiniones, dogmata, & censuras vnus forte aut alterius magistri, tamquam Catonis alicuius censoris, qui falli vix potuisse videatur, sibi-que ambigui dicant:

Victrix caussa diis placuit; sed victa Catoni. (h)

§. VI.

“vulgi dissonas voces Spartana
 “concoquimus nobilitate) vel-
 “licamur, *sed ab iis*, qui turbidis
 “animi motibus indulgentes,
 “eruditione sua abutuntur, &
 “fecunditatem ingenii iam iræ
 “seruire cogunt, iam amicitiae.

*Sic hominum genus est! quamuis do-
 ctrina politos*

*Constituat pariter quosdam; tamen
 illa relinquit*

*Natura cuiusque anima vestigia
 prima,*

*Nec radicitus euelli mala posse pu-
 randum est.*

Lucretius.

(g) Incidit in mentem elegans
 poetæ Galli *la Fontaine* effatum
 in poemate vernaculo de quin-

quina, opp. T. I. p. 228. sqq.
 vbi, ex mente medicorum prin-
 cipum, primo naturam & pe-
 ricula febrium, & veteris
 scholæ medicæ penuriam,
 deinde corticis felicem virtu-
 tem, graphice depingit, tunc
 vero, “*quidam*, inquit, adhuc
 “scholæ partibus, suisque opi-
 “nionibus, quasi alicui religio-
 “nis articulo, adhærent: sed
 “& hi ipsi ad eius remedii vsum
 “deuenient. Pauci, fateor, su-
 “persunt, ad quos hæc dicta
 “attinent; sed & paucos hos
 “esse nimium est. *Ce peu c’est
 encor trop.*”

(h) *Lucanus.*

§. VI.

*Dissensus
& hesita-
tio non
medico-
rum.*

Eorum eruditorum & sapientum ignorationi & aberrationi, quorum non interest, ut medicas veritates sollicite inquirant, & agnoscant, facile ignoscimus, modo ne sibi ipsi aut aliis ægrotis noceant. Etenim tum in arte & scientia quavis, tum maxime in medicina, de qua nemo non aliquid scire se putat, fieri solet, ut si quis perfunctorie quicquam de eius principiis aut praxi legit, vel audiuit, vel imperfecte expertus est, occupetur ita intellectus probe alioqui sapiens, ut, deficiente penitiori peritia, & præpollente propriæ scientiæ facili persuasione, non possit non perperam sæpe iudicare. At haud immerito prudentes omnes cupimus rogatos: meminere, (a) artem medicam non *παρεργως* & *ὡς ἐν παροδῷ* perdisci posse, neque eius peritiam absolui lectis forte animi causa, vel auditis hinc inde, quorundam medicorum placitis, (b) neque perfici experientiam visis vel auditis passim experimentis, quæ valde lubrica sunt, & morborum *eventibus*, quos cum medelarum *effectibus* male confundere perfacile est (c): iudicium itaque suum in

**Fallacia
non caus-
sa ut
caussa.*

(a) *Hippocr.* I. aphor. I. "Ars
"longa, opportunitas præceps,
"experientia lubrica, iudicium
"difficile.

(b) *Baglinus* prax. med. L. I. c. 7.
§. I. "Antequam integros fru-
"ctus ex libris percipiamus, diu
"vigilandum nobis est in dete-
"gendis, superandisque errori-
"bus, quibus obnoxii solent esse
"scribentes, quibusque mentem
"nostram inficiunt, & a verita-

"tis semita summopere remo-
"uent.

* (c) Viderunt aliqui, vel audiue-
runt, immo vel in proprio
corpore senserunt, eventus
februm *ex quacunque causa*
minus felices, aut, quod fre-
quentissimum est, minus a re-
uersione immunes, vel quibus-
cunque molestiis succedaneis
expositos. Medicamenti no-
men,

in arte non sua, & vbi iudicium recte ferre perquam
Ee diffi-

men, non eius, neque febrium indolem & historiam medicam, neque veraseuentuum causas, norunt; illud vero meminere-
runt assumtum; & audiunt aut legunt obtrectatorum vaniloquia, aut nescio quæ theore-
mata; & feliciores, qui medelæ eidem soli & certo debentur, effectus manifestos, quique medicinam frequenter
facientibus obtingunt innumera-
biles, maxima ex parte non comperiunt, ipsi medicinam non facientes; partim præ pu-
tata illa scientia & experientia propria non agnoscunt. Hos autem rite cogitare, & huc
prudenter in arte aliena iudi-
canda applicare percuperem, quæ scite *Gabelchouerus* obseru-
cent. 6. 78. monet: "non sa-
tis est, vt re aliqua *præsente*
"quippiam fiat, ad hoc, vt *ab*
"ea re factum credi debeat.
"Non enim quod præcedit, aut
"adeft, *caussa* semper est eius,
"quod *fit*, aut *sequitur*. Quare
"non satis est scire, eamdem
"causam aliquam præsentem
"fuisse; sed nullam præterea
"adfuisse oportet, vt veram
"causam effectus ille referre

potuerit" Festiuum exem-
plum eiusmodi erronei
iudicii, quod logici *fallaciam*
non causse vt causse vocant, nar-
rare liceat. Medicus insignis
iam defunctus, obseruauerat
multos ægros tunc, quando
expectatione prudenti maxi-
me curandi esse videbantur,
putare se a medente negligi,
aut non rite secum agi, nisi
medicamenta assidue daren-
tur. Itaque, vt innocua simu-
latione querelas inutiles auer-
teret, pilulas ex mica panis
sola formabat, quas, auri fo-
lio obductas, aureas, *Gold-*
Pillen, vocare, & tum, quum
nihil dare mens erat, exhibere
solebat, ne nihil agere vide-
retur. At, proh, quam mira
hominum, etiam doctiorum &
prudentum, iudicia experiri
licuit! Alii, si quid sponte bo-
ni euenit, morbo, aut paro-
xismo, aut symptomate ces-
sante, o, prædicarunt, quam
egregie istæ mihi cesserunt pi-
lulæ! Febrem fugarunt, leni-
uerunt æstum, dolorem, tus-
sim, vomitum, diarrhœam,
placidum induxerunt somnum,
appetitum excitarunt, obstru-

obseru.
partic. 33.

ctio-

difficile est, adeoque in re sibi profecto non fatis perspe-
cta,

tionem soluerunt, promou-
runt blandum sudorem, & me
totum alium ab eius medicinæ
vsu factum sentio. Hanc, hanc
omnibus similiter ægrotanti-
bus commendabo. Alii ex
aduerso, immo interdum iidem
postea ipsi, si quos vel morbi
indoles, vel diætæ error, vel
nescio quæ alia causa, hac vel
illa deinceps molestia affixit:
ah, proclamauerunt, me mise-
rum, qui maledictum illud
pharmacum, aut nimiam for-
te eius dosin, assumsi! quam
istæ me pilulæ, aureæ dictæ,
exercuerunt! *Wie haben mich
die Gold-Pillen angegriffen!*
Frigus, æstus, dolores, vigiliæ,
anxietates, tusses, diarrhœæ,
obstructiones, & nescio quid
non mali, aliquando postea
eueniens, in istas vnicas con-
iecta sunt; moniti etiam pro-
pinqui & amici, ne periculo-
sam illam & infidam medici-
nam intra corpus admitterent,
vtque a nimio certe vsu sibi ca-
uerent. Quod circa rem nul-
lius efficaciam contigit, id quo-
tidie comperit, quisquis me-
dicinam facit, circa artis præ-
sidia, quæ efficaciora sunt, aut

reputantur: quibus vsurpatis
omnes & boni & mali euentus
imputari solent, a longe diuer-
sis causis pendentes.

*O quantum mortalia pectora cæca
Noctis habent! felix rerum cogno-
scere causas*

Qui potuit.

Sæpe e contrario verarum
causarum efficacia non pro-
merito accusatur, dum igno-
rant medicinæ imperiti, quid
sumserint remedii, quæ morbi
sit indoles, vel quæ quantæque
vtriusque vires. cl. *Tortus* the-
rap. special. p. 175. egregie pro-
fatur: "cortici Peruuiano fe-
"re vni in tota medicina datum
"est priuilegium hocce, vt me-
"dicus ante oblationem possit
"spondere subitam certamque,
"saltim moraliter, salutem, &
"restituto ægro, possit intra se
"modeste gloriari, exsultare, &
"sibimet ipsi dicere: *hunc ho-*
"minem certo pereuntem hoc vno
"remedio vere seruaui. Sed hoc,
"quod probe dignoscitur a me-
"dicis, minime dignoscitur ab
"ægrotis, adeoque illis minus
"conspicua redditur singularis
"excellencia remedii, medicique
"illud apte & opportune præ-
scri-

Et, æquiter & prudenter suspendant, (d) vel sibi seruent, si placet. Caueant vero, ne ægris vanum & nociuum incutiant terrorem, vel peruersam suspicionem iniiciant, eo-que alios sententiæ suæ præmaturæ auctoritate permoueant, vt, seposito clanculum, quod medicus forte in præcipiti opportunitate necessarium reputauit, remedio, vel ab eodem infeliciter abhorrentes, male aut imperfecte curentur, & non reuersionibus solum, verum etiam periculis, immo interdum morti ipsi maneant expositi, (e) non remedii culpa, quod forte deinde accusatur, sed morbi & ipsarum censurarum, & formidinum, ob quas curatio non perficitur: quod viri probi & prudentes cauebunt moniti (f). Indoctiorum & insipientum pseudodoxias epidemicas secure spernimus,

E e 2

Rumo-

“scribentis industria. Et quoniam in aliis casibus laudatur a sanato ægrotante medicus, cum illius salutem nil fere præstitit, haud ægre ferat, si aliquando non laudatur, cum præstitit plurimum.

(d) “Tantumne est a re tua otii, aliena vt cures? *Terentius.*

(e) *Tachenius præf. Hippocr. chem.*
 “Ægroto nihil calamitosius accidere potest, quam medicinæ fundamentis substruere credulitatem, cogitationem, opinionem, incertitudinem, arenam, paludem, syrtem.

*(f) Monitus ita est, iamque caue redicatur, vir, quem neque im-

probum, neque imprudentem reputandum puto, sed suo vxorisque, medicinæ peritiam affectantis, sensu fuisse abundantem. Vocabatur medicus ad illum febre tertiana duplici vehementiori, cum hæmorrhoidum motibus anomalis, laborantem, corpore dudum exanthematibus scabiosis inquinato. Vocabatur vero, postquam vxor iam remediis laxantibus aluum methodo muliebri mouerat, & tunc, quum per statum epidemium febres soporosæ perniciosæque aliæ inde in istiusmodi corporibus haud pauca excitari solebant. Corticem non sua-
 * *observa. partic. 34.*

Rumoresque loquaculi popelli

Omnes unius æstimamus assis: (g)

modo ne ægrorum salutem insipiens πολυπραγμοσύνη iudicandi & consulendi officiat. (h) Si qui sunt homines κακοπολυπραγμονες, illam ἀλλοτριεπισκοπίαν data opera exercentes, næ

suadere, ex indicationibus supra deductis, medico scienti & cordato non licebat. Obstabat præiudicata contra remedium opinio. Persuasit tamen facta spes restituendæ fere intra triduum melioris valetudinis. Sumitur sensim nescio quantum remedii, ob opiniones dosi satis refracta præscripti, magis refracta dati. Redit, ut fieri solet, accessio, eaque satis grauis, forte etiam grauior. Tunc vero accusatur & omittitur medicamentum, forsan iam proficiens, certe profuturum: substituuntur nescio quæ potiones ab vxore ministratæ, & recuperata sensim per longos languores sanitas his imputatur, cum varia criminatione medelæ prioris. Quotquot deinde per aliquod tempus febricitantes amicos habuerunt bonus vir, bona femella, eos hortati sunt, ne corticem admitterent, aut nimium sumerent: sed irrisione meliora expertorum mulctati sunt. Immo,

quum aliquando virgo quædam ex cognatis, febre maligna, cum lienis inflammatione, tussis, & diarrhœa colliquante extingueretur, & per morbi decursum frequenter in potu sumisset decoctum ex radicibus & herbis blande alexipharmacis & thoracis, chinam in potione sumtam ex falsa opinione dictarunt passim, eaque enectam esse ægram, quæ nunquam gustauerat. Moniti tamen, ut dixi, probos se & prudentes gerere, suasque res agere, & medelas medicis relinquere perhibentur.

(g) Egregie *Reinesius* epist. 8. "quemadmodum nihil agendum est medico prudenti & cordato, quo famam aucupetur, & applausum imperiti vulgi; ita nihil, quod ad salutem ægri facturum esse agnoscit, de quo tamen sinistre iudicatum esse vulgum opinatur, omittendum est.

(h) *Seidel* de morbis incurabil. p. 112. "Ineptiæ quotidie excogi-

næ illi, quicquid etiam prætexant (i), summum vereri debent iudicem, (k) quando artem alienam salutarem iudiciis & consiliis turbant suis, & infalubrem faciunt, neque doctrina vera, (l) neque vera experientia suffulti, quamuis vtraque forte iactetur, (m) vt fieri a medicastro solet. (n)

Ee 3

§. VII.

“cogitantur plures. Interim
 “caussa morbi, nullo aduersan-
 “te, libere dominatur, sobolique
 “suæ, id est, morbo incremen-
 “ta dat, donec ægrum iugulet.
 “Quo tunc se proripit illa sa-
 “pientia, quæ censorio consilio
 “medicos procul faceffere an-
 “tea iusserat?

(i) Eleganter *Carolus* apud *Len-
 tiliū* miscell. med. pract. T. 2.
 p. 609. de huiusmodi homine,
 “procaci, ait, instituto ne spe-
 “ciosa aliqua deficeret larua,
 “prolixum caritatis christianæ
 “pallium eligis, quo munitus
 “velo tecta omnia tutaque cen-
 “ses: cuius crebris micationi-
 “bus incitatus, breuī quoque
 “refarciendis tibialibus, cal-
 “ceisque resuendis, operam
 “opemque tuam accommoda-
 “bis, spero.

(k) “Homicidii crimen est, in
 “hominis salute peccare.” *Cas-
 siodor.* form. comit. archiatr.

(l) *Tulpius* obseru. L. 4. 54. de
 noxa ex libris medicis, “impe-
 “ritia, ait, malus thesaurus, qua
 “imbutus videris capere, quæ
 “te capiunt, concipisque ex
 “male intellectis præiudicatam
 “opinionem, quæ vbi peperit
 “peruicaciam, actum est de ho-
 “mine imperito, quem deinceps
 “ne ingeniosissimus quidem
 “mortalium ab sententia sua fa-
 “cile dimoueat.

(m) “Nihil audacia doctius est,
 “nihil ignorantia audacius. *Hip-
 pocrates.*

(n) *Non enim sunt arte homines hi
 diuini aut scientia;
 Sed superstitiosi vates, impudentesque
 harioli,
 Aut inertes, aut insani, aut quibus
 egestas imperat,
 Qui sibi semitam non sapiunt, alteri
 monstrant viam.
 Ennius.*

§. VII.

*Experi-
entia ex-
perientia
opposita.*

Allegent vero experientiam medici, allegent non medici, licebit experientissimi *Bæcleri*, professoris Argentinensis, (a) responsionem nostram facere: “allegata a
“præiudicio occæcatis in contrarium experientia *suspecta*
“plane, immo *falsa & nulla*, apparet. Experientiam ex-
“perientiæ oppono: ’ nempe, vti auctoris doctissimi mentem capio, aientem neganti; repetitam vix tentatæ; sinceram præiudicatæ; veram apparenti; medicam non medicæ; distinctam tumultuariæ; integram mancæ (b); certam
tam

(a) ad cynosur. mat. med. P. I. p. 205. sqq.

*Experi-
entia
manca.*

(b) Manca diuerso modo est experientia. Duo heic potissimum notamus momenta. Primo sunt aliqui, quibus pauciores forsan, vel tales solum febres videre, per loci, & temporum, & singulorum ægrorum felicitatem, contigit, quæ sua natura minus difficiles fuerunt, aut periculis non facile obuix, & aliis remediis vel cito satis, vel tandem certe satis tuto medicabiles. Hi, si historiam, indolem, pericula, febrium copiose epidemiarum, degenerantium, difficilium, perniciosarum, & morborum acutorum & chronicorum ex febrili fomite innumerorum, aliasque ægritudines eodem remedio domabiles, vel ignorant, vel sub

alieni morbi nomine, & nescio cuius causæ specie negligunt, facile fit, vt incomparabilem, eamque multiplicem, medelæ febrifugæ vtilitatem non experti despiciatui habeant, artis olores ignorantes, quamuis cetera satis docti. Meliora hos docebunt forsan aliquando auctores, si hos legere & recte ponderare haud grauabuntur, quos passim hic adduximus. Symbolum suum conferre pollicitus est experientiss. C. B. *Behrens*, scriptum iam elaboratum habens de corticis Peruvianus vsu multiplici. v. annal. acad. Jul. T. 3. p. 152. Deinde & eorum maxime manca est experientia, qui paxin ex præcepta theoria imperfecta, vti theoria omnis est, & ex curationis imperfectæ euentibus ipsam

tam ex medela simplici, incertæ ex ambigua farragine; euentem, vbi effectuum causa patet, dubiæ, vbi nescio quid non accusari potest; propriam, quæ alienæ dudum prudenter repetitæ innixa est, propriam, inquam, ex iusta, tempestiua, efficaci, adæquata methodo, alienæ ex alienis erroribus, & defectibus. (c) Pergit cl. *Bæclerus*: “sancte nam-

ipsam etiam perfectiorem præiudicant, quique ob vitia medentis, ægroti, adstantium, materiæ, causæ, motuum morbidorum, & labantis naturæ, innocuum remedium reformidant, reformidatum vix experiri audent, castrant, interturbant, aliisque hominibus similem formidinem incutiunt, vt hinc, quibusdam in locis, fieri non possit, quin experimenta aut nulla fiant, aut vehementer imperfecta, & ob id ipsum minus felicia, quæ nouis censuris ansam præbeant. Ita eunt in circulum errores, & vt opinio experientiam mancam gignit, ita hæc opinionem infeliciter alit. Haud iniuria dixerint, qui penitus febrium & remedii effectus experti sunt, si quem bonum cordatumque virum ita errantem perperam iudicare audiant: tu si hic sis, si, quod nos, noueris, videas, & ex-

ploratum habeas, aliter sentias!

(c) Eleganter & modeste, vt solet, celeb. *Torti* responsion. iatrapolog, p. m. 456. de hac ipsa materie, ait: “nil minus me terret, *ratione satis, & experientia munitum*, sed & simul “nil magis angit, quam auctoritate impugnari. In id namque discriminis adducor, vt “scriptoribus omni honore ac “existimatione ceteroqui dignissimis, vlllo pacto hac in re “nequeam subscribere, immo “cogar, impellente *menota nimium veritate rei*, non modo “contrariis aliorum illustrium “virorum adductis testimoniis “eos *refellere*, verum & iis *met ipsum fidenter* opponere “omnium infimum, sed fortasse “*præ multis expertum*. Puderet “me sane cum quoquam *tanta* “decertare *fiducia*, si de subtili “quapiam doctrina lis ageretur, “sed, vbi *disquiritur factum*, quæ
de

“namque testari, & ad testimonium publicum prouocare
 “possum, me non vnum aut alterum, non centum, sed *ali-*
quot

“de illo sum *milies expertus* in-
 “genue referre, & aduersus
 “quemlibet opponentem *con-*
 “*stanter sustinere*, haud eru-
 “besco. Ob id penes me *nulla*
 “*auctoritas*, in hac *materia* *oxperi-*
 “*mentali*, magni penditur, *nisi*
 “ab auctore illa proficiscatur,
 “qui, per quatuor saltem, vel
 “quinque lustra, *hoc remedio li-*
 “*beraliter sit usus.*” Equidem,
 qui cum inclito viro de vsu re-
 mediū innocuo, vnice certo,
 sed cauto, distincto, tempesti-
 uo, efficaci, adæquato penitus
 consentio, praxeos propriæ
 circa id remedium vix vltra duo
 cum dimidio lustra numero.
 Præeuntes tamen habui magi-
 stros longo rerum vsu exercitos,
 & adhuc quotidie habeo virum
 illustrem, eundemque medi-
 cum longe doctissimum, expe-
 rientissimum, sapientissimum,
 cuius lateri, dum medicinam
 sollertissime & felicissime facti-
 tat, indiuisus fere comes inde
 a septennio hæreo, & vestigia
 practica lego, & consilia vbiuis
 requiro ac amplector, iisque
 me & erudiri, & firmari, &
 inter sollicitudines laboresque

practicos concatenatos, mire
 leuari & recreari sentio.

*O querulos inter requies mihi blanda
 labores!*

*Qua soleo curas saepe leuare gra-
 ues,*

*Dum mihi languidula creat ardua
 cura caterua*

Sollicitas noctes, sollicitosque dies.

*Quale sopor fessis, quale est sitienti-
 bus vnda,*

*Quale per æstiuam mollior aura
 viam;*

*Tale fatigata curarum pondere
 menti*

*Cura iuuans socii dulce leuamen
 adest.*

Si huius viri merita & dotes,
 vti mihi, nostratibusque, & ex-
 teris plurimis, & regibus prin-
 cipibusque summis, perspecta
 sunt, auctor ille candidissimus
 cognita haberet; profecto
 fieri non posse scio, quin eius,
 idem quod ego dudum ante
 sentientis, & frequenti vsu ex-
 perti, auctoritatem maximi
 penderet, & suas ea corrobora-
 ri obseruationes in sinu gau-
 deret.

“*quot mille* (d), diuersis febrium intermittantium generibus
F f bus

(d) De *uno* praxeos *anno* loquitur clar. *Bæclerus*, deque solis militibus. Sincere ista a viro præstantissimo scripta, & veram rem esse, nulli dubitamus, quæ hominibus indoctis hyperbolica videatur. Quin ipsis viris doctis, haud multa praxi vsis, neque in febrium cura, aut statu epidemio, valde versatis, ita forte videbitur, velut auctori imposturæ corticis narratio *Kergeriana*, de curatis simplici remedio febrifugo *mille* febricitantibus *quatuordecim annorum* spatio, qua de re supra p. 43. dictum est. Ignoscant viri graues, quod illius scripti, dum seria aguntur, aliquoties mentionem faciam. Fando accepi, esse ex his, qui de hoc remedio male informati perperam iudicant, qui solo titulo audito, & non lecta, aut certe non ponderata, opella ipsa, aut re non satis intellecta, nescio quid eximii aut solidi inibi esse debere præstituerint, & arrepto passimque pronuntiato odioso illo & indigno imposturæ nomine, nullis rationum momentis suffulto, suos, aliorumque auxe-

runt errores, cum detrimento ægrotantium. Prodiit postmodum, eodem præside, altera disputatio plane similis farinae, de vsu corticis noxio, quamuis recto, vbi prior illa mire beata prædicatur, quasi illius pondere pressus iam gemat cortex, & illa primum oculos aperuerit mortalium, vt vsum rectum a noxio distinguere cœperint. Ita, quod *Persius* dicit: *pagina turgescit dare pondus idonea fumo*. Fabula quædam inter *Aesopicas* “*sironem* narrat, insectum minimum, tauri viatoris cornu “*insidentem*, quum hic forte “*ingemisceret*, acuta vocula “*proclamasse*: o miserum, quem “*ego meo pondere opprimo!* “*cui viator*, amicule, inquit, “*quis te in orbe esse norat?* “*quis pondus tuum sentiat,* “*quod nullum est?*” v. *fables de la Mothe*. Nemo crederet, nisi clara verba adessent, quemquam id publice profari non erubescere, quod auctor §. 2. dicit: “*ab eo tempore*,” (quo nempe ludicrum illud de impostura opusculum editum est,) “*agnosci cœpisse*, chinchinam

“bus afflictos, diuino hoc auxilio curasse, vix occurrente
 “vno aut altero male, & quidem ex culpa ægri, cedentis
 “remedii exemplo. Nescio itaque, qua fronte, qua auda-
 “cia, tantum naturæ donum proscribatur.”

§. VIII.

*Absoluta
 curareli-
 quia ne-
 que a fe-
 bre neque
 a remedio
 metuen-
 da sunt.*

Certe integram sanitatem, vel priori etiam sæpe fir-
 miorem, ab hoc remedio recte vsurpato consequi, neque
 reliquias deinde febris, multo minus medicinæ, timendas
 esse, dudum attenti, quos passim nominauimus, obser-
 uatores memoriæ prodiderunt, & recta ratio experien-
 tiæ comparata suadet. Nemo sane probauerit, febrilem
 materiam, quæ per se tam exiguæ molis est, (a) & tamen
 si

“nam noxium & insegurum esse
 “medicamentum, si empirice, h.
 “e. imprudenter, nulla corporis
 “ægotantis, causæ febrilis,
 “temporis, aliarumque circum-
 “stantiarum ratione habita,
 “vsurpetur; esse vero ac ma-
 “nere optimum, efficacissimum,
 “ac tutissimum remedium, si
 “quis eodem recte vti sciat.”

Atqui hoc de quauis medela
 quantumcunque efficaci, vel
 ante Aesculapium, agnouerunt
 medici, & de cortice docue-
 runt omnes, quotquot a prima
 eius in Europam introductio-
 ne de eodem scripserunt, &
 id sana ratio & experientia di-
 ctat, quicquid vnus hisce ob-

* *materia
 febrilis
 μικροα
 exiguum.*

strepit disputator, haud credo
 serius, de vsu simul recto &
 noxio, id est, chimæra me-
 dica. “Sine noxa mederi id est,
 “si recte faciamus. (ἐπιτυχά-
 “νειν τῆσει το καλῶς ποιεῖν.)
 “Cum noxa vero medicari,
 “(ατυχεῖν) est, cum quis, quod
 “non sciat, id non recte faciat.
 Hippocr. de loc. in homine
 §. 125.

* (a) Fermentum hanc, an putre-
 dinem, an aliter vocemus, ni-
 hil refert. Stahlus de febris
 ratione c. i. p. 24. “consti-
 “tuimus, inquit, omnino nos
 “quoque pro causa febris in ge-
 “nere materiam, quæ, serius
 aut

si violentissime afficiat, facili de caussa, in homine plane fano (b) nasci, facile denasci, & exigua vel nulla excretionem, & corporis, anni, aerisque mutatione insensibili, immo leuissimi sæpe ponderis remedio, extinguui & exclu-

materia febrilis arte domabilis.

Ff 2

di

“aut ocyus, valde remote aut
“valde prope, *putredinoso-fer-*
“*mentatiuam* corruptionem at-
“que labem parti alicui vitali
“incurere possit. p. 29. Nostra
“acceptio *putredinis, ut caussa*
“*februm, de imminente, aut non*
“nisi leuiter & *minutatim* adhuc
“*incipiente, & antequam copio-*
“se, adeoque insuperabiliter
“præualeat, mature præfo-
“canda, omnimode intelligi de-
“bet.” *Sennertus* de febribus lib.

II. c. 17. “Si ea, quæ in febribus
“accidunt, obseruemus, vide-
“tur illud *μιασμα, & περιττω-*
“*μα σηπονωδες* sæpe quidem
“esse mole exiguum, sed vi ma-
“ximum, vtpote, quod prima-
“ria paroxysmi caussa est, &
“quo discusso paroxysmus ces-
“sat, id quod interdum a natu-
“ra fieri solet, quæ id ex venis
“expellit, dum circa labia, na-
“res, & alias faciei partes pu-
“stulæ excitantur.” *Meibomius*
de febribus intermittentibus
epidemicis §. 25. 29. “Infini-
“ta eorum exempla videre li-
“cet, qui tempore epidemicæ

“constitutionis toti sani, deque
“nullo symptomate conquesti,
“derepente febrim corripuntur.
“Annon colligitur inde, extrin-
“secus aliquid communicari,
“quod varios illos motus cieat,
“& tantos effectus tam subito
“edat, ad instar venenorum,
“quæ, intra corpus sanissimum
“recepta, mox omnem eius
“œconomiam miris modis per-
“turbant, quibusdam sympto-
“matibus plane similibus. So-
“lutiones februm *per naturam*
“& *artem* satis demonstrant, ab
“exiguo aliquo *miasmate* depen-
“dere febrim, quo *excluso*, quo-
“cunque etiam modo, aut *mor-*
“*tificato*, mox cesset febris.

(b) *Pechlin.* obseruat. p. 255. “Mi-
“ratus sæpe sum subitos illos &
“inopinos quartanæ insultus,
“quippe qui, velut fulmine im-
“missi, validissima quæque cor-
“pora inuadant & pessumdant.
“Vtrum *aura quædam* austero
“vitriolata bilem sic satis flui-
“dam corripiat, inque lentum
“& viscosum humorem fi-
“xando permutet?”

effectus
medela-
rum fe-
brifuga-
rum.

di posse apparet, venenum esse adeo insuperabile, vt nulla antidoto adæquata, nullo naturæ in functionum integritatem restitutæ robore edomari, digeri, & excerni possit; sed solis violentis illis, & sæpe formidandis, febrium motibus consumi, atque expelli debeat, noxam alias in corpore relicturum. Contrarium euincit vsus adæquatus, adæquatus, inquam, & præmissis præmittendis (c), si quibus ob plenitudinem aut obstructionem insignem opus est, institutus, medicaminum febrifugorum (d), quæ deus naturæ facile erranti labantique largitus est, præsertim salinorum, amarorum, aromaticorum, & subadstringentium. Iste vero rectus vsus nihil noxii, nihil metuendi, in corpore relinquit: cuius rei fidem faciunt tot tantique, ad quos prouocauimus, obseruatores, ac experientia antiqua & noua. Enimuero per omnium sæculorum decursum post febres innumerabiles remediis eiusmodi febrifugis, quæ specifica dici merentur, magis minusue certis, vel ab ipso vulgo, (quid ni a peritis medicis? (e)) in medio cursu interceptas, & penitus profligatas (f), constantem sanitatem

(c) Recte *Pecklin.* obseru. p. 254.
 " vbi non tantum qualitate, sed
 " & copia, humores excedunt,
 " sine purgante aut vomitorio
 " curam transigi posse, non cre-
 " do. Vbi sanguis nimium
 " quantum exæstuat, quod
 " subinde fieri solet, neque ma-
 " gnum sit in prima regione vi-
 " tium, præsens sane est in ve-
 " næ sectione remedium, qua
 " sæpe vna morbus confici-
 " tur.

(d) add. *Pecklini* locus adductus
 p. 40.

(e) *Idem* obseru. p. 254. " De
 " febrifugis dico, in dosi & tem-
 " porum conditione omne sa-
 " nandi momentum situm esse,
 " & præpostero metu contigis-
 " se, vt empiricorum sæpe in
 " hoc curandi genere maiores
 " sint partes, quam dogmati-
 " corum.

(f) Penitus, profligatas, dico,
 Nam, secundum regulam no-
 stram

nitatem infecutam esse, cui non constat? Vnde prudentioribus facile iudicatu est, sicubi res iisdem remediis non succedat, vel artificis vitium subesse, cuius correctio arte addisci debeat, vel morbi vim paullo euasisse potentio-rem, quam pro eius medicinæ viribus; dubitandum vero non esse, quin victas daturus sit manus, si maioris

F f 3

cer-

stram secundam, cardo curationis febrium in eo versatur, vt, si quodcunque medicamentum febrifugum adhibeas, proportio inter vim morbi & remedii recte ponderetur, neque medicam manum adhibere, ac febrim a tergo insistere, prius desinas, quam omnino hanc cum symptomatibus fugatam esse appareat. Ita auertuntur noxæ dispositionis febriculosæ imperfecte curatæ, quas vulgus remediis perperam imputat, forte vero etiam imputant aliqui ultra vulgum sapientes, sed iustam continuandi normam vel nescientes, vel negligentes, vel ab ea deterriti, & nescio qua opinione occupati. Atque ita innumeræ febres & olim & nuper, sine multa naturæ ope, sine expectatione multa, plane curatæ sunt sine noxa, chamæmelo, verbena, salvia, absinthio, gentiana, pentaphyllo, aristolochia, cortice fraxini, aromatibus, salibus, &

similibus; immo epicarpiis, aliisque medelis, si modo ista præsidia, adiuuante natura, adæquata morbidæ materiæ motibusque fuerunt, & proportio rite obseruata est. Pro uoco ad obseruationum per omnia sæcula scriptores, quos aut non legere, aut negligere, aut intelligere nolle, & sibi solis sapere oportet, si qui serio, cum scriptore de corticis usu recto noxio, febrem vltimum naturæ præsidium, ad materiam febrilem perdomandam, reputant, & solam plenitudinem humorum, eiusque manifestam euacuationem, a natura sibi relicta, vel medico diuinante præstendam, inculcant: quo solo facto aliqui, sine alio indicio, otam materiam febrilem euacuatam esse debere, iactant, quasi probe nouerint, quid illa sit, & vbi hæreat vltima eius radix, aut quasi hanc per aliquod *μικροσκοπιον* inauditum inter excreta dignoscere possint.

functio-
num, re-
stitutio
in inte-
grum,
sympto-
matibus
paroxys-
ticis fuga-
tis.

robur
coctio, &
evacua-
tio

certiorisque virtutis medela similis opponatur. Superiori sæculo adeo felici esse contigit, (g) vt remedium iis morbis debellandis, præ ceterarum medelarum omnium virtute, certum in artem nostram introduxerit, quod eodem forte modo, ac eadem certe cum securitate, operatur, quia cetera, omnibus scholis accepta & laudatà, medicamina amara leuiterque adstringentia: quæ, qui sub præparantium, vel quocunque alio titulo, sectantur & commendant, hoc vero contemnunt vel vituperant, quod aliqui facere amant, næ illi, quid sibi tandem velint, ignorare videntur: adeo propria sibi sententia non constant, quum differentiam nullam ostendere possint, nisi quod cortex ceteris certius & potentius febrim reprimat. (h) Euiden-
tissimum experienti cuilibet est, virtute huius medicinæ, si opportune & sufficienter, vti supra descripsimus, exhibeatur, humores & fibras corporis ita roborari, & disponi, quomodo id cunque iam fieri putemus, vt, cessante penitus violenta illa motione spastica & feruida, quæ per paroxysmos afflixerat, restituantur in integrum functiones omnes, & homo sanus appareat, qui antea febricosis symptomatibus grauius affligebatur, & maneat deinceps sanus, si ad scopum obtentum vsque medela continueatur. Fit illud robore euidenter fibris addito, correctione manifesta materiæ morbidiæ, & eiusdem excretionem per vias aptissimas, quam natura, hoc remedio roborata, & in corrigendi onere subleuata, & ab ambiguis & errori obnoxiiis motibus febrilibus, in certiore functionum integritatem

(g) "Suos quoque *Columbos* habuit ars nostra. *Ramazzin* opp. p. 65.

(h) Cl. *Tortus* therap. special. p. 15. Forsitan, si parem in talibus

"virtuti nostri corticis reperi-
rent virtutem, illam pariter
"haberent suspectam: adeoque
"fallant eos remedia necesse est,
"vt illis adhibeant fidem.

tatem restituta, melius nifu proprio, huc illuc promouere potest, quam medicus, qui viarum humorumque dispositionem non penitus notam habet, venarum apertione, vel euacuantibus pharmacis, monstrare & propellere potest. (i) Etenim roborata natura, & ipsum remedium

*(i) *Holterhoff* de erroribus medicorum p. 4. sq. "Ferdinandus, Hispaniarum regis frater, cardinalis Toletanus, octoginta & nouem diebus tertiana agitata, obiit ætatis triginta & duorum annorum, & toties tamen in eo venæ sectio iterata fuit, vt aperto cadauere, & sublatis corde, hepate, & pulmone, dissectis venis & arteriis, vix cochlear sanguinis in cauum thoracis confluxerit." Eandem historiam referunt *Helmont.* de febribus, & *Thonerus*, L. I. obs. 7. qui totum eius principis corpus venæ sectionibus, purgationibus, hirudinibus, & stricta diætâ, ita exhaustum fuisse memorant, tertiana non minus typum suum seruante, ad extremum fati diem. *Peyerus* de glandul. intestin. c. 7. "in promptu, ait, nobis foret, noxas, immo crudas, vt leuiter dicam, mortes, a præpostero ac pertinaci purgantium usu in febribus, iis in primis, quæ inde ex anni 75. au-

tumno, vsque ad hyemen 76. επιδημικως grassabantur, accersitas, exemplis ob oculos ponere." Abundant in historiis medicis ante inuentionem corticis, & vbi is negligitur, exempla hallucinationum eiusmodi in eligendis mouendisque euacuationibus. Imminuta enim satis plenitudine, sæpe vix desinunt humores per paroxysmos rursus turgere, nisi medela specifica statim subiuncta fomitem præcidas, vt, si hac careat medicus, vel carere velit, iterum iterumque sanguine misso, vel pharmaco dato, euacuari debere ægrum facile perperam opinetur. Humor vero febriculosos, post plenitudinem forsân insigniorem semel aut iterum imminutam, medicamento specifico sufficienter correctus, sponte naturæ roboratæ, per congruas vias eiici solet, quantum opus est, sine aberrationis metu.

* obseru.
partic. 35.

per vias
varias
nature
& mate-
ria ami-
cas.

dium amarum, tonicum, partim sponte eliminare obserua-
tur humores turgentes, partim coctione, seu digestionem sin-
gulariter accommodata, quocumque illa fiat modo, coquit
indubie materiam peccantem, quia coctionis signa di-
lucida post paucos certe dies apparent, materiamque eam
deinde sensim sua sponte per vias commodissimas exclu-
dit. Vt taceam *excretionem circa os & nares*, quæ in vulgus
nota, & sola sæpe sufficiens, tertianarum febrium crisis (k)
post corticis vsum sæpissime efflorescit; vt præteream
rariorem *salivationem* (l), & qui priores doses circa
paroxysmi incipientis vel exeuntis tempus, frequentissi-
me cum *εὐφορία* sequuntur, *vomitibus*, & salutaribus *sanguinis fluxibus*; manifesta etiam experientia ostendit quo-
tidie, quod inclitus medicus & obseruator exquisitissimus
“dicit (m): “chinachina, cum minus illud expecta-
“ueris, *aluum* subducit (n), *diuretica* fit (o), *diaphoresi*
agit

(k) Hæc manifestam exceptio-
nem facit a regula, qua nihil
parcum criticum reputatur.
Recte tamen *Pechlin.* obseru.
p. 235. “illud in tertianis ex-
“anthema, quod iis fere solis
“proprium est, nariumque &
“oris viciniam depascitur, vt
“sæpe magna valitudinis com-
“pendiaria erumpat, medicum-
“que & ægrum soletur, in hoc
“tamen etiam vtrorumque spes
“sæpe frustrari vidimus, quod
“lente se iterum subduceret
“exanthema, nouumque subi-
“ret. Repelli quidem illud & in

“sanguinem redire malum est,
“sed nec, cum exarescit, in ato-
“mos dissipatum, omnia in va-
“do. Et, vt aliquis in extru-
“dendo eo appareat naturæ co-
“natus, sæpe tamen etiam ar-
“gumento est, plus superesse
“materiæ, quam vt absorberi tam
“exigua parte possit.

(l) conf. *Hellwig.* de quinquina
Europ. §. 24.

(m) *Albinus* de febre quartana
th. 22.

(n) v. supra p. 34.

(o) Vrinæ, a corticis sufficienti
vfu, fere semper coctas & copio-
siores

restitutio vapor. (t) Signa sunt certissima, vt non opus sit statera
 æquilibrii Sanctoriana, restituti in statum sanum æquilibrii corporis,
 & motus febre antea turbati, & restituti motus tonici naturalis, quo
 tonici, & facto omnes excretiones rite procedunt. Itaque, si vel maxime
 excretio- crisin subitam, & in sensus incidentem, a cortice fieri, infi-
 num na- cias eatur, λυσιν certe, seu excretionem successiuam, quasi κατ'
 turali- ἐπικρασιν, a recto eius medicinæ vsu euenire, negari haud pos-
 nm. se videtur. Sufficiunt enim facile tenui illi μίασματι,
 quod febris caussa continens est, & humoribus non nimium
 spissis & abundantibus, euacuationes istæ, ab ipso medica-
 mento specifico ipsaque natura ita peractæ: modo, quod
 methodus generalis docet, euacuata sit, si qua forte euidenter
 aut venas replet, aut primas vias, aut eo nititur materies
 abundans & excretionem vrgens, sintque resolutæ, quæ
 remedii efficaciam impedire possunt, obstructions. His
 omnibus ad obseruationum fidem perpensis, mirum est
 esse, qui putent, sibi solum hoc remedio materiam febrilem,
 non corrigi, non euacuari, & qui quærant, quo er-
 go abeat materia febris per chinam curatæ. (u) Verum
 indicatio- ni reuer- sionem
 præca- uendi sufficit cortex.

(t) Sanctorius aphor. 10. II. " Si
 " impedita est perspiratio, diebus
 " sequentibus vel succedet ple-
 " nior perspiratio, vel aliqua eua-
 " cuatio sensibilis plenior, vel
 " cachexiæ vestigium, vel febris"
 aph. 63. " tunc quam maxime
 " recedimus a morbo, quando per-
 " uenimus ad medium latitudi-
 " nis ponderis salubris, non ob
 " euacuationem sensibilem sponta-
 " neam, vel a medico factam, vel
 " ob ieiunium; sed ob perspira-
 " tionem insensibilem, quæ fit a

" somno, post optimam coctio-
 " nem." add. Pitcarn. opusc. me-
 dic. diff. 8. de curatione febrilium,
 vbi ostenditur eas optime
 per transpirationem depelli.
 (u) v. Sydenham. epist. i. p. m. 377.
 cl. Torri therap. special. L. I. c.
 3. vbi causæ eleganter enar-
 rantur & confutantur, ob quas
 apud quosdam perperam male
 audit cortex. Inter has præ-
 cipua est vanissima hæc dubi-
 tatio, ex opinionum commen-
 tisi oriunda, ex quibus, & schola-
 rum

tamen, cum sæpe quidem ex ingenio morbi, quod ex obseruationibus itidem innotuit, verendum sit, quod tamen verendum non semper est, & sæpe frustra timetur (x), ne in corpore maneat materiæ febriculosæ particula quædam ὑποσφοδῶνς, sed subtilissima, sine sensibili mole, sine æquilibrii turbatione, sine motu morbofo, sine noxa tantisper vlla, particula nempe ita immota, vel immatura, vt percipi, attingi, aut amoueri non potuerit: quum verendum sit, inquam, ne hæc materia, suo tempore maturata & mota, denuo sponte augetur, iterumque tonum & excretionem turbet; indicatio superest prophylactica, quam secuti, iusto certoque tempore, quo iste motus incipere nititur, quod historia medica docuit, medicinam adæquatam repetimus. Ita tum excretionem naturalem, præsertim perspiratio-

Gg 2

tio-

rum opinantium auctoritate, & facili assensu hominum artis ignorantium, quos per aliquam fucam & penitiori experientiam oppositam veri speciem terrere facile est, enatae sunt omnes illæ noxiæ & præiudicatæ de noxa innocentis remedii nescio qua persuasiones. Atque his, dum a tempestiuo, efficaci, adæquato remedii usu absterrentur homines non satis experti, præpeditur passim, immo vere noxiis experimentis turbatur experientia. Hochabeant tantisper responsum, qui ambigui quærent: vnde ergo fiat, quod tot censuras incurrat reme-

dium, si per se innocens sit, & adeo vtile, modo recte adhibeatur.

(x) *Torti therap. special. p. 173.*

“Aliquando recidunt ægri, si in
“ipso morbi vigore cortice cu-
“rantur, sæpissime non recidunt:
“præterquam, quod recidua
“vel inhibetur continuato re-
“medio, vel, si prorsus inhiberi
“non possit, saltem debilior so-
“let esse radice sua.” id. p. 15.
“Tam leuis sæpe sæpius est ac-
“cessionum recursus, vt non-
“nunquam expediat febrilis fer-
“menti reliquias ipsi efferue-
“scentiæ febrili, duobus vel tri-
“bus accessibus dissipandas, re-
“linquere.

tionem insensibilem, (y) quæ tenui illi particulæ residuæ maxime apta est, tum motum tonicum, (z) & æquilibrium œconomiamque corporis, manifeste facta tecta seruamus: quo præstito vltimus febris fomes extinguitur. Etenim, si omnia recte fiunt, vel nihil plane febriculosi amplius apparet, vt pateat leuem illum vaporem, si quis superfuit, extinctum esse & exhalasse; vel, si quid a materia residua leuiter mouetur, id eodem, quo iam diximus, modo, factis pro nisu naturæ euacuationibus sensibilibus aut insensibilibus, & tono in robur naturale restituto, ita e corpore eliminatur, vt facile iterum integra redeat sanitas, & maneat integra, si repetatur remedium, quoad opus est, atque ita funditus deleatur dispositio febrilis: (a) quod

(y) *Hoffmann*, fundam. medic. c. 3. §. 37. "recidivæ febrilium creberrime fiunt a transpiratione prohibita.

(z) Recte *Helmontius* opp. p. m. 404. "nisi nervi firmentur, facile morbi recidivi fiunt.

(a) Ponamus etiam, esse quasdam febres sua natura alio modo *ὑποσφοδραῖς*, vt post longius, aut incertum tempus, aut post annum fere, redire ita moliantur, vt vltimum morbi seminium, si quod superest, temporaria nostra curatione exhauriri non possit; nescio, vti iam supra dixi, & nemo scire potest, annon istiusmodi

febres sero redeuntis noui potius sint morbi, pro corporis, & diætæ, statusque epidemici ratione, æque ac primus, geniti, quam vt a radice quadam veteris *ὑποσφοδραῖς* repullulare reputari debeant. v. *Trauersarius* ap. *Lancisium* p. 303. sq. *Monginot* apud *Blegny*. "Si quis sibi fingat febrem post menses aliquot ingruentem reliquias esse præcedentis, fraudem sibi facit: eiusmodi reditus recentibus ex occasionibus suscitantur." Obseruata tamen sunt eiusmodi reuersiones seræ, & maxime annuæ, immo quotannis redeuntis, per omnia sæcula, & notantur hodie sæpe sæpius sine

quod experientes quiuis comperire pōssunt (b). Si qui sunt,
 G g 3. qui

sine corticis vsu. * Ante triennium curauī futorem, qui, inde a sedecim annis, quotannis febre tertiana, per quinque vel septem paroxysmos, grauiter afflictus, semper sine corticis vsu conualuerat. Quum autem ita duplicaretur morbus, vt continuus appareret, cum cardialgia in quinto paroxysmo, quæ ægre tolerabatur, fugauī & deleui penitus febrim remedio specifico: neque illa adhuc rediit. Nec a longinquo febris seminio, si quod est, quod affirmare nemo potest, nocumentum vllum notatur, præter ipsam forte illam, eamque facile sanabilem, febrem recidiuam, vel motum febrilem. Et vti eleganter *Tortus* therap. special. p. 17. dicit, “quid tum? anne
 “femina peponum asseruata
 “gignent cucurbitas? sic & femina tertianæ, aut quartanæ,
 “si sibi sinantur, ad summum
 “tertianam iterum, vel quartanam, reproducent. Neque
 “enim, si res examinetur, quicquam deterius succedere consueuisse, demonstrant ipsæ, quæ
 “nonnunquam subsequi solent,
 “recidiuæ consimiles, vt vt mille

“alia infortunia, post sæculum *obseru.*
 “aduentura, inde præfagiant, *partic. 36.*
 “reclamante licet quotidiana
 “experientia, nonnulli vaniloqui.” Sed & his reuersionibus, si eueniunt, radicitus extirpandis, vel non opus est adhibere corticem, dum alia facile sufficiunt, vel sufficit ipse, si eo opus esse videtur, & eodem modo, quo diximus probauimusque, integram sanitatem, eamque denique constantem, sine noxa restituit. Quod qui omittunt, quando alia non sufficiunt, aut qui nescio quos morbos sibi curandos ponunt, si materiæ febriculosæ facile medicabilis motus sentiunt, næ illi suæ culpæ, non remedii innocui, noxam accusare debent.

(b) Si quis nihilominus dubitare velit, an non superesse debeat obstricta in corpore materia febrilis, dubitet per me licet. Et quid non in dubium vocare aptus est præceptis opinionibus turbatus animus? Ego tamen cum doctissimo *Torto* respons. iatrapolog. p. 452. “me
 “sponte recipio inter medicos
 cre-

confe-
quentia
effectuum
posterior.

natura
febrici-
tantis vis
violenta
& minus
certo salu-
taris.

qui id sibi non compertum dicunt, sed nescio quid non no-
xii post eius remedii præbitionem infecutum narrant, iis
lubens fidem adhibeo. Historicas veritates, quæ, vti di-
citur, facti sunt, non nego. Attamen ab istis observato-
ribus æquiter peto, vt mihi, totque me longe potioribus
testibus, itidem fidem adhibeant. Quumque evidens
sit, ea, quæ in febrium fuga præstantur, ipsi cortici
deberi, & innumeris in ægris effectus penitus faustos &
constantes inde consequi; cogitent velim, si quid sequius
inde effectum alicubi dari obseruent, vnus rei plures esse
posse causas, inquirent in causas veras, accommodent
iis methodum, & tunc, si sine præcepta opinione iterare,
ad regularum normam, perfectiora experimenta haud gra-
uentur, ipsos hosce, qui contra senserant, mihi consentientes
omnino spondeo. Præstitis iis quæ modo deduximus, conse-
quitur sponte naturæ, cuius iam functiones suo sibi ordine
constant, neque amplius per turbulentos febris motus, spas-
mosque vasorum, viscerum, neruorum, locorumque se-
cretionibus & excretionibus dicatorum, irritantur aut co-
hibentur, consequitur sponte naturæ, inquam, vel idoneis,
vbi opus est, remediis impetratur facile, vt, si quid abun-
dantis, aut per febrile *μασμα*, & motuum incendium, cor-
rupti humoris in corpore superest, blande tutoque ad exi-
tum disponatur. Id vero omne non nisi cum ingenti mo-
lestia, neque sæpe sine periculo, per ipsos motus febrium
paro-

“credulos, quibus facile impo-
“nunt *abditæ huiusmodi* febres,
“*qua* sinunt ægrum facile cibum
“appetere, bene ferre, melius nu-
“triri, optime quiescere, vires re-
“sumere, equitare, iter facere,
“ludere, sine lassitudine, sine

“molestia, sine siti, vno verbo,
“sine vilo febris indicio. Neces-
“se est ægro *latentem huiusmodi*
“febrem toto vitæ suæ tempo-
“re circumferre.” O mirabilem
necessitatem, o suauem & vere
salubrem febrim!

paroxyfticos præftitiffet vel ipfa natura, (c) vel ars cum exspectatione curandi, (d) immo nescio an in morbo periculoso aut pertinaci omnino præftare sæpe potuiffet. (e)

pera-

(c) *Lockius ad Sydenham. p. m. 37.*
Hactenus ipsa suum timuit natura
calorem;

Dum sæpe incerto, quo calet, igne
perit.

Dum reparat tacitos male proxida
sanguinis ignes,

Pralusit busto: fit calor iste ro-
gus.

Iam secura suas foveant præcordia
flammas!

Quem natura negat, dat medicina
modum.

(d) Legi merentur elegantes ill. *Stahl*i notæ, quibus decorare lubuit *Harnei* de arte curandi per exspectationem libellum, vti *Schelhammer*. de natura p. 262. sqq. notat, insulsum, iniuriosum, putidum, & bono viro indignum: cui consentit *Lentilius* iatromnem. p. 170. sq. 465. sq. 631. vbi stultitiam *Harnei* ridet, & libellum famosum ac sordidum vocat. Neque docet ille liber artem exspectatione curandi, aut remedia exspectationis commendat, vt putasse videtur magnus *Brunnerus* de glandul. duoden. p. 147. & cl. *Clauderus* in diff.

de morbis acutis febre stipatis §. 16. Sed auctor libellum in totam medicorum suæ regionis cohortem iniurium, & plane alia tractantem, eaque maximam partem ineptissima, incongruenti titulo ornauit, forte vt suspensa hederæ vinum putidum vendibile fieret. Solo quippe cap. i. ars exspectationis non cum laude, sed cum irrisione, describitur, qua, vt ait, medentes "in grauioribus morbis omissione trucidant, & "leuiores morbos curare videntur, aliquid agendo nullius momenti." Annotationes viri illustris sapienter docent artem, vel per exspectationem, vel cum exspectatione saltim, curandi, vtilissimam sane, immo necessariam; quoties salutem certam & securitatem spondet morbus tolerabilis, aut nullum remedium specificum & adæquatum medicina nouit.

(e) Haud ineleganter *Helmontius* in libello: ignotus hospes morbus l. c. "Natura stans "suis ipsamet medetur morbis, "spontanea bonitate, & mox quo-

- - - *peragit tranquilla potestas,*
Quod violenta nequit. (f)

*sanitas
 integra &
 firma
 conse-
 quens.*

Deo fit gloria, medicinæ omnis, & huius remedii oppor-
 tuni, efficacis, adæquati largitori! (g) Restituta ita per me-
 dicamen, quo tonus euidenter roboratur, & humores in-
 digesti

quoque ambulare potest, quod
 solius est sanitatis. Sedens ta-
 men natura, etsi sua sponte
 stare, atque tandem ambulare
 possit, surgere tamen cogitur,
 antequam stet, atque ideo am-
 bulat difficilior. Ast natura
 iacens, nunquam ex se surgere
 potest. Immo nec sat est sur-
 gere. Nam nisi nerui firmen-
 tur, facile morbi recidiui
 fiunt.

(f) *Claudianus.*

(g) *Sydenham.* de variolis con-
 fluent. & passione hysterica p.
 m. 519. "quamvis in febrium
 curatione egregia præstet, ne
 dicam miracula, cortex, atque
 eodem tum ipsi libenter vta-
 mur, tum vxoribus liberisque
 vsurpandum imperemus, quo-
 ties res postulet; sunt tamen,
 quibus haud minus iam displi-
 cet, quod tam certo subitoque
 morbos expugnet, quam olim
 displicebat, quod non nisi nu-
 per his terrarum oris innotue-
 rat. Quo quidem fato tum
 optimi quique viri, tum etiam

præstantissima quæque reme-
 dia semper fere vrgentur. Ve-
 rumtamen ad hanc notam in-
 dolem nostram licet experiri,
 hominesne boni simus, an ve-
 ro probrosi, pro gradu quo vel
 exultamus, vel dolemus ac-
 ringimur, quoties publica res
 hominum communi aliquo be-
 neficio, ac numinis fauore au-
 getur." cl. *Torti therap. spec.*
 p. 12. Reperitur ex voto reme-
 dium omnis: omnino *pravi-*
tatis expers, febres *momento*
temporis fugans, *nullos* in cor-
 pore *tumultus excitans*, *nullam*
penitus molestiam pariens, ac si
 nihil sumisset ager. Num-
 quid forte illud audax quidam
 chymiater, ex antimonio vel
 ex mercurio sublimatis, ele-
 ganti periculo fabrefecit? mi-
 nime gentium. Non alium
 opificem habuit chinachina,
 quam deum, & a solo deo
 omnem, quam nacta est, feбри-
 fugam virtutem recepit. An-
 ne ergo deus illa vtitur in hu-
 manum genus *specie iuuaminis*
 in

digesti coquuntur, naturæ œconomia melius sæpe, quam ante febrim, & ante curationem, se conseruat. (h) Ipsæ vero remdii huius vegetabilis particulæ in corpore sano nihil immutare obseruantur. Quamdiu febriculosi aliquid ægro in corpore superest, mutationes ab adsumto medicamine specifico sentiuntur. Restituta functionum integritate, drachmas plures quotidie deuorabis sine sensu commodi aut incommodi, quasi crustæ panis totidem drachmas comedisses, quod mille & mille homines testari queunt. Sexcenties ego, vt vel remedii bonitatem degustando explorarem, vel animi caussa, vt ægrorum nausæ amice illuderem, drachmam vel amplius deglutiui, & idem sibi vsu venire, neque quicquam se inde persentire, alii medici affirmant. Particulæ profecto huius medicamenti facillime digeruntur, (i) vti ceterorum ex vegeta-

remedii
particula
facile di-
gerenda
& inno-
cua.

Hh

bili

”in vltionem peccatorum, cum
”illi tantam vim indidit, vt ea
”demum deluderemur, vt ea
”nos perderet? Absit hæc a no-
”bis ingrati animi blasphemia!

(h) Memoranda hanc in rem exempla plurima inexpugnabilia habent auctores, quos passim hic nominauimus, & quotidiana ostendit experientia, & partim ipsi adducimus, & alia occasione plura ostendemus.

(i) *Bœclerus* ad *Hermanni* cynosur. P. I. p. 206. “nescio, in
“quit, quo iure huic medicami-
“ni, e regno vegetabili de-
“prompto, aliud, æque adstrin-

“gens, e regno minerali de-
“sumtum, minusque domabile,
“præferatur.” *Crocum martis*
antimoniatum *Stahl*i intelligit, quem, quorumdam solum Germaniæ medicorum & breuioris temporis experimentis exploratum, sunt, qui cortici penitus substituere, & præferre tentant, quemque nos quidem haud reiicimus, sed ad febres fugandas longissime imbecillio-rem nouimus, tum propria, tum aliorum, qui auctoris auctoritate, ex eius principiis & methodo tentarunt, experientia, quam vberius suo loco de-

cla-

bili naturæ regno pro alimentis & medicationibus defumtorum, immo facilius forsan, quam pleraque alia, ob vires amaras & tonicas, in quibus qualitatum excessus nullus est. Si quid fæcum inest, id naturaliter, quantum opus esse potest, excernitur, atque nihil omnino a ceteris quotidie assumtis eam in rem singulare & diuersum, nihil corrosiui aut inflammantis, aut quod vilo modo opinionem de noxa exinde prouentura fouere possit, indagatione physica, medica, chemica, reperire, aut qualitercunque prudenti coniectura augurari licet. Neque vero quemquam hodie medicinæ peritorum medicamento particulas per se corpori noxias serio reputare crediderim. Si quis ex medicinæ imperitis ita adhuc somniet (k), huic experientia vera & doctrina medica respondere debet:

Crede mihi! vanos res habet illa metus.

Veros vero habet metus ipsa materia febrilis, ipse morbus, qui & hoc & alio remedio quouis, & naturæ vacillantis robore, imperfecte extinctus, & diuersimode mutatus, dum prauis consecutionibus imperitorum hominum oculos ferit, vana illa ipsis phantasmata effingit, de noxa, quam morbus intulit, in medicamento particulis hærente, quæ, ni nociuis opinionibus rectus vsus præpediatur, noxam illam auertere possunt, ipsæ plane innocuæ.

§. IX.

* obseru.
partic. 36.
morbus
acutus
ex quar-
tana.

clarabimus. Neque ipse inclitus remedii eius inuentor parem cortici potestatem prædicat in febribus indolis pertinacis aut perniciosæ, & vbi efficacem & certam medicationem vrgent indicationes.

(k) Mirum est, quam ridicula hanc in rem somnia, sed quam simul noxia, imprudentes & indocti apud sui similes effutiant. *Laborabat ante quadriennium iuuenis, cauponis filius, febre quartana. Per semestre tolerato

§. IX.

Pauca feligere & superioribus superaddere placet specimina, quam frustra sint, qui reliquias febris aut

Hh 2

me-

*Medica-
menti se-
curitas
exemplis
declara-
ta.*

rato morbo, medicum consu-
lit. Præscribitur post alia ele-
ctarium ex cortice. Superue-
nit a discessu medici senex
compotator garrulus, audit lau-
dari chinam, & "tunc, inquit,
"adeo vitæ tuæ pertæsus es, ut
"chinam sumere velis? a iuuen-
"tute inde mea semper audiui, pe-
"riculosa esse medicamenta *chi-
"nica, chinische Sachen.*" Nempe
confundebat nugaculus ho-
muncio *chimica* medicamina,
olim adeo exosa, cum recentiori
hoc *china* nomine, de quo in
iuuentute nihil sane inaudie-
rat. Absterretur interim æger,
omittit medicinam, & dum
extra paroxysmos sat bene ha-
bet, & febris salubritatem lau-
dari audit, naturæ per tres
menses alios rem relinquit:
donec, aduentante hieme, in
pleuritidem sinistri lateris
violentam incidit, die paroxy-
smum febrilem præcedente.
Augebatur morbus interuentu
cuiusque accessionis, quæ ty-
pum exquisitum seruare non
desinebat. Sexto pleuritidis
die, mane, post exantlatam ea

nocte febrem quartanam, ad-
uocatus tandem ego, reperio
ægrum misere pleuriticum si-
mul, & phreniticum, ægre
spirantem, nihil expuentem,
tremulum, & delirum, cum fu-
rore, pulsu durissimo, tendi-
numque subsultu. Subito san-
guinem e vena sinistri brachii
mitti, vesicatoria brachiis, cru-
ribus, nuchæ, admoueri iubeo,
& remedia emulsa, diaphore-
tica fixa, decoctum pectorale,
aliaque isti morbo apta, fauci-
bus inuito infundi, & extus
applicari curo. Altero mane,
quum tremor & spasmus ces-
sasset, ac inde a vespera ad men-
tem aliquanto saniores æger
rediisset, ceteris tamen sympto-
matis, & dolore pleuritico, vr-
gentibus, & sputo parco san-
guinolento vix procedente,
dum pectus acute strepebat,
venam iterum in eiusdem la-
teris pede aperiri facio. Ve-
speri sudor bonus tota nocte
durans succedit, mane diei
oçtaui mens sibi constat, spi-
ratus sine strepitu facilius est,
dolor valde imminutus, spu-
tum

medicinæ, absoluta cura, metuunt. Nihili est, quod aliqui

* quarta-
na ex
morbo
acuto fu-
nesta plu-
rimis.

* tertiana
epidemice
exitiosa
& recidi-
ua.

tum paucum, coctum & facile, pulsus mollior, sed semper frequens. Pomeridie redit quartana, & cum ea spiratus grauis, delirium ingens, tremor, tendinum spasmus. Hæc mane diei nonæ remittebant, quamuis mente nondum bene constante, febre sine intermissione persistente, & magnopere debilitato homine, dum vrina, quæ per inflammationem flammea limpida fuerat, iam, post solutam pleuritidem, crassa, cum sedimento obscure viridescente, apparebat. Tum vero alium perniciosæ illius quartanæ paroxysmum non expectandum esse ratus, exhibui statim corticis drachmam, & per trihoraria repetii, vt, fescuncia absumta, accessionem die vndecima expectandam tantum non iniberem, symptomata ferocia omnino reprimerem, atque die duodecimo ἀπυρεξία reperiretur. Deinde continuatum est ex arte præscripta, & repetitum tertianaque hebdomade, idem remedium, cuius, vt tutus præstaretur conualescens, octo vncias sensim sumsit. Atque ita plane in integram sanita-

tem restitutus, hodieque vegetus valet, ægre ereptus periculo, in quod ineptissima censura, & iniecto metu medellæ febrifugæ, præcipitatus fuerat. Exemplum hoc narrare lubuit eius aphorismi, quem p. 21. sq. ex Hippocrate adduximus, de quartanis in morbos acutos periculosos degenerare solitis: dum * vicissim laudatissimæ illæ febres, in corpus acuto morbo eneruatum irruentes, lento gradu trucidare sueuerunt, vbi medela specifica procraftinatur. *Pechlin.* obseru. p. 276. "In morbo epidemio, qui ante viginti annos Lugdunum in Batavis diriter excruciat, plurimi, qui morbi acuti malignitatem superasse videbantur, sibi redditi, tandem in quartanam, ex hac in icterum, atque in hydropem incidere, *funestos plerumque morbos.*" Iste vero morbus acutus, qui annis superioris sæculi 69. & 70. Lugduni grassatus est, * febris fuit tertiana intermittens, sæpe in continuam versa, sæpe in morbum chronicum degenerans, utroque modo valde grauis, & *duabus ciuium tertius exitialis, & reuersionibus, sine fere diætæ errore,*

qui ad eiusmodi experientiam miffitant: latere noxam *non lateet*
 sub fanitatis specie, post tempus nescio quod ex insidiis *noxa sub*
 prodituram. (b) Quando ergo iam remedium vllum, im- *fanitatis*
 mo vel alimentum, salubre fuisse iudicabitur, si ita nodum *specie.*
 in scirpo quærere lubet? Credo, si quis eorum, qui cor-
 tice vfi sunt, post aliquod tempus ense confossus periret,
 pars culpæ in chinæ reliquias coniiceretur, & a vulnere
 absolute mortifero absolueretur homicida, si illis vitiliti-
 gatoribus iudicium deferretur. Duodecim, & quod ex-
 currit, anni sunt, quod hæc mihi medicina vfu explorata
 est, & vndecimus labitur annus, ex quo, numerosa in praxi,
 vfus eius frequens fuit, & quos eius ope curavi complu-
 res, a primo inde tempore, adhuc sani degunt. Post in-

Hh 3

nume-

errore, *sola status epidemii*
culpa, grauissimis & frequen-
 tissimis obnoxia, dum cortex
 Peruuianus, qui, si fuisset be-
 ne notus, vnice forte suppetias
 tulisset, nondum ibi a medicis
 vsurpabatur. Eant, qui secu-
 ritate febrium intermitten-
 tium prædicant, medelam fe-
 brifugam criminantur, & le-
 gant hæc vberrime declarata
 in historia eius epidemiæ apud
Syluium, prax. med. append.
 tract. 10.

(b) *Bontekoe* de febribus p. 77.
 cum ignorantes animaduer-
 tunt felices remediorum suc-
 cessus, opprobria euomunt,
 metum iniiciendo bene valen-

tibus, dicentes: quamuis ægros
 curauerimus, malum nihilo
 minus post vnum alterumue
 annum denuo euigilaturum,
 mortemque infallibiliter secu-
 turam. Verum calumnia hæc
 tam insulsa & absurda est, vt
 nullam mereatur responsio-
 nem. Nam præterquam, quod
euentus contrarium ostendit, ab-
 solute impossibile est, *remedium*
aliquod excellens, quo omnes cu-
rantur febres, ægrique perfecta re-
stituuntur fanitati, post duos
 annos lethale euadere vene-
 num. Vide quousque serpat
 calumnia & stupiditas, bonum
 pro malo, & malum pro bo-
 no, accipientium!

numera summorum & fide dignissimorum obseruatorum testimonia, ipse ego, minimus omnium, tot felices & constantes, immo stupendos, ex isto remedio successus vidi his oculis sensibusque vsurpauit, tot ex aduerso febrium infelices sponte euentus, quos scio me isthac curatione sola certo impedire posse, vt sensum omnem eiurasse me oporteret, si præiudicantium censorum vagæ opinationi fidem potius adhiberem, vt improbus forem, & medici cordati nomine indignus, si medelam adeo certam & insontem ob aliena iudicia omitterem, si morbus ea domabilis haud fidus innocuusque esse videatur. Nihil iam de longe plurimis aliis ægris dicam, quos, aliorum medicorum egregiorum ope, continuato huius solius remedii vsu, solide curatos vidi & noui: prætereo, quod, sæpe sæpius expertum, vel solum securitatem probare potest, felix fatum quam plurimorum hominum, cuiuscunque ætatis & habitus, quos, empirica arte qualicunque, vel statim plane sanari hoc remedio, vel per varios casus & reuersiones, ingenti copia corticis sensim deuorata, tandem integræ sanitati sponte, vel ea ipsa curatione, restitui contigit: id quod, si quid noxii, seu naturæ inimici, in ipsis remedii particulis hæreret, aut si febris eo curaræ materia adeo insuperabilis esset, fieri nullo modo potuisse, facile patet. Tunc enim statim sanitas rediit, cum febrilis, aliaque forsan coniuncta, dispositio morbosa vel deflagrauit, vel correcta & extincta est, quantumcunque eius remedii in corpus adsumtum fuerit. (b)

obseru.

partic. 37.

Anno huius sæculi vicesimo septimo, quum ferox
per

(b) Notandum hic est, quod cl.

Torti therap. special. p. 277.

notat. "Celticarum legionum

' chirurgi non pauci (ceteris sua

' sit laus) in principio quarum-

"uis febrium, quoquo modo pe-

"riodum habentium, dilutam

"infusionem aliquot vnciarum

chi

per æstatem appareret febris tertianæ epidemiæ in-
genium, vocabar ad virum robustum fere sexagenarium, *febris so-
porosa
terror.*
qui, postquam iræ violentæ vini potum superindiderat,
in tertianam febrem erat prolapsus. Alter decurrebat,
quum vocarer, paroxysmus, isque vehementer anxius,
cum cardialgia, dolore ventris, laterisque in primis dextri,
delirio, somnolentia. Nihil agebam, nisi quod regi-
men iustum, & mixturam diapnoicam cum solutione lapi-
dum cancrorum & nitro, præscriberem. Soluebatur ac-
cessio, & quum sudor sufficiens promanasset, aliusque ene-
mate nitroso laxata esset, belle habebat *ἀπυρεντος*. Vix
ergo aliquid mali suspicatus, continuari mixturam iubeo,
donec tertius accederet paroxysmus. Accedit, eheu, sub
vesperam, ingrauescit nocte, ruit in carum, carus in
apoplexiam, apoplexia, quam summo mane accitus vidi
& obstupui, in ipsam mortem subitanam.

Alterodie nuntiatur simile fatum viri ætate florentis, *observ.
partic. 38.*
quem alius medicus egregius curauerat: narratur adhuc
aliud atque aliud exemplum æque infelicis successus intra
pauco-

” chinæ chinæ suis ægrotantibus
” sine vlla ferme methodo pro-
” pinabant: quo fiebat, vt per-
” sæpe aduocarer tractu tempo-
” ris ad eos inuiscendos, quo-
” niam & inde plures contuma-
” cesque recidivas, & malum
” corporis habitum, & nonnun-
” quam acutas ægri tudines, con-
” trahebant. Quæ mala cum
” pluribus accidisse obseruari
” (licet plurimis etiam res ex
” voto successerit, aliisque eadem
” infortunia contigerint cortice

” nequaquam curatis) aliena
” impensa alienoque periculo
” didici, aut mihi didicisse sum
” visus, corticem Peruuianam
” indiscriminatim in omnium
” febrium, etiam perodicarum,
” principiis non semper tuto ex-
” hiberi. ,, Noxas eiusmodi
” ex abusu empirico sæpe itidem
” obseruauimus, legitima tamen
” methodo ita sanabiles, vt pro-
” prie non remedium nocuisse,
” sed morbum male curatum,
” pateret.

obseru.
partic. 39.

integra
post febris
fugam
sanitas.

paucorum dierum spatium obseruatum. Perterrefactus sum merito, & neque me neque alium quemquam sponforem reperi pro securitate febrium vere intermittentium, aut valde remittentium, sed æque ac illa, quam funestam videram, vel magis ferocium. Quarum magnus & indies augescens numerus quum anxium me haberet, ea ipsa hebdomade, vltra triginta ægris, quos adhuc notos numero, in quibus, dum ipse ad lectulos probe omnia perpendebam, ob symptomatum notabilem vehementiam, aut ob vires debiles, periculum aliquod verebar, corticem efficaciter exhibui, eosque ad vnum omnes saluos & incolumes intra paucos dies præstiti. Maxima pars manserunt statim sani, repetita, vti tunc mihi moris erat, ad *Sydenhamii* normam, curatione pro reuersione præseruanda; pars in febrem postea relapsi sunt semel, pauci amplius, partim propria, vel morbi & aeris culpa, partim quia methodus reditum præcauendi nondum tunc exquisite mihi vsurpabatur. Relapsi tamen sunt sine periculo, (c) & curati feliciter, & sospites supersunt omnes.

Numerum hic inire nequeo tot aliorum, qui similiter seruati superant. Multos nouimus, & quotidie videmus, qui vegeti senescunt, posteaquam ante plusquam tri-
ginta

(c) "Sed re vera" (sunt verba cl. *Torti* therap. special. p. 174.)
"nonnunquam transactæ pro-
"cellæ obliterati ægrotantes, & ab
"hominibus male feriatas, cum
"recidunt, seducti facile excla-
"mant: fatius fuisse febrem sine-
"re, a qua fortassis euasissent, abs-
"que tædio recidiuarum. Profe-
"cto receptum beneficium non

"exprobrarent, si febri illos iugu-
"lanti relictis fuissent. Sed probi
"viri est, cunctos seruare, quos
"potest, & serere beneficium,
"etiamsi sit messurus calumni-
"am. Non sic aiunt postea,
"cum alios cernunt, in similibus
"circumstantiis, hoc remedio
"hacque methodo destitutos,
"perire.

ginta annos (d) copiose ex arte ministratus cortex fanitatem ex febribus restituit. Medicus quidam ex his *observ.* quorum methodo, vltra quinquaginta annorum spatio, *partic. 39.* hæc talia præstita sunt, ante aliquot annos senio meritisque grauis decessit, qui, per multorum annorum seriem, verno quotannis tempore, sanus, robori visceribus conciliando, & promouendis excretionibus, per aliquot hebdomades hoc remedio vsus est. Sæpiuscule præterea, si quando deiectum aliquo modo tonum ventriculi, aut aliquam cruditatem sensit, vnciam vnã atque alteram sensim deglutiuit, & effectum laudauit. Simili quotannis *observ.* medela *προφυλακτική* vsus est (e) Ludouicus XIII. Rex Gal- *partic. 40.* liæ, cuius vegetam senectutem Europa nouit. Idem anno superioris sæculi LXXXVIII. corticem ex methodo *Talboriana*, hoc est, perquam copiose & diu, pro febre fuganda, in puluere etiam maxime, sumsit, postmodum vero, quoties sanus, præseruationis causa, corpus pharmaco purgauit, eodem medicamento per aliquot deinde dies vsus est, vt naturæ robur seruaret, motusque forsan metuendos compesceret. (f) Summus quondam in his pro- *observ.* uinciis sacrorum antistes, anno huius sæculi XXII. nouem *partic. 41.* & octoginta annos natus, & ad extremum vsque senium, mirabili cum vigore mentis & corporis magnis negotiis

Ii

ope-

(d) In cl. *Torti* therap. p. 165. scriptum inuenio: "experientia mea, respectiue ad vsum innocuum chinæ chinæ generaliter, est annorum circiter quinquaginta, præter experientiam præceptoris mei, ab ipso corticis in Italiam aduentu initia sua sortitam; respectiue vero ad

"vsu largiorem in perniciosis febribus, est annorum quadraginta: quod potest sufficere ad firmandam *incipiens* pusillorum fidem.

(e) cl. *Torti* therap. special. p. 354.

(f) *Les admirables effets du kinkina* p. 27. sq. 44. sqq.

operam nauans, marasmo senili placide extinctus est. Laborauit circa superioris sæculi annum LXXXV. febre quartana, quæ per nouem menses, a medico tunc hic loci primario doctissimo experientissimoque, multa arte frustra tractata fuit. Duplicabatur & incrementa capiebat febris, cum virium & functionum corporis dispendio, gliscentibus, quæ plerumque antea litteratissimum virum afflixerant, pathematis hypochondriacis. Innotescebat eo tempore vsus corticis efficax & continuatus *Talborianus*. Itaque idem medicus illustris, copia insigni medicaminis tum fere hic ignoti comparata, & sufficienter diuque satis repetita, plenam viro sanitatem ita restituit, vt a febre ceterisque, quos antea valetudinarius fere semper tolerarat, affectibus constanter liberatus, ad mortem vsque prædicarit viuacem viridemque senectutem illi feбри, illo remedio perfanatæ, deberi. Vir nobilis ad hæmorrhoides cæcas & podagram pronus, ante quinquennium & vltra, a cephalæa enormi, deliriis, horrendisque conuulsionibus epilepticis, ex fomite febricoso ortis, paucos intra dies per corticem liberatus, & quasi ex cymba Charontis reductus, deinde legitime repetito, immo vltra necessitatem trimestri, remedii vsu, postmodum etiam lactea diæta, egregie refocillatus est. Altero deinceps anno, hoc primum medicamine, per mensem aliquoties quotidie vsurpato, tonum neruis visceribusque integrum præstare, & horridi morbi metum omnem præscindere, deinde lactea diæta alimentum corpori dulce ministrare, saluus repetiit, iamque hanc quouis vere feliciter instituit, nullo recidiuæ febris, aut alius prauæ consecutionis metu. Podagra item & hæmorrhoidibus aliquoties deinde, pro corporis habitu, laborauit, neque vllum apparuit febris redeuntis indicium, quod ab illo orgasmo, nisi plene curata sit, euenire alias solet. Puer iam sexennis, chirurgi periti filius vnicus,

ante

observ.

partic. 42.

observ.

partic. 43.

ante biennium, & quod excurrit, laborabat variolis im-
 pense confluentibus, cum maculis purpureis pluribus in-
 terspersis. Vita vix conseruata, declinantibus post diem
 XXI. variolis, misere tamen, in corpusculo vehementer
 debilitato, excruciabatur abscessibus hinc inde erumpen-
 tibus, & febre continua, alternis diebus exasperata. Quar-
 ta ab ineunte morbo hebdomade, cum & febris & consti-
 tutio ἀποσημάτων aliis remediis nihil concederet, vires-
 que labascere magis magisque viderentur, proposuimus
 hoc remedium, similibus in casibus sæpe nobis, post *Mor-*
tonum aliosque medicos inclitos, feliciter exploratum.
 Sumsit æger lubenter electarium ex cortice simplici & sy-
 rupo aliquo, eiusque intra quinque hebdomades uncias
 plus quinque, ad plenam vsque sanitatem, absumsit, eo
 sensim cum effectu, vt febris, primum imminuta, cessaret,
 vires cum appetitu incrementa caperent, abscessus, acce-
 dente sollicita patris ope chirurgica, sanescerent, noui-
 que emergere desinerent, & habitus corporis validus eua-
 deret floridusque. Integra exinde valetudo inconcussa ad
 hunc vsque diem perstat. Puella iam triennis, filia mea,
 matre debili, per grauiditatem valde febricitante, nata,
 lacte minus salubri nutrita, breui post ablactationem anni-
 cula corripitur languore insigni, anorexia, macilentia
 indies augescente, tussicula, febre primum anomala, dein
 manifestum duplicis quartanæ typum adsciscente, sed len-
 tæ & haud plane intermittentis. Præbetur, præmissa pur-
 gatione κατ' ἐπικρασίαν, cortex in electario, (g) vt drachma

observ.
part. 44.

Ii 2

& vl-

(g) Plerumque alias sufficit in-
 fantibus extractum cum aqua
 paratum, ad modum *Apini*,
 quod in liquore grati saporis

pauco vel multo solutum, gut-
 tularum vel potionis forma, ita
 per trihoria fere, in paroxysmo-
 rum interuallis, exhibere soleo,

vt,

& vltra indies absumeretur. Melius statim habuit, cessauit breui febris, &, repetito iustis interuallis medicamine, integre curata est. Sed cum indies maius corpori, a natiuitate inde languidulo, robur ex continuato vsu nasci videretur, & auide infantula medicinam deuoraret, placuit eidem etiam deinceps insistere. Itaque infans tunc annicula, ante biennium, per trium fere mensium tempus, vltra octo corticis vncias consumsit, iamque corpore & animo belle valet, ac incrementa capit, feliciter nuper exantlatis variolis cum febre scarlatina periculose complicatis, post quem morbum denuo per dies quatuordecim sumsit corticem, non nisi vt appetitum, vires, ac vigorem reciperet, & eximie recepit.

obseru. Vir nobilis, aliquot vltra triginta annos natus, patre *part. 45.* genitus, qui florida ætate, &, ni fallor, phthificus obiit, a multis inde annis ad quoduis frigus perceptum tussi ac catarrhis obnoxius, ante aliquot annos afficitur diuturna tussi sicca sensim ingrauescente, hinc aliquoties hæmoptysi, sputo postmodum phlegmatico, neque non purulento, tabescit, cum languore appetitus & virium, febriculæque tabidæ indiciis, &, per annum integrum, sub istis symptomatibus, modo magis, modo minus affligentibus, vix per medelam nostram reuellentem, vulnerariam, temperantem, abstergentem, roborantem *οεδοσαδιος* seruatur. Sub hiemem anni XXVIII. febris corripit tertianæ indolis intermittens. Ministratur statim, periculi iusto metu, post duas accessiones cortex, & ea cum felicitate continuatur, cum syrupo diacodii in electarium mixtus, vt, cessante febre,

vt, verbi causa, bimulis decem plus minus grana pro singulis dosibus exhibeam, continuemque & repetam, pro

iuamine eueniente, & profectu recidiuo, secundum regulas.

bre, robur corpori accessisse, morbo veteri decessisse, obseruaretur. Repetito aliquoties ex methodo, per alternas hebdomades, curationis filo, non febris solum constanter abfuit, sed æger adeo per omnia melius habuit, vt lubentissime, per tres adhuc menses continuos, ter quotidie dosin electarii fumere perseuerarit, addito balsamo antiphthifico *Meibomii* ad guttas bis quotidie viginti. Mense dein Maio aquas Selteranas cum lacte potauit, atque exinde sanus vegetusque, sine tussi, catarrhis, febre, aliisque symptomatis, munere suo militari, sub aeris sæpe iniuriis, fungitur, mortis faucibus eripi visus. Lepidum est, quod circa copiosum corticis vsum, præter consilium, ante duos mihi, & quod excurrit, annos obuenerit. Vir nobilis, macilentus, hæmorrhoidum fluxui ac motibus anomalis, tussi sicca, hæmoptysi, catarrhis, flatibus, sæpe afflictus, qui ante biennium, & iterum antegressa hieme, ex pleuritide satis periculosa emerferat, corripitur mense Iulio anni MDCCXXVII. febris tertiana epidemia. Quæ postquam cum tertia accessione in duplicem haud plane intermittentem degenerauit, & hæmoptysin cum tussi violenta comitem adsciuit, non tuto permitti posse iudicata, sed cortice, cum papaueris albi syrupo in bolos redacta, ex methodo profligata est. Nondum penitus conualuerat æger, quum abire hinc, operisque ad aquarum exundantium aggeres præesse, iussus fuit, neque potuit non obedire. Dimisi illum ea lege, vt, præsertim sub paludosorum effluuiorum hauriendorum necessitate, infisteret medelæ, donec me de valetudinis statu per litteras certiore fecisset, quod post paucos dies facturum se esse recepit. Verum nihil de ipso comperi, donec sequentis anni mense Ianuario epistolam accepi, qua egregie se valere perscripsit, & consilium petiit, num corticis vsui amplius insistere deberet, cuius quotidie quinquies drachmam

*observ.
partic. 46.*

dimidiam assumere nondum intermiserit, quia, licet semper detentus operis aquariis, alias sanitati suæ molestissimis, firmitatem indies maiorem valetudinis a multis annis debilioris persentiscat, hæmorrhoidibus sine molestia idemtidem sub medicatione promanantibus. Annum & diem datarum litterarum male me intellexisse, & forsan vetustiores alicubi neglectas iacuisse, putabam. Vbi autem veram rem esse, & magnam viri in remedium fiduciam reperi, quiesceret quidem alternis hebdomadibus ab eius usu, sed alternis idem ter adhuc repeteret, suasi, appropinquante præsertim æquinoctio, quo hæmoptysin pati alias consuevit. Exinde vero, quod sæpius postmodum per litteras, & nuperrime adhuc coram testatus est, optime quidem, & longe melius, quam diu antea habuit, corporis etiam habitu viuudo magis & pinguiori factò.

Plurima, quæ nobis constant, parum absimilia, de cortice copiose satis, & diu, vtilitatis, vel necessitatis, vel securitatis causa, & feliciter, & innoxie certe vsurpato (d), in diuersissimi

gene-

(d) Post tot obseruationes proprias & alienas, equidem non adeo miror, quod haud pridem cl. *Iunckerus*, vir egregie merens, *Stabliana* scholæ doctor, in dissertatione de legitima februm corruptarum tractatione p. 27. sq. scripsit: “ Sane
“ nuper ex ore præclari cuius-
“ dem regii medici cum admi-
“ ratione audiuius, se, licet
“ hunc corticem prodige, & ad
“ vncias quotidie dedisset, nun-
“ quam tamen sinistrum effe-

“ ctum obseruasse; a parco au-
“ tem usu mala illa consecraria,
“ quæ per vulgus circumferren-
“ tur, esse deriuanda.” Si, quod
omnia suadent, recte capio
mentem præclari illius medici,
id dicere animus fuit: si op-
portune, hoc est, morbi indole,
& tempore, & corporis ha-
bitu permittente & poscente,
cortex datus sit, dosin etiam
maiores solito, immo, vr-
gente velocis periculi necessi-
tate, ad vncias indies exten-
sam,

generis constitutionibus, ob febres ex genere intermittentium, morbos febriles, epilepsiam, choream S. Viti, hæmorrhagias, aliaque παθήματα (e), repetere, temporis ratio

fam, eiusdemque medicaminis prudenter liberalem continuationem repetitionemque, ad plenam vsque morbi extinctionem, nunquam sinistram euentum produxisse. Illa autem, quæ per vulgus veræ αιτιολογίας ignarum circumferantur, praua consuetudina non ipsi remedio deberi, sed dispositioni febriculosæ imperfectius extinctæ: &, quamuis vsus corticis, vti omnium medelarum, non opportunus nocere itidem possit; frequentissime tamen peccari in vsu ad morbi proportionem non adæquato, dum in dosi, continuatione, repetitione, deficient vel ægri, vel artifices. Atque hoc verissimum esse satis hætenus probatum videtur, vberius alia occasione demonstrandum.

* (e) Nuperrime cl. *Hampius*, medicus Londinensis, natione Germanus, doctissimus felicissimusque, nouum experimentum ad medicum apud nos inclitum perscripsit, quod ex eius epistola

mecum communicata huc excerptum liceat, ipsis scriptoris verbis latine solum versis. "Non possum, ait, quin de cortice Peruuiano memorem, quid primum cl. *Amyandus*, chirurgus regius, alique post eum, diuini huius remedii ope, in sphacelo præstiterint. Nempe sex iam prostant casus, vbi sphacelus, quamuis ad ossa iam vsque penetrasset, inhibitus plane est, vsu laudati medicamenti. Dabatur quarta quauis hora ad scrupulos duos, vel drachmam vnam, donec fescuncia absumeretur, quo factò sistebatur processus siderationis. Imitatione digna res est, & pariter eam medicinam ad cancrum coercendum tentari posse existimo."

Sane apud nos quoque exstant exempla, vbi & vlcera putrida, sed coorta ex μετασσει materia febriculosæ, omnino persanata sunt, & dissipati tumores glandulosi, ad carcinomatis fere naturam accedentes, sed eiusdem febrilis fomitis soboles, & ipse superueniens

*observa-
partic. 47.*

* *cortex
ad spha-
celum.*

tio & operæ consilium prohibent, multa etiam consulto alii
 occasione referuamus.

SECTIO SEXTA

PROPONIT OBSERVATIONES ET CONIECTVRAS AETIOLOGICAS DE MODO QVO OPERATUR MEDICAMEN, TYPISQVE ET PERIODIS.

§. I.

*Problema
 & conie-
 ctura, de
 modo, quo
 cortex
 operatur.*

*observ.
 partic. 48.*

Soluat huiusmodi syllogismos, experimenta dico tot
 millies, a tot inclitis viris, per tot annorum seriem, in
 tot regionibus repetita, quorum veram consequentiam
 quili-

sub statum erysipelatis, sed
 ex febrili fomite oriundi,
 sphacelus cohibitus est, dato,
 tamquam ad febrem fugandam,
 cortice. Femina etiam quæ-
 dam fere sexagenaria, tota sana,
 pedem dextrum lapsu infau-
 sto dextrorsum luxauerat, cum
 ingenti laceratione ligamen-
 torum tendinumque, & acce-
 dente inflammatione graui.
 Declinante hac, supererant
 partes plures cutis, musculo-
 rum, tendinum sideratæ, re-
 manebat febris lenta continua,
 cum anorexia plenaria, & au-
 gescente indies debilitate.
 Obseruato manifeste duplicis
 quartanæ typo, mirum est,

quam belle omnia in melius
 mutata sint, & secundata egre-
 gii chirurgi curatio sollicite
 extrinsecus adhibita, post-
 quam præscripta methodo fe-
 brem quartanam sustuli, ap-
 petitum viresque restitui. Pe-
 dis tamen ista læsio, sublato
 licet sphacelo, lente demum
 sanescit, & feminam aliquo
 quidem modo, vt non fieri ne-
 quiuit, claudicantem, sanam
 tamen præterea relinquit, quam
 equidem deploratam habuis-
 sem, nisi eo nos deus donas-
 set remedio. Superuenit ad-
 huc aliquoties deinde febricu-
 la erysipelatosa, sed sine peri-
 culo deflagruit.

quilibet ἀνάλογως experiundo comperire potest, aut taceat opinio, quæ solam adstrictionem, eamque ne quidem per varias corporis partes, motuumque directiones naturaliter diuersas, distinctam, generali edicto, pro vnica corticis virtute, ne dicam pro crimine habet, qua nihil corrigat, nihil mali expellat, nullas secretiones vel excretiones in iustum ordinem redigat, sed omnia obstipet, & materiam febrilem in corpore, veluti strictis cohibeat compedibus. (a) Magnorum

vis adstringens.

Kk

viro-

(a) Sydenham. epist. l. p. m. 377. sq.
 “Quo autem pacto deprehendemus, corticem vi sua adstrictoria febres fugare? Qui id probare velit, necesse erit, vt prius alia adstringentia pari virtute prædita in medium afferat. Mihi certe, vel eorum fortissima adhibenti in experimentum, nondum e voto cessit. Quid quod illos etiam sanat, qui ab eius vsu, tamquam a cathartico assumpto, frequenter aluum deponunt. Id vero demum est recte sapere, suo se quemque pede ac modulo metiri. Non verborum dicere, quod medici cura omnis atque industria in expiscanda morborum historia, iisque remediis adhibendis, quæ, experientia indice ac magistra, eosdem valent depellere, debeat collocari: obseruata tamen ista mœdendi metho-

do, quam recta ratio, non speculationum commentis, sed trito & naturali cogitandi modo innixa, ei dictauerit.”
 Quod de fortissimorum adstringentium vsu sæpe frustraneo, & impari effectibus corticis docet, confirmatur recentiori obseruatione in *histoire de l'academie des sciences* a. 1714. p. 37. sqq. Magnus experimentorum numerus ostendisse traditur experientissimis viris *Renealmo* (*Reneaume*) & *Hombergio*, nucæ gallarum sat sæpe febres intermittentes fugari. Additur vero, notantibus viris experientissimis itidem, *Boulducio*, *Lemerio*, *Godofredo* (*Geofroi*), id medicamentum vel sexies repetitum in febribus tertianis & quartanis effectum caruisse sæpe, sæpe inde profligatam febrim rediisse, ceterisque præter corticem Peruuianum re-

virorum, quos sequi videntur sibi, vel aliis videri volunt, qui ita sentiunt, aut loquuntur, non ea est arrogantia, quin potius, vbi de modo agendi perfecte noscendo quaeritur, cum *Ramazino* (b) exclament, quod poeta (c) de Nili origine cecinit:

vincit adhuc natura latendi. (d)

Quid

remediis omnibus superiorem fuisse. Immo vero aliorum adstringentium minus experientorum doses eo usque intendere, vt febrim certo profligent, si omnino profligare difficiliorem possunt, quis securum reputet? Exemplum in nuce moschata est, quae tanto pere multis laudatur, & a paucis pro inseguro medicamento habetur. Ea vero, cortice longe potentius adstringens, non solum longissime minus potenter febres, sed incertissime deuincit; verum etiam aucta dosi aluum euidenter stringit, & sanguinem visceraque inflammare, &, quod hoc libello maxime notandum videtur, soporem arcessere apta est. *Bonrius* de medic. Indor. dial. 5. visum sibi in India memorat, ex nimio eius nucis usu aliquos per diem vnum & alterum, non secus ac caro correptos, immobiles ac mutos iacuisse. A nimia eiusdem dosi, coma vigil,

cum delirio, vertigine, stupore, visus ac loquelae priuatione, per biduum durans notauit *Schmidius* eph. nat. cur. dec. 2. a. 2. obs. 120. add. cel. *Behrens* select. diæt. p. 286. Talia a corticis dosi vel modum excedente nemo obseruauit, vt diuersissima diuersorum adstringentium natura etiam hinc satis pateat, quum contrariam efficaciam experientia monstret. Febris per imperfectam corticis dosin imperfecte tentata coma acciuit apud *Ramazinum* constit. epid. p. 149. quod ipso forsan cortice medicabile fuisset.

(b) *Oper.* p. 219.

(c) *Lucanus.*

(d) *Schelhammer.* de genuina febris curandi methodo. p. 131. sqq. laudat remedia, quorum virtutem experientia probat, quamuis ratiocinatio agendi modum non penetret, eaque empirica vocat. "Eiusmodi, inquit,

Quid nos hanc in rem hariolemur, & quo vsque artem in ea peruestigatione certo vel probabiliter experimentis & ratiociniis peruenisse existimemus, alibi aliquando explicatius dicendi locus erit. Præmitti debet illi perquisitioni historia accurata effectuum huius remedii, qui, pro variatione methodi & miscelæ, varii sunt, in corpus humanum sanum & ægrotum, inque diuersos eius humores, fibras, motus, sanos morbososque, tum intra corpus, tum extrinsecus, si cui humori admisceatur, vel loco applicetur. Præcedere debet distincta, & ab omnibus opinionibus liberata historia, & quantum sine incerta opinione fieri potest, iusta ætiologia morborum, symptomatum, constitutionum, vbi iuuat cortex, aut nocet: notandum accurate, quid proficiendo vel officiendo præstet, & qua forte rerum illarum mutatione, quaue methodo, aut mixtione, aut quibus præmissis vel subiunctis, noxa vel vtilitas impediatur, aut mutetur. Interea etiam chemicis physicisque artificiis, ignis torturis, spectaculis microscopicis, chirurgia infusoria, & variarum rerum miscela, explorare partem naturæ medicamenti licebit. (e) Ex re etiam

inquirenda prius, quam decidatur.

Kk 2

fuerit

” inquit, remedium, ab omnibus hominibus, post varia licet fata, ac contentiones non exiguas, agnitum atque admissum, est cortex ille Peruvianus, quem chinchinam appellant, cuius agendi modum multi quidem explicare aggressi, sed, meo iudicio, nemo adhuc expediuit. Sunt enim alia simplicia non pauca, quæ & terrea

” styptica vi, & insigni amaritie instructa sunt: tamen id non præstant æque feliciter, quod hic nunquam non, si rite cum eo agas, præstare certo solet.

(e) conf. *Leeuwenhoeck's microscopical observations on the cortex Peruvianus. c. fig. phil. transact. n. 312. p. 2446. sqq. item eiusdem brieven de 50. missive van cochenille en de schors china china.*

Hoff-

coniectura
nostra.

fuerit aliorum remediorum febrifugorum efficaciam & naturam similiter expiscari, vt comparata iuxta se posita magis elucescant. Tunc forsan solidius iudicium efformari poterit, quid de modo agendi statuendum sit, quidque inquirendum superfit, qua in re posteritas vltima habebit adhuc, vbi humani ingenii & artis vires experiatur. Coniiciamus tantisper, remedium hoc, pro suo modulo, velut alia vegetabilia amara, leuiter aromatica, & parum auftera, agere. Dicamus illud particulis leuiter adstringentibus tonicum esse, vnde fibrarum & neruorum tonum intendat, præsertim aliquanto laxiorum, & ad quos satis efficaciter penetret, quosque suarum partium attactu & stringendi facultate neque maiores, neque minores, neque magis insensibiles, aut turgidos, reperiat. Notemus augeri tonum præcipue ventriculi, intestinorum, ductuumque & glandularum, vnde liquores eo confluunt, & quo inde effluunt, & euidentissime quidem vasorum biliarium: eadem virtute chylo impressa, & ad circulantem sanguinem per vasa lactea delata, tum vero etiam ipso neruorum consensu, roborari tonum ceterorum vasorum, sanguineorum, lymphaticorum, neruorumque, fibrarum, & ductuum, præcipue in hepate, pancreate, mesenterio, liene, renibus, vtero, partibusque feminalibus, & ceteris,

Hoffmanni dissert. de chinae chinae modo operandi. *Pitcarnius* in opusculis medicis diff. 8. 9. *Sponii* experimenta de febribus & febrifugis. *Lemery* cours de chimie P. II. c. 6. *Apinus* hist. febr. epid. §. 48. *Ramazzinus* de vsu & abusu chinae chinae. *Torti* therapeut. special. L. I. c. 5. *Cogrossi* conside-

rationi fisico-mecchaniche e mediche intorno alla natura, effetti, ed uso della corteccia del Peru. *Hellwigius* de quinquina Europæorum §. 15. sq. *Horbii* diff. de chinae chinae virtute febrifuga. *Tournefort* de materia medica. *Tauvry* traité des medicaments T. I. p. 97. T. II. p. 213. *Freind*, emmenolog. c. 14.

ceteris, quæ per arteriam magnam descendentem, & venam portæ, & cauæ propagines, variis canalium ramis & directionibus, alluuntur, & neruorum retibus complicantur, in abdomine præsertim. Attamen ceteræ itidem corporis partes, cor ipsum, pulmones, cerebrum, artus, & quæ sunt reliqua, partim debilius & minus notabiliter, partim subtilius & remotius, partim per neruorum consensum varium, partim vero maxime *ὑπερσπυρία* naturæ affici, reputandæ videntur, posteaquam effectus, qui a substantia remedii expectari potuerunt, eadem dudum digesta & excreta, iam præstiti sunt. Censeamus eadem vi tonica, & velut balsamica, (f) crasin chyli, sanguinis, & humorum inde deriuatorum, biliosi maxime, pancreatici, & similibus, coerceri, vbi præcipue præter naturam, sed non ultra potentia remedii proportionem, exsoluta est.

Kk 3

Adda-

(f) Doctissimus *Imckerius* in diss. de febribus corruptis ait: "corticis patroni plus virium balsamicarum, quam adstringentium, ei tribuunt, licet hoc adsertum examini tam externorum sensuum, quam chemiæ, minime respondeat. Aduersari hæc aliquantum videntur examini sensuum & chemiæ a cl. *Hoffmanno* in diss. de chinæ chinæ modo operandi §. 8. 9. luculenter exposito, & his, quæ idem vir illustris nuper repetiit in de recto corticis vsu §. 23. de principio balsamico. Tacemus iam experimenta propria. Consentunt plerique, quos supra nota

(e) nominauimus, auctores, examinando conuicti, inesse in cortice eiusmodi principium salino-sulfureum, gummi-resinosum, suaueolens, diureticum, quod balsamicum dici mereatur. Num autem plus huius, an vero adstringentis, memorandum insit, & vtrum potius efficaciam mirandæ causa sit, posteritati forsan iudicandum remanebit. Inest vtrumque, vtrumque ad effectum confert, quia tota substantia potissimum iuuat, & fortassis alterutrum ab altero plane separatum haud multum fructuosum præstaret.

Addamus, particulas temperate amaras, saponaceas, & aromaticas digerere, abstergere, & quasi bilis vices gerere, & hanc, si iners vel acore corrupta est, ac alios humores similiter vitiatos, chylumque in primis, corrigere: earumdem vero particularum sulfure leniter anodyno, quod amara, & aromata, & balsamica habere solent, & odor sigillatim prodit, & consequentiæ variæ testantur, fibras & nervos demulceri, minores præsertim, & a contactu terreæ & salinæ fixioris substantiæ remotiores, & qui neque præfente spasmò insigni stricti sunt, neque nisi vim remedii superante ad eum proxime inclinant. Existimemus tonum sensumque nervosiorum partium alicubi, in ventriculo præsertim, & ubi salium excretiones sunt, blande extimulari sale earumdem particularum medio fixiori, & quod in sinu gerunt, volatili oleoso, quamvis id haud omnino in corpore eliciatur. Neque negemus etiam, iisdem salibus, & ipsa laxiorum partium, vasorumque maiusculorum & exquisitiori sensu pollentium, tonica adstrictione, leniter deinde aperiri obstructas vias, relaxari vasa minora, remotiora, & minus sensu prædita, & succos aliquanto viscidiores incidi, atteri, promoueri, fluidioresque reddi. Ex his forte aliquo modo explicari posset potentia remedii manifesta in curandis febribus aliisque morbis, & in promouendis sæpe excretionibus, pro nisu naturæ & materiæ coctæ, vel turgentis, præsertim vero in restituenda transpiratione insensibili, & quod magna ex parte ab hac dependet, corporis æquilibrio, & vigore motuque tonico naturali, qui per morbos morborumque paroxysmos elanguerat.

§. II.

Vis specifica.

Hæc omnia ubi non sufficiunt, liceat summorum virorum vestigia sine opprobrio sequi, quæ omnia ad illud, non medicæ practicæ, sed physicæ theoreticæ, ignorantia æylum

lum ducunt, *specifica* (a) virtutis, maxime *febrifuga*, titulum

(a) Fingunt sibi pro lubitu quidam ideas generales, quomodo *specifica* medicamenta, quod vocabulum medicis vfitatissimum est, comparata esse debeant, a communi notione plane diuersas. In his est *Sydenhamius*, euacuantia quæuis ex *specificorum* censu proscribens, & qui cum eo fere solo disputat, auctor dissertationis *Halenfis* de vsu corticis cauto & suspecto. Totum opusculi caput primum nihil est nisi hypothetica disputatio, corticem non operari vi *specificæ*, sed sola adstrictione, nescio vtrum valida an imbecilli, vniuersali an particulari. Hinc pathologia febrium *Stahlianæ* supponitur, quarum nullas auctor, præter pestem, *specifico*, vt putat, terrore infestam, *specifico* remedio opus habere dicit, quia, vt ait, omnium febrium causæ methodo medendi vitali obsecudent. Ita beatam methodum & causas obsequiosas imaginari, & morbos in cathedra curare, licet: sed vereor, ne spe ad ægrorum lectulos cadamus. Secundo capite ex illis hypothefibus regulæ pro cauto vsu suppeditantur, &

quæ *Sydenhamianam* methodum noxæ insequi debeant, præmonetur. Tandem postremis duobus paragraphis martyrologium chinæ breuiter aliquot augetur exemplis infelicis successus ex aliena curatione, qui vtrum naturæ, an arti, an male medentibus debeantur, non patet. Mihi aliisque fere omnibus medicis id remedium intelligitur *specificum*, seu *singulare*, ad morbum aliquem, vel symptoma, vel partem corporis, quod per *specificam* suam qualitatem, siue per formam, & mixtionem suam internam essentialem, *ιδιοσυγκρασιαν*, seu *ιδιοτητα*, ita aduersatur causæ *specificæ* seu continenti morbi, vel symptomatis alicuius, aut ita respondet texturæ, crasi, connexioni, & reliquo habitui alicuius partis corporis, vt, præter generaliores & manifestius explicabiles operationes, præcipua quadam contra morbum illum, aut contra illud symptoma, aut in eam partem, quibus remedium *specificum* esse dicitur, polleat efficacia, quæ negari non possit, quamuis plerumque ratio illius effectus, & *ιδιοσυγκρασια*, seu pecu-

tulum. Supponamus, id quod experientia euincit, medicamentum hoc tota sua & haud satis perspecta substantia specificè agere in eas corporis partes, in quibus paroxysmorum febrilium fomes colligitur, & in quas hic præcipue operatur: tum vero febrilium intermittentium materiæ, & ipsi dispositioni, quæcunque & vbi fere cunque illa sint, in solidis fluidisque corporis partibus, singulariter aduersari: nisi materia nimis remota, aut obstructis alicubi viis profundius impacta, aut immatura sit, quam vt solito remedii robore attingi possit. Hanc vero virtutem specificam tantæ agnoscamus esse efficaciam, vt, si æger, & adstantes, & medentes omnia recte faciant, neque insolitum plane constitutionis singularis vitium subsit, materies illa & dispositio certissime penitus corrigatur & subiugetur, & ista plerumque, qua naturæ nisus est, euacuetur; pro varia vero & imperfectiori medicatione afficiatur plerumque, sed diuerso & imperfectiori effectu. Admiremur naturæ consuetam, in simplici medicamento ex diuersis partibus inimitabili mixtione componendo, sagacitatem, qua varias particulas & virtutes, quæ contrariæ esse videantur, ita inuicem temperare nouit, vt veri æque, ac inexplicabiles, in corpus humanum inde resultent successus. Utamur tantisper experientia inuentis, experientia firmatis, ratione moderatis & applicatis, pro genuino vsu regulis, neque theoriæ diuersitate (b) in diuersa nos rapi patiamur,

Aut

peculiaris temperatura & proprietas, vtriusque non plane sit perspecta. Plura eiusmodi, & diuersi quidem generis & gradus, remedia specifica existere, nemo negabit, qui ad experientiam magistram ani-

mum aduertere voluerit. conf. celeb. *Hoffmann.* medic. system. tom. 3. sect. 2. toto cap. 8.

(b) Disputari velim de theoria, donec theorica eruatur veritas, quæ; forsan ante mundi finem ex suo puteo integra haud prodibit;

*Aut doctas rixas vano ostentemus hiatu,
Queis ipsis maior febris ardor inest.* (c)

Imitemur potius philosophos morales, qui ex dogmatibus sectarum diuersis eadem virtutis præcepta eruunt: sequamur astronomorum prudentiam, qui *Copernicanae, Tycho-nicae*, aliue sectæ, aut hypothese singulari, addicti, vbi ad praxin venit, quasi *συγκρητιζοντες*, in computandis, ad solam fidam obseruationum *ἀναλογίαν*, fiderum motibus, amice conspirant.

§. III.

Idem esto iudicium de controuersis & opinionum varietatibus circa naturam & causas proximam febrium. *Talborius*, empiricus Anglus, antequam consuetum sibi corticis vsum diuulgaret, quum ad ægrotum quemdam, febre chronica laborantem, acciretur, ægre admissus in consilium a medicis, qui curam diu frustra gesserant, in primo consultationis limine grauitur a doctorum decano interrogatur: quid est febris? Respondet ille voce verecunda: febris, vti existimo, est morbus, quem definire nescio, curare scio; vos, qui definire forte nostis, curare nescitis. *Meibomius* (d) eleganter, vt solet, ad reconditam causæ febrium naturam applicat illud poetæ:

*Dubitatio
generalis
de causis
febrium,
typorum,
& perio-
dorum.*

LI

Nesci-

dubit; sed in facienda medicina vnanimis, vt decet, optauerim omnes. Priuata res est opinio theoretica; praxis publicæ vtilitati litat. Factitent medici, quod Aristides ac Themistocles, proceres Attici, perpetuo priuatim inter se disceptantes, sed, "quoties publica negotia gererent,

"deponentes finis obtinendi causa simultatem, quam, reuersi ad priuata studia, resumebant." *Plutarchus.*

(c) *Lockius.*

(d) de febribus intermitt. epid. §. 33.

*Nescire velle, quæ magister optimus
Docere non vult, erudita inscitia est.*

“In artibus, ait, ita comparatum est, vt, quamuis το δῖοτι
“non assequamur, feliciter tamen progredi possimus, id
“quod in medicina quotidie vsu venit.” Neque vanus est
Bagliui (e) aphorismus: “ febris, si phænomena spectes,
“reliquis morbis est notior, si constitutionem & causam,
“omnium ignotissimus.” (f) Quæ febrium natura, quæ
ordinis in motibus febrilibus causa sit, qui horarum, die-
rum, hebdomadum, mensium, annique temporum, tam
curiosam suis periodis & typis rationem habent, vt in ho-
rologium aliquod (g) & astronomorum calculos iurasse vi-
deantur, nepotibus forsan aliquando nostris dilucidius in-
tueri dabitur. (h) Ea fane causa humano generi vni-
uerso

(e) *prax. med. libr. I. c. 13.*

(f) Iungantur scitissime dicta in
Bergeri chinchina ab iniquis
iudiciis vindicata §. 3. add. *Ra-*
mazzinus orat. 4. opp. p. 45.

”veram febrium theoriam &

”praxin inter ea esse probans

”quæ adhuc desiderantur.

Praxin intelligit febrium ma-

xime continentium, quibus

nihil magis optat, quam re-

medium, ”quod eadem eas

”securitate sanet, quam cortex

”Peruvianus sanat periodicas,

quem magnificis laudibus ef-

fert. p. 54.

(g) cl. *Camerarius* cautel. medic. p.

”142. Tam statarum præcisarum-

”que periodorum, ad horæ etiam

”minutum adstrictarum, ac ho-

”rologiorum non raro exacti-

”tudinem superantium, redde-

”re causam manifestam, omnes

”omnium hætenus scriptorum

”vires superauit.

(h) *Kerkring*. spicil. anat. obs. 71.

”Fatigauit maiores nostros

”omnes, & etiamnum fatigat nos

”illa febrium proprietas, quod

”ita certis interuallis redeant,

”tamquam si, ad conditum ci-

”tatæ tempus, mulctandam suam

”vel absentiam, vel tarditatem,

”vererentur. Huius rei ratio-

”nem nemo, quod sciam, ha-

”tenuis eam reddidit, cui

”mens humana acquiesceret.

uerso communis esse, & statam aliquam naturæ lege periodum pro fundamento habere, vel concurrentem respicere, videtur, & quidem eandem, quæ horas & tempora in atmosphæra & terrarum orbe metitur, vel eius omnino similem. (i)

§. IV.

Respectum ad causam aliquam ita communem & naturaliter ordinatam videre nobis videmur, tum in ipsa febrium per totum genus humanum frequentia, (a) tum

Ll 2

in

Observationes communes de febrium ratione typica & periodica.

(i) Aphorismus *Newtoni* est princip. phil. nat. mathem. p. 402. "effectuum naturalium, eisdem generis, eadem sunt causæ.

(a) Sunt loca alia atque alia harum vel illarum febrium minus feracia: habent tamen illa ipsa alias, ceteris morbis vel frequentiores, vel etiam accedentes. Ita *Bontius* de meth. med. in India c. 34. "Febres, quæ in Indiis nascuntur, pleræque aut sunt symptomaticæ, aut continuæ per se, ac, vè fere semper, synochi putridæ. Quæ vero certam periodum seruant cum intermissione, vix memini me vidisse, nisi vnam ac alteram quartanam, eamque cum ægro e patria delatam, quæ hic miserrime in hydrope, & inde in certissimam

"mortem, desiere. Tertianæ tam raræ sunt, vt liceat hic dicere, quod hirundo vna non faciat ver." Si quis eiusmodi sub aere versetur, mirum non fuerit, si remedia periodicas maxime febres fugantia paruo habeat in pretio. Sunt vero in quavis Europæ regione loca, sunt etiam tempora, quæ vel paucas eiusmodi ferunt, vel faciliores plerumque, alius generis febribus magis obnoxia. Qui non nisi ibi loci, aut tum temporis medicinam fecerit, is si ex sua praxi, & naturæ apud suos ægros *ανταρξεια*, suarumque medelarum facili felicitate, alios medentes, qui alibi difficiliter curant, generosiorique medela opus habent, iudicare præsumat, næ ille perperam iudicauerit.

febres
multiplices.

mixtae.

in earum specialium specialibus, & communibus tamen toti speciei, typis, temporibus, crisiisque, maxime vero harum, quas periodicas vocamus. Paroxysmi in toto tertianarum genere, in quavis natione, ætate, sexu, constitutione, alternis diebus æque certo ordine contingunt. Duplices, quæ frequentissimæ sunt, triplices, immo multiplices (b) accessiones experientia quotidiana ostendit, horis suis & symptomatibus per alternos dies ita exquisite sibi inuicem respondentes, ut paroxysmum primum a secundo, & singulos a singulis, vel ipse æger discriminare possit: etsi anticipant sæpe, vel postponunt aliquot horis, antequam, per alienorum humorum motus, firmum typum efformari licuit, vel ubi alia mutationis causa extrinsecus accidit. Neque vna accessio alterius materiam ita consumere videtur, ut morbus inde breuior, faciliorque euadat, &, licet altera cessante, superest constanter sæpe altera, ut nihil eas, præter typi similitudinem, & naturæ suæ ingenium tertianum, commune habere, euidenter appareat. Idem plane de quotidianis (c) & quartanis valet. (d) Sunt etiam febres ex diuerso genere mixtæ, ubi tertianæ, quartanæ, quotidianæ intermittentes, vel continuæ, vario modo, & suo quæque ordine accedunt,

(b) v. *Rhod.* obseruat. 7. cent. 1. de tertiana sextuplici. Haud raro similia nobis obuenerunt. Octuplicem notat *Caprius* apud *Tortum* therap. special. p. 317.

(c) *Celsus* L. 3. c. 3. "accessiones, "inquit, modo singulæ singulis "diebus fiunt, modo binæ pluresue concurrunt. Ex quo

"sæpe euenit, ut quotidie plures "accessiones remissionesue fiant: "sic tamen, ut vnaquæque alicui "priori respondeat."

(d) Quartana sextuplex notata est a *Rhodio* cent. 1. obs. 15. & a *Capivaccio* apud *Bartholinum* act. Hafn. vol. 5. obs. 20. Nobis similia visa testamur, alibi vberius enarranda.

dunt, & eo temporis momento grauissime affligunt, quo, per ordinis rationem, paroxysmus duplex ex diuersis febribus coniungitur: qua fere in re omnem criticorum dierum rationem collocat ingeniosissimus *Fracastorius*. (e) Vidimus aliquoties quintanas, (f) quas tertianas nothas, & sæpe putridas, esse credimus, quarum vnus paroxysmus intercidit: vidimus semel septimanam, (g) ex quartanarum forte censu, vbi itidem vna accessio prætermittitur, quorsum forsan etiam, duobus paroxysmis intercidentibus, decimanæ (h) spectant, nobis haud obseruatae. Octanas (i) frequentius comperimus, quæ, per eosdem singulæ hebdomadis dies, quater singulis mensibus, veluti lunæ fere phases, acciderunt. Nuperrime primum sex paroxysmos exquisitos nonanæ seu

typus
quintanus, septi-
manus,
alique.

nonanus
obseru.
partic. 49.

Ll 3

no-

(e) singulari tractatu de dierum criticorum causis,

(f) *Hippocr.* de carnibus sect. 3. & I. epid. 3. Hæ duplicatae leguntur in miscell. natur. cur. dec. II. a. 9. & 10. obs. 77. Quintanam pessimam esse omnium dicit *Hippocrates*, quæ & ante tabem accidens, & tabi superueniens, perimat: qualia & nos exempla notauimus,* & bis tamen cortice feliciter medicati sumus. Obseruauit vltra XVIII. menses durantem, sanauit remediis summe amaris, & putredini potenter resistantibus, & aqua mulla, *Tulpius* obseru. l. 3. c. 52.

(g) *Hippocr.* epid. 3. longam pronuntiat, sed haud *Ἰακωσισμὸν*, quod fere de quartana etiam censetur.

(h) Obseruauit *Gilbertus Anglicus* l. 1. compend. de febribus: qui & sextanas notat, quas etiam agnoscit *Fernelius*, l. 4. c. 14. *Sauonarola*, alique, nobis nondum visas, quæque septimanæ forsan, aut octanæ, anticipantes sunt.

* obseru.
partic. 50.

(i) *Cole* hypotyp. febr. interm. c. 7. *Amat. Lusit.* cent. 2. curat. 75. eph. natur. cur. dec. II. a. 5. app. obs. 64. *Rhodius* cent. 1. obs. 18. 19. Septimanarum nomine confundi solent,

nouenariæ febris (k), in puella duodecim annorum scrophulis laborante, obseruauimus: septimi loco nonnisi cephalalgia & lassitudo obtigit, octauus plane non reuersus est. Remedia nulla adhibuimus, præterquam bis quotidie guttas quadraginta tincturæ vitrioli martis *Ludouici*, quod medicamentum alias in dispositione scrophulosa, & huic perquam familiari obstructione mesenterii, variisque inde oriundis crescentium morbis, vtilissimum sæpe reperi-
mus. Ad octanas, per diem vnum postponentes, forte spectat hæc febris: quemadmodum fluxus muliebris, post quinque hebdomades multis contingens, ad menstruum refertur. Notauimus, quæ semel quouis mense (l) ephemerarum instar euenerunt, & alias, bis per mensem redeunt, quas quatuordecimanas, vel quindecimanas vocant. Sunt etiam, quod præcipue notabile est, & obseruatu vtile esse videtur, frequentissimæ recidiuæ per lunæ vel anni mutationes, vel certe lunari aut annuæ periodo parem interualli durationem, licet sponte cessent, vel remediis profligentur. Plerumque etiam non promiscuum aliquod horarum interuallum, sed ordinatum obseruatur, ad vnus vel plurium integrorum fere dierum, seu *ωχθιν-
μεγων*, tempus, cuius spatium semel vel bis, veluti æstus maris microcosmici, per certas horas increcere, & rursus declinare, videtur accessio. Taceo horas diei cer-
tas,

hora or-
dinata.

(k) *Hippocr.* l. epid. 3.

(l) *Ephem.* l. c. conf. exempla
Schenk, obseru. lib. 6. & de qua-
tuordecimanis, quindecimanis,
annuis exquisitis, aliisque ra-

rioribus typis, ap. *Reies* camp.
elyf. iucundar. quæstion. L. 21.
p. 947. sqq. & *Forest.* L. 3.
obs. 43. qui de quintana præci-
pue agit, sed & ceteras species
docte pertractat.

tas, quamuis res illa perpetua non fit, assignatas ab obseruatoribus tempori inuasionis & durationis, in singulis febrium legitimarum generibus, quas dudum medicorum schola nouit (m): dum recentioribus exprobrat illustr. *Stablius*, (n) horum vix centesimum hac de re inaudiuisse: supina in illis hominibus, quibus hoc merito imputatur, ignorantia. Curiosum est, (quod adeo sæpe, licet non semper, notauit, vt quamdam etiam naturæ legem (o), & certam proportionem causæ typorum generalis ad corporis humores & structuram, subesse suspicer,) consueuisse tertianas, antequam ad certum diei tempus se adstrinxerunt, per tres accurate horas, (p) siue octauam diei partem, anticipare; quotidianas autem veras postponere (q) per horas duas, seu partem *vix* *duodecimam*. Febres etiam ex tertianarum genere, præsertim illegitimas pleras-

(m) v. qui in omnium manibus est *Sennertus* de febribus L. 2. c. 19. p. 289. *Gabelchouer.* obseruat. cent. 6. p. 171. *Sauonarola* de febribus p. 48. 55. *Trincauellus* & plerique vetustiores.

(n) præfat. problematum de febribus.

(o) celeb. *Camsrarius* medic. eclect. p. 142. " ii, inquit, febrium accessus, qui anticipare solent, periodis id agunt eadem vt plurimum præcisione circumscriptis.

(p) In hac obseruatione fundatur, quod supra p. 147. de salibus in principio tertianarum, sex horis ante prioris accessio-

nis tempus, exhibendis. Mens enim est, ea dare trihorio circiter antequam altera accedat. Quod si deinceps per breuius tempus, vt sæpe fit, vel plane non amplius anticipare febris notetur, propius etiam deinde ab hora prioris paroxysmi ante sequentem datur sal febri-fugum.

(q) De solis tertianis, neque de his etiam perpetuo, verum esse solet vulgatum illud: anticipante accessione longiorem, postponente breuiorem febrim significari. Quotidianæ veræ, licet ita postponentes, per se longissimæ esse solent.

rasque, aut manifeste duplicari solere, aut sex duodecimue horis ante paroxysmum, veluti secundariis motibus, inuadere verissimum est. (r) Memorabile itidem est febres tertianas & τριταιοφυεις plerasque tertia exacerbatione, adeoque die quinto a morbi initio, grauissime affligere, eamque, si quid timendum est, maxime debere timeri, dum secundus paroxysmus longe mitior sæpe est. Immo optimum item est indicium febris breuis & facilis, si tertia accessio non nimis grauiter acerbatur. Exasperantur ita in plurimis ægris alternæ accessiones, vt quinta quartam, septima sextam rursus violentia exsuperet; quamuis id certum omnino & stabile non sit: vti neque illud, quod tamen sæpenumero, præsertim in febribus magis chronicis obseruauimus, alternis hebdomadibus grauius laborare ægros typo tertiano febrientes. Superessent notabilia hanc in rem plura. Sufficiat nobis heic, febrim esse morbum, vbi natura humana se typis & periodis diurnis, septimanis, seu octonis, mensuris, annuis, mirabilem in modum, quasi ad legem naturæ vniuersi, ita adstringat, vt, quod dixi, in horographicos astronomicosque circulos iurasse videri possit.

§. V.

Proble-
mata &
coniectu-
ra de fe-
brium, ty-
porum,
periodo-
rum
caussis.

Mihi sane, in statuendis harum rerum omnium caussis, nullam adhuc omnino satisfacere hypothesin, vt omnes scrupulos eximat, ingenue fateor, & ætiologiam febrium inter arcana naturæ miracula adhuc reponendam esse, pace summorum virorum, qui suis forte explicationibus suæ mul-

(r) Hippocr. epidem. Libr. VI. sect. II. aphor. 15. in his, ait, "quæ ad tertianæ naturam accedunt, nox ante accessionem molesta est." v. Galenus ad hunc locum, Hac etiam in re videre

est ἀναλογίαν ad duplicem illum oceani æstum quotidianum: vt febrium cum maris fluxu & refluxu similitudo multis ex phænomenis elucescit.

multorumque curiositati sufficiunt, non possum non existimare. (a) Ecquid sibi vult verum illud prouerbum, quo παραδοξον & rarum statuitur, quemquam sine febre, hoc est, sine insolita commotione cordis & vasorum sanguineorum, & feruiditate massæ sanguineæ typica, ex morbo mori? Cur quælibet fere insignior resolutio, turbatio, colliquatio, euacuatio, immo lente etiam & sine impetu facta, in quouis corpore humano, febriles motus excitare solet? Quid id est, quod febres, præsertim epidemiæ, tot homines diuersissimi habitus, sexus, ætatis, regiminis, tam variis de causis, tam similiter corripiant? Cur similis febrium, & typorum, periodorum, temporum

febrium
frequentia
&
similitudo
per sua
genera
vniuersalis.
(b)

Mm

rum

(a) *Ramazzin. orat. 4. p. 48.*

“Quoties cum veterum, tum
“recentiorum, medicinæ proce-
“rum præstantiora monumenta,
“& quæ creduntur cedro magis
“digna volumina, euoluere mihi
“volupe est; idem prorsus mihi
“euenire sentio, ac Terentiano
“seni, qui, cum in filii sui causa
“plures aduocatos arcessisset,
“eosque inter se pugnantem de-
“prehendisset, *incertior*, inquit,
“*multo sum, quam dudum.*

(b) *Idem orat. 4. p. m. 47.*

“Sola febris non epidemii, non
“endemii, sed cosmici, id est,
“mundani affectus, cognomen-
“tum sibi adsciuit, & adaptauit.
“Quis locus enim, quæ regio
“tam imperuia, extra anni solis-
“que vias, gelidoque sub axe,

“quo non peruadat febrile in-
“cendium? Habent ætates suos
“peculiares morbos, suos se-
“xuum diuersitas, suos varia ac
“diuersa anni tempora, suos
“quoque varia vitæ conditio, &
“exercitii genus. Febri non
“vacat talia minute distinguere.
“Nulla non ætas ei victima iu-
“gulatur: non infantilis, quæ
“humidissima est, non senilis,
“quæ frigidissima, satis habent
“præsidii, ne febrilis flammæ sint
“pabulum; tam fortiori, quam
“sequiori sexui infesta est febris;
“tam pauperes in suis tabernis,
“quam reges in suis turribus
“proterit, idque nullo non anni
“tempore.” Num quid ele-
“gantius potest dici? num quid
“verius?

*elementum
aeris in
corpore
humano
num fe-
brilium
typorum
caussa?*

rum, ratio & ordo est, in quavis terrarum orbis natione & regione, vti in quavis ætate, statura, & constitutione? Est ne in ipsa, quæ humano generi communis est, crassi sanguinis, aut etiam in fibris motricibus, aliquod connatum, & perpetua cum externo aere communicatione sustentatum elementum, vbiq; fere simile, aereum, elasticum, quod arcte intextum sit texturæ naturali fluidarum solidarumque corporis partium, earumque compage coerceatur, ne, oscillatione sua & nisu elastico, alios, nisi salubres & naturales, motus aut feruores facile cieat? (c) Est ne illud aptum, si qua de causa expandatur nimium, & sui iuris plus iusto fiat, vltra crasseos humorum æquilibrium, si præsertim inquinetur a particulis peregrinis, vel male moueatur, eum orgasmum inducere, qui feruorem hunc typicum repræsentet, hanc naturæ luctam cum eo, quod alienum est, quam febrim vocamus? (d) Numquid illa

(c) Constat equidem aerem, si aquæ, aliisque liquoribus, etiam ipsis humoribus corporis humani, immixtus sit, non eam plane exhibere efficacitatem, ea phænomena, quæ eidem sibi relicto, aut a liquidioris substantiæ vinculis expedito, competunt: adeo vt eiusmodi aer aeris nomine vix vocari mere re doctissimis viris videatur. Vbi vbi tamen impedita hæreat aerei elementi portio, confluit semper & conspirat cum ipsa massa atmosphærica, ac naturæ suæ virtutisque motricis elasticæ particeps est, participesque iusto

modo facit humores sibi iunctos: quam virtutem, pro maiori aut minori impedimenti robore, calorisque aut aliarum exsolutionis causarum ratione, magis aut minus efficaciter, crassius aut subtilius, euidetius aut obscurius, serius aut ocyus, violenter aut sensim sensimque exserit. Oscillatio aeris interni, a *Borello* asserta, explosionem meretur.

(d) De aliis morbis periodicis, præsertim conuulsivis, seu spasmodicis, iam non agimus, qui suo forte modo febribus accenseri, atque ad eiusdem generis causam referri merentur.

illi ipsa materia elastica, quamuis humani corporis (e) ob
M m 2 inti-

* (e) Bruta etiam animantia, com-
muni nobiscum aere vten-
tia, suas pati febres, & conta-
giones, & affectus conuulsuos
& typicos, & febriles varia-
rum specierum, pro materia
morbidæ & corporum diuersi-
tate, experientia quotidie do-
cet, quamuis in humano gene-
re frequentius notentur, &
cum pluribus typorum &
periodorum curiositatibus. De-
miror ergo ill. *Stahlium* in hi-
stor. febris in genere p. 5. con-
fidenter aphorismum pronun-
tiare: "febris nullum
"animal obnoxium esse appa-
"ret, præter hominem:" for-
te vt hypothesi suæ de anima
rationali febrilium motuum
caussa probabilitatem addat.
Loquitur, vt ait, de febribus
variarum specierum, & tali in-
dole, motu, typo, conspicuis,
quales partem essentia februm
in homine constituere notum
est. Vt vnum exemplum di-
lucidum in contrarium addu-
cam: quis speciem, indolem,
motum, typum, essentiam fe-
bris, qualis in homine est, non
agnoscat? vbi *Ramazzinus* p.
13. de contagiosa epidemia

bouum Patauina scribit: "affe-
"ctionis genus, quod bubulo
"generi bellum ad internecio-
"nem vsque videtur indixisse,
"ex frigore, rigore, horripilatione,
"mox ex calore acri & vehe-
"menti per vniuersum corpus
"diffuso, cum *pulsus frequentia*,
"febrem esse satis liquet: *ma-*
"lignam vero aperte testantur
"symptomata: magna *anxietas*,
"gravis anhelitus, etiam cum
"stertore, stupor & species quæ-
"dam *veterni*, continuus ex ore
" & naribus graueolentis ma-
"teria descensus, foetidissima
"alui proluuies, interdum etiam
"cruenta, *anorexia*, & abolita
"ruminatio, *pustula quinta* vel
" *sexta die* per totum corpus
"erumpentes, ac tubercula va-
"riolarum speciem referentia,
"communis tandem omnium
"eodem modo circa *quintam* &
" *septimam* interitus." add. *Mi-*
"chelotti conghietture sopra l'in-
"firmità degli animali bovini,
"item *Lancisius* de bouilla peste
"P. 3. c. 2. 3. vbi p. 116. sq. "ne-
"que vero, ait, quin febris af-
"fectos boues vreret dubitan-
"dum erat: nempe non modo
"veterinarii medici, sed ipse
"ego

* *Brut-*
rum ani-
malium
febres.

intimam immixtionem pars fit, pars tamen etiam est purioris & subtilioris athmosphæaræ aereæ, (f) & huius motus

“ego, in illorum arteriis carotidibus, & axillaribus, summam *semper*, ac statim ab initio, *celeritatem ac frequentiam pulsus* deprehendi. Plerique peribant intra *diem septimum*, pauci per *abscessum ac decubitus* euadebant.” Idem in append. de equorum epidemia, p. 127. sq. duplicem equorum febrem, acutam magis alteram & periculosiorem, ex inflammatione visceris alicuius, alteram minus perniciosam, magisque lentam, malidis nomine insignitam, graphice describit, & ex antiqua nouaque experientia confirmat, & a febre nihil omnino differre obseruat. Immo vero Caroli *Ruini*, medici Bononiensis, anatomia & medicina equorum, ab Petro *Vffenbachio*, medico Francofurtensi, Germanice versa, 1603. prodiit, vbi P. 2. l. I. c. 8 - 21. luculenter & distincte omnigenæ equorum febres ostenduntur, continentes, continuæ, intermittentes, catarrhales, vlcerosæ, pestilentiales. Periodicas quidem febres non ita memorat *Solleysel* in

parfait marechal; varias tamen recenset species sibi obseruatas, simplices, putridas, pestilentes. Assentiunt, quos interrogauit, veterinarii multo vsu exerciti, alique equis studentes, neque quemquam ea de re dubitare posse putant. Paria de aliis animantibus demonstrare facile est.

(f) De partis athmosphæaræ aereæ præsentia in sanguine egregie agit *Bellinus* de oui aere, & respiratione, opp. T. 2, p. 135. sqq. & duabus epistolis, quæ existant in *giornale de' letterati* T. 2. p. 41. sqq. T. 4. p. 147. sqq. item ill. *Bergerus* de natura humana c. 5. vbi partem aeris cum nutrimento sanguinem ingredi, partem etiam, quod hodie aliqui negant, in vasis pulmonum respiratione permisceri probat, non vt refrigeretur sanguis, aut condensetur, quod antiquitus quibusdam visum est; sed potius “vt vi aerearum particularum elastica, & ipso organorum motu, diuidatur, attenuetur, & *incalescat*.” Idem antea de respirationis efficacia, non refrigerio & condensationi, sed

tus naturales & aduentitios sequi amat, per mechanicam *ὁμογενεωv* & connexorum rationem? Num forte eosdem re vera magis minusue accurate sub statu febrili sequitur, & oscillante suo motu, periodos & typos regulares, qua tales, inducit, sed qui diuersi euadant necesse est, pro admixtæ materiæ alienæ, pro aucti, imminuti, pressi, relaxati elateris diuersa ratione, & proportione ad humores fibrasque corporis, quæ itidem singula mechanico motu, & nisu natiuo gaudent? Hi typi, hæ periodi, seruantne ea propter plerumque suo modo respectum ad naturalem illum, & secundum solis & lunæ periodos, ad horas, dies, hebdomades, menses, annique tempora, ordinatum athmosphæræ totius, præsertim qua purioris, motum perpetuum, fluxumque & refluxum, quem tot ac tanta effluuia terraquea, inferiori aeri immixta, turbare penitus non possunt, licet diuersimode afficiant & mutant: vti etiam aer nostro corpori intus immixtus varias mutationes a partibus ipsius corporis, & a peregrinis sæpe inquinamentis, patitur. Atque hæc licet ita se habeant, quid est, quod

respectus ad motum periodicum athmosphæræ.

M m 3

singul-

sed attenuationi & incalescentiæ magis seruiente, docuerunt plurium antiquorum & recentium medicorum scholæ, v. in primis *Thrustoni* diatribe de respirationis vsu primario, scripta anno 1664. & exstans in *Mangeti & Clerici* biblioth. anat. P. II. Ibi p. 175. sqq. opere deducitur, “quo pacto fluiditatis & caloris motus respirationis beneficio in sanguine conseruentur.” Nescio ergo, quum sententia illa, quæ

vera & solida nobis quoque videtur, dudum trita fuerit, quod tendat, quod haud ita pridem doctissimum virum in notis ad *Harueum* scripsisse reperio p. 158. “Ego certe, inquit, ausu ultra ætatem virili, anno 1684. 85. “contra omnem scholæ medicæ auctoritatem, collegiis, & scriptis dictatis edicere non dubitavi: “quod sanguis per respirationem non modo non refrigeretur, sed plane in contrarium incalescat.

differentia & materia specifica singularum febrium.

singulorum febris generum differentiam singularem constituit? Quid quotidianam febrem non post horas incertas, sed statim fere quotidie momento, quid tertianam, quid quartanam, aliasque, non post dimidium, sed integrum diem ferius reuocat plerumque? cur non plures & incertæ sunt diuersitates, si sola maior minorue materiæ mobilitas in culpa est? Cur febres multiplices sibi inuicem sine confusione respondent? Quid dies & horas critici temporis, quid tempora reuersionum singulis morbis singulariter adsignat, & horographicos quasi astronomicosque calculos subducit? Si res a sapienti principio interno dependet, uti dici audio, quod prudenter, pro æstimatione materiæ & virium morali, moueat & quiescat, cur multiplicantur accessiones ultra virium tolerantiam, & tamen alternis vicibus sibi accurate respondent? cur mixtarum febrium paroxysmi singuli suo quisque tempore eueniunt, &, uti fortuna ordoque fert, non uti moralis æstimatio, in vnum momentum cadunt sæpe, quo grauissime æger affligitur? Atque talia in eiusmodi febribus vbique terrarum semper eueniunt, & a primo inde morbi initio, ut vis consuetudinis, certo tempore motus iterantis, accusari non possit. Mechanica puto, non voluntaria ratio est. Materia est, & causa corporea, non moralis, quæ motum febris cuiuslibet naturali quadam consecutione ciet, eaque materia crasin & elasticam vim habere debet singularis generis, quamdiu typum sibi peculiarem excitat. (g) Nascitur illa
forfan

(g) Vti typorum compositio, duplicatio, multiplicatio variam, constantia constantem, ita mutatio mutatam, & cessatio exhaustam aut occultatam mate-

riam, vel semper, uti nos statuimus, vel plerumque indicat; ut ad motus sine materia, si vnquam omnino, quod probari nequit, certe rarissime, confugiendum
in

forſan a peregrina quadam impuritate aquoſa & aerea, ex aquis in diuerſimode variam, lixiuam, ſulfuream, & vaporoſam, fortassis etiam verminofam putredinem, ſtagnatione, & elateris expansione, & motu partium inteſtino, reſolutis, hauſta infeliciter, vel in cibis ſumta, vel ex pariter corruptis alicubi ipſius corporis ſuccis, aut ipſis partibus ſolidis, oriunda. Talis materies, pro diuerſa ſui, & corporis, & ambientis aeris conſtitutione, ad orgaſmum diuerſimode febrilem excitandum prona fieri potuerit, ſi certis tum viſceribus & fibris, tum ſanguinis ceterorumque humorum partibus, ſe profundius inſinuet, atque partes quidem

*materia
febrilis
generatio
& motus.*

in februm doctrina eſſe videatur. Notabilia hanc in rem habet de quartana *Bartholin.* hiſt. anat. cent. 3. 55. quamuis variationem ſæpe etiam noxiam, neque typum quotidianum ex quartana genitum tutum ſemper eſſe, vel *Celſo* monitore, in vulgus notum ſit, neque *Bartholino* his obſervationibus negatum. Quartana, ait, ſcandalum illud medicorum, vbi ſatis deſauit, & ægrum læto omine eſt relicta, *varium typum* induit, variasque formas, Protei inſtar. *Conſtans* eſt, & ſemper eodem tenore affligit, ſi vel ad interitum vergit, vel grauioribus ſymptomatis, vt hydrope, phthiſi, &c. ſui abſentiam eſt compenſatura. *Variat* vero vices, ſi ſalutis ſpes eſt. * Quartana laborabat con-

ſanguineus meus, *ſtatasque* diu ſeruabat periodos. At tandem, quum paroxyſmus poſtero die exſpectaretur, præter ſpem *die priori* inuaſit, ſicque poſtero die liber & ſequentibus euasiſit. In aliis non paucis meæ curæ ſubiectis obſeruauit, quartanam, *vbi deſitura eſt*, quotidie per octiduum perſeuerare, tandemque poſt largam *diarrhœam*, vel *hæmorrhoides*, vel *ſudores*, terminari, cum ſalute ægrorum. Ratio eſt, quod *mota* in corpore *materia*, & ſedibus ſuis diſcuſſa, quotidie moueatur, & quacunque *crifi natura* facile tum expellatur, quod inſtante ſolſtitio felicius ſuccedere expertus ſum.

* *obſeru.
partic. 51.*

quidem solidas in obeundo munere turbet, humores vero varia ratione corrumpat, & aerem internum æquilibrio emoueat. Ex hac deinde motus, & mixtionis, & æquilibrii turbatione, atque ita ex *coniunctione & proportionem specifica præternaturalis illius humoris cum aliquo naturali*, qui ex sua indole iam ad motus quotidianos, tertianos, quartanos magis aptus sit, & ex *motu præternaturam hinc necessario mechanice consequente*, continentem cuiusque febris, paroxysmi, symptomatum, periodicaussam oriri, probabile esse videtur. Neque enim vana omnino est, si sobrie accipiatur, veterum sapientum sententia: febres quidem totam sanguinis massam mouere, & eas omnes, magis præcipue vero tertianas, ab illa eius parte saponacea, quæ bilis (h) vocetur, in hepate legitime separanda; quartanas maxime etiam a melancholia, id est, parte sanguinis magis terrea & falsa, lienis potissimum attritu conterenda; quotidianas a pituita simul, seu salino minus terrestri, in pancreate similibusque glandulis maxime præparanda, fieri: atque in tertianis quidem hepatis, in quartanis lienem, in quotidianis sero vel lymphæ dicata

(h) *Hippocrates* de natura hominis: "omnes, inquit, febres oriuntur a bile, quarum sunt quatuor species, præter eas, quæ dolores eximios comitantur: continens, quotidiana, tertiana, quartana." Redundantis, & mixtione sua vitiatæ, motusque ordinæ exturbatæ bilis feruor, præ ceteris natiuis corporis humoribus, tantus est, vt id in sanguinis massam age-

re videatur, quod, apud *Virgilium*, in oceanum Eridanus, quo non alius

In mare purpureum violentior influit amnis.

v. omnino cl. *Bianchi* hist. hepatis. P. 2. c. 9. de morbis a secretionem hepatis deprauata: & P. 3. p. 285. sqq. de bilis naturalis in febriferam mutatione.

dicata vasa singulariter affici solere ; & serofos salinosque humores moueri solere quotidie , bilem saponaceam flauam & amaram feruidiorem tertio , atram falsam & aufteram grauiorem quarto die , sicubi inquinentur maxime, & restagnent, & incitentur. Esse naturaliter in mixtione humani sanguinis particulas diuerfas , quarum aliæ quotidie ; aliæ alternis diebus, aliæ quartanarum modo magis commoueri, vel sua natura, vel & solidorum dispositione, & varia proportione ad athmosphæræ motus periodicos, aptiores sint, multæ suadent obseruationes, quæ veterum præcipue monumenta volutantibus obuiæ sunt, & maxime frequentia illorum typorum, aut alicuius ex illis, in febris, morbi illius generalissimi, generibus plerisque, tam continuis, etiamsi continentes fere esse videantur, & typus non nisi obscurus sit, quam intermittentibus, & ex earum genere plurimis. (i) Neque certis partibus solidis, & visceribus, functio ad alias aliasque earum particularum præparandas, secernendas, depurandas, præcipue magis destinata, negari potest : quamuis omnia confluant & conspirent. Fieri autem illa cuncta videntur ad mechanices & hydrostatices regulas, quibus omnes omnino solidarum fluidarumque rerum in terrarum orbe motus & quietes, mixtiones, separations, expansiones, pressiones, effervescentiæ, fermentationes, putredines, certa lege subiecta sunt. (k) Pro iisdem ergo regulis (l) equidem euenire

N n

nire

(i) Conf. *Fracastorius* de causis dierum criticorum.

Freind. prælectiones chymicæ iisdem principiis innixæ.

(k) v. cl. *Keillii* leges attractionis, vbi hanc rem solidissime probauit, & luculenter exposuit, in *philosophical transactions* n. 315.

(l) v. cl. *Bianchi* histor. hepat. p. 844. sqq. vbi epistola geometrico practica de febris natura & effectibus exstat, egregie elaborata.

nire crediderim tum generationem ipsam cuiusvis materiæ febrilis, tum quietem eius typicam, nisi tunc motus potius insensibilis est, & commotionem denuo notabilem, exaltationem, & orgasmum accessioni excitandæ sufficientem. Ad eandem normam fieri existimem collectionem eius materiæ, vti opinor, circa intestinum duodenum, irritationem huius & neruorum partiumque connexarum, attenuationem, vt, sine iusta licet proportione, sanguinem ingredi possit, motus in genere neruoso, corde, arteriis, & vasis ceteris, ipsoque sanguine & inde prognatis liquoribus excitatos, cum insequente attritu, despumatione, & crisi singulari, Postquam hæc materia suo tempore deferuit, tunc deinde iisdem legibus, eadem rursus generata, vel mota, vel ad iustum efficaciam gradum euecta, nouus paroxysmus per sua interualla redire videtur.

§. VI.

Explicatio opinionis de causa concurrente periodorum mechanica vniuersali, nempe atmospheræ motu periodico.

Caussam autem illorum interuallorum, quatenus siderum periodis diurnis, septimanis, mensuris, annuis respondere, & horas, dies, hebdomades, menses, numerare videntur, lubens equidem quæsiuerim in proportione materiæ febrilis, aerisque elastici, qui illius, vti omnium in corpore humorum, partem constituit, ad aerem atmospheræ sphericum. Atqui hic non solum vaporibus terraqueis, tempestatibusque mutatur; verum etiam, oceani instar, regulares siderum circuitus sequitur, & quod in vulgus notum est, ventum exinde generalem, ab oriente in occidentem, excitat (a), vt quotidiana solis maxime periodus fert, immo

(a) Taceo ventum alium, nempe zephyroaustrum, quem itidem

generalem esse, & vbiuis in superno aere flare reputauit ingenio.

immo ipsos fluxus & refluxus ordinatos, quamuis sensibus haud obuios, patiatur necesse est, per dierum, (b) mensium, & anni mutationes mutandos, ad mechanicum solis, vel terræ potius, & lunæ motum, quæ sidera ætherem inter & terrarum orbem, per ordinatas periodos, quotidie per singula puncta semel, sua corpora interponunt: (c) vt taceam

Nn 2

effectus

niosissimus quondam physicus & mathematicus Ienensis, *Hambergerus*, vnde phænomena barometri eleganter explicauit dissertatione peculiari. Nempe quo magis oppositus sit vento isti generali particularis, qui in inferiori aere flet, eo plures cumulari simul partes aereas censet, atque ideo flante euro borea maxime omnium ponderosam fieri atmosphæram, & mercurii adscensum promoueri.

(b) Duplicem quotidie fluxum & refluxum notabilem oceanus grauior, spissior, solis calori minus expositus, magisque ὁμογενής habet, tum a verticali, tum ab opposito lunæ situ. Forsan aer ab illo notabilius, ab hoc vero minus afficitur, & alterum æstum non nisi obscurius patitur: quum præterea diurna solis periodo, vaporibusque terrestribus variis, potentius afficiatur. Hincine aliqua ratio dari possit, cur febres re-

gulares horarum interuallo certiori, neque dimidiis plerumque, sed integris diebus, differre soleant; item cur non tam, vti æstus maris, per viginti quinque fere horarum, sed per accuratius *ἡμερῶν* spatium distingui nitantur? Neque vero excludimus nutritionis, somnique, & ceterarum rerum non naturalium, per certas quotidie fere horas, consuetudinem, & ipsius corporis ordinate structi proprium habitum naturalem.

(c) Experimenta physica demonstrant, eo sub puncto semper, vbi corporum horum aliquod positum est, maxime luna, expandi aeris atmosphæram, marisque oceanum, & in altum tolli, quam rem fluxus nomine insignimus; procedente vero ad aliud punctum sideris periodo, depressionem seu refluxum contingere. *Newtonus* homogeneorum attractionem heic allegat, quip-

pe

effectus hanc in rem ceteros manifestiores quotidianæ annuæque solis periodi, in aerem corpusque nostrum. Regularem oceani fluxum & refluxum a solis & lunæ situ oboriri, & præcipue mutari, demonstravit, post *Keplerum* (d), solidissime immortalis *Newtonus*, (e) Ex eius deinde principiis (f) idem alii de ipso aere probauerunt (g): adeo, vt non

pe qui demonstrare potius motuum leges, quam causas subtiliores & incertas scrutari, proposuit. Nobis accusanda videtur impedita, per corpus cæleste interpositum, pressio ætheris in aerem aquasque nostras, qui, quum ad latera naturaliter premere non impediatur, eleuationi seu fluxui, sub eo puncto, ansam præbeat, vbi sidus situm est, vnde, progrediente situ, sua sponte consequatur refluxus. Veritatem nouimus, causam certam physici diuinent.

(d) in introd. ad theoriam mar-
tis.

(e) princip. philos. natur. mathem. L. III. prop. 24. 36. 137. add. cl. *Gregorii* ad *Varen.* geogr. gen. P. I. sect. 4. c. 13. *Clark.* in not. ad *Robaulti* physicam. P. II. c. 29. *Newton's theory of tides explained by Halley* philos. transact. n. 226. p. 445. cel. *Wolffii* physica P. II. c. 9. §. 355. 199.

(f) Taceo alios philosophos plurimos, qui, cum *Cartesio*, a pressione ipsorum corporum solis & lunæ in atmosphæram aeream, æstum in mari deducunt, qui tunc itidem necessario primum in aerea massa foret.

(g) v. celeb. *Wolff.* physic. P. II. c. 3. §. 211. eiusdem element. aerometr. prop. 105. schol. 6. ill. *Mead.* dissert. de imperio solis & lunæ in corpus humanum, cum *Musgrauio* de arthritide anomala edita p. 350. sq. aliique plures, quos transactiones philosophicæ exhibent. Singulares sunt obseruationes de mutationibus ventorum & tempestatum in oceano, in aliquem cadentibus ex alternis diebus a nouilunio numerandis, typo quasi tertiano, maxime vero notabiliter in lunæ quadraturas, ap. *Bagliuum* in diss. de experimentis circa sanguinem p. m. 449. sqq. & *Mariotti* de circulo regulari ventorum, in *traité du mouvement*

non solum subtilior aer constanter ita typice moueri debeat; sed & venti, & tempestates, aliaque meteora, aliquem semper suo modo respectum ad hanc generalem motionem seruent: qualis respectus in corpore etiam humano, pro diuersis eius partibus, quarum motus per structuram & texturam longe magis exquisite regulares sunt, & quæ aerem subtiliorem includunt, iusta proportione seruari debere videtur. Ex hisce veritatibus physicis lucem aliquam obscurissimæ alias typorum & recursuum doctrinæ affundi forsitan aliquando posse sperauerim. Neque est, quod causssemur æquabilem magis, quam pro febrium diuersitate, illorum corporum cælestium circuitum; quandoquidem proportionem variat difformitas materiæ & naturalis & præternaturalis, (h) & partium solidarum mouentium & retardantium, quibus singulis suus rursus est motus natiuus, & induci potest morbosus. Ita motus ipsius oceani, quem a siderum periodis affici inter mathematicas veritates est, ex loci, tempestatum, & rerum circumstantium ratione, plurimas diuersitates patitur. Neque

obiectio-
nes.

N n 3

obstat

ment des eaux add. *Rohan*ti phys. P. 3. c. 11. item de ventis diariis, seu typo eorum quotidiano, *Varenii* geograph. gener. L. 1. c. 21. prop. 7. quæque idem prop. 3. sqq. de variis ventis statis, periodicis, mensuris, annuis, complura notat.

(h) *Albinus* de febre quartana thes. 8. " Motorem fomitis febrilis si aerem dixerò, non a vero aberrauerò. Sed semper idem non est, quin cum vario ad solem lunamue intuitu varius

" sit, effectusque variet. Idem
" aer erit, qui tubulis inclusum
" fomitem commouebit, non
" singulis vel alternis tantum
" diebus, sed longioribus inter-
" uallis, quorum quantitatem
" sola experientia determinabit:
" & nihil obstat, quin plures eius
" naturæ fomites in corpore sint,
" vt, recluso vno, & alter, vel iis-
" dem diebus, e breuiori nem-
" pe interuallo, vel alternis die-
" bus, recludatur.

obstat nobis quotidiana mutatio situs lunæ & solis in ecliptica, unde paroxysmorum, uti fluxus & refluxus, horas quotidie mutari debere putes. Non fidera pro causa motuum, seu paroxysmorum, agnoscimus; sed ipsam materiam morbosam, ipsam humani corporis machinam: sufficit respectum aliquem ad typicos aeris externi motus, ob aerem intus in corpore versantem, seruari: præcipue tum ad motum illum quotidianum simplicem, unde ventus generalis oritur, tum ad alterum illum, qui in mari quidem bis intra fere *πυξθημερον* apparet, & æstus nomine designatur. Et evidens tamen est, mutari solere sensim sensimque, præsertim circa notabiliores mensium, & anni, & tempestatum mutationes, horas accessionum. Neque obest, quod, si singulos variorum ægrorum paroxysmos ad solis aut lunæ situm contulerimus, tempus quidem insultus quam diuersissimum inuenturi simus. Namque non solum simplicem sideris situm, sed totam maxime periodum, sed oscillationes aeris a periodice mutato situ periodicas, & harum effectus in corpus humanum accusamus, qui negari non posse videntur. Quoties enim ista fidera suas perficiunt per singula puncta periodos, diurnas, septimanas, menstruas, annuas; toties aeris subiecti elaterem, & ideo etiam corpus humanum, & diuersas eius partes, humores diuersos, in quibus eius aeris pars sub diuersa miscela continetur, periodica mutatione mechanice afficere absoluunt, a quocunque etiam tempore materies quæcunque affici inceperit. Experientia tamen etiam constat, circa notabilium solis & lunæ vicium tempora, & quando fluxus & refluxus maris, qui atmosphærici æstus index est, maximas patitur mutationes, vel auctus eximie, vel imminutus, morborum etiam, præsertim febrilium, motus typicos, typorumque mutationes, magis esse obseruabiles, ut simplex etiam

etiam fitus non omnis efficaciam expers esse videatur. (i) Breuiter iterum dicam, quod solum volo: solis & lunæ circuitus aerem subiectum per regulares periodos mutat; mutantur secundum aeris mutationes aeræ in corpore particulæ; materia febrilis perquam aerea est, & elastica, & turbat æquilibrium aeris interni & externi naturale: est vero aliquid in febrium motibus nimis vniuersaliter simile, nimis regulare, nimis accurate ad horas, dies integros, hebdomades, menses, anni tempora, nisi spontaneo adstringi solitum, nimis ἀναλογον motui regulari aeris & oceani, quam vt negare queamus, vero valde esse similem suspicionem eiusdem causæ concurrentis generalis, nempe periodi solis & lunæ, quæ temporarias in orbe vices facit. Calculos vero subducere de causis diuersitatum, quæ in diuersa proportione motuum particularium, qui in ipso corpore fiunt, ad motus atmosphæræ generales, consistere videntur

(i) G. C. *Stahlin*s, medicus & mathematicus egregius, frater archiatri Borussici, in de aeris in praxi medica vsu, vbi §. 17. de eius in febre efficacia sermonem fecit, §. 18. " non excludenda quidem, inquit, hic videtur luna, cum diuersis suis phasibus, quam lunatici, epileptici, alique spiritibus male habentes, plurimum in corpora nostra posse produnt, sed nescio, annon illud plane medio aeris nostri, alterati, quacunque demum lunæ actione, contingat. Sane notum est, quid in fluxu & refluxu oceani præstet

" luna, atque exinde, per exsiccationem recedentis aquæ, in tractum aeris satis magnum. " Hoc autem per experientiam vulgo notum, vt plurimum, " dixerim semper, circa quadras, " in primis illas, quæ oceanum etiam solito tumidiorem reddunt, aerem quoque nostrum, " & tempestatem, aut mutari, aut certe turbari. Hinc sæpissime " obseruantur plurimi morbi, circa illa tempora, aut augeri, aut " minui, non modo illi, in quibus neruosum genus maxime " aut patitur, aut occupatur, sed " alii quoque.

videntur, res altioris est indaginis, & humanam forte sapientiam omnem exsuperat. Typorum & periodorum febrilium miracula vidit omnis ætas, & obstupuit; videbit omnis posteritas, posteritas forsan omnis obstupescet.

§. VI.

*Periodi in
statu sano
& morbis
sine febre.
(a)*

*periodus
menstrua
naturalis.*

Immo etiam in statu naturali in maxime elasticas, & ad orgasmum pronas, & spermaticas, spirituosas, vaporosas humani sanguinis partes, & in fibras, quibus illæ continentur seu mouentur, manifesta satis esse videtur solis & lunæ per suas periodos efficacitas: præsertim vbi per structuram corporis retardari alicubi circulum contigerit, & plenitudinem augeri, vt orgasmus promoueatur. Taceo veterum placita, de natiuo quatuor humorum motu, vel ad motum nisu, per horas & dies distincto, & sanguinis quidem totius continuo magis & æquabili, feri vel phlegmatis quotidiano, bilis tertiano, melancholiæ quartano: quæ res recte explicata, vt iam supra monui, haud omnino vana est. Prætereo motum tonicum, cuius periodicæ motiones, non in febribus solum aliisque morbis, sed in corpore etiam sano, naturaliter eueniunt. (a) De menstrua, seu lunari, periodo naturali pauca dicam, quæ obseruationum de febribus tractationi haud inepte misceri putem: dum medici præcipuam illam, quæ lunæ quasi periodum

(a) *Kerkring. spicil. anat. obs. 25.*

"Certe mirum est, non tantum

"febres in omnibus, menstruas

"purgationes in mulieribus; sed

"alios etiam morbos, illos ma-

"xime, quibus natura sese co-

"natur exonerare, stata seruare

"temporum interualla.

(b) cl. *Stahlius* de motu tonico vi-

tali, item in de æstu maris

microcosmici præsertim th. 2.

& passim, plura, quæ huc spe-

ctant, experimenta adducit, &

his tota *Sanctorii* medicina sta-

tica, quod ad practicas verita-

tes attinet, plane consentit.

riodum singulari suo orgasmo sequi videtur, excretionem feminis sollemnem, *febris* (c) *menstrua* nomine appellant, sed *febris medica*. (d) Curiosus neque vanus est *Sanctorii* (e) aphorismus: "corpora quoque *virorum* sana, & "moderatissimo victu utentia, *singulis mensibus* fiunt solito "ponderosiora, vnius scilicet duarumue librarum pon- "dere, & redeunt ad consuetum pondus circa finem men- "fis, ad instar mulierum, sed facta crisi per vrinam paullo "copiosiore." Neque vero mihi omnino satisfacere ingeniosissimi *Freindii* emmenologiam (f) fateri liceat, vbi plethoram muliebrem, ex variis rationibus deriuatam, pro sola fluxus menstrui causa habet, qua posita, perrumpi debeant vasa sanguinea, & cessante consolidari. Quidni naturaliter peruia vascula conuiuere putemus, vbi neque plenitudo, neque orgasmus est; his vero de causis aperi-ri? quum repetita eiusmodi ruptura & quasi vulneratio in statu naturali haud probabilis esse videatur. Equidem

O o ne

(c) Febrem dicere licet, sed ita naturalem, vt virtuti febrifugæ certissimæ corticis Peruuiani, medicamenti in statu naturali nihil turbantis, nequaquam sit exposita. Experientiam testem reperit cl. *Torti* therap. spec. p. 21. dicens: "gravidis "non modo, sed & puerperis, vel "menstruas purgationes patien- "tibus, tuto exhibetur: ne- "que menstrua, vel lochia, "naturaliter fluentia sistit, aut "nimium promouet, vt videbi- "mus in historiis." add. historiae passim, item p. 345. sqq.

(d) *Ramazzinus* de morb. artif. p. m. 545.

(e) sect. 1. aphor. 65. 66.

(f) conf. *Hoffmanni* medic. system. Tom. I. part. 2. c. 10. quod totum fere nihil nisi *Freindiana* emmenologiae compendium est: iungantur vero, quæ nobiscum sentiens *Freindii* amicus, isque & medicus & mathematicus e præcipuis, *Meadius*, post editam emmenologiam, scripsit in de imperio solis & lunæ.

ne in puerperio quidem naturaliter plane constituto, vbi partus & secundina mature, suo tempore, & sine violentia educuntur, vulnerationem adesse existimo, (g) quamuis

παρεκ-
βασίς
de vulne-
ratione
uteri in
puerperio.

(g) Si qua adest in puerperis vulneratio, ea manu obstetricis facta esse solet. Nempe accidere illa potest extracto nimia cum violentia ipso foetu, quod tunc maxime fieri assolet, quando, pro vulgatissimo obstetricum more, etiamli vltra vulgus sapientium, non satis expectatur verum partus tempus, ex plena orificii vteri apertura, & doloribus veris, & sub situ maxime peruerso, anxietatibus certe insolitis, vix amplius tolerandis, demum dignoscendum: vt cetera imperitorum vitia violentasque operationes taceam. Fit autem etiam maxime vulneratio extractione secundinae, saepe non statim vno post partum momento sequentis, sed per fibras vtero adhuc connexae, aut alicuius partis, vbi pars iam frustulatum, vti saepe contingit, facilius educta est. Separatio ab vtero saepe fit manu festinante, imperita, temeraria, & negligenti, tamquam ea res nihili esset, modo foetus eductus sit, & secundina quasi integra monstrari queat. Ita vero id

viscus nobile, sensu exquisito pollens, & sanguine tunc magnopere turgidum & affluens, lacerum fieri, seu vulnerari, necesse est. Non equidem omnino consentire velim summo viro, Friderico *Ruyfchio*, qui musculo quodam vteri orbiculari, isti negotio peculiariter dicato, quem se reperisse memorat, placentam non cum foetu, sed proprio tempore post eum, naturaliter expelli notat, ideoque, ni facile educi possit, relinqui plerumque tuto, & naturae permitti. v. aduersar. anatom. dec. 3. tab. 3. add. celeb. *Heister*. compend. anatom. edit. nouiss. p. 97. 264. & ibi adducti auctores, item, qui erudite contra magnum *Ruyfchium* scripsit, cl. *Leporinus* in *Erörterung einiger die zurückgebliebene Nachgeburt betreffende Fragen*. Attamen, ni, quamuis lente & difficulter, blande tamen, ex arte, & sine vilo periculo laedendae vel minimum, aut etiam fortiori tractione adducendae, vteri aut vicinarum partium substantiae, extrahi secundina possit, relinqui vel

uis fauciatarum regimine ob alias causas puerperæ etiam
 Oo 2 fanæ

vel integram, quod post partum maturum vix vnquam opus fuerit, vel adhaerentem particulam, quod, præsertim si marcida est placenta, facile euenit; aut membranulam, quæ vtero sæpe firmitus adnata est, satius esse persuasum habeo, quam, vt fieri solet, rodendo, scalpendo, auellendo separare, qua ratione vix etiam vere integra educitur. Ipse *Leporinus*, posteaquam educationis necessitatem operose & recte quidem, vt opinor, defendit, itidem rem demonstrantibus disputatione vberissima *Bartholini* hist. anat. cent. 5. 39. & obseruationibus pluribus lectu dignis apud *la Motte traité des accouchemens* L. 5. p. 587-610. vt alios veteres recentisque taceam; postquam deinde methodos cautionesque proposuit; alii, inquit, consulunt, ni sine vteri læsione digitis separari possit secundina, abstinere ab operatione, & ex duobus malis id eligere, quod leuius est, remque totam naturæ permittere; atque hoc consilium vbique assensum plenum meretur. Consentit penitus ipse

etiam *Bartholinus* §. 3. 20. 21. 23. 26. 27. 28. vnde explicari debet locus, quem cl. *Leporinus* ex §. 25. notat, nimixque fere facilitatis auctorem arguit p. 103. Difficultas vero & cautio non satis inculcari potest obstetricibus, quod expertus moneo. *Hippocrates* de superfoetatione: "sensim, ait, secundina educenda est, non violenter, ne præter naturam diuulsa, inflammationem inducat." *Paræus* de homin. generat. c. 18. in *Spachii gynæc.* T. 2. p. 425. pericula optime declarat: "violenta attractione, si adhuc hæreat vtero, vasorum aliquod, aliquod item ligamentorum neruorum, quibus vicinis corporibus adhæret vterus, laniari potest, vnde sanguinis e propriis conceptaculis effusa corruptio, a corrupto & putrente inflammatio, abscessus, & gangræna mortifera. Nec leuius est a conuulsione, ruptis neruosis corporibus, periculum, nec item minus ab vteri procidencia manifesta." Hanc obseru. ipsi obseruauimus in cadauere mulieris, cui secundina festinanter extracta mortem induxerat,

fanæ opus habeant. Numquid autem forte orgasmum
men-

* febris
miliaris.

duxerat, vterò fere funditus inuerso, fundo extra orificium prominente, & interiori substantia, quæ iam ob inuersionem exterior apparebat, nigra plane & sphacelosa. Relicta secundina, vel eius particula adhærens, cum putredine plerumque, & symptomatibus haud temnendis, sed tutius tamen, sponte separari sensim, & elabi solet, quam cum vlla læsione vteri, aut vicinarum partium, extrahi. Confirmant me in hac veritate innumera abortientium exempla, vbi secundina obstetrici intacta remanet, & deinde post aliquot dies, immò vel menses, cum febre plerumque putrida, interdum sine febre, sæpe cum hæmorrhagia, vel integre excidit, vel per partes, feliciter tamen: fibris tandem iusto tempore marcescentibus, & ab vtero, per menstruum fere naturæ impetum, auulsis, sæpe etiam facile decedentibus. *Paræus* l. c. "quemadmodum
"poma ex arboribus, si cruda
"sunt, vi auelluntur, si matura
"& cocta, decidunt; sic secun-
"das immaturo partu vix vis

"aufert, maturo ipsa facile ma-
"tunitas." Obstetrices pleræque
membranas fibrasque secundinae, vterò adhuc firmiter adhærentes, haud satis caute, & nimis subito, separare tentant: quæ post pauca momenta, post horulam forte dimidiam, aut vnam vel alteram, aut breue certe naturæ destinatum tempus, cautæ motationi, blandæ digitorum pressioni, vel robori tandem naturæ, & propriæ maturationi, vel etiam marcori obsecundaturæ fuissent. Vereor autem ne illa maxime temeritas, aut incuria, merito accusetur, si qua mulier post abortum, aut partum verum, ex hæmorrhagia arteriosa, vel febre etiam inflammante, aut putrida, periclitatur. *Famosa est febris miliaris seu vesicularis, seu purpura alba, probe distinguenda ab altera pellucida, dem hellen Friesel, quam primus cl. *Storchius* in eteodromis descripsit, & nos deinde sæpe obseruauimus, item a rubra illa, dem rothen Friesel, Anglis a rash, Gallis ebullition de sang. Febris illa periculosa, quam, mirifico nomine, pur-

menstruum inducit, quæ in naturali humani sanguinis
 O o 3 crasi

purpuram albam medici nostri vocitant, tantopere passim puerperis frequens, vbi præsertim feminæ spleneticæ & hysteri- ricæ, salisque serosis fracidis, vel scorbuticis, vel & ulcerosis particulis plenæ sunt, nescio an magnâ sæpe ex parte eiusmodi festinationi & violentiæ, vbiuis fere frequenti, debeatur. Mentitur illa febris sæpe intermittentem, paroxysmis cum horrore vagis, vti febres ab ulcere inflammato solent, aut verum hemitritæum ostendit, neque tolerare videtur corticis vsum. v. exemplum apud *Hamilton*. p. 122. sqq. quamuis deinceps, vbi morbus acutus declinavit, ad vires restituendas, & lentæ febris metum præcidendum, æque ac post variolos, egregie proficit, quod experti testamur. v. *Hamilton*. p. 130. sqq. Elegans est celeb. *Hoffmanni* methodus, medic. system. T. 4. sect. 1. c. 9. Quas, præter alia remedia, vir expertissimus laudat emulsiones cum seminibus, quæ antiscorbutica audiunt, & nos feliciter experti commendamus, sed calidiuscule, vti tunc

remedia & potentia omnia, propinandas. A frigida, vt opinor, frigidorum seminum emulsione mortem obtigisse narrat *Hamilton*. p. 156. sqq. in caussa forte errans. Vidi ego *observ.* nuper febrem miliarem mortiferam, ex febre putrida erysipelatoza, superueniente fracturæ cruris, & lacerationi tendinum, ex casu ab alto, in viro scorbutico. Vidi olim eandem *observ.* febrem miliarem, sanabilem *partic. 54.* tamen, superuenire læsioni tendinis, a venæ sectione infelici, in corpore, quod plane sanum visum erat. Vidit me *observ.* medicus inclitus, a læsione intestini recti per siphonem clysmaticum inepte intrusum: & præsto mihi sunt plura parum absimilis commatis exempla, quæ probare possint, partibus sensibilibus laceratis, aut valde irritatis, febrem miliarem facile accedere. *Hamilton* c. 2. "antece-
 "dunt, inquit, obstructio, vel vlcus
 "in aliqua parte cum dolore con-
 "iunctum: & c. 4. ex neruorum * *signum*
 "tensione dolor oritur, huiusce *puerperii*
 "febris symptoma omnium fere *salutari-*
 "primum." * Certe plerumque *ter termi-*
 mihi signum ex optimis fuit *nandi.*
 luta.

crafi est, (h) & ætate crescit ac decrescit, aura, vt vocant, feminalis, liquor tenerrimus, qui, puriori athmosphæræ aeræ elemento in contextum suum recepto, egregie elasticus sit?

Hæc

lutariter terminandi puerperii, quamuis etiam partus difficilissimus fuerit, quamuis febres, aut alii morbi, ex variis causis, superuenerint, secundinam integram, facile eductam, & sani coloris habitusque fuisse. Immo nullum adhuc abortum, quamuis ingenti hæmorrhagia & febris stipatum, morte terminatum expertus sum, (quum tamen nullus fere mulierum affectus frequentius curandus obueniatur,) præterquam semel aut iterum, vbi manus obstetricia difficulter, nescio an perniciosa cum violentia, secundinam eduxerat. Vix vidi in puerperis purpuram illam, quam vocant (si vnâ phthisicam conclamata, & alteram arthriticam & alius labis vlcerosæ suspectam, quæ conualuit, & paucas alias itidem feliciter emergentes excipiam) nisi, vbi difficilius extractam secundinam percepi: & frequenter tamen satis obtigit formidabilis ille morbus, qui, extra puerperium etiam, inflammationibus neruosarum partium,

observ.
partic. 56.

& læsionibus accidens, pessime significat. Conf. quæ his iam scriptis demum mihi obuia sit, erudita obseruatio cl. *Fuchsi* ephem. nat. cur. nouiss. vol. 2. 146. de sphacelo vteri, frequentissima mortis puerperarum causa, vbi p. 339. sqq. exemplum purpuræ & mortis ex auulsa secundina recenset. Considerationem merentur remedia externa ibi proposita. Cataplasma ad gangrænam præcauendam extus abdomini calide & humide applicandum & sæpe repetendum suadet, semper, vt ait, feliciter adhibitum, ex radicibus consolidæ maioris, sigilli Salomonis, & althææ, in lixiuio fortissimo vel vino coctis. Ita plerasque puerperas cito & tuto ex ipsa illa purpura conualescere, quotidiana & innumera per multos annos experientia doctus, affirmat. Alibi vnguentum & emplastrum saturninum cum successu vsurpauit.

(h) Differt hæc a brutorum animalium omnium feminali materia, in quibus singulis

singu.

Hic in viris quidem per certa vasa & permixtiones in verum semen

singulares orgasmi differentia, alia vasorum & corporis structura, aliusque vasorum situs, & praesertim cutis, vbi amplissima excretio est, habitus, & varia maturandi, mutandi, secernendi, seponendi genitalem lympham rationes notantur: vnde a menstruae periodi in illis defectu nihil aduersus nostram sententiam concludi potest. Attamen etiam cetera animalia, typicis motibus turgentis humoris exposita, & pariendi certum tempus habentia, & squamis, testis, chelis, plumis, pilis, crescentibus & decrescentibus instructa, suas periodos, menstruas annuasque habent. *Lucilius* poeta apud *Gellium* l. 20. c. 8. canit:

*Luna alit ostrea, & implet echinos,
muribus fibras*

Et pecuni addit.

Manilius astronomic. l. 2.

*Submersa fretis, concharum & car-
chere clausa,*

*Ad luna motum variant animalia
corpus.*

N. Varenii geograph. gener.

L. I. c. 14. prop. 12. Immo est

fluxus menstruus sanguinis non solum in simiis, raia pisce,

paucisque aliis, aequae naturalis ac in mulieribus; verum etiam obseruatur interdum in equibus, scrovis, ouibus, pica aue, atque adeo in omni regno animalium communi aere vntium. v. *Paulinus* ephem. natur. cur. dec. 2. ann. 4. append. obs. 48. *Horn.* arc. Mos. p. 119. *G. Franck de Franckenau* satyr. medic. 6. p. 90. sqq. Tacemus plantarum mutationes ad lunae solisque periodos, quae in aliquibus perquam manifestae sunt. Notabiles sunt obseruationes *Hippocratis*, *Lanzoni*, *Wedelii*, & aliorum, quas cumulant *Reies* in campo elysio p. 712. *Lentilius* iatromn. p. 480. sqq. *Hellwig.* obseru. physic. 34. *Schröckius* ibi in scholio, & ibidem adducti auctores multi, de mulieribus barbatis, atque exinde menstruo fluxu non laborantibus, quod probat, cute aliter constituta, & pilis singulariter progerminantibus, menses posse abesse, & abesse forsan ideo in brutis animalibus, & orgasmum potius innuit feminalem, & quasi vegetantem, quam plethoram insignem, quod multa alia confirmant.

femen elaborari solet, (i) vel excernendum, vel sanguini, pro vigore & incremento corporis, remiscendum. Hæc eadem aura elastica, quia istiusmodi vasa in muliebri corpore vel absunt, vel plane adsunt alia, in sanguine manere magna sui parte debet, & motibus naturalibus per mensem periodicis, ad eum elateris gradum perfici videtur, qui, vasis vteri vel vaginæ apertis, fluxum menstruum promouere possit: præsertim, vbi plenitudo accedit, quam in viris etiam naturaliter menstruam esse *Sanctorius*, pondere & mensura expertus, testatur: ne iam de morbidorum motuum lunaribus sæpissime periodis dicamus. (k) In feminis

(i) Pertinet huc curiosa *Heurnii* observatio de hæmorrhoidibus, quas eunuchis necessario contingere annotasse videtur: "quemadmodum, ait, "viro mutilato fluit sanguis per "alium, ita mulieri necesse est, "vt fluat sanguis superfluous per "vterum, "ad *Hippocratis* aphor. sect. 5. 57. n. 4. Forte ita in viris oboriuntur hæmorrhoides, vbi quantitas seminis veri elaborati non respondet quantitati & orgasmo auræ seminalis, quæ sanguini inest, vt adeo elasticæ huius auræ pars sanguini immixta maneat, eumque turgere faciat, & effluere, ad certum virtutis suæ elasticæ gradum euecta. Ibi tamen, æque ac

in mensium negotio, plethoram reliquam, & impeditorem per aliquas partes circum, & sanguinem pondere nisuque deorsum tendentem, & qualitate etiam sua fibras excretioni promouendæ aptas stimulantem, aliasque causas similes, non excludimus.

(k) conf. *Franckenau* satyr. medic. 6. p. 92. sqq. Seminalis huius materiæ, humano generi specificæ, naturam, & historiam naturalem & præternaturalem, nondum satis exploratam credimus, & hinc doctrinam de differenti habitu & morbis solius humani generis, & embryonum, infantum, crescentium, aulorum, senum, sexuumque, & eunuchorum; de mu-

minis peculiare plethoræ caussæ a *Freindio*, *Hoffmanno* aliisque, allegantur plures, quas, licet veras, tamen omnes efficiendo fluxui menstruo, quatenus per menstruum spatium naturaliter periodico, sufficere non putamus. Nimium fane frequenter singularis hic mulierum affectus cum suis, vt ita dicam, paroxysmis ad lunaris periodi mensuram, (1) & ipsas haud raro mutationes præcipuas,

Pp

vel

mutatione & nutritione corporis, eiusque partium, secundum certa tempora, motuum directiones, & alia rerum circumstantium momenta; de forma & dispositione hæreditaria nationum, familiarum, hominumque singulorum sana & morbosa; de temporibus, ratione, & symptomatis conceptionis, gestationis, partus, puerperii, lactationis, abortuum, molarum, & quæ sunt plura in physiologia & pathologia, mancam adhuc esse, non possumus non opinari: immo ipsam negotii hæmorrhoidum morborumque analogorum explanationem insigni exinde spicilegio forsitan indigere, post operas egregias accuratissimorum doctorum, *Stahlii*, *Alberti*, & aliorum veterum recentiorumque.

(1) Mensuram dico, seu durationem, hoc est, tempus men-

struum, seu viginti octo aut nouem dierum. Neque enim lunam pro causa fluxum menstruum efficiente habemus, quæ, si in hoc vel illud punctum delata sit, exundare faciat sanguinem; vti priscis quibusdam fabulari lubuit, quos recte refellit ill. *Bergerus* physiol. c. 20. Ipsa seminalis crasis sanguinis muliebris, & motus periodicus menstruus particularum aerearum in eo contentarum, & fibrarum corporis motricium, præcipua causa esse videtur & fluxus ipsius, & temporis exquisiti, quod ad aeris externi, & consequenter ad lunæ motum, quamdam analogiam mechanicam habet. Neque vero nouam lunam, neque plenam, neque aliam phasim quamcunque, sed periodi durationem maxime respicimus. Particulas sanguinis seminales elasti-

cas

vel exquisite, vel prope accedit, quam vt suspicionem naturalis alicuius causæ ab hac similitudine remouere omnino liceat. (m) Immo quamlibet in multis fluor acceleretur,

cas certo periodice tempore ad certum subtilitatis & orgasmum gradum sensim euehi opinamur, attritu motus progressiui & intestini, & adiuuante oscillatione aeris atmospherici per mensem periodica, atque ideo perfici solere ipso tempore durationis mensis fere vnus, quod pro corporis & humorum diuersitate accelerari, retardari, & mutari posse facile patet, licet regula generalis salua maneat.

(m) Explicatione opus habet, & limitatione, ex nota proxime superiori, exceptio celeberr. *Hoffmanni*, quam aliqui, mentem forte viri μαθηματικω-
 τας non perspicientes, ceteris eius doctrinis physicis & mechanicis non bene respondere arbitrentur, dum in medic. system. T. I. p. 228. plurimi, inquit, huius notabilis phænomeni causas in lunam reiciunt, quia ad certum eius statum, vel phasim recurrere solet: at vero imbecille argumentum est, astrum esse

causam, vbi ad certum mensem, diem, vel horam effectus idem recurrit. Ponamus, addit, certam mensuram sanguinis abundantioris requiri; ad hanc vero colligendam requiri certum tempus, v. g. viginti octo dies: manifesto exinde consequitur, non tempus esse directam fluxionis causam, sed mensuram certi temporis necessariam esse ad certam abundantioris sanguinis quantitatem accumulandam, quæ potens sit ad spasmus concitandum, & vasa vteri perumpenda." Iam non disputabimus, vtrum turgeat potius plerumque sanguis menstruus, an semper plethora vera abundet. Directam eius fluxus causam in luna, & certo temporis momento, nemo forte hodie quaesierit: aerem vero, qui in sanguine humano est, eiusque proportionem ad externum, qui certissime mechanica ratione per lunarem periodum periodice afficitur, esse causam consensus illius manifesti inter
 cir.

tur, aut retardetur, subesse tamen sæpe aliquid, quamquam leuiuscule, morbidi esse solet, remediis etiam, quod medici norunt, iusto tempore datis expeditius haud raro medicabile. Motus ipsi & molimina vana, quæ illo tempore præueniunt, aut supersunt, & mutationes, quæ sæpe sæpius ad lunæ solisque vices contingunt, naturam periodo amicam esse, & caussa quadam, quæ ad siderum periodos respectum habeat, incitari suadent. Tempore stato menstruo, quodcunque illud sit, si fluxus non redit, per grauiditatem, vel lactationem, vel caussas morbosas suppressus, quis est, qui nesciat, sæpe molimina tunc aliqua sentiri solere, quæ, peracta fluxus alias consueti hebdomade, cessent, & sæpe non redeant prius, quam tempus

P p 2

statum

circuitum lunæ & mensum muliebrium, similibusque affectuum periodicorum, merito suspicamur, neque ipse vir peritissimus non suspicabitur. v. ipsius dissertatio de fato physico & medico §. 12. Nequaquam argumentum illud imbecille est, si recte & in rebus vere phycis applicetur, & mensuram certi temporis & quantitatis necessariæ supponere, non est caussam consensus exponere. Semper enim in quaestione manet, cur non aliud, quam certum hoc tempus, ad hanc quantitatem, cur viginti octo aut nouem dierum mensura, quæ etiam lunaris periodi est, ad propellendum, aut certe mouendum sangui-

nem, in tot femellis requiritur, vt menstruam periodum, & lunare tributum, totum vbique genus humanum, omnia sæcula, omnes fere nationes agnoscant: quamuis in singularibus corporibus exceptiones a regula sint? vt alias cum fluxu & refluxu aeris, marisque, quoad turgendi & mutationes subeundi tempus, similitudines taceamus: vbi itidem, nisi harmoniam mechanicam agnoscas, semper in quaestione manet, cur temporarii isti motus ita inter se conspirent? Res illa physica est, & quadrat ad eam illud *Newtonianum*:
 "effectuum naturalium eiusdem generis eandem esse
 "caussam.

statum per menstruam periodum reuertatur? Cessauitne tantisper plethora? quæ augeri potius indies debere videtur, & reapse augetur plerumque, quamuis extra orgasmi tempus sæpe ne moliatur quidem exitum, multo minus perficiat. Atque, si non ipsos fluxus, attamen ista tempestiua conamina, obtingere vel minime plethoricis, cuius temperamento vel diætæ addictis, immo, quæ non nunquam satis exhaustæ sanguinis fluxibus ac missionibus, & extenuatæ viribusque cassæ videantur, (n) experientia quotidie docet. Prætereo iam statas circa ipsum pariendi tempus (o) periodos, quæ per menses & hebdomades numerantur, aliaque in generationis negotio miracula naturæ ad tempus exquisitum statuminata. Sileo euacuationes alias

(n) *Ramazzinus* de morb. artific. p. m. 549. sq. "mihi certe, ait, non semel haud sine magna admiratione obseruare licuit, mulieres diuturnis morbis confectas, & ad marasum fere deductas, ac præcipue nobilissimam monialem, per decennium in lecto decumbentem, prorsus exhaustam, cui quolibet mense, statis diebus, menses, quamuis in satis modica quantitate, & ad paucas stillas, apparent.

de abortibus notanda.

(o) Obiter moneo, quamuis id perpetuum non sit, attamen sæpissime, nisi me omnia fallunt, post abortum fibras certe aliquas, & particulas secundinæ, eiusque membrana-

rum residuas, ita vtero adherere, vt separentur sensim, & cum menstruo fluore exeant, integre vero separari vix possint, donec *statum gestationis tempus* emensum sit, quo facto vltimæ reliquiæ sua demum sponte maturatæ, seu emarcescentes, decidere soleant, & cum mensibus fluentibus elabi. Fallor, nisi propensio illa multarum ad frequentes, & paucis sæpe mensibus sese excipientes abortus, molas, hæmorrhagias, inde dependet, quod prius concipiant rursus, quam ita per temporis rationem purgamenta prioris abortionis penitus euacuata sint. Ita fieri vix potest, quin, vbi hæc

alias, quas natura ad solis & lunæ periodos inolitur. Omitto motus nocturnos falsorum humorum, immo & ascaridum,

Pp 3

ridum,

hæc suo tempore exitum molliuntur, excitetur natura iterum iterumque ad eadem symptomata. Laxatur tandem viscerum compages, turbatur partium, & excretionum, & generationis nutritionisque œconomia, adhærescunt magis magisque, & formas informes induunt, remanentia corpuscula, aut etiam nouiter concepti fœtus, & secundinarum rudimenta. conf. *Kerkring*. spicil. anat. obs. 38. vnde malum sæpe in varios affectus anomalos, aut sterilitatem perpetuam degenerat: si præsertim, per vnum aut alterum abortum, vellicetur vterus, vel lædatur, rudiori obstetricis manu, secundinam immaturam tentante. Vana certe sæpe curatio omnis fuit, præseruationis causa instituta, nisi a præmatura rursus conceptione vel cauerunt sibi mulieres, vel ipsis fortuna cauit. Quod si fiat, sponte sæpe cessat deinde habitus ille patiendi abortus, molas, hæmorrhagias: sæpe vero tunc remediis aperientibus & tonicis feliciter tollitur. * Sueuimus post abortionem

singulis mensibus, per ipsum fluoris tempus, pilulas *Stahlianas*, aut similia remedia exhibere, extra illum orgasmum vel nihil, vel blanda hysterica, & interdum balnea ministrare, maxime postrema ante mensium terminum hebdomade, donec tempus iustæ gestationis absolutum sit, circa quod sæpe tunc notauimus copiosius menstrua, lochiorum instar, manare. Deinceps limaturam martis, sine vllius liquoris affusione in subtilissimum pollinem redactam, remedium nobile, solam, aut vterinis mixtam, per mensem, vel vltra, legitime propinauimus. Atque ita haud infrequenter eo successu beati sumus, vt, quæ per frequentes abortus, aut symptomata his similia, spem melioris sortis amiserant, matres rursus sanæ & felices factæ sint. Adeo verum est, naturam ad suarum periodorum leges adstrictam esse: adeo remedia, ad obseruatas eas leges,

- - data tempore profunt;

Dum data non apto tempore sæpe nocent.

* obseru. part. 57.

ridum, (p) aliosque lumbricorum, qui suum rursus in se aerem habent, periodicos lunares; exacerbationes catarrhales, arthriticas, venereas, scorbuticas; morbos lunaticos, solstitiales, æquinoctiales varios; & mutationes morborum & symptomatum per tempora fieri solitas: quæ omnia, quum negari nequeant, (q) satis euincere videntur, esse singulare aliquod, idque mechanicum, sine fabuloso astrologorum influxu, imperium in corpus humanum sideribus illis, vel certe eidem causæ, quæ siderum periodos metitur, (r) & medicum sæpe non humanæ solum, sed vniuersitatis naturæ ministerio fungi. (s) “ Plerumque enim, aucto-

(p) v. *Vallesius* ad Hippocr. epid. L. II. sect. I. L. VI. sect. I.

(q) conf. litteratissime adductæ obseruationes in viri celeb. C. B. *Behrens* select. diætet. sect. I. tota passim.

(r) v. *Mead.* de imperio solis & lunæ in corpus humanum, vbi ea omnia eleganter & solide explicantur, & ex mathematicis veritatibus demonstrantur.

*medicus
nature
minister.*

(s) Medicum naturæ, scilicet humanæ, dominum, non ministrum sæpe esse, *Heisterus*, medicus mente manumque sagacissimus, argumentis & exemplis, tum ex medicina, tum maxime ex chirurgia, peculiari dissertatione, eleganter demonstravit. In eandem sententiam olim iam *Helmontius*, in libello

ignotus hospes morbus p. m. 404. dixit: “ naturæ iacentis est medicus patronus atque herus. „ Nos, vbi medicum naturæ ministrum vocamus, vniuersi totius naturam intelligimus, quatenus illa ad humanam respectum quemcunque habet. Nempe medici officium est, vbique ad naturam ægri, & morbi, & remediorum, & temporis, & aeris, aquarum, locorum, rerumque circumstantium omnium attendere, eique ex arte seruire.

- sic alma ministro
Ipsa suo natura potens, hunc sedula nutu

Dum regit, excelsa pollentem viribus artis,

Indomitos superat duplicato robore morbos.

“auctore *Hippocrate*, (t) hominis natura vniuersi potestatem non superat.

§. VIII.

Verum enim vero vulgares has doctrinas, & mancum theoriæ specimen, præter scopi rationem, obseruationibus practicis iuncta, non vobis, viri peritissimi, sed iis scribimus, si qui forte fuerint lectores, quibus, quæ de periodicis reuersionum temporibus ex vero annotauimus, minus probabilia esse videantur: quum tamen vbiuis in rerum natura, & in humana maxime, & præsertim in febribus, pleraque periodis & temporibus adstringantur. Neque de explicandis causis subtilioribus solliciti multum esse debemus, quum rei ipsius veritas sufficiat, quam quilibet obseruator facili negotio comperire potest, modo ad regulas supra scriptas satis accurate attendat. (a) Obseruationes scripsi,

*Consensus
practicus
cum theoria
mechanica
& organica
leuiter diuersis.*

(t) de diebus criticis.
(a) Si quis etiam fuerit, qui id sibi haud adeo exquisite reperiri existimet, vti nobis repertum esse, & indies magis magisque obseruando firmari, sancte testamur, quod de typico reuersionum, vel moliminum recidiuorum, tempore annotauimus; ille tamen de securitate, præstantia singulari, & constantia curationis, interpolatæ ad mensuram certi temporis, eiusque in febribus quotidianis & quartanis longioris, in tertianis breuioris,

non dubitabit, re ad experientiam amissim examinata. Multi, obseruatis istiusmodi alternis medelæ & quietis vicibus, optata cum felicitate reuersiones præcauerunt, quamuis de accurato febrium recidiuarum typo ne quidem per somnium aliquid in mentem venerit, & longe alias eius processus instituendi causas sibi proposuerint. Atque id nobis ipsis olim ita contigit, & partim etiam iis forsan auctoribus, quos sect. 4. §. 5. adduximus, aliisque multis

scripsi, non theoremata ex opinione condidi. Neque hisce sententiis & obseruationibus theoriæ aliorum mechanicæ, neque illi etiam aduersamur, quæ organica vocari solet, inter quarum doctores hodie, haud sine animorum motibus, multa versatur controuersia. His, qui se sectæ, organicam profitenti, addicunt, cuiusuis hominis naturæ nomine ipsa anima rationalis (b) venit, quæ, sapienti consilio, motus quum naturales, tum morbosos, excitare & moderari creditur; quamlibet, pro organorum, & humorum, & suorum affectuum & consuetudinum vitiis, aberrationi exposita, sæpe etiam impotens, & ministro moderatore & adiutore egens. Liceat vero, pace meritissimorum viro-
rum

multis, qui, quod nos fecimus, ad illorum normam practicam medicati sunt. Si cui ergo nostra hæc obseruatio, quæ ad historiam pathologicam & semeioticam morborum recidiuorum spectat, nondum satis confirmata esse videatur; manebit tamen ipsa regularum practicarum propositarum sincera felicitas, dudum aliis plurimis comperta, quamcunque etiam rationem subesse aliquis opinetur. In opinionibus concedendis simus faciles, modo in praxi consentiamus.

(b) Introduxit hanc hypothesin in medicas Germanorum scholas, quum in academia Halensi, magno cum applausu,

voce & scriptis doceret, ingeniosissimus *Stahlius*, & multos passim asseclas reperit. Magnus exinde systematum, aliorumque librorum medicorum, latino & teutonico idiomate, numerus prodiit, quibus hæc hypothesis tamquam fundamentum substernitur, & vbi omnis theoria & praxis medica inde maxime deriuatur, & ad eius doctoris mentem docetur, theoriæ veræ, praxeos naturalis, nomine insignita. Argumenta, quibus eam sententiam probabilem reddere allaboratur, cumulauit genuinus summi viri discipulus, *Michael Albertus* introduct, in vniuers. medicin. c. 2.

rum, a quibus leuiter dissentire (c) audeo, mentem meam indigitare, vt norint, qui meum hoc leuidense opusculum legere dignabuntur, quid per naturæ sanantis, indicantis, errantis vocabulum intelligam. Sapienter equidem plurimos in corpore sano & ægroto motus fieri sentio. Neque ipsos errores & imperfectiones naturæ, quæ vocantur, sapientis consilii expertes credo, quum medico prudenti, & historiæ morborum & remediorum bene gnaro, eligendam & adhibendam medelam indicent. Verum ea omnia non ab occulta quadam imbecillis humanæ rationis virtute, sed a manifestissima per totam rerum vniuersitatem sapientia infiniti creatoris, (d) *ἢ εἰ γεωμετρικῶς*, deducere velim.

Qq

Hic,

(c) cl. *Furstenau*, professor Rintelensis elegantissime doctus, desiderat. med. p. 146. "*Stahliana*, ait, dogmata inter se belle nihilominus cohærent, si vel maxime primum illud principium vacillaret, aut liberum cuius relinqueretur, quid naturæ nomine denotatum intelligat." Ipse auctor *Stahlius*, præf. ad *Iunckeri* conspect. med. "pro fundamento, ait, substerno, quod vera causa efficiens directionum sit in homine ipsa anima. Agnosco, quod hac propositione, vt potest non tam ad medicam, quam physicam, anthropologiam pertinente, plane superfedere potuissem." Et potuisset profecto.

(d) *Hippocrates* de morbo sacro, "homines, ait, ex imperitia & admiratione, morbo comitiali naturam quamdam & causam diuinam inesse censuerunt. Diuersi sunt morbi, neque minus admirabiles, neque minus prodigiosi: & primum quidem febres quotidianæ, tertianæ, quartanæ, neque minus, quam hic morbus, a deo fieri videntur. - - Neque tamen hominis corpus a deo inquinari existimo, impurissimum a purissimo, quin, si forte contingat, vt ab alio coinquinetur, aut patiatur aliquid, purum & sincerum denuo reddi diuinitus nitatur. - - Morbus qui sacer appellatur, ex iisdem causis

Hic, quod res ipsa docet, & sanum esse corpus, & ægrotare, & sponte sua ab impuritatibus & functionum impedimentis liberari, & limitatum tamen in ea virtute esse, & medico indigere, & medelas, quas ipse deus arti largitus est, indicare, & corruptioni tandem ac mortalitati subiectum esse voluit, iussit, effecit. (e) Menti vero intelligenti, & volenti, & eius, quod ipsa intelligit & vult, dummodo meditando attendat, sibi conscia, ea lege, coniunxit corpus, ut pro voluntatis arbitrato certis organorum motibus præsit, sensuumque instrumentis afficiatur, ceterarum rerum, quæ sponte intra corpus aguntur, quicquid meditetur etiam vel attendat, plane inscia, (f) neque, si velit, & sollicitè curet, quicquam mutare potens. (g) Attamen forte fortuna sæpe

"caussis, ex quibus reliqui, ori-
 "ginem trahit, ex his nempe,
 "quæ accedunt & decedunt,
 "velut frigore, sole, ventis, &
 "mutationibus nunquam conquie-
 "scentibus. Atque hæc diuina
 "sunt, ut nihil opus sit existima-
 "re, hunc morbum reliquis diui-
 "nitate præcellere, sed omnes di-
 "vini, omnesque humani reputan-
 "di sunt. Naturam autem & vim
 "morbus in se quisque habet, &
 "nullus est, qui tentari, & me-
 "chanica ratione curari nequeat,
 "ἀπειρος γὰρ εἰρηχάρος. Ple-
 "rique vero eiusdem generis re-
 "bus curantur, a quibus fiunt:"
 id est, physicis & mechanicis.
 (e) "Fato," (hoc est, divino

consilio, & caussis mechanicis a deo conditis, non propriæ animæ sapientia) "vivimus,
 "languemus, conualescimus,
 "morimur." *Quintilianus.*

(f) "Medica ars in homine plus
 "inuenit, quam in se ipse co-
 "gnoscit." *Cassiodor.* formul.
 archiatr.

(g) Huc ergo plane non spectant, qui a quibusdam cum motibus vitalibus comparantur, actus animæ per consuetudinem, & neglectum, & subitaneo impetu facti, quorum sæpe ipsa sibi conscia non esse, eosque impedire non posse, videtur: conscia tamen futura, & prohi-

sæpe fieri necessum est, vt animi affectibus machina corporis, corporeis vitiis anima inconsulto moueatur, aut perturbetur: quoniam ipsa animæ instrumenta, nempe sensuum & voluntariorum motuum organa, partes esse corporis, & toti artificio arctissime intertextæ & mixtæ esse, immo ipsa aliis etiam corporis vsibus seruire, & mechanicis motuum adiumentis diuersimode subiacere & indigere voluit creator. (h) Hæc igitur res toto cælo a sapienti voluntariorum motuum moderamine differt, neque vlla ratione probabile facere potest, motus etiam non voluntarios ab vnus eiusdemque principii sapientia dependere. Nulla enim est consequentia a fortuita & turbulenta (i), etiamsi maxima, rerum arcte coniunctarum

Qq. 2

inter

prohibitura, si eo ipso, quo impetum facit, momento attenderet, & contra nitetur.

(h) Numquid id eo consilio factum est, vt, dum motor spiritus, seu anima rationalis, quouis fere momento voluntarios motus excitat, excitentur etiam, & in motu mechanicè impresso conseruentur partes corporis mere mechanicæ, voluntati non subiectæ, sed cum voluntariarum motionum instrumentis connexæ? Hinc cene ratio dari potest, cur in fibris & humoribus corporis nostri, quamdiu id integrum est, motus ille obseruetur perpetuus, sine externo motore,

quem tam anxie in arte factis machinis inuentum dare laborant artifices?

(i) Huc etiam pertinet ipsa illa mirabilis efficientia pathematum animi materni in turbando contextu tenerorum foetus staminum: in qua singulare sibi videntur reperire opinionis suæ patrocinium, qui sapiens animæ moderamen in motibus haud voluntariis statuere amant. At ista profecto turbatio a ratione & sapientia non proficiscitur. Immo sibi ipsi non bene consentire videntur, qui imbelles hoc argumentum vrgent, & tamen non maternæ, sed ipsius embryonis animæ, corporis formationem

inter se, & iisdem organis vtentium, in se inuicem efficacia, ad rei vnius rationalis in alteram corpoream occultum imperium, & sapientem directionem omnium motuum, præsertim etiam eorum, qui euidentissime in corporea mechanica fundati, & nullo finitæ voluntatis arbitrio subiecti sunt. Neque opus esse putauerim, vt ad suspicandum singularem aliquem archeum, naturam plasticam, animam a spiritu rationali diuersam, vel huius ipsius vniusque spiritus *incognitam & duplicatam potestatem & prudentiam* confugiamus, motus, qui intra nos sapienti consilio fieri apparent, vitales, & morbis profligandis aptos, nobis neque *sentientibus* neque *volentibus*, immo vel *contra optantibus laborantibusque*, sollicitè & sapienter meditantem, eligentem, perficientem. Ita, vt alia ne quidem animata corpora in tellure nostra taceam, in quibus motus spontanei pro conseruatione & depuratione, mirabiles obseruantur, nec ipse terrarum orbis (k) sua quadam rationali anima

opus

nem tribuunt: quasi harmoniam rationis inter matris & foetus animas demonstrare possint. In corporibus matris & foetus confluere & conspirare, omnia scio; nescio vero an inter animas. Subtilissimorum staminum, particularumque minutissimarum, in quavis embryonis parte, suus est cum similibus partibus corporis materni consensus mechanicus & hydrostaticus, pro legibus connexionis, & *ἐμολυεωσιν*, & circulationis mutue: vt rationi con-

sentaneum videatur, quod experientia docet, factam a maternæ animæ pathematibus impressionem fortuitam & turbulentam id efficere posse in tenerrimis embryonis crescentis staminibus, quod in obfirmato matris corpore sentiri nequeat.

(k) " Terram ad similitudinem
" corporum humanorum natura
" formauit, vt maiores quoque
" nostri aquarum appellauerint
" venas. " *Plinius*. Quod in
ipso terrarum orbe, in ipso
mund

opus habet, quamuis motus in eo, tum consueti & blandiores, tum insoliti & tempestuosi aquarum, vaporum, ventorum, ignium, ad sapientem scopum conseruationis, & depurationis destinatae euidenter collineent. Nolumus iam de brutis animantibus & plantis dicere, quibus quidem animam occulta sapientia instructam recentiorum quorundam auctorum hypothesis lubenter largitur. (1) Neque ergo tenuem nostram rationem, cui talia incredibilia videntur, & ἀκαταληπτα, eo vsque torquere cupimus, vt credamus non intellecta, aut non necessaria difficulter comprehendamus. Nos, secundum naturam rerum, singulorum hominum *unum* agnoscimus spiritum, seu animam, substantiam simplicissimam, eiusque *unum* intellectum, *unam* voluntatem, & huic certis legibus subiectum & vnitum vnum corpus naturale, incomparabili artificio mechanico & hydrostatico mixtum, constructum, & motum. Conditorem potentissimum, & motorem eundem machinae sapientissimum non suspicamur, sed nouimus. Archeum, seu animam nouam & duplicem, vel

Qq 3

duos

systemate, in omnibus mundi partibus, eiusmodi motus mechanice, sed sapienti consilio procedens, a primo motore deo impressus, obseruetur & conseruetur, sine aliqua peculiari intelligentia, aut anima mundi rationali, vix puto in dubium vocari posse, aut debere. Euidens est, voluntarias motiones substantiarum creatarum in orbe degentium varios impetus facere, mutare varia, partim consulto, partim fortuito, in

ipsis motibus, qui sponte fiunt. Neque tamen iccirco quæquam harum substantiarum occultum sibi arbitrium arrogabit in cetera, quæ, sine suo consilio, sapienter fieri & moueri sentit in orbe, aut in orbis parte virtuti suæ motrici exposita, vel suo corpori contigua.

(1) v. celeberr. *Alberti von der Seele der Menschen, der Thiere, und der Pflanzen.*

duos intellectus, alterum sæpe altero sapientio-rem, & res *contraria* ratione intuentem, immo tunc alterum clam sapientissimum, cum alter manifeste nihil sapit; (m) item *duas*, & sæpe *eodem temporis momento sibi inuicem repugnantes voluntates*, manifestam vnam, alteram clandestinam; in *vna simplici anima naturali*, sibi relicta, & nullam in se pugnam sentiente, (n) non scimus, sed coniectura ingeniosa opinamur, si ita lubet, vel fingimus, & excusationibus argumentisque dialecticis sustentamus, quo vsque placet. Nodum scindere prudenti consilio, non soluere videntur medici, qui, explicationem multarum difficultatum superuacuum putantes, principium eiusmodi vitale, tamquam deum aliquem ex machina interponunt, quod ipsi haud serio credant: quemadmodum fere sagacissimus *Newtonus* attractionis vocabulo inu-
rali

(m) Vicissim sæpe naturæ in corpore motus pessime a sanitatis scopo aberrant, dum intellectus ægrotantis sapienter satis agnoscit, quid ipsi agendum foret, si ipse & natura vnum essent idemque. Sæpe medicus, aut alius peritior ægrotans, si errores naturæ, seu animæ suæ, si diis placet, manifesto animæ eiusdem suæ intellectu intelligat, eandem animam precibus flagitare opus habuerit, & o, dicere:

*animula vagula, blandula,
hospes comesque corporis,*

agnoscis errores tuos, corrige

quæso, quod leui motuum mutatione potes, neque te ipsam adeo insipienter excrucia!

(n) Itaque, ne quid durius dicam, frustra certe plane sunt, qui hanc, de duplicatis & repugnantibus animæ naturalis facultatibus, opinionem probabilem reddere tentant, adducto in exemplum illo sacrae religionis *μυστηριω*, dum, adiuuante spiritu dei, repugnantem naturalibus cupiditatibus spiritum in se, supra naturam, sentiunt homines ex deo iterum geniti. Diuina *μυστηρια* ad hominum opiniones temere applicantur.

rali philosophia curiositates fecat, quod ipse ætiologiam rerum absoluere non censet. (o)

§. IX.

Naturam itaque humani, vti alius cuiusque corporis naturalis semel a deo in motum constituti, consistere arbitror “in mechanico & hydrostatico solidarum fluidarumque partium diuersissimarum artificio, & singulis “particulis impresso nisu, motu, & directione, earundem- “que proportione tum inter se, tum ad ceteras naturæ “vniuersi partes, a quibus vel intrinsecus, vel extrinsecus “afficiuntur.” Innumerabilia corpora sunt, etiam non animata, quæ sua huiusmodi natura se suosque motus sponte seruant, & a peregrinis particulis depurant, quam rem humanum corpus, eminentiori consilio creatum, exsuperantius præstat. Facile hinc patet, quid per naturam conseruantem & medentem intelligendum sit. Medicus, qui historiam sanitatis, morborum, remediorum, quantum id fieri potest, notam habere debet, ex motuum salubrium & insalubrium notitia, indicationes a natura mutuatur. Errare vero eam tum dicimus, quum, ex ipsa structuræ, motuum, proportionum ratione physica, inutilis ægritudo, vel periculum quodcunque consequitur, quod medicæ artis ope præcaueri, aut auerti possit, aut debeat. (a) Ita corpus humanum naturale consideramus, non tantum tamquam mixtum, quod frustra medicis mechanicis exprobratur; sed etiam tamquam natiuo nisu, & motu, per varias sui partes, diuersimode moderato & directo, quem sapienter machinæ

*Natura
humana
conser-
uans, sa-
nans, er-
rans, in-
dicans.*

(o) Princip. philos. natur. mathem. L. I. defin. 8. & passim.

(a) Fernelius I. therap. I. “ quor-
“ sum, quæso, constituta ars hæc

“ esset tot tantisque maiorum
“ vigiliis, nisi maius quoddam,
“ & excellentius, quam natura,
“ præstaret?

næ creator impressit, instructum, & tamquam proportionem habens tum inter ipsas partes, tum ad animam sibi iunctam, eiusque pathemata, tum ad ceteras res, quæ non naturales & præternaturales vocantur. Quisquis, occulta quadam intelligentia nobis præterea opus esse, demonstratum dare voluerit, is, quod humanæ manus mentisque potestatem superare videtur, prius præstet necesse est: fibrarum, humorum, vaporum omnium, in corpore mixto, moto, calido, viuo, omnes perscrutetur subtilitates, nisus, motus, connexiones, confluxus, conspirationes, separationes, proportiones: is, inquam, quod olim in poemate quodam scripsi,

- - - ex imis eruat ima

*Viscera visceribus; mensuras, pondera, formas,
In tenebris lustret; natiuaque stamina soluat; (b)*

Explicit impressos nisus, legesque mouendi; (c)

Purpureumque cruoris iter, thermasque perennes (d)

Diuersi

(b) "Rerum natura nullibi magis,
"quam in minimis, tota est."
Plinius.

(c) Egregie *Hoffmannus* medic.
system. T.I. prolegom. c.3. §.14.
"Vis mouens & ex necessitate
"agens corporibus substantialis
"& essentialis adsignatur. Atque
"adeo non opus est pro iis pe-
"culiare agens fingere, siquidem
"omne corpus est agens, &
"perpetuo est in *nisu* ad motum,
"vel in *motu*, vnum in alterum
"agit ac reagit, & *mutationem*, licet
"non semper ratione loci, pro-
"ducit. " Scilicet impressit crea-

tor seruatque singulis corpori-
bus conditis, corporumque par-
ticulis, motum & nisum sponta-
neum, quo sigillatim perspecto,
leges mouendi explicari de-
mum possunt. Iis, quæ aduersus
mathematicam hanc veritatem
disputat ingeniosissimus *Alberti*
princip. philos. natur. c.3. §. 22.
reponimus vniuersa princip.
philos. natur. mathematice de-
monstrata incomparabilis.
Newtoni.

(d) Thermas, inquam, id est
liquores non inertes, sed
αὐτομάτως, propria sponte,
tum

*Diuerſi generis (e) laticum; viuosque Mæandros
Neruorum; (f) ex minimis tot texta volumina fibris;*

R r

Sed

tum calore & rapidiſſimo minorum particularum motu inſteſtino, tum etiam ipſo motu progrediente, & ad certas directiones determinato, pollentes, quia a natiuitate inſtructos.

(e) Hinc corpus humanum non ſolum machina hydraulica dici meretur, verum etiam, quoad minimas particulas, hydroſtaticis vbique legibus, & quæ in tota rerum natura particulis *επιγενεσι* & *ετερογενεσι*, & diuerſa vi & proportione motis & mixtis, ſtatuta ſunt, naturaliter ſubiectum eſt, ex quibus, fibrarumque textura & elatere vario, a deo creatore & motore ſapienter diſpoſitis, iſta miracula naturæ euenire videntur, quæ aliquibus ſuſpicionem, de interna quadam & occulta principii cuiusdam vitalis ſapientia, mouerunt. Innumere diuerſas & natiuo corporis humani ſemini, & alimentis omnibus, & ſanguini circulanti ineſſe particulas, & inde prodire diuerſiſſimos iſtos humores, conſtat: prodire verò ratum habemus, non per ſingularia fermenta, non per pororum figuram, aut ſolam

diametri diuerſitatem, neque per neſcio quem archeum, aut principium vitale ſeligens & mouens, ſed per naturales varii artificii mechanici, & hydroſtatici conſecutiones. v. celeb. *Boerhau*, inſtitut. med. aphor. 203. ſq.

in rebus materiei

*Internalla, via, connexus, pondera,
plaga,*

*Concurſus, motus, ordo, poſitusque,
figura,*

Cum permutantur, mutari res quoque debent.

Lucretius.

(f) Cenſemus, per perennantem cordis motum, neruos, qui admirandis ſuis diſtributionibus Mæandrum aliquem referunt, viuo, id eſt, perenni flumine irrigari, ſeu perlui, & ad actiones, ſenſationesque aptos reddi, inibique lympham eſſe ſubtiliſſimam ex ſanguine ſecretam, motu certo, & ad motum niſu, & ad ſuſcipiendum habitu inſtructam, & perinde eſſe, ſpiritusne an liquorem neruorum voces. Hos ipſos neruos, varie tenſos, vnitos, ſeparatos, cum liquore ſuo, instru.

*nerui li-
quore in-
ſtructi.*

Sed sapienti texta manu, sed texta potenti

Con-

instrumentum esse reputamus motuum tum *αυτοματικων*, tum etiam eorum, qui animæ voluntati subiecti sunt, diuersissimorumque sensuum, atque exinde mutuum inter animi corporisque affectus consensum oboriri, vt adeo ratione neruorum, animæ viuentis organorum, medicus, corporis, iisdem organis vtentis, curam gerens, id tamquam haud mere mechanicum, sed etiam tamquam viuum & animatum, considerare omnino debeat. Minime persuadent, quibus contra illum liquorem disputare lubet, quos inter haud pridem surrexit cl. *Gælickius*, scripto, quod spiritum animalem ex foro medico relegatum inscripsit, & addita sententia damnatoria Apollinis, fulmine bruto, in illos spiritus, quibus medicos infatuari dicit, vocabulo in summos viros iniurio, qualia aq̄d hunc auctorem frequentia sunt. Respondit egregie cl. *Burggrafius*, de existentia spirituum neruorum, & cum cl. *Gælickius* vindicias suæ opinionis ederet, has etiam repressit opposito libello, cui titu-

lus: spiritus neruosus immerens exsul restitutus. conf. celeb. *Heisteri* compend. anatom. p. 153. sqq. & ibi adducti auctores, item *Brunner*. de glandul. duoden. p. 73. sqq. vt taceam, quos abunde adduxit, excerptis argumentis & experimentis, omni, vt videtur, exceptione maioribus, laudatus *Burggrafius*, *Wepferum*, *Leeuwenhoeckium*, *Bohnum*, *Bergerum*, *Boerhauium*, *Hoffmannum*, aliesque. Miramur merito cum *Heistero* l. c. "hodie esse, qui hos spiritus ob leues causas negant, immo, qui in illos, qui spiritus hosce admittunt, scommatibus & conuitiis inuehantur." Neque vero assentimur viris ceteroqui præstantissimis, qui liquorem illum neruorum omni virtute elastica carere autumant. Inest profecto elementi aerei elastici portio, suamque vim, pro portione ad fibras tenuissimas, liquorem hunc continentes, exserit in ipso statu sano, & euidentius in morbo: quod alibi demonstrare locus erit, vbi de neruorum pathematibus febriculosus agemus.

Consilio, (g) tota vt, facto ceu fœdere, in vnum

Rr 2

Machi-

(g)* Nihil de humana mente tam
 eximium compertum habemus,
 quod illam quorundam sententiam,
 satis pro humano genere ambitiosam,
 fouere possit, quasi ipsamet mens,
 ex sapientia & potentia sibi insita,
 & struxerit corpus suum, & nutriat,
 & conseruet. Structorem, nutritorem,
 conseruatorem longe sapientio-
 remque arguunt omnia. Acriter
 nuperrime, sed cum argumentis
 haud spernendis, refutauit
 theoriam ita dictam organicam,
 quoad hanc præcipue sententiam,
 cl. *Stentzelius*, professor Vitembergensis,
 diss. de glandularum in plurimis
 visceribus absentia. Is, §. 21. "quo, inquit,
 applausu, quo rationis suffragio,
 cum inscia, immo inuita anima,
 circulatio sanguinis, secretio
 animalis, aliæque actiones vitales
 fiant, dicere possum, quod eadem
 sit principium agens, *corpus, tamquam*
mere passuum, formans, formatum,
 tam in sano, quam morbo-
 so statu, dirigens? Hanc
 virtutem nihilo secius animæ
Stablius, cum cœcis illius assen-
 sus, tribuit. Si vero generatio-

"nis, nutritionis, & totius sani-
 tatis negotium consideremus; ** corpus*
 si morbos, eorum originem, *ab anima*
 sedem, causam materialem, *propria*
 & methodum medendi exami- *non for-*
 nemus; quam iniurius in ar- *matione.*
 tem salutarem *Stablius* sit, satis
 perspicere possumus, mihi que
 ipsi multis exemplis misere ab
 eodem *curatarum febrium* in-
 notuit." Non hæc mea facio;
 sed eo consilio huc transfero,
 vt nouissimo exemplo pateat,
 quam minime hodie generali-
 ter viris doctis & sagacibus
 ista probetur theoria, eiusque
 ad febres præcipue, de quibus
 agimus, applicatio, &
 quantas iccirco patiatur con-
 tradictiones. v. supra p. 131. sq.
 Quæ de misera febrium cura-
 tione a viro illustri peracta
 confidenter, & quasi ex propria
 multiplici experientia, dicun-
 tur, probatione indigent, re-
 sponcione forte aliqua eiusdem,
 aut discipulorum alicuius, pro-
 pediem refellenda. Neque
 enim talia de tanto viro merito
 dici putem. Et quæ curatio,
 forte infeliciores, censuris affici
 non potest? quum omnes sal-
 uos præstare, omnibus satis
 facere

Machina conspiret, motus sine mente (h) facessens

In

facere ægris, & adstantibus, aliisque medentibus diuersa opinantibus, neque in cl. *Stahlio*, neque in quoquam alio sit medico.

Tres medico tituli sunt: faustus, quando rogatur,

Est genius; deus est, si bona fata iuuant;

* motus
vires si-
ue anima.

Numen at omnipotens si iam sanare recusat,

Hei, quot iudiciis contemperandus homo est!

Mox ita non meritum celo fortuna locabit;

Mox æque immeritum precipitabit humi.

Consentio vero plane cl. *Stentzelio*, disputationem de animæ virtute formatrice finienti exclamatione Iobi: "manus tuæ, domine, (non *Stahlianæ* natura) fecerunt & formarunt me totum!" Nihil enim omnino me ipsum, id est animam meam, ad mei formationem contulisse, æque persuasum habeo, ac mundum totum, stellas, terram, animalia, plantas, mineras, cetera dei opificia, ad condendum sese insita anima quadam sua rationali, nihil quicquam præ-

stitisse. "Dumque ex lege a deo præscripta, motuque ad has optime consequente, omnia succedunt, durant singula & perdurant, nec indigent alieno auxilio." *Schelhammer*. de natura p. 214.

(h) *Id est, sine mentis arbitrato, quod euentissimum est. Immo motus, qui corporis viui motibus similes sint, anima absente, restitui possunt in cadauere recenti, cuius machina adhuc incorrupta est, & dum meatus subtiliores peruii, fibræque satis mobiles sunt: quo experimento, similibusque, satis probari posse videtur, non opus esse, vt ad animam naturam confugiamus. *Brunner*. de glandul. duod. p. 73. sqq. "Canem strangulatum cultro subieci. In oculos incurrit lymphæ receptaculum speciosum, chylo turgidum. Inflicto vulnusculo tubulum adaptaui & inflaui. Flatus hinc procurrit facile per ductum thoracicum ad cor, cuius auriculas dum flatus distendit, ecce, postquam æternas diu ante ferias agere cœperat, denuo in vitam reuo-

In se sponte suos, quos mens sociata stupescat.

Tum demum certo negari vel affirmari poterit, quid hic infinita sapientia structus mechanismus, vt barbaro *Boylei* vocabulo hodie vulgatissimo vtar, sine humanæ animæ moderatione, polleat, quidue secus; & ne tum quidem spiritus cum corpore vnionem, seu alterius partis in alteram effectus, (nam effectus esse sentio, neque ad harmoniam me-

Rr 3

poris

“reuocatur, & auriculæ motita-
 “ri cœperunt, primo lenius,
 “abhinc vegetius, ab octaua
 “hora vsque ad duodecimam.
 “Quod si vel maxime animam
 “quis brutis concedendam esse
 “existimauerit, hanc tamen ab
 “orco me reuocasse nemo cre-
 “diderit. Quod in bruto ego,
 “idem in homine experti [fue-
 “runt cum *Peiero* aliquot phi-
 “liatri” v. eius miraculum na-
 “turæ parerg. anat. 7. & ibi ad-
 “ditament. *Harderi*, add. *Harueus*
 “de generatione animal. ex-
 “erc. 4.

(i) *Nota est virorum acutissimo-
 rum, *Leibnitii*, *Wolffii*, *Bülffinge-
 ri* hypothesis. Nuperrime cl.
Grossius, doctor medicus apud
 Halenses, in tractatione, qua
 verum vniuersæ medicinæ prin-
 cipium in corporis structura
 mechanica sistit, ingeniosum,
 sed *παράδοξον*, de præstabilita

harmonia dogma, ex *Leibnitia-
 na*, seu *Wolffiana* philosophiæ
 principiis, ad theoriam artis
 medicæ applicauit, nexum,
 vt ait, *effectiuum* animæ & cor-
 poris inuicem negans, &
 corporis motus, cum anima
 conspirantes, omnimode, se-
 cundum statum antecedentem
 & regulas motus, in ipso cor-
 pore, animæ vero sensa, cor-
 poris motibus congruentia, in
 ipsa anima determinata existe-
 re disputans §. 31-44. Ibidem
 §. 33-35. effectus animæ & cor-
 poris mutuos physicos esse
 non posse ex eo probat, quod
 illa, quia partes non habeat,
 neque tangere possit, neque
 tangi, adeoque nec agere natu-
 raliter in aliquod corpus, neque
 a corpore affici. Iudicent phi-
 losophi, quo vsque hæc, a cor-
 porei attactus negatione cuius
 obuia, ad naturales spirituum

* de har-
 monia
 præstabi-
 lita.

cor-

poris in se mutuos, & societatem illam admirabilem, diuinum

corporumque effectus negandos, argumentatio valeat. Vtrorumque essentiam & naturam perspectam non habemus, adeoque nec effectus naturales omnes: neque deum, spiritum, sine præstabilita harmonia, & sine actu corporeo, agere in corpora, & eorum motorem esse, dubitare licet: nec quo agendi modo vis motrix primitus operetur, & in corpora transeat, cognoscimus. Corpora physica iam in motum acta haud sine actu physico partium a se inuicem moueri scimus. Quomodo primus motor deus, spiritus simplicissimus perfectissimus, corpora mouerit moueatque, quas potentias creatis spiritibus circa motum tribuerit, aut negauerit, & hi quomodo moueant & afficiantur, neque nouimus, neque affirmare aut negare possumus. Cautè, instar philosophi de sua hypothese dubitantis, loquitur ipse cl. *WVolf.* metaphys. §. 530. 537. Et sane motus productio in corporibus, & vicissim perpeffio a corporum motibus, earumque rerum modus fiendi, non magis captum no-

strum superat, neque simplicitati spirituum magis repugnare videtur, quam representatio diuersa, quasi speculi res compositas representantis speciem habens, diuersitas spirituum inter se infinite varia, mutatio interna, gradus potentiae & limitationum, ceteraque, quæ de unitatibus schola *WVolfiana* docet. Affirmabit forte aliquando sectatorum *Leibnitii* aliquis, monades, seu atomos, ex quibus innumeris, diuersa vi representandi præditis, ipsa corpora composita isti reputant, actum mutuum cum monadibus spiritibus habere posse, atque ita influxus physici systema, experientiae & sensibus probatissimum, in ipsam philosophiam *WVolfianam*, quasi postliminio, recipiet. Nos neque illi sectæ, *Stahlianæ* *δὲ διὰ παρῶν* refutanti, neque ulli alii nos addicimus, nota ab ignotis, opiniones ab euidentiâ, sollicitè discriminare studentes, & medicinam ab omni hypothese liberandam, sensibus vero & experientiae existimantes vindicandam,

num & imperscrutabile spiritus creatoris opificium, explicare quisquam & determinare potuerit. (k) "Nec me pudet
"nescire, quod nesciam." (l)

EPICRISIS.

Quo tamen cunque modo illæ se res habeant, equidem *Aequa*
obseruationes meas neque ex aliena, neque ex mea *peritio.*
etiam theoria, iudicari velim; sed ad tribunal solius sinceræ experientiæ (a) prouoco, cui ratio (b) ἀνάλογιαν,
prudencia moderationem ministret, neque vlla dominetur
opinio, multiplici sensuum accurate, & seposita hypothesi
quauis, adhibitorum testimonio, & veritatis conscientia
conuictus. Si qua, per sollicitos itidem praxeos clinicæ
labores, quibus præeuntibus & comitantibus interpolatas
has pagellas scribimus, meliora quisquam, accuratiora, ex-
pedi-

(k) Sapienter v. cl. R. A. *Behrens*, medicus *Brunsvicensis* plane eximius, in consideratione animæ rationalis medica: "libere, inquit, ignorantiam meam profiteri, atque acquiescere in voluntate & omnipotentia diuina, cuius beneficio factum, vt duo entia essentialiter a se inuicem discrepantia, tam exacte semper sint vnita, atque ita conspirent, vt vnum alterius ope atque auxilio indigeat, vnumque in alterum agat, & inuicem quoque patiantur, fatius esse duco, quam iusto fortassis scrupulosius, in *vincula*, vel *vocabula*

"hunc nexum declarantia, inquirere pag. 34." Etenim, censente ill. *Bergero*, "nihil obest, quo minus deum animæ & corporis naturam, quam vtrimque non satis perspectam habemus, sine eiusmodi glutine & coagmentatione, coniunctionis capacem condidisse, credamus, omneque adeo vinculum repudiemus.

(l) *Cicero*.

(a) Quisnam iudex est sapientissimus? experientia. *Stobæus*.

(b) *Brunner*, de glandul. duoden. p. 149. "vti ratio sine experientia mendax, ita experientia sine ratione fallax.

regula
nobis præ-
scripta.

peditora, iucundiora, pro ægrotantium commodis, inue-
nerit, quum vix certiora, tutiora ne vix quidem possint
reperiri; (quamuis longe melius, vberiusque hæc explica-
ri posse & debere norim) aut, si quas eodem modo aliquis
didicerit vtilis mutandi, limitandi, addendi regulas, quod
pro locorum, corporum, temporum differentiis, & vbi
penitius cuiquam in rerum naturam & causas introspicere
datum fuerit, facile posse fieri concedimus, & ipsi pro vi-
rili præstare conabimur; is, vt eodem cum candore dilu-
cide sua impertiatur candide peropto, quo ego in exi-
gua hac opella consignanda vsus sum, (c) & in posterum
vti propositum habeo. Nullius doctrinæ theoreticæ odio
ducor, nullius etiam amore, nisi quo vsque ea perpetuæ
expe-

(c) Liceat mutuari, pro finiendo
leuiori hoc opusculo, verba
cl. Torti, quibus exasciatissimæ
therapeuticæ speciali colopho-
nem imponit. “De cortice
“dixi, quæ animaduerti in vrbe
“ac regione mea. Quid præ-
“stet ille apud alienigenas, im-
“mo non in Europa tantum
“nostra, sed & in America &
“Asia, ex scriptoribus fide
“dignis iam satis innotescit.
“Facile est autem ex eo, quod
“huc vsque præstitit, quid sit
“in posterum præstiturus, con-
“iicere. Nemo proinde me
“insimulet vanitatis, si quando,
“quod ægre crediderim, votis
“respondentem non plane sor-

“tiatur euentum in regione
“sua, vt ego, dubio procul, ea-
“demque certitudine, qua pro-
“tuli, sum sortitus in mea.
“Nullus tamen dubito, quin,
“seruatis exacte regulis, &
“limitationibus a me proposi-
“tis, euenturum sit semper, vbi-
“que terrarum, quod hic quo-
“tidie contingit, siue curatio-
“nem spectemus, siue febres ac
“signa febrium curandarum.
“Sicuti enim, ex Hippocrate,
“in omni anno, & omni tem-
“pore, mala malum, & bona
“bonum significant, ita proba-
“biliter idem significant in omni
“loco.

experientiæ respondet. Nullius in verba doctoris, (d) in nullius sectæ philosophicæ, aut medicæ, dogmata (e) iuro. Vereor, ne tandem omnes vaticinium impleant:

Serius aut citius mors sua quamque manet: (f) quantumcunque forsitan aliquibus faueat sæculi vel hominum indoles, aut breue pabulum ministret siue auctoris, siue discipulorum, ingenium aut auctoritas. Ipse me quotidie monitum volo, quam sit ad errores pronum, si præstabilitæ hypothesei praxin subiicere sustineamus. Noui enim, quam facile nostri vel magistrorum nostrorum ingenii fœtus, nondum experientia maturatos, paterno vel germano animi fauore amplectamur, & delato iisdem praxeos moderamine, quicquid ipsis visum fuerit aduersari, sine adæquato examine, condemnare amemus. Admonet me symbolum paternæ eiusmodi indulgentiæ, vbi ipse Phœbus medicus Phaethonti habenas concessit, impari illis moderandis & inepto. Amo adminicula & delectationes theoriæ; modo hæc communem mecum dominam pedissequa veneretur, sinceram experientiam. Veritates certas a coniecturis dubiis, & quæ certi speciem habent, exquisite dirimere conor. Nullum naturæ nutum neglectim habeo, (g) quo vel sibi ipsa sufficere, vel, titu-

Ss bans

(d) *Schelhammer*, de natura p. 322.
 " nolim, ait, in vno acquiescere
 " tirones; sed, post cursum
 " studiorum sub vno absolu-
 " tum, & alios adire. Utantur
 " magistro, nec propria sua
 " principia commendante, nec
 " sectario, sed, qui in omni ge-
 " nere philosophiæ sit versatus,
 " omnium perspecta habeat
 " dogmata, nullis addictus sit
 " partibus. Neminem enim

" vnum mortalium veritatem
 " per omnia affecutum, & ex-
 " hausisse Democriti puteum
 " credi potest.

(e) " Nulla secta est, quæ omne
 " vidit verum; nulla, quæ non
 " aliquid ex vero." *Grotius*.

(f) *Propertius*.

(g) " Nihil temere fit, nihil præ-
 " teruideri debet." *Hippocr*, 6.
 epid.

bans & labascens, remedio opus habere indicat: eundem medici & medicinæ sapientissimum auctorem & moderatorem esse persuasus, qui humanæ naturæ vires condidit, & limitibus terminavit. Nullum efficax artis medicæ præfidium vel sperno, vel cæco impetu amplector, antiquum (h) illud sit, an novum; (i) domesticum, (k) quod

(h) *Cassiodor.* formul. archiatr.
 "Medici vacent libris, dele-
 "tentur antiquis. Nullus iu-
 "stius assidue legit, quam qui
 "de humana salute tractauerit."
 v. ibi notæ elegantissimæ I. H.
Meibomii.

(i) *Lucretius:*
Desine, novitate exterritus ipsa,
Exspuere ex animo rationem, sed
magis acri
Indicio perpende, & si tibi vera vi-
detur,
Dede manus; aut, si falsa est, accin-
gere contra!

"Rerum natura sacra sua non
 "simul tradit. Aliud hæc ætas,
 "aliud quæ post nos subibit, ac-
 "cipiet." *Seneca.* "Nihil infelicius
 "iis ingeniis, quæ mordicus sen-
 "tiunt, maiores nostros nihil
 "ignorasse." *Scaliger* contra *Car-*
danum exerc. 306. v. *Ramaz-*
zin. orat. 7. "antiquitatis &
 "novitatis studio medicum per-
 "fici probans.

(k) v. celeb. *Heisterus*, eleganti
 dissertatione de medicamentis

indigenis Germaniæ sufficien-
 tibus. Ibi tamen §. 10. recte
 monet: "in febribus inter-
 "mittentibus pertinacioribus,
 "præsertim autumnalibus, &
 "quartanis, difficiliter sane cura-
 "tio succedit, sine corticibus
 "peregrinis, Peruviano scilicet,
 "& cascarilla." Cascarillam,
 puto, cum vero cortice con-
 iunctam intelligit vir inclitus.
 Nam ea solitaria quartanam,
 aut alias febres difficiliore
 fugare, tentatum nobis aliis-
 que sæpius est, non perfe-
 ctum: quamvis & calidior
 acriorque, & magis aromatica
 sit, & in ipsis etiam alui fluxi-
 bus, euidentiore efficacia, licet
 gustu vix percipienda, ad-
 stringens. *Novum quartanæ
 remedium, quod, si certum
 esset, medelarum Germaniæ
 sufficientium augere posset ca-
 talogum, candide reuelavit
 egregius apud Vratislavienses
 rerum medicarum & natura-
 lium scrutator, *Klammigius*, in
 noso-

* *mercu-*
rius vitæ
celestis.

(quod , si curationi tutæ , celeri , & iucundæ
Ss 2

nosocomio caritatis, obseru. 18.
 de medicamentis antiquartanis.
 p. 82. "Componitur, ait, effi-
 "cacissimus puluis, quem mer-
 "curium vitæ caelestem ap-
 "pellare amant, ex vitri anti-
 "monii puluerisati & olei vitrioli
 "partibus æqualibus: oleum hoc
 "ad siccitatem vsque a vitro an-
 "timonii abstrahitur, iterumque
 "eadem eiusdem olei quantitas
 "affunditur, & abstrahendo &
 "affundendo septies proceditur.
 "Hoc modo pulueri præparato
 "addi solet spiritus, qui ex spiri-
 "tus vini rectificati libra vna,
 "& spiritus mastichis vncia vna,
 "per quatuor dies digerendo fit,
 "& trium dierum digestionem com-
 "mittitur. Abstracto postmo-
 "dum, vel decantato spiritu,
 "pulueri recens iterum spiritus
 "ad deflagrandum affunditur,
 "quæ deflagratio bis erit repe-
 "tenda, commouendo interim
 "spatula puluerem, donec flam-
 "ma cesset. Puluis, qui restat,
 "bene exsiccatus, admirandi
 "sane est effectus, si eius vel
 "granum vnum semis, vel gra-
 "na duo, cum amaricante aliquo
 "extracto, v. g. centaur. min. in
 "pilulam redacta, duabus horis

"ante paroxysmum, quartanario
 "exhibeantur, hac tamen lege,
 "ne per bihorium aliquid super-
 "bibatur, vtpote quo infringe-
 "retur medicamenti energia.
 "Vix deglutita pilula, leniter se-
 "quuntur & vomitus, & seces-
 "sus, & sudor, & quod omnium
 "optimum est, paroxysmus ex-
 "sulat, si, quod raro accidit,
 "non prima, altera tamen
 "vice, nec memini vlli latentis
 "miasmatis febrilis semina cu-
 "ras fecisse. Habes hic, lector,
 "euporiston plane diuinum, tam
 "experientia, quam ratione,
 "comprobatum. Testes
 "preuoco ægros famosa pilula
 "restitutos." Miror, huius
 "medicamenti adeo celebrati
 "nullam in actis medicis Vra-
 "tislauiensibus mentionem fieri,
 "quum tamen & liber ibi laude-
 "tur, & omnis generis remedia
 ληξιπυρετα recenseantur, iu-
 "dicenturque. Forte b. Kanoldo,
 "qui vomitoria in quartana reie-
 "cit omnino, & varia de eorum
 "noxis ibidem scripsit, non pro-
 "batum est medicamen, quod,
 "quia a medico ciue commenda-
 "tum fuit, publica censura affice-
 "re noluit, Nobis elegans videtur
 præ-

dæ æque sufficiat, præferendum plerumque, com-
moditatis causa, fuerit) an peregrinum; (1) *ΕΥΠΟΡΙ-*

504

obseru.
partic. 58.

præparatio, eamque exquisite
a pharmacopœo nostrate fieri
curauimus. Mense Octobri
& Nouembri tribus iam ægris
quartanis, duobus bis, tertio
semel, ex præcepta methodo,
accurate edimus. Sed, quam-
uis effectus per vomitum, se-
cessum, & sudorem, satis va-
lide sit insecutus, & in duobus
ægris prima quidem die, in alte-
ro etiam altera, veri horroris
fensus non accesserit; attamen
deinceps ipse rediit horror,
cum tota febris tragœdia,
& morbus singulos haud
segnius, quam antea, lacerauit,
solo cortice Peruuiano, metho-
do supra præscripta, plane
curatus. Etsi igitur, vti anti-
quitas de vomitoriis omnibus
notum est, hoc etiam remedio
apte dato multæ forsan febres
quartanæ, præsertim circa
solstitium, & quando satis de-
ferbuerunt, sanari possint;
omnes tamen sanari, & certum
id esse medicamentum, per ista
tria prima tentamina conuicti,
negare cogimur, & soli cortici
exotico titulum remedii ad fe-
bres fugandas certi adhuc asse-
rere. Vberiori interim expe-

rientiæ seruamus elegans & sat
blandum emeticum, quod, ne
cælestis vitæ mercurium nomi-
nari alicuius putet, quod in vul-
garis mercurii vitæ vituperium
dici solet, antimonii vitriolati
nomine magis congruenti, in-
signiuimus.

(1) *Virgilius:*

*Nec vero terra ferre omnes omnia
possunt.*

*Adspice & extremis domitum culto-
ribus orbem,*

*Eoasque domus Arabum, pictosque
Gelonos!*

Diuisa arboribus patria.

*Brunner. de glandul. duoden.
p. 149. "mirandum sane, sicut,
"vel nostra aetate barbaros & Indos
"plus contulisse, quam vel
"omnium aetatum schola. China-
"china quid præstet in curandis
"febris, & multis aliis morbis;
"radix ipecacoanna in diarrhœis
"& dysenterijs; quid parreira
"braua in affectibus renum &
"vesicæ; abunde iam innotuit:
"hæc tamen & tanta beneficia
"barbaris debemus, & Indis,
"& vsum guaiaci, salsa parilla, &
"ceterorum, qui magnus est in
"vitiis lymphæ." *Lentilius mi-
scell. med. pract. p. 548.**

EXO.

sov, (m) (quod semper potius habemus) an multo labore parandum; (n) mite, & quod lenitate sua apud ignaros fere euilescat, (o) an magis generosum;

Ss 3

"exoticomaniam, inquit, damno;
 "sed neque exoticudeniam laudare possum. Deme nostris officinis exotica, radicem chinae, contrayeruae, rha barbari, squillae; deme folia sennae; deme fantonicum, cassiam, colocynthidem, dactylos, tamarindos; deme tot gummata & resinas, aloen, ammoniacum, camphoram, mastichen, galbanum, opium; deme caryophyllos, piper, nucem moschatam, macin, zedoariam, zingiber; deme ambram, moschum, zibethum, sperma ceti, catechu, reliqua; deme quaeuis exotica: clauas nempe Herculis deme, & inerme fatuumque olitorium relinquetur.

(m) *Pauli* quadripart. botan. p. m. 540. "Serio suadeo medicinae candidatis, maximopere sibi euporista commendata habeant, ob quae ringi sinant pharmacopoeos, ceu ex quibus paulum lucri captare possunt.

(n) *Borrichius* de medic. hermet. p. 383. "non id agunt sapientes, nempe, qui multo opere remedia elaborant, "vt adimatur sua efficacia vulgaribus;

"sed in hoc euigilant curae eorumdem, vt nitor & elegantia, vt decus & robur vetustae praeparationi accedat.

(o) Saepe medici, *Martialis* elogio,

- - - *mitibus herbis*
Parcarum exorant pensa, breuesque
colos.

Egregie hanc doctrinam pertractauit *B. D. Behrens*, archiater quondam *Brunsvicensis* inclitus, in de leniorum medicamentorum eximio vsu, & de aquae calidae potu dissertationibus, quae *Meibomii* praesidis nomen etiam praefereunt; & celeb. *Hoffmannus*, opusculis latinis & teutonicis plurimis, de viribus insignibus aquae simplicis, balnearum ex aqua dulci, pediluiorum, lactis eiusque feri, infusionum ex plantis benignissimis, aliarumque medelarum simplicissimarum blandissimarumque. Respondent his, quae de iusculis medicatis ex herbis domesticis, de potu auenaceo, similibusque, *Vepferi*, *Lentilii*, aliorumque genuinorum medendi artificum scripta memorant.

sum; (p) tutissimi semper cuiusuis saluberrimique, & vbi id quoque licet, præsentissimi ac iucundissimi, pro singulorum ægrotorum diuersa ratione, studiosus. In votis mihi est illud *Asclepiadis*, tuto, celeriter, ac iucunde curare. Sed memini, quod *Celsus* addit, periculosam sæpe esse nimiam & festinationem, & voluptatem. Quamdiu per morbi indolem, & humanæ artis imbecillitatem, prodesse satis medicina non potest, id maxime cauendum mihi duco, saltim vt ne noceat, (q) persuasus, eum curare nescire, qui nesciat expectare. Vbicunque vero est aliqua artis potestas, quæ morbi tolerantia, aut periculo potior sit, vt cruciatus leniri, aut morbus breuior certiusque salubris reddi, aut discrimen quodcunque auerti possit, piaculum esse reor, quicquam horum procrastinare. r) Vito farraginem, & sesquipedales formulas. Naturæ parentis simplicitatem & componendi artem amo, (s) neque compositiones præter necessitatem multiplico.

(p) " Medicus, si frustra molliora
" cesserunt, ferit venam, mem-
" brisque, si adhærentia nocent, &
" morbum diffundunt, manus
" affert: nec vlla dura videtur
" curatio, cuius salutaris effectus
" est." *Seneca*,

(q) Est regula *Hippocratis* epid.
6. sect. 2.

(r) " In medicis nisi plenus mise-
" ricordiæ & humanitatis sit
" animus, omnibus diis & homi-
" nibus inuisi esse debent." *Scri-
bonius Largus* in epist. ad *Ca-
listum*.

(s) v. *Ramazzin*. p. 93. orat. 8. quæ
inscribitur: "in medicina facien-
" da remediorum simplicitatem
" operosæ compositioni præfe-
" rendam." Ibi, quum exem-
pla curationis per simplicia af-
fert: "solus, inquit, Peru-
" uianus cortex, nobis a diuina
" beneficentia munus conces-
" sum, sine alterius rei mixtura,
" in qualibet regione, quo-
" cunque anni tempore, ætate,
" sexu, temperamento, febres,
" saltem recurrentes atque in-
" teruallatas, fugat & extermi-
" nat: quamquam non defue-
" rint,

plico. Multitudine laudatorum medicaminum, in singulis fere morbis & symptomatis, ita obrui artem nostram scio, vt, vbi aliquid veræ experientiæ fidei respondens in ipsa praxi requiritur, dubius sæpe medicus merito cum Aenea exclamet, τὴν ὑλὴν ἰατρικὴν circumspiciens:

O si se nobis ille aureus arbore ramus

Ostendat nemore in tanto!

Amplector eo magis remedia polychresta, & quam maxime fieri potest, mihi ipsi experta. Vnius vero hominis non est, omnia experiri, & cauendum maxime esse videtur, ne, nimis multa experiendo, nihil experiamur. Attamen neque illi assentor nimix quorundam affectationi paucitatis, qua decem forte plus minus ex omni medicæ materiæ penu medicamenta simplicia, aut singulariter composita, indicationibus omnino omnibus sufficere reputantur, ceteris auxiliis quasi in exilium missis. Morborum, symptomatum, caussarum, locorum, temporum, personarum diuersitates innumerabiles medicæ, physicæ, morales, quas in numerosa praxi clinica videre est, gratum merito animum mouent, vt æterno omnium naturæ regnorum regi gratias agamus immortales, quod tanta munerum varietate tam variis casibus benigne prospexerit. Sunt enim profecto plurima medicamenta efficacix suo modulo exploratæ; sunt alia, quæ, licet nondum satis certa, tuta sunt tamen, & spem vtilitatis probabilem faciunt, prudenti tentamine digna; & nullum non suos potest habere vsus, quos, si nondum matura experientia firmati sunt satis, cauta exploratione & obseruatione adhibita,

paulla-

”rint, qui hieron hoc picron,
”ex arbore vitæ decerptum, te-
”merare pertentarint, aliis rebus
”adiectis.” Hanc inuidendam re-
medii laudationem pronuntia-
uit, scripsit, edidit senex septua-

genario maior, paucis annis an-
te cl. Torti therapeuticam spe-
cialem, postquam statim, fungi
instar, nata est inuidiosa illa de
vsu & abusu chinæchinæ epi-
stola, v. supra p. 209. sqq.

paullatim protrahet aetas

In medium, ratioque in luminis eruet oras. (t)

Medicorum cuiusvis ætatis, nationis, sectæ, experimenta, obseruationes, inuentiones, caute, ad historiæ naturalis & medicæ normam & ἀναλογίαν, meditatús & expertus, cum selectu probo; ipsa haud statim, quæ mihi non succedunt, experimenta, multo minus ea, quæ nondum, aut vix tentauí, aut quæ non bene perspicere licet, vanitatis arguo; (u) arcanas obuelationes neque laudo, neque fector; (x) sententias & hypotheses, quæ ipsæ felicibus experi-

(t) *Lucretius.*

(u) Licebit huc applicare, quod ingeniosissimus *Boerhauius* in elementis chemiæ, cum elegantia scriptiõnis, doctrinæque & experimentorum vbertate insigni, nuperrime editis, de vetustis scriptoribus alchemicis dicit p. 120. sq. "Cur
" falsi arguam eos, qui in arte se
" longe præstantiores dederunt
" me ipso? meam potius igno-
" rantiam in hisce, quam illo-
" rum vanitatem incuso. Vnum
" tantum pace illorum dixerim:
" dubito sæpe numero mecum,
" quoties arcana illorum lego,
" an forte summi hi, & naturæ
" rerum peritissimi artifices,
" postquam tot, tamque singu-
" laria, detexissent per since-
" ras obseruationes, tandem, ve-
" locitate præuidendi, & ea pro

" factis narrauerint, quæ fieri
" posse, immo quæ debere fieri,
" colligebant." Ego vero etiam
atque etiam in eiusmodi exper-
rimentis alienis medicis dubi-
to, an forte euentuum singu-
larium veras causas præterui-
derint artifices, & experimenti
alicuius efficaciam laudauerint,
vbi alia plane res successum
produxerat. Repetita passim,
sub plane simili rerum circum-
stantium statu, experientia iu-
stum fidei experimentorum
pretium statuere debet. Atque
hæc mihi dubitatio semper se-
det, quo vsque aliquod reme-
dium arcanum seruatur, & a
publica peruestigatione & ex-
perientia secluditur.

(x) *Schelhammer.* de natura c. 5.
§. 21. "ohé, inquit, quam
" multa hic sunt, quæ expecta-
tionij

perimentis ansam sæpe præbent, honorifice sine superstitione habeo; successus & defectus, quos sol videt, aut terra tegit, neque arti, neque naturæ, neque aliis causis temere imputo; aberrationes, quæ humanæ sunt, sine rixa, vel contumelia, vitare contendo; disceptationes priuatim inimicas, vel

T t

pro-

”titioni haud respondent! Rogandi omnes, qui vera & efficaciora, quam quibus nunc utimur, possident, ea inuidere humano generi nolint, vel saltem, si qua inuenerint, laudes ipsis tributas haud sustinentia, id admoneant publicum: neque enim par est aut humanum committere, ut vel diutius in errore fatali hæreant medentes, vel propter vnus lucrum domesticum publica salus, multorumque vita periclitetur.” Sæpe profecto, quod maximi momenti creditum est, dum occultatum fuit, si in lucem tandem protrahatur, aut minimi esse apparet, aut dudum cognitum, & sola superuacua miscela vel mutatione, tamquam fuco aliquo, incrustatum. *Meibom.* ad iusiur. Hippocr. p. 150. “Si scrinia excutiendi forte facultas se sistat, mera saltimprehendas aliorum inuenta, & remedia in vulgus nota, quæ, si tollas, nihil offendas reliqui, præter ieiunam maciem:

” *Aut apinas, tricasque, & si quid vilius istis.*”

Si quid vero aliquis vere nouum, singulare, & vtile, inuenit ipse, vel aliunde possidet, nescio an salutis publicæ fiat satis, si quis laudes alicuius remedii, quod sibi, vel domui suæ, arcanum seruat, ex sua experientia in publicum propalet, idque venale exponat. Non ita crescit ipsa ars, quæ hodie manus habet oculatas, nihil recipiens, nisi quod sine velo hominum tegentium videt, & mystis suis vniuersim omnibus scrutandum dare potest. Neque est quod terreamur empiricorum abusibus, quos causantur, qui arcana iactant seruantque. Augent potius medicastrosum numerum & errores vendita sine luce, vel semitecta, medicamenta: dum male diuinant & imitantur varii artifices, & vulgus, sine arte & medico, sequitur breues, & male sæpe intellectas, schedæ vernaculæ regulas, & abstinent docti a rei non satis exploratæ vsu.

*Consilium
de scri-
bendo
opere ple-
niori.*

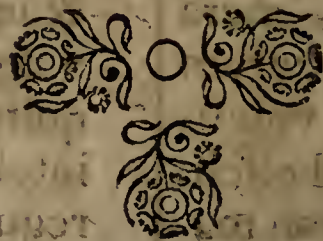
propriæ ambitioni, aut vtilitati, aut aliis animi affectibus li-
tantes, (y) & censuras infructuosas, (z) candidarum men-
tium terrores, & artis incrementorum pestes, doleo & auer-
for. (a) Complura mihi dicenda restant de singulis, in quæ di-
gitum hac leuiuscula scriptione intendere lubuit, argumen-
tis. Statui apud animum meum, quæ de his indies obser-
uando, legendo, meditando, per subsseciua momenta col-
ligere licet, deo forsân aliquando plus otii faciente, in qua-
lecunque boni publici emolumentum conuertere, conscri-
pto, pro tenuitate mea, plene, ordinate, distincte, luculenter,
opere theoretico & practico, de febribus intermittentibus,
ceterisque ex earum genere morbis, & fido artis medicæ
omnisque generis remediorum in illis vsu. Valete, viri
experientissimi, meisque conatibus sinceris, qui vestris ipse
studiis meritisque enixe faueo, fauete! Scribebam
mensibus Octobri, Nouembri, & Decembri,
anni clō lō CCXXXI.

(y) "Hinc illæ circa ægros mise-
"ræ concertationes, nullo idem
"censente, ne videatur accessio
"alterius." *Plinius*. l. 29. c. 1.

(z) *Hippocrates* de arte: "verbo-
"rum inhonestorum arte ad ea,
"quæ ab aliis inuenta sunt, con-
"fundenda promptum esse, nihil
"quidem corrigendo, eorum ve-
"ro, qui aliquid sciunt, inuenta
"calumniando, non sane scien-

"tiæ votum aut opus esse vide-
"tur, sed potius proditio indo-
"lis propriæ, vel ignorantia ar-
"tis.

(a) "Deponite, medendi artifi-
"ces, noxias ægrotantibus con-
"tentiones, vt, cum vobis non
"vultis cedere, inuenta vestra
"inuicem videamini dissipare!
Cassiodor. forma, comit. ar-
chiatr.

CORRIGENDA.

P. 13. not. col. 2. lin. 22. vero, *adnotante Alpino*, p. 17. not. col. 1. lin. 12. *de typ. 4. & epid. 6. comm. 2. tit. 23.* p. 21. not. col. 1. lin. 5. *de astu* p. 23. lin. 6. *viridescente* p. 26. not. col. 2. lin. 2. *cocti* p. 32. lin. 6. *in potum* p. 32. not. col. 2. lin. 6. *sect. V. §. 2.* p. 35. lin. 1. *πρακτικω- τατος* p. 37. lin. 18. *exinanitione* p. 38. not. col. 1. lin. 6. (c) p. 39. lin. 8. *artis.* p. 40. lin. 2. *iuuisse* p. 42. lin. 2. *aliquando referen-* p. 49. lin. 12. *nempe quamlibet cunque* p. 53. lin. 1. *augescētibz* p. 54. not. col. 1. lin. vlt. *antiquiores Angli,* p. 62. lin. 16. *dedimus.* p. 64. not. col. 2. lin. 18. *ex obstru-* p. 78. lin. 12. *scarificatione* p. 80. not. col. 1. lin. 2. *de apoplexia eiusque generosioribus remediis,* lin. 6. *Mistichelli* p. 78. not. col. 1. lin. 13. *πρακτικωτατς* p. 88. not. col. 1. lin. 22. *aqua* p. 90. lin. 4. *interquiesci* p. 91. lin. 2. *auctoribus, & ita mutatum mo- nitum,* p. 92. lin. 1. *tamquam* p. 92. not. col. 2. lin. 10. *evanesceret* p. 98. lin. 17. *curata, fixum tamen, ob-* p. 99. not. col. 2. l. 14. *calidiori, seu rheumatismo externo vago,* p. 109. in margine: *paucarum & minu- tarum* p. 115. lin. 4. *vel supposi-* p. 123. lin. 3. *medicamentum* p. 124. lin. 27. *potentiori* p. 131. not. col. 1. lin. 9. *sq. sect. 6. §. 8. 9.* p. 139. lin. 19. *ope* p. 141. lin. 14. *hæmorrhoidum* p. 145. lin. 1. *vere* p. 152. not. col. 2. lin. 8. *eos* p. 162. not. col. 2. lin. 4. *efficacitate* p. 170. not. col. 1. *illud- que* p. 190. not. col. 1. lin. 24. *vtenti* p. 198. not. col. 1. lin. 9. *& suppositi- tiis* p. 203. not. col. 2. lin. 28. *fluctus* p. 214. *imputata* p. 223. not. col. 2. lin. 14. *me nota* p. 224. not. col. 1. lin. 1. *millies* p. 229. not. col. 2. lin. 22. *rotam* p. 236. not. col. 1. lin. 16. *possit. Nescio* p. 238. lin. 4. *sunt* p. 240. not. col. 2. lin. 13. *omnis omnino* p. 262. lin. 13. *præsertim* p. 271. not. col. 1. lin. 16. *diximus* de p. 280. lin. 17. *salina* p. 293. not. col. 1. lin. 6. *errans* p. 320. lin. 10. *exopto* p. 321. lin. 22. *neglectui.*

A D D E N D A

ad pag. 255.

*Corticis
usus ad
sphace-
lum con-
firmatus.
observat.
partic. 59.*

Quæ de recens feliciter inuento vsu corticis ad sphacelum p. 255. dicta sunt, vberiore explanationem accipiunt ex libello nuperrime edito Ioannis *Rushworthi*, chirurgi doctissimi, qui inscribitur *a proposal for the improvement of surgery*. P. 3. sqq. narratur historia, quam latine heic reddere licebit. “Anno 1715. ad virum quemdam arcessebar sphacelo in pede ex caussa interna laborantem, cum pulsu inordinato, iis in casibus consueto. Profundas incisiones ad os vsque in parte fiderata faciebam, & circumcirca, quo vsque aderat inflammatio, scarificabam, vulgariaque admouebam loco præfidia. Febris hinc deflagrauit, pulsus non solum euasit tranquillus, sed etiam ordinatus, & intra paucos dies suppuratio in marginibus notata est. Linquere ægrum & pharmacopœo committere coactus sum. Sed breui post tempore vocatus sum denuo, reuersa febre, & ad superiores partes progressa fideratione. Eamdem, quam prius, methodum, simili cum successu, adhibui: sed symptomata priora omnia tertium regressa sunt; repetita vero denuo eadem methodo, cessarunt. Inutilem fore amputationem ratus sum, quippe nimis sæpe reditum mali expertus, vbi caussa in sanguine & humoribus hæsit, donec tum primum prouidentia me direxit, vt corticem hoc in casu præscriberem, observata febris remissione. Respondit vltra expectationem euentus. Febris non amplius rediit: corruptum crus amputatum est: & vidi hominem sanum vegetumque post multos exinde annos. Post hæc aliquoties bonum eum effectum in similibus casibus

“bus, haud exigua cum animi voluptate, notavi”
 P. 12. sqq. epistola existat Claudii *Amyandi*, chirurgorum ma-
 gistri, ad libelli auctorem, vbi p. 14. sqq. “tuo, inquit,
 “exemplo corticem in omni sphacelo, eodem cum
 “successu dedi, qui eos viros egregios, quorum tu (in
 “epistola non edita) mentionem facis, exhilarauit.
 “Iam curo virum honoratum septuaginta octo annos na- *observa.*
 “tum, qui isti medicamini vitam seruata debet. Gangræ- *partic. 60.*
 “na primum laborabat ex phlegmone. Vfitata remedia
 “videbantur periculum remouisse. Sed, quum febris sine
 “remissione aut intermissione perduraret, sphacelus subi-
 “to apparebat, cuius progressus nulla ope sistebatur, donec
 “vsurparetur cortex, quo facto, viginti minus horis separa-
 “tio incipiebat, cum pure laudabili. Idem ante aliquot *observa.*
 “annos Iudæo contigit in sphacelo tribus hebdomadibus ob- *partic. 61.*
 “firmato, quavis medela a variis chirurgis frustra ad-
 “hibita: alii item ægrorum meorum. In septem eiusmodi
 “casibus id medicamen iam præbui, discrepantibus sin-
 “gulorum circumstantiis; & in omnibus tamen præstitit
 “officium: etiam intra hos paucos dies in *Delenorio*, bal- *observa.*
 “nei in vico S. Iacobi magistro, cui fideratio accidit post *partic. 62.*
 “varias in cruribus hydropicis puncturas. Cortex pro-
 “gressum infra viginti quatuor horas stitit, & escharæ se-
 “parari cœperunt. Sed, corpore iam icterico, & euacuatio-
 “nibus exhausto, rediit sphacelus, & alterum crus inuasit,
 “vnde quamuis mortem obierit æger, vis tamen remedii
 “adeo fuit manifesta, vt, hoc ceterisque casibus attestantibus,
 “euidens esse putem, æque nos de meliori exitu, aut cer-
 “te de sistenda fideratione ex quacunque causa interna, cer-
 “tos esse per corticem posse, quam de febre intermittente
 “per eum superanda.” Respondet auctor p. 22. “Eximio
 “cum gaudio percipio, tot tibi experimentis salutarem cor-
 “ticis effectum demonstratum esse: quamuis ille magnam

obseru.
partic.64.

“certe partem bonæ tuæ & aptæ directioni debeat. Monebo solum, in ægra quadam mea, cito nimis omisso cortice, rediisse fiderationem, intra circiter quinque dies; sed scarificando partem, & repetendo remedium, præsentissimo rursus effectu beatus sum, iamque mulier perfecte conualuit. Et licet antea perquam malo corporis habitu fuerit, melius iam quam aliquot superioribus annis habet: id quod ipsa facies cunctis, qui antea norant, ostendit, quamuis quinquaginta iam numeret ætatis annos” P. 30. exstat epistola cl. *Douglassi* sequens. “Ante menses duos vocabar ad virum honoratum, circiter quinquagenarium, in calce pedis sphacelo ex causa interna laborantem. Scarificabam & deligabam secundum artem, & medici eius cardiacum *Raleighi*, rad. serpent. Virg. ceteraque pro more præscribebant remedia. Sequenti die *Dickinsius* & *Cheseldenus* consulti sunt. Confirmarunt quæ a nobis acta fuerant, & pergi ita voluerunt. Fecimus sine successu vilo per dies octo: gliscente fideratione, neque remittente febre. Collatis iterum consiliis, omnes vero haud simile reperimus, ægrum *υποσημα* superfuturum. *Dickinsius* tunc corticem proposuit, non propria experientia, sed tua auctoritate, & *Amyandi*, itidem variis felicibus experimentis fortunati. Consensere omnes, haud sine aliqua hæsitatione. Assumpto cortice, febris statim discessit, stetit sphacelus, digestum est vulnus, delapsæ sunt escharæ, cum omnium, qui viderunt, aut fando acceperunt, stupore. Ob nouum hunc corticis usum ad sphacelum, maiores tibi debentur gratiæ, quam ipsi illi, qui primus vtilitatem ad febres intermittentes ostendit.” Monet denique auctor p. 35. ita experimentum suum capiendum esse, quod ipsa ratio dictat, vt non ab omnibus omnino causis internis oriundi sphaceli eius medicinæ viribus expositi esse iactentur: quum, quod de omnibus medelis valet, quibusdam hanc causis posse non

con-

congruere, methodus specialis quemlibet peritum doceat. Congruit certe præcipue, vbi febrilis materia periodica subest, & vbi cunque intus in visceribus inflammatio, fideratio, aut abscessus, aut insuperabilis putredo, aut spasmorum fluxionumque impetus continens, efficaciam vtili obicem non ponit. De viscerum obstructione referanda, & humorum abundantia minuenda, in tam præcipiti periculo, ante remedii præbitionem vix licebit cogitare. Sufficiat heic vires medicinæ eius summopere in morbo nocentissimo innocuas & eximias, ex aliena maxime experientia, annotasse, quæ, in tam desperatis casibus, tanto successu beata est, vt & imitatione prudenti dignissima sit, & vel sola hisce silentium imponere debeat, si qui adhuc diuinum illud beneficium calumniari, & suspectum reddere, & medicos ægrosque, quantum fieri potest, ab vsu eius absterrere amant. Næ isti vereor ne tandem deo, medicinæ datori, difficulter rationem reddituri sint, vanæ dicam timiditatis, an præfractæ in morborum impetu permittendo temeritatis, immitisque in omittendo miserorum ægrotantium leuamine pertinaciæ; ni, abunde moniti, meliora acceptare, & acceptata candide profiteri, aut saltim, donec vsum multiplicem ab abusu rite distinguere didicerint, tacere discant.

